

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Εφαρμοσμένη Γεωγραφία και Διαχείριση του Χώρου

Κατεύθυνση: Ανάπτυξη και Διαχείριση του Ευρωπαϊκού Χώρου

**«Η εξέλιξη των ποιοτικών προϊόντων στη Μεσσηνιακή και
Λακωνική Μάνη**

Η περίπτωση του βιολογικού ελαιοκάρπου:

**Πορεία μέσα στο χρόνο – συμβολή στην τοπική κοινωνία –
συμπεράσματα και διορθωτικές κινήσεις»**

Πτυχιακή Εργασία της
Κουτρομάνου Θεοδώρας
Επιβλέπων Καθηγητής:
Παπαδόπουλος Απόστολος

ΑΘΗΝΑ, Φεβρουάριος 2011

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Γεωγραφίας
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Εφαρμοσμένη Γεωγραφία και Διαχείριση του Χώρου
Κατεύθυνση: Ανάπτυξη και Διαχείριση του Ευρωπαϊκού Χώρου

**«Η εξέλιξη των ποιοτικών προϊόντων στη Μεσσηνιακή και Λακωνική Μάνη.
Η περίπτωση του βιολογικού ελαιοκάρπου:
Πορεία μέσα στο χρόνο – συμβολή στην τοπική κοινωνία – συμπεράσματα και
διορθωτικές κινήσεις»**

Πτυχιακή Εργασία της Κουτρούμανου Θεοδώρας

Επιβλέπων Καθηγητής:
Παπαδόπουλος Απόστολος

ΑΘΗΝΑ, Φεβρουάριος 2011

Ευχαριστίες

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της συμμετοχής μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο « Διαχείριση και Ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Χώρου» του τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Αθηνών. Η πραγματοποίηση της εργασίας αυτής, θα ήταν αδύνατη χωρίς την απαραίτητη συνδρομή ανθρώπων που στάθηκαν δίπλα μου σε ηθικό κυρίως επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο επίλυσης πρακτικών ζητημάτων που αντιμετώπιζει ο καθένας καθημερινά σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Πάνω από όλα όμως, θα ήταν αδύνατη εάν δεν είχα την επιείκεια και κατανόηση των θεσμικών οργάνων του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Τμήματος Γεωγραφίας, που μου επέτρεψαν να παρατείνω τη χρονική διάρκεια εκπόνησης και κατάθεσης της εν λόγω Μεταπτυχιακής Εργασίας ώστε να ολοκληρώσω τις εκπαιδευτικές μου υποχρεώσεις στα πλαίσια του εν λόγω Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω προς τον Επιβλέποντα Καθηγητή της Μεταπτυχιακής Εργασίας κ. Απόστολο Παπαδόπουλο, για την επιστημονική καθοδήγηση και συμβολή του στην ολοκλήρωση της εργασίας, καθώς και την αμέριστη κατανόηση και υπομονή του καθ' όλη την διάρκεια προετοιμασίας της.

Σημαντική αλλά και μείζονος σημασίας ήταν η συμβολή όλων των συνεντευξιαζόμενων και τους ευχαριστώ όλους θερμά και για τις πληροφορίες που μου έδωσαν αλλά πρωτίστως για την διάθεση για συνεργασία που ανέδειξαν και για την ειλικρίνεια που τους χαρακτήρισε. Ιδιαίτερα όμως από τους συνεντευξιαζόμενους, θα ήθελα να ευχαριστήσω πρωτίστως τον κ. Δημήτρη Δημητριάδη, ιδρυτή της ΔΗΩ και από τους πιο ειδικούς- αν όχι ο ειδικότερος στον τομέα της βιοκαλλιέργειας στην Ελλάδα, που ενώ βρισκόταν σε δύσκολη οικογενειακή κατάσταση, άμεσα ανταποκρίθηκε στην πρόσκλησή μου για συνάντηση. Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Σκουρμπούτη Αντίοχο- εκπρόσωπο της ομάδας βιοκαλλιεργητών στις Αιγίες, που με το ζήλο του για την βιολογική γεωργία και τον πειραματισμό πάνω στον κλάδο αυτό, που έδωσε σημαντικά εφόδια για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος. Τον κ. Λευτέρη Ξανθάκη- ιδιοκτήτης του ελαιουργείου-τυποποιητηρίου «Λακωνικό Λιοτρίβι», τον ευχαριστώ για την αμεσότητα και τις πρωτότυπες ιδέες του αλλά κυρίως για τον ρομαντισμό που εξέφρασε για την βιολογική γεωργία. Σημαντικότερη αλλά και μείζονος σημασίας ήταν η συνάντηση με την κα Γεωργία Σπανού- εκπρόσωπο της

ομάδας βιοκαλλιεργητών BIO-ΛΟΓΟΙ ΜΑΝΗΣ και την ευχαριστώ θερμά για την πληροφόρηση, την ειλικρίνεια και τον χρόνο που μου αφιέρωσε, και τέλος, ευχαριστώ θερμά τον κ. Σπύρο Ζαχαρόπουλο-υπεύθυνο Περιφερειακού Γραφείου Πελοποννήσου της ΔΗΩ, που και σε επαφή με τους κατάλληλους ανθρώπους με έφερε, και στοιχεία πάνω στο υπό μελέτη θέμα μου προσέφερε.

Τέλος, εκ βαθέων ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω προς την οικογένειά μου, των οποίων η φυσική παρουσία και η ηθική συμπαράσταση υπήρξε διαρκής και αμέριστη σε όλη την διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών και ιδιαίτερα της κουμπαρούλας μου Κωνσταντίνας κυρίως κατά την περίοδο εκπόνησης της παρούσης Μεταπτυχιακής Εργασίας, καθώς επίσης της φίλης μου Χριστίνας, της οποίας η βοήθεια υπήρξε πολύτιμη.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	6
Abstract.....	7
Εισαγωγή.....	8
Σκοπός.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	15
1.1 Βιολογική γεωργία και ανάπτυξη στην αγορά των βιολογικών προϊόντων.....	15
1.2 Η ανάπτυξη της υπαίθρου και ο ρόλος της βιολογικής γεωργίας.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	23
2.1. Προϊόντα ποιότητας.....	23
2.1.1. Προϊόντα ΠΟΠ & ΠΓΕ - Θεσμικό πλαίσιο.....	24
2.1.2. Ποια Προϊόντα Χαρακτηρίζονται ΠΟΠ – ΠΓΕ.....	25
2.1.3. Προδιαγραφές Κατοχύρωσης.....	26
2.1.4. Η κατάσταση στην Ε.Ε.....	28
2.1.5. Η κατάσταση στην Ελλάδα.....	30
2.2. Βιολογικά προϊόντα.....	32
2.2.1. Οργανισμοί Ελέγχου και Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων.....	36
2.2.2. Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π.).....	37
2.2.3. Βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας.....	40
2.2.4. Βασικοί στόχοι της βιολογικής γεωργίας.....	42
2.2.5. Θεσμικό πλαίσιο.....	44
2.2.6. Βιολογική παραγωγή προϊόντων παγκοσμίως.....	45
2.2.7. Βιολογική παραγωγή προϊόντων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.....	46
2.2.8. Βιολογική παραγωγή προϊόντων στην Ελλάδα.....	49
2.3. Άλλα ποιοτικά προϊόντα (περιληπτική ανάπτυξη).....	52
2.3.1. Προϊόντα ΕΠΙΠ.....	52
2.3.2. Σύστημα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης.....	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	54
3.1. Παρουσίαση του νότιου τμήματος της περιφέρειας Πελοποννήσου.....	54
3.1.1. Κυριότερα χαρακτηριστικά Περιφέρειας.....	54
3.1.2. Κυριότερα χαρακτηριστικά της Μεσσηνίας.....	59
3.1.3. Κυριότερα χαρακτηριστικά της Λακωνίας.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	67
4.1. Παραγωγή ποιοτικών προϊόντων στον Νομό Λακωνίας και Μεσσηνίας.....	67
4.1.1. Ποιοτικά προϊόντα στο Νομό Λακωνίας.....	67
4.1.2. Ποιοτικά προϊόντα στο Νομό Μεσσηνίας.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	73
5.1. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς.....	73
5.1.2. Δημιουργία ελαιώνα βιολογικής παραγωγής.....	75
5.2. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς στον Νομό Λακωνίας και Μεσσηνίας.....	80

5.2.1. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς στον Νομό Λακωνίας.....	85
5.2.2. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς στον Νομό Μεσσηνίας.....	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	92
6.1. Παρουσίαση των γενικών χαρακτηριστικών της Μάνης.....	92
6.2. Άσκηση καλλιέργειας ΠΟΠ & ΠΓΕ στην περιοχή της Μάνης.....	96
6.3. Λόγοι άσκησης βιολογικής ελαιουργίας στην περιοχή της Μάνης.....	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.....	100
7.1. Μεθοδολογικό πλαίσιο της μελέτης των Δικτύων του βιολογικού ελαιολάδου της Μάνης.....	100
7.2. Μελέτη του Δικτύου Παραγωγής και Εμπορίας βιολογικού ελαιοκάρπου.....	103
7.2.1. Δίκτυο παραγωγών.....	103
7.2.2. Δίκτυο διανομής και πωλήσεων.....	105
7.2.3. Δίκτυο καταναλωτών.....	107
7.3. Συμπεράσματα ποιοτικής έρευνας.....	111
7.3.1. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με φορείς πιστοποίησης.....	111
7.3.2. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με ομάδες βιοκαλλιεργητών.....	118
7.3.3. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με συνεταιρισμούς.....	123
7.3.4. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με ελαιουργεία.....	127
7.3.5. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με τυποποιητήρια.....	131
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.....	136
8.1. Προβλήματα βιολογικών εκμεταλλεύσεων.....	136
8.2. Προοπτικές εξέλιξης της βιολογικής γεωργίας.....	138
8.3. Συμπεράσματα για την βιολογική καλλιέργεια.....	140
8.3.1. Συμπεράσματα για την βιολογική καλλιέργεια στην Ελλάδα.....	140
8.3.2. Συμπεράσματα για την βιοκαλλιέργεια ελαιολάδου στην Μάνη.....	148
Παραρτήματα.....	155
1. Κοινοτική Νομοθεσία Βιολογικής Γεωργίας.....	155
2. Οδηγός Συνέντευξης.....	165
3. Πίνακας Συνεντευξιαζόμενων.....	179
Βιβλιογραφία.....	180
1. Πηγές.....	180
2. Ηλεκτρονικές Παραπομπές.....	182

Περιεχόμενα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 2.1.1.....	σελ.28
Διάγραμμα 2.1.2.....	σελ.29
Διάγραμμα 3.1.1.....	σελ.56
Διάγραμμα 3.1.2.....	σελ.62
Διάγραμμα 3.1.3.....	σελ.65
Διάγραμμα 4.1.1.....	σελ.68
Διάγραμμα 4.1.2.....	σελ.69
Διάγραμμα 4.1.3.....	σελ.69
Διάγραμμα 4.1.4.....	σελ.70
Διάγραμμα 4.1.5.....	σελ.72
Διάγραμμα 5.1.1.....	σελ.82
Διάγραμμα 6.1.1.....	σελ.96

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 2.2.1.....	σελ.30
Πίνακας 2.2.2.....	σελ.35
Πίνακας 2.2.3.....	σελ.45
Πίνακας 2.2.4.....	σελ.45
Πίνακας 2.2.5.....	σελ.47
Πίνακας 2.2.6.....	σελ.48
Πίνακας 2.2.7.....	σελ.50
Πίνακας 2.2.8.....	σελ.51
Πίνακας 3.2.1.....	σελ.57
Πίνακας 3.2.2.....	σελ.59
Πίνακας 3.2.3.....	σελ.61
Πίνακας 3.2.4.....	σελ.63
Πίνακας 3.2.5.....	σελ.66
Πίνακας 4.2.1.....	σελ.68
Πίνακας 4.2.2.....	σελ.71
Πίνακας 5.2.1.....	σελ.80
Πίνακας 5.2.2.....	σελ.83
Πίνακας 5.2.3.....	σελ.83
Πίνακας 5.2.4.....	σελ.86
Πίνακας 5.2.5.....	σελ.90
Πίνακας 5.2.6.....	σελ.91
Πίνακας 6.2.1.....	σελ.97

Περιεχόμενα Χαρτών

Χάρτης 1.....	σελ.54
Χάρτης 2.....	σελ.58
Χάρτης 3.....	σελ.81
Χάρτης 4.....	σελ.82

Περίληψη

Η βιολογική γεωργία ευνοεί τις ανανεώσιμες πηγές και την ανακύκλωση επιστρέφοντας στο έδαφος τα θρεπτικά συστατικά που βρίσκονται στα κατάλοιπα. Μέχρι πρότινος, οι γεωργοί βιολογικής γεωργίας μπορούσαν να ζητήσουν γεωργοπεριβαλλοντικές πριμοδοτήσεις και να συμβάλλουν σημαντικά στην επέκταση της βιολογικής γεωργίας και κατ' επέκταση στην αναζωογόνηση των αγροτικών οικονομιών μέσω της αειφόρου ανάπτυξης. Στην Ελλάδα, οι πρώτες προσπάθειες βιοκαλλιέργειας ελιάς έλαβαν χώρα την δεκαετία του '80 στην περιοχή της Μάνης. Επομένως, η μελέτη μιας περιοχής όπως είναι η Μάνη, με την Ιστορία και την παράδοσή της αλλά ταυτόχρονα και με την διαίρεσή της σε δύο διαφορετικές Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, αποτελεί το έναυσμα για μια μελέτη εις βάθος, για ένα προϊόν πολύ σημαντικό για την οικονομία μας, λαμβάνοντας υπόψη το χαρακτήρα των σχέσεων που διαμορφώνονται ανάμεσα στους διάφορους φορείς που εμπλέκονται στο χώρο και τυχόν προωθητικές κινήσεις για την συμβολή του στην τοπική ανάπτυξη και οικονομία. Η απάντηση στην ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα είναι βιολογική. Το βιολογικό ελαιόλαδο της Μάνης, υπό την αιγίδα των κρατικών φορέων και την συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό οικονομικό, πολιτισμικό και οικολογικό πλεονέκτημα για το ρόλο που μπορεί να παίξει η Ελληνική γεωργία στη διεθνή αγορά βιολογικών προϊόντων.

Abstract

Organic farming promotes renewable energy and recycling back to the ground the nutrients elements that found in residues. Until recently, organic farmers could apply for agri-environmental grants and significantly contribute to the expansion of organic agriculture and thus revitalize the rural economies through sustainable development. In Greece, the first olive organic farming efforts took place during the 80s in the region of Mani. Therefore, the study of a region such as Mani, with its history and tradition, but also with its division into two different Prefectures, is the trigger for an in-depth study on a very important product-as organic oil, for our economy, taking into consideration the nature of the relationships among the various agencies involved in this sector and possible promotional actions for its contribution to local development and economy. The answer to the development of agricultural sector is organic. The organic olive oil of Mani, under the auspices of state agencies and the cooperation of all stakeholders, can be an important economic, cultural and ecological advantage for the role that Greek agriculture can play in the international market of organic products.

Εισαγωγή

Το ελαιόλαδο αποτελεί το πρώτο εξαγωγίμο προϊόν μεταξύ όχι μόνο των αγροτικών αλλά και του συνόλου των εξαγωγίμων προϊόντων της χώρας μας. Πέρα όμως από το ελαιόλαδο, και η βιολογική καλλιέργεια της ελιάς εμφανίζει καλά ποσοστά και σε επίπεδο χώρας αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ενώ η συμβατική είναι η δεσπόζουσα σήμερα μορφή γεωργίας που προσπαθεί να επιτύχει τη βελτίωση της παραγωγικότητας με βαθιές παρεμβάσεις στο αγρο-οικοσύστημα, η βιολογική όλο και κατακτά μεγαλύτερη μερίδα υποστηρικτών.

Η θεμελιώδης διαφορά της συμβατικής και της βιολογικής γεωργίας έγκειται στο βαθμό της ανθρώπινης παρέμβασης στο αγρο-οικοσύστημα. Η μονοκαλλιέργεια, το συνηθέστερο σύστημα καλλιέργειας στη συμβατική γεωργία, καταστρέφει τη βιοποικιλότητα και εξαφανίζει το πολύτιμο φυσικό γενετικό υλικό για τη δημιουργία του οποίου χρειάστηκαν πολλά χρόνια. Η αλόγιστη χρησιμοποίηση των αγροχημικών φορτώνει το περιβάλλον με δηλητήρια για τα οποία οι μηχανισμοί αποικοδόμησης και η τοξική επίδραση στο αγρο-οικοσύστημα είναι απρόβλεπτοι και άγνωστοι. Προάγει την εξάρτηση του καλλιεργητή από το δοξακυνηγητό των επιστημόνων και την κερδοφρένεια των πολυεθνικών¹.

Από την άλλη, η βιολογική γεωργία ευνοεί τις ανανεώσιμες πηγές και την ανακύκλωση επιστρέφοντας στο έδαφος τα θρεπτικά συστατικά που βρίσκονται στα κατάλοιπα. Σέβεται τα συστήματα του ίδιου του περιβάλλοντος για την καταπολέμηση των παρασίτων και των ασθενειών στις καλλιέργειες και στην κτηνοτροφία και αποφεύγει τη χρησιμοποίηση συνθετικών παρασιτοκτόνων, ζιζανιοκτόνων, χημικών λιπασμάτων, αυξητικών ορμονών, αντιβιοτικών ή γενετικών τροποποιήσεων. Με λίγα λόγια, οι γεωργοί βιολογικής γεωργίας χρησιμοποιούν ένα φάσμα τεχνικών που βοηθούν τη διατήρηση των οικοσυστημάτων και μειώνουν τη ρύπανση.

Επιπλέον, οι γεωργοί που χρησιμοποιούν μεθόδους βιολογικής γεωργίας έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν γεωργοπεριβαλλοντικές πριμοδοτήσεις, εφόσον αναγνωρίζεται ότι αυτό το ιδιαίτερο σύστημα γεωργίας ωφελεί το περιβάλλον. Γενικότερα, οι γεωργοί που χρησιμοποιούν μεθόδους βιολογικής γεωργίας-μέχρι πρότινος,

¹ http://www.elaiolado.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=34

μπορούσαν να ενθαρρύνονται μέσω επενδυτικών ενισχύσεων στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής, της μεταποίησης και της εμπορίας. Με όλες αυτές τις διατάξεις, το πλαίσιο της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης συνέβαλλε σημαντικά στην επέκταση της βιολογικής γεωργίας, και κατ' επέκταση στην αναζωογόνηση των αγροτικών οικονομιών μέσω της αειφόρου ανάπτυξης.

Σε αυτό το γενικό πλαίσιο, η βιολογική γεωργία, που κάποτε θεωρείτο περιθωριακή δραστηριότητα που εξυπηρετούσε μια περιορισμένη αγορά, τώρα ήρθε στο προσκήνιο ως μια γεωργική προσέγγιση που όχι μόνον μπορεί να παράγει ασφαλή τρόφιμα αλλά είναι και ασφαλής από περιβαλλοντική άποψη. Τα τρόφιμα που παράγονται με βιολογικές μεθόδους ήταν πάντα ακριβότερα από τα συμβατικά παραγόμενα τρόφιμα, ένας παράγων ο οποίος θεωρήθηκε ότι παρεμπόδιζε την επέκταση της βιολογικής γεωργίας. Ωστόσο, σήμερα, ένας όλο και μεγαλύτερος αριθμός καταναλωτών φαίνεται πρόθυμος να πληρώσει υψηλότερες τιμές για εγγυήσεις που αφορούν την ασφάλεια των τροφίμων και την ποιότητα.

Ενώ τα βιολογικά παραγόμενα τρόφιμα ήταν κάποτε δύσκολο να βρεθούν αλλού εκτός από τα ειδικευμένα καταστήματα και τις τοπικές αγορές, τώρα είναι διαθέσιμα στα ράφια των μεγαλύτερων αλυσίδων υπεραγορών σε όλη την Ευρώπη. Επιπρόσθετα, το φάσμα των προσφερόμενων προϊόντων έχει επεκταθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο πελάτης να μπορεί να γεμίσει άνετα το βασικό μέρος του καλαθιού του με τα τρόφιμα της εβδομάδας αποκλειστικά με βιολογικά παραγόμενα τρόφιμα, ενώ μόλις πριν από λίγα χρόνια το φάσμα αυτών των προϊόντων περιοριζόταν σε λαχανικά, κρέας, πουλερικά, γαλακτοκομικά προϊόντα και φρούτα. Έτσι, ένας από τους βασικούς παράγοντες που ενθαρρύνουν τους γεωργούς να αναπροσανατολιστούν προς τη βιολογική γεωργική παραγωγή είναι αυτή η διευρυνόμενη καταναλωτική αγορά².

Από την άλλη, οι αποδόσεις των βιολογικών καλλιεργειών είναι συνήθως μικρότερες των αντίστοιχων συμβατικών καλλιεργειών, και τα οικονομικά προβλήματα είναι αυξημένα κατά την περίοδο μετάβασης από συμβατικές σε βιολογικές καλλιέργειες. Επειδή, όμως, το κόστος εισροών είναι αρκετά χαμηλότερο στις βιολογικές καλλιέργειες και τα βιολογικά προϊόντα διασφαλίζουν υψηλότερες τιμές (συνήθως 40% ή και περισσότερο των αντίστοιχων λιανικών τιμών των συμβατικών προϊόντων), τα ποσοστά κέρδους και τα εισοδήματα των βιολογικών

² <http://www.epimorfotiki.gr/katartisi13.htm>

καλλιεργητών μπορεί να μην απέχουν ουσιαστικά από τα αντίστοιχα των συμβατικών καλλιεργητών. Λόγω του υψηλότερου πάντως κόστους ανά μονάδα προϊόντος και του εντονότατου ανταγωνισμού από την πλευρά της συμβατικής, εντατικής γεωργίας, αρκετοί ειδικοί καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, η βιολογική γεωργία δεν μπορεί να είναι βιώσιμη με αποκλειστικά οικονομικά κριτήρια³.

Πιο συγκεκριμένα, δεν αρκούν από μόνοι τους οι υπολογισμοί κερδοφορίας για να ωθήσουν τον παραγωγό στο ένα ή στο άλλο σύστημα καλλιέργειας. Το σύνολο του θεσμικού περιβάλλοντος (γεωργική κοινότητα, αγροτική πολιτική, αγορά τροφίμων και θεσμικό σκηνικό) είναι αυτό που διαμορφώνει τις επιλογές που θα ακολουθήσουν οι παραγωγοί ως προς το γεωργικό σύστημα και τις πρακτικές που θα εφαρμόσουν.

Η βιολογική γεωργία είναι ένα κοινωνικό κίνημα⁴, που ξεκίνησε από μεμονωμένα άτομα και οργανώσεις, με ιδιωτική πρωτοβουλία δηλαδή, και που η επιρροή του στην κοινωνία εξαρτάται από την ικανότητα του κινήματος αυτού να διαχέει τις αξίες του και τις αντιλήψεις του ανάμεσα στους πολίτες και πρωτίστως σε αυτούς που λαμβάνουν αποφάσεις. Πρόκειται με λίγα λόγια για μια ιδιωτική αντίδραση στα αγρο-περιβαλλοντικά προβλήματα και τις ανησυχίες για την ασφάλεια των τροφίμων-ζητήματα που κέρδισαν πολιτική προσοχή τις δεκαετίες του 1980 και 1990 στην Ευρώπη αλλά και παγκόσμια.

Γενικότερα, οι βασικές συνιστώσες που συνέβαλαν θετικά στην ανάπτυξη του τομέα της βιολογικής παραγωγής, κατά τους Michelsen, J. Et al. (2001), είναι ο ορισμός της βιολογικής γεωργίας και ενός συστήματος πιστοποίησης μέσω του κανονισμού (ΕΚ) 2092/91, η πολιτική αναγνώρισης των προτύπων βιολογικής γεωργίας και της πιστοποίησης ως βάση για τη «διάδοση» των βιολογικών προϊόντων, η εισαγωγή της οικονομικής ενίσχυσης στους βιοκαλλιεργητές μέσω του αγροπεριβαλλοντικού κανονισμού (ΕΚ) 2078/92, η θετική ανάμειξη των οργανώσεων των συμβατικών καλλιεργητών ώστε να δημιουργηθεί πρόσφορο πεδίο μετατροπής των καλλιεργειών τους σε βιολογικές, η ανάπτυξη των αγορών των βιολογικών τροφίμων και η διαμόρφωση εκείνου του θεσμικού πλαισίου, που έχει ως σκοπό την προώθηση της βιολογικής γεωργίας.

³ http://www.elaiolado.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=40

⁴ Η βιολογική γεωργία χαρακτηρίζεται ως ένα κοινωνικό κίνημα με την έννοια ότι έχει ως στόχο τη μεταβολή μέρους της κοινωνίας (γεωργία) (Eyermann and Jamison 1991; Tarrow 1994; Michelsen 2001).

Συνοπτικά, θα λέγαμε ότι οι λόγοι που ωθούν στην βιολογική καλλιέργεια είναι η ένταξη που προσφέρεται σε επιδοτούμενα προγράμματα της Ε.Ε. μέσω της βιολογικής καλλιέργειας, η μείωση του κόστους παραγωγής, οι καλύτερες τιμές των πιστοποιημένων βιολογικών προϊόντων, οι σύγχρονες τάσεις της αγοράς θέτοντας τις μελλοντικές βάσεις για την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων, η παραγωγή προϊόντα χωρίς να επιβαρύνεται τόσο η υγεία του παραγωγού όσο και η υγεία των καταναλωτών με επικίνδυνα φυτοφάρμακα και τέλος, ο σεβασμός στο περιβάλλον, τους φυσικούς νόμους και η ενεργή συμμετοχή στην διατήρηση της αειφορίας.

Σκοπός

Μέσα από την μελέτη αυτή, που έχει ως τίτλο «Η εξέλιξη των ποιοτικών προϊόντων στη Μεσσηνιακή και Λακωνική Μάνη. Η περίπτωση του βιολογικού ελαιοκάρπου: Πορεία μέσα στο χρόνο – συμβολή στην τοπική κοινωνία – συμπεράσματα και διορθωτικές κινήσεις», θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τις σχέσεις μεταξύ των συμβαλλόμενων φορέων καθ' όλη την πορεία του βιολογικού ελαιοκάρπου, από την παραγωγή έως και την πώλησή του, τις τυχόν διαφορές πολιτικής που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή, εμπορία και προώθηση, καθώς και την ύπαρξη επαρκών ή μη δικτύων, λόγω του διαφορετικού νομού που υπάγονται και τις πιθανόν ομοιότητες λόγω της ομοιογένειας των προδιαγραφών του προσφερόμενου βιολογικού ελαιολάδου που παράγεται στην εν λόγω περιοχή της Μάνης.

Ο σκοπός αυτής της εργασίας δεν είναι τόσο η καταγραφή των στοιχείων καλλιεργούμενων εκτάσεων και παραγωγής βιολογικού ελαιολάδου των πέντε δήμων που ανήκουν στην Μάνη, όσο η διερεύνηση της πορείας και του ρόλου των διαφόρων δικτύων παραγωγής, τυποποίησης και εμπορίας του συγκεκριμένου κλάδου στην εν λόγω περιοχή. Έτσι, κεντρικό ερώτημα της παρούσης μεταπτυχιακής διατριβής, είναι το πώς αντιμετωπίζουν οι διάφοροι φορείς, κρατικοί και μη, αλλά και μεμονωμένα άτομα τη βιολογική γεωργία ελαιοκάρπου και την ανάπτυξή του και το αν μέσα από τις θεωρήσεις τους και πρακτικές τους, προωθούν ένα δίκτυο βιολογικής γεωργίας (με την έννοια της συντονισμένης πολιτικής) ή πρόκειται για προσπάθειες μεμονωμένες που εξυπηρετούν ιδίους σκοπούς και μια μικρή μερίδα συμφερόντων. Με άλλα λόγια, το ερευνητικό ερώτημα που διατυπώνεται στην παρούσα εργασία είναι εάν υπάρχει «συντονισμένο» δίκτυο τόσο για την παραγωγή όσο και για την προώθηση του βιολογικού ελαιολάδου της Μάνης ή αν υπάρχουν άλλου είδους πολιτικές που χρησιμοποιούνται τόσο από την πλευρά της Μεσσηνιακής όσο και από της Λακωνικής Μάνης.

Ιστορικά, η εφαρμογή του βιολογικού τρόπου παραγωγής ξεκίνησε στη χώρα μας στις αρχές της δεκαετίας του 80, όταν κάποιοι μεμονωμένοι παραγωγοί ήρθαν από το εξωτερικό φέρνοντας μαζί τους την απαραίτητη τεχνογνωσία, κινήθηκαν προς την κατεύθυνση αυτή, απορρίπτοντας τις χημικές εισροές και ξεκινώντας την παραγωγή βιολογικών προϊόντων.

Οι πρώτες βιοκαλλιέργειες ελιάς ξεκίνησαν την ίδια δεκαετία στην περιοχή της Μεσσηνιακής Μάνης, γι' αυτό και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η εξέλιξη της βιολογικής ελαιοκαλλιέργειας στην εν λόγω γεωγραφική περιοχή.

Ιδιαίτερα, με την μελέτη της Μεσσηνιακής και Λακωνικής Μάνης στο τρόπο παραγωγής, διανομής και εμπορίας του βιολογικού λαδιού, που ενώ μορφολογικά παραθέτουν τα ίδια χαρακτηριστικά ποιότητας (λόγω κοινών εδαφολογικών και κλιματολογικών συνθηκών), μπορεί να οδηγήσει σε τελείως διαφορετικά αποτελέσματα, διαφορετικές αποδόσεις και κυρίως διαφορετικές προοπτικές ανάπτυξης, και ενώ διοικητικά υπάγεται στους νομούς Μεσσηνίας (Εξω Μάνη) και Λακωνίας (Κάτω και Μέσα Μάνη), μόνο εκκλησιαστικά εξακολουθεί να είναι ενιαία, αφού η Ι.Μ. Γυθείου, Οιτύλου και Πάσης Μάνης, καλύπτει γεωγραφικά τα ιστορικά της σύνορα.

Επομένως, η μελέτη μιας περιοχής όπως είναι η Μάνη, με την Ιστορία και την παράδοσή της αλλά ταυτόχρονα και με την διαίρεσή της σε δύο διαφορετικές Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, αποτελεί το έναυσμα για μια μελέτη εις βάθος, για ένα προϊόν πολύ σημαντικό για την οικονομία μας, όπως είναι η ελιά, αλλά εξίσου με ιστορική αλλά και με ιδιαίτερα υψηλή διατροφική αξία.

Υπό αυτό το πλαίσιο, σε ένα πρώτο στάδιο θα αναφερθούν τα κύρια χαρακτηριστικά των προϊόντων ποιότητας, γεωγραφικής ένδειξης και βιολογικών και η κατάσταση που επικρατεί γενικότερα στην Ευρώπη αλλά κυρίως στην Ελλάδα. Εν συνεχεία, θα παρουσιαστεί το νότιο τμήμα της περιφέρειας Πελοποννήσου καθώς και τα ποιοτικά προϊόντα που παράγονται στους δύο εμπλεκόμενους νομούς, αυτόν της Μεσσηνίας και της Λακωνίας, αλλά με ιδιαίτερη στη πορεία έμφαση στο βιολογικό ελαιόλαδο, όπως αυτό παράγεται, τυποποιείται και διανέμεται από τα πέντε δημοτικά διαμερίσματα των εν λόγω νομών που ανήκουν στην ευρύτερη περιοχή της Μάνης. Έπειτα, λόγω του χαρακτήρα των σχέσεων που διαμορφώνονται ανάμεσα στους διάφορους φορείς που εμπλέκονται στο χώρο της βιολογικής καλλιέργειας ελαιοκάρπου και η δυσκολία συγκέντρωσης πληροφοριών από τους κεντρικούς φορείς σχετικά με αυτό το ζήτημα, καθίσταται απαραίτητη η άμεση επικοινωνία με ένα δείγμα από κάθε εμπλεκόμενο φορέα από την εν λόγω περιοχή, για να αποσπαστούν οι πληροφορίες, που θα εκτιμηθούν στην πορεία ως καταλυτικές για την εξέλιξη της έρευνας. Συνεπώς, η επιλογή της ποιοτικής μεθόδου έρευνας και συγκεκριμένα η διεξαγωγή εις βάθος συνεντεύξεων, κρίθηκε ως η πλέον κατάλληλη μέθοδος αναφορικά με την συγκέντρωση πληροφοριών γύρω από την πορεία και

εξέλιξη του βιολογικού ελαιολάδου της Μάνης, τόσο της Μεσσηνιακής όσο και της Λακωνικής.

Η ποιοτική αναζήτηση πρωτογενούς υλικού, εκτός από τις συνεντεύξεις (12) με ελαιουργεία – τυποποιητήρια, εκπροσώπους ομάδων βιοκαλλιεργητών, συνεταιρισμούς βιοκαλλιεργητών αλλά και από τους τρεις οργανισμούς πιστοποίησης της περιοχής μελέτης (ΔΗΩ, ΒΙΟΕΛΛΑΣ και Q-WAYS), προήλθε και από ανάλυση επίσημων στοιχείων από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και των δύο νομών, Μεσσηνίας και Λακωνίας.

Τέλος, θα καταγραφούν οι απόψεις όλων των εμπλεκόμενων φορέων και από τα πέντε δημοτικά διαμερίσματα της Μάνης και θα αναλυθούν εις βάθος ώστε να παρθούν κάποια ουσιαστικά συμπεράσματα για την πορεία της βιολογικής καλλιέργειας ελιάς στην υπό μελέτη περιοχή, την συμβολή της στην τοπική κοινωνία και τυχόν διορθωτικές κινήσεις που επιβάλλονται να παρθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. Βιολογική γεωργία και ανάπτυξη στην αγορά των βιολογικών προϊόντων

Η έννοια της βιολογικής γεωργίας καθιερώθηκε με την ίδρυση της IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements) το 1972. Πριν από τα μέσα της δεκαετίας 1990, αυτοί που εξασκούσαν τη βιολογική γεωργία ήταν μια μικρή και σχετικά ομοιογενής ομάδα, που υποστήριζαν το βιολογικό σύστημα παραγωγής και κατανάλωσης, με έμφαση στην τοπικότητα των προϊόντων και την έλλειψη υψηλής μεταποίησης.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, σημειώθηκαν οι μεγάλες μεταβολές της βιολογικής γεωργίας στην Ευρωπαϊκή γεωργία. Πρόκειται για την υιοθέτηση των στόχων της βιολογικής γεωργίας τόσο από την Ευρωπαϊκή όσο και από την κρατική αγροτική πολιτική. Με την αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992, εισήχθηκε ένας αριθμός συνοδευτικών μέτρων, που περιελάμβανε τα αγροτο-περιβαλλοντικά μέτρα και ιδιαίτερα το πρόγραμμα της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας που εισήγαγε η Ευρωπαϊκή αγροτική πολιτική ή/και οι εθνικές πολιτικές των χωρών- μελών της Ε. Ε., εξασφαλίστηκε η επέκταση της βιολογικής γεωργίας σε σχέση με τη συμβατική γεωργία αλλά και η νομιμοποίησή της στην κοινή γνώμη (Παπαδόπουλος, Α. 2004).

Στις μέρες μας, ο τομέας των βιολογικών προϊόντων, σχετίζεται με την ικανοποίηση νέων καταναλωτικών αναγκών στη βάση της ασφάλειας των τροφίμων και παρέχει μια αειφόρο βάση για υποστήριξη της γεωργίας μέσω της ΚΑΠ. Το κίνημα της βιολογικής γεωργίας, βρίσκεται μπροστά στο δίλλημα της διατήρησης των τοπικών αγορών και την επιθυμία για ένα ευρύτερο εθνικό ή παγκόσμιο συντονισμό επέκτασης της αγοράς των βιολογικών προϊόντων, οδηγώντας έτσι σε περισσότερη βιολογικά καλλιεργούμενη γη και σε μεγαλύτερο αριθμό καταναλωτών. Η καθιέρωση εθνικών και διεθνών προτύπων πιστοποίησης πιθανόν να αποβεί εις βάρος της μικρής οικογενειακής εκμετάλλευσης. Από την άλλη πλευρά, πολλοί θεωρούν ότι τα μεγαλύτερα περιβαλλοντικά κόστη προέρχονται από τις μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις, με αποτέλεσμα να ταυτίζουν την αειφόρο γεωργία με μικρότερες εκμεταλλεύσεις.

Επιπλέον, το γεγονός ότι το βιολογικό προϊόν αρχίζει να αφομοιώνεται από τα κυρίαρχα δίκτυα προμήθειας τροφίμων, έχει ως συνέπεια να παραμερίζεται η φιλοσοφία που συνδέει το βιολογικό τρόπο παραγωγής με την τοπική οικονομική ανάπτυξη και την στήριξη των μικρών εκμεταλλεύσεων. Βέβαια, η αύξηση της ποσότητας και της ποικιλίας βιολογικών προϊόντων, οδηγεί και στην αύξηση της

ζήτησής τους καθώς και στην πολιτική υποστήριξης από την Ε.Ε.. Οι παραγωγοί βιολογικών προϊόντων ακολουθούν αυστηρότερες προδιαγραφές, γίνονται πια αντιληπτοί και ως προοδευτικοί και καινοτόμοι, ενώ για τους βιοκαλλιεργητές που προέρχονται από την συμβατική γεωργία, η βιολογική μέθοδος παραγωγής αποτελεί μια στρατηγική επιβίωσης στα πλαίσια των υπάρχοντων οικονομικών συνθηκών της παγκοσμιοποίησης. Όμως, το ζήτημα είναι ότι ο μικρός και μη οργανωμένος βιοπαραγωγός είναι αυτός που υπόκειται σε ακόμα μεγαλύτερη συμπίεση του κόστους-τιμών στα πλαίσια αυτών των αλυσίδων τροφίμων, σε σχέση με τους ενσωματωμένους βιοπαραγωγούς που έχουν διατηρήσει κάποια διαπροσωπικά δίκτυα εμπιστοσύνης και σεβασμού με αφοσιωμένους καταναλωτές. Στην περίπτωση αυτή, ο ρόλος των αφοσιωμένων καταναλωτών παραμένει κρίσιμος για την επιβίωση ενός τέτοιου συστήματος παραγωγής και προώθησης των βιολογικών τροφίμων αλλά και την βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης αυτών των βιοκαλλιεργητών που επιμένουν στις αρχές μιας περισσότερο ριζοσπαστικής ολιστικής βιολογικής ατζέντας (Banks, J. And Marsden, T., 2001).

Συνολικά, για την περίοδο από το 1993 έως και το 2005 (περίοδος εφαρμογής της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ του 2003), θα λέγαμε ότι διαμορφώνεται και εξελίσσεται ένα πεδίο πολιτικής για την βιολογική γεωργία σε σχέση με τα αντικείμενα ενασχόλησής της, ποιες δηλαδή θα είναι οι ανησυχίες στις οποίες καλείται να απαντήσει ή να αποκλείσει από το πεδίο πολιτικής της, με τις διαδικασίες που πρέπει να καθοδηγούν ένα πεδίο πολιτικής που ασχολείται με τη βιολογική γεωργία και με το ρόλο και τη νομιμότητα των διαφόρων φορέων που θα έπρεπε να εμπλέκονται ή να αποκλείονται από ένα πεδίο πολιτικής της (αυξανόμενη συμπερίληψη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή των οργανωμένων συμφερόντων βιολογικής γεωργίας).

Η ποικιλία αυτή των φορέων που συμμετέχουν στο δίκτυο αγροτικής πολιτικής είναι αντιπροσωπευτική του εύρους της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης και των διαφορετικών στόχων που επιδιώκονται μέσα από αυτήν. Τα δίκτυα πολιτικής για την βιολογική γεωργία, φαίνονται να είναι διαφορετικά σε σχέση με τα δίκτυα πολιτικής της συμβατικής γεωργίας, αφού αποτελούνται από διαφορετικούς φορείς χάραξης πολιτικής (Moschitz and Stolze, 2007) και συνεπώς από διαφορετική κατανομή εξουσίας ανάμεσα στους διάφορους φορείς. Με άλλα λόγια, ενώ στην συμβατική, τουλάχιστον όσον αφορά στην Ελλάδα, η εξουσία κατανέμεται κυρίως ανάμεσα στους κρατικούς φορείς και τους φορείς εκπροσώπησης των γεωργικών

συμφερόντων, στη βιολογική, η χάραξης πολιτικής κατανέμεται πρωτίστως στην κεντρική διοίκηση και τις δημόσιες υπηρεσίες, οι οποίες είναι επιφορτισμένες με αυστηρά θεσμοθετημένες αρμοδιότητες (απορρόφηση χρηματοδοτήσεων και εφαρμογή προγραμμάτων) λόγω της πολιτικής εντολοδοσίας, στα πανεπιστήμια και τους συμβούλους, οι οποίοι είναι εξωγενείς στο σύστημα και συμμετέχουν με έναν μερικώς θεσμοθετημένο τρόπο λόγω της διαμφισβήτησης εμπειρογνωμοσύνης τους και σε φορείς όπως οι ΜΚΟ, οι επαγγελματικές οργανώσεις και οι Οργανισμοί Πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων, των οποίων η συμμετοχή στο δίκτυο είναι διττού χαρακτήρα αφού από τη μία συμμετέχουν με ένα πλήρως θεσμοθετημένο τρόπο και από την άλλη, συμμετέχουν μέσω μη-θεσμοποιημένων καναλιών στην άσκηση πολιτικών πιέσεων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων.

Θα λέγαμε λοιπόν, ότι ο κλάδος της βιολογικής γεωργίας, «άνοιξε» ένα πεδίο πολιτικής που αφορά σε πολλές κατηγορίες συμφερόντων, η πιο πρόσφατη κατηγορία και η πιο διευρυμένη, είναι οι άνθρωποι που αναγνωρίζουν τις προοπτικές εμπορικής αξιοποίησης των ευκαιριών που αναδύονται στα πλαίσια της βιολογικής αγρο-διατροφικής αλυσίδας και οι οποίοι πολλές φορές δεν έχουν κανένα γεωργικό υπόβαθρο ή καμία ιδεολογική επιφόρτιση που να σχετίζεται με το βιολογικό τρόπο παραγωγής. Από τη μία οι διατροφικές κρίσεις που έδωσαν ώθηση στην αυξημένη ζήτηση και κατανάλωση βιολογικών τροφίμων-ως ποιοτικά και ασφαλή τρόφιμα- και από την άλλη, η υψηλή τιμολόγηση αυτών των προϊόντων και δη τυποποιημένων, η οποία άρχισε να συνδέεται με ένα «ανώτερο» επίπεδο διαβίωσης κάνοντας την κατανάλωση των προϊόντων αυτών «της μόδας», αποτέλεσαν αντικείμενο εκμετάλλευσης από τον επιχειρηματικό κλάδο, συμπεριλαμβάνοντας τα σούπερ μάρκες (τα οποία έχουν δώσει σημαντική ώθηση στην αγορά των βιολογικών προϊόντων). Το επιχειρηματικό αυτό κομμάτι διευρύνεται συνεχώς και εισέρχονται στην αγορά των βιολογικών προϊόντων άνθρωποι, οι οποίοι δεν έχουν καμία σχέση με το χώρο αυτό και τη φιλοσοφία του. Άλλωστε, σύμφωνα με τους Thomas (1993), Windhoff- Heritier (1993) και Casey (2004), η αύξηση του επιπέδου διαβίωσης οδηγεί σε μία αύξηση του αριθμού των ομάδων συμφερόντων. Μια άλλη μερίδα ανθρώπων, είναι αυτοί με οικολογικές ανησυχίες, οι οποίοι είχαν ασχοληθεί στην πρώτη φάση ανάπτυξης της βιολογικής γεωργίας και συγκεκριμένα με το κομμάτι της παραγωγής. Οι άνθρωποι αυτοί, πέραν των περιβαλλοντικών ανησυχιών βλέποντας το αδιέξοδο της συμβατικής γεωργίας, αναγνώρισαν και μία εμπορική διέξοδο που

τους δίνει μια άλλη σιγουριά. Αυτή η μερίδα συμφερόντων είναι πιο μεγάλη, διότι περιλαμβάνει τη μεταποίηση και εμπορία. Και βέβαια, τους Οργανισμούς Πιστοποίησης, που στα πρώτα τους βήματα, αποτελούνταν από ανθρώπους που προέρχονταν από το χώρο της οικολογίας και οι οποίοι εισήγαγαν την ιδέα της βιολογικής γεωργίας στη χώρα μας. Στην συνέχεια, οι Οργανισμοί αυτοί στελεχώθηκαν από γεωπόνους και άλλες ειδικότητες, ενώ το νομικό πλαίσιο και μία ασαφής λογική από το Υπουργείο Γεωργίας (για να μειωθεί το κόστος της πιστοποίησης), επέτρεψαν την είσοδο ενός μεγάλου σχετικά αριθμού Πιστοποιητικών Οργανισμών στο χώρο, με ότι αυτό σημαίνει για τη φερεγγυότητα του συστήματος της πιστοποίησης και την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας.

Όμως, για την προώθηση της ανάπτυξης της βιολογικής γεωργίας παγκοσμίως, κρίνεται σκόπιμο να παρθούν μέτρα που να υποστηρίζουν την **δημιουργία ενός τομέα της βιολογικής γεωργίας** μέσω της στήριξης της ανάπτυξης της ταυτότητας της βιολογικής γεωργίας και τον διαχωρισμό της από θέματα πιστοποίησης και από ομάδες συμφερόντων, την **πολιτική αναγνώριση της βιολογικής γεωργίας** μέσω της αναγνώρισης προτύπων παραγωγής, στην προώθηση της ανάπτυξης ενός ενιαίου προτύπου προσαρμοσμένο στα κοινά διεθνή πρότυπα που θα αντικατοπτρίζει τις ιδιαίτερες εθνικές συνθήκες, την **εισαγωγή της οικονομικής υποστήριξης** μέσω της στήριξης των γεωργών, λαμβάνοντας υπόψη τη θέση της βιολογικής γεωργίας στην οικονομία σε σχέση με τη γενική αγροτική οικονομία και την ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης στην αγορά, την **ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας** μέχρι σε ένα ορισμένο επίπεδο, μεταξύ της βιολογικής γεωργίας και της γενικής αγροτικής κοινότητας μέσω της δημιουργίας ενός φορέα που θα διευκολύνει την εκπροσώπηση της βιολογικής γεωργίας σε θέματα που αφορούν συμβουλές και έρευνες για την βιολογική γεωργία, την **ανάπτυξη μιας αγοράς βιολογικών τροφίμων** μέσω της ανάπτυξης στρατηγικών μάρκετινγκ, την προώθηση της διαφάνειας της αγοράς και την εναρμόνιση των προτύπων και την **δημιουργία ενός προσεκτικού και δεσμευτικού θεσμικού πλαισίου** μέσα στο οποίο να μπορεί να λειτουργήσει μια συμβουλευτική επιτροπή, από την αιγίδα ενός πνεύματος συνεργασίας από τους διάφορους φορείς που είναι σε θέση να εντοπίζουν τους τομείς δράσης, να προτείνουν στόχους για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και να χαράσσουν

δράσεις - είτε από την μεριά της δημόσιας πολιτικής είτε από την μεριά δραστηριοποίησης των αρμόδιων οργανισμών⁵.

Συνοψίζοντας, στο μονοπάτι της μετάβασης για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι το διεθνές εμπόριο των βιολογικών προϊόντων είναι ήδη πραγματικότητα. *«Οι εμπλεκόμενοι φορείς, κρατικοί και ιδιωτικοί-εμπορικές επιχειρήσεις, στον τομέα της βιολογικής γεωργίας, πρέπει να προσπαθήσουν να αυξήσουν τη ζήτηση σε μη παραδοσιακές καταναλωτικές χώρες τόσο εντός όσο και εκτός της ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη ότι η ελαστικότητα της τιμής είναι συνήθως υψηλότερη σε νέες αγορές.. Η αυξανόμενη ζήτηση για το ελαιόλαδο παγκοσμίως, καθώς και η ζήτηση για προϊόντα υγιεινά υψηλής ποιότητας, αποτελεί ένα θετικό πλαίσιο για την ανάπτυξη αυτού του τομέα. Η αυξανόμενη απελευθέρωση των διεθνών αγορών, ενδεχομένως να ωθήσει τις εμπορικές επιχειρήσεις σε ένα πλαίσιο στρατηγικής που είτε θα βασίζεται στην ηγεσία κόστους, είτε στην εξειδίκευση ειδικών τμημάτων της αγοράς⁶»*. Με λίγα λόγια, η βιολογική γεωργία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό οικονομικά, πολιτισμικά και οικολογικά πλεονέκτημα για το ρόλο που μπορεί να παίζει η Ευρωπαϊκή γεωργία στις ενδυναμωμένες τοπικές οικονομίες (Stolze, M. Et al., 2009).

⁵Michelsen, J., Lynggaard, K., Padel, S., Foster, C. *Organic Farming Development and Agricultural Institutions in Europe: Economics and Policy*, p.174

⁶ Vaz, T., Nijkamp, P., Rastoin, J. *Traditional Food Production and Rural Sustainable Development : A European Challenge* (σελ. 233-235).

1.2. Η ανάπτυξη της υπαίθρου και ο ρόλος της βιολογικής γεωργίας

Τα τελευταία χρόνια, η βιολογική γεωργία στην Ελλάδα έχει εξελιχθεί σε ένα δυναμικό κλάδο παραγωγής, ο οποίος ωθείται από την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση του καταναλωτικού κοινού για ποιοτικά και ασφαλή τρόφιμα. Ωστόσο, η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας ως μια εναλλακτική μορφή γεωργίας- εντούτοις πλήρως ενσωματωμένης στο σύγχρονο οικονομικό σύστημα και το μηχανισμό και τις δομές της συμβατικής γεωργίας- άνοιξε ένα διάλογο ανάμεσα στους διάφορους εμπλεκόμενους φορείς σχετικά με τη σημασία αυτής της ανάπτυξης στο πλαίσιο του σύγχρονου παραγωγικού συστήματος και των προβλημάτων που τη διέπουν. Έτσι παρά τη δυναμική που παρουσιάζει ο κλάδος της βιολογικής γεωργίας ως ένας καινοτόμος κλάδος, ο τομέας αυτός της γεωργίας αντιμετωπίζει μια σειρά από προβλήματα όπως είναι ο διασκορπισμός και ο πολυτεμαχισμός των βιολογικών εκμεταλλεύσεων. Ο πολυτεμαχισμός των βιολογικών εκμεταλλεύσεων, δημιουργεί προβλήματα στη διαδικασία της παραγωγής και της διάθεσης του βιολογικού προϊόντος, αλλά ακόμη και στην παροχή υπηρεσιών προς τους βιοκαλλιεργητές, ιδιαίτερα ένα λάβει κανείς υπόψη του το γεγονός ότι στην πλειονότητά τους οι εκμεταλλεύσεις είναι εντοπισμένες σε μειονεκτικές και οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές. Επειδή όμως είναι ένας πολλά υποσχόμενος κλάδος, ιδιαίτερα για την χώρα μας, η ενίσχυσή του, θα συμβάλλει και στην ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου όπου βρίσκονται οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις, τόσο οι βιολογικές όσο και οι εν δυνάμει βιολογικές.

Αποτελεί λοιπόν γεγονός, ότι η έννοια της ανάπτυξης της υπαίθρου συνδέεται στενά με το μέλλον των αγροτικών περιοχών και τη μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η ανάπτυξη της υπαίθρου είναι ένα πρόσφατα επανα-οριοθετημένο πεδίο πολιτικής που υποδηλώνει την ανάγκη για προσέγγιση της ανάπτυξης της υπαίθρου μέσω μιας περισσότερο ολοκληρωμένης, ολιστικής και περιφερειακά χωροθετημένης πολιτικής.

Στα πλαίσια της θεσμικής αναδιατύπωσης των σχέσεων γεωργίας και περιβάλλοντος, τα αγροτο-περιβαλλοντικά μέτρα που εισήχθησαν στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 2078/92, είχαν ως στόχο την αειφόρο ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, ενθαρρύνοντας τη διατήρηση της υπαίθρου μέσα από την εφαρμογή υψηλότερων περιβαλλοντικά προτύπων χρήσης της γης. Καθώς οι αγρότες έχουν μια σημαντική λειτουργία να επιτελέσουν, αυτή της «μέριμνας» για το

περιβάλλον και την ύπαιθρο, τα προγράμματα που τους προτάθηκαν, στη βάση του μοντέλου των «δημόσιων αγαθών», προσέφεραν ένα νέο πεδίο δραστηριότητας και μια καινούργια πηγή γεωργικού εισοδήματος⁷.

Ένας άλλος λόγος για την εισαγωγή αυτών των αγροτο-περιβαλλοντικών προγραμμάτων, ήταν η ενθάρρυνση της εκτατικοποίησης, σε συνδυασμό με συγκεκριμένα μέτρα που εφαρμόζονται με βάση τις προτεραιότητες του εκάστοτε Κράτους-Μέλους (DG of European Commision, 1997 p.48). Πιο συγκεκριμένα, ο Καν. 2078/92 προέβλεπε την ενθάρρυνση των γεωργών να αναλάβουν γεωργικές πρακτικές, οι οποίες ήταν συμβατές με τις απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας και τη διατήρηση της υπαίθρου, τη συμβολή στην ισορροπία της αγοράς και την αποζημίωση των γεωργών από τις μειώσεις της παραγωγής ή την αύξηση του κόστους από τη συμβολή τους στη βελτίωση του περιβάλλοντος (Louloudis, 2001).

Ήδη, το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για τη βιολογική γεωργία και ιδιαίτερα μέσα από τη Δράση 6, ενθαρρύνει ευδιάκριτα τα Κράτη-Μέλη να κάνουν μεγαλύτερη χρήση των διαφορετικών μέτρων αγροτικής ανάπτυξης προκειμένου να καταστήσουν τη δημόσια υποστήριξη της βιολογικής γεωργίας περισσότερο αποτελεσματική (European Commission 2004c). Συγκεκριμένα, τα Κράτη-Μέλη ενθαρρύνονται να επικεντρωθούν σε δράσεις που θα διατηρούν τα οφέλη για το περιβάλλον και την προστασία της φύσης σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, καθώς και να αναπτύσσουν κίνητρα για τους βιοκαλλιεργητές προκειμένου να μετατρέπουν ολόκληρη και όχι απλά μέρος της εκμετάλλευσης σε βιολογική. Επιπλέον, η ίδια Δράση υποστηρίζει ότι οι βιολογικοί παραγωγοί θα έπρεπε να έχουν τις ίδιες δυνατότητες με τους συμβατικούς παραγωγούς προκειμένου να απολαμβάνουν επενδυτικές ενισχύσεις, καθώς και ότι θα έπρεπε να τους δίνονται κίνητρα για να διευκολύνεται η διανομή και προώθηση της βιολογικής παραγωγής.

Η ραγδαία αύξηση του αριθμού των βιοκαλλιεργητών και της βιολογικά καλλιεργούμενης γης στην Ελλάδα με την εφαρμογή του αγρο-περιβαλλοντικού αυτού κανονισμού, και την οικονομική ενίσχυση που προσέφερε, επιβεβαιώνει το γεγονός ότι η ενασχόληση των καλλιεργητών με το εναλλακτικό τρόπο παραγωγής

⁷ Το εισόδημα των αγροτών θα μπορούσε να ενισχυθεί με την καταβολή ενισχύσεων για την παροχή δημόσιων αγαθών ή με την παραγωγή προϊόντων ποιότητας ή περιβαλλοντικών αγαθών (Λουλούδης, Μπεόπουλος, Βλάχος, 1999 Σελ.329).

της βιολογικής γεωργίας, δίνει μια οικονομική διέξοδο⁸ στα προβλήματα βιωσιμότητας που αντιμετώπιζαν μέχρι τότε στις γεωργικές τους εκμεταλλεύσεις.

Θα έλεγε κανείς ότι η κρατική υποστήριξη μέσω των επιδοτήσεων που προσέφεραν τα αγρο-περιβαλλοντικά προγράμματα, θεωρείται ως η κινητήριος δύναμη πίσω από την πρόσφατη ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας. Για παράδειγμα ήταν ουσιαστική για την επιβίωση συγκεκριμένων περιπτώσεων (π.χ. η καλλιέργεια ελαιόδεντρων στην περιοχή της Νότιας Πελοποννήσου των περιθωριακών εκμεταλλεύσεων), αλλά σε άλλες, θα επεκτεινόταν ούτως ή άλλως (π.χ. ελαιόδεντρα στην Μάνη). Όμως, στο γενικότερο πλαίσιο, δεδομένου ότι παρέχεται επαρκής τεχνική και οικονομική στήριξη από το κράτος, η μετατροπή αυτών των συστημάτων είναι μια υποσχόμενη προοπτική για την συνολική ανάπτυξη των Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών.

Ειδικότερα, για να προέλθει η ανάπτυξη στην ύπαιθρο, αυτό που απαιτείται είναι ολοκληρωμένες προσεγγίσεις με τη συμμετοχή γεωργών και άλλων αγροτικών φορέων που θα ενισχύουν την τοπική, φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, θα τονώνουν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και θα επενδύουν σε βιολογικά και τοπικά ειδικά προϊόντα, ενώ παράλληλα θα υποβοηθούν με την τουριστική αξιοποίηση του τόπου.

Εν κατακλείδι, παράγοντες όπως οι χαμηλές πληθυσμιακές πυκνότητες, οι μακρινές αποστάσεις, το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων ή ακόμη και το είδος της καλλιέργειας, πολλές φορές αποτρέπουν τη διαμόρφωση αυτών των δικτύων καινοτομίας και μάθησης βιολογικής γεωργίας και τη διατήρηση των σχέσεων τόσο μέσα σε αυτά όσο και ανάμεσά τους. Η αποκατάσταση της σύνδεσης ανάμεσα στην έρευνα, την εκπαίδευση, την παραγωγή και την αγροτική πολιτική, είναι πρωτίστης σημασίας για την αποτελεσματική λειτουργία του τομέα της βιολογικής γεωργίας και την σύνδεσή του με την αγορά. Σημαντική επίσης είναι και η διαμόρφωση μιας πολιτικής συσχέτισης της βιολογικής γεωργίας με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού και συγκεκριμένα με τον αγροτουρισμό, ο οποίος είναι περισσότερο συμβατός με το περιβάλλον και την ύπαιθρο. Μια τέτοια πολιτική είναι πλήρως συνυφασμένη με τα αγρο-περιβαλλοντικά κριτήρια και μπορεί να οδηγήσει στην αειφορική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

⁸ Ο βαθμός συνειδητότητας της περιβαλλοντικής διάστασης των προβλημάτων της γεωργίας είναι πολύ περιορισμένος και η ενημέρωση των αγροτών γύρω από αυτήν την διάσταση είναι υποτυπώδης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. Προϊόντα ποιότητας

Η ποιότητα των προϊόντων αποτελεί σημαντικό ζήτημα που απασχολεί τους καταναλωτές αλλά και τον παραγωγικό κόσμο σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι πρόσφατες διατροφικές κρίσεις έχουν ευαισθητοποιήσει σε μεγάλο βαθμό τους καταναλωτές και έχουν κλονίσει την εμπιστοσύνη τους όσον αφορά την ασφάλεια και την ποιότητα των τροφίμων.

Ζούμε στην εποχή της παγκοσμιοποίησης του άκρατου ανταγωνισμού και της διάθεσης πληθώρας προϊόντων σε όλους τους τομείς. Η μείωση των φραγμών του εμπορίου εντείνει τη σύγχυση των καταναλωτών καθώς βομβαρδίζονται καθημερινά από πληθώρα προϊόντων και μηνυμάτων και πρέπει να έχουν σαφείς και σύντομες πληροφορίες που θα τους ενημερώνουν για τον προϊόν που πρόκειται να επιλέξουν. Σήμερα οι πολίτες είναι περισσότερο απαιτητικοί και ενημερωμένοι, ζητούν υψηλότερη ποιότητα όσον αφορά τη διατροφή τους και αναζητούν ιδιότυπα προϊόντα με εγγυήσεις για τον τρόπο παραγωγής και την καταγωγή τους.

Ανησυχία επίσης εκφράζεται από τους καταναλωτές και για την προστασία του περιβάλλοντος και επιζητείται η παραγωγή προϊόντων με ταυτότητα και με εγγύηση προέλευσης, των οποίων η παραγωγή δεν επιβαρύνει σημαντικά το περιβάλλον.

Υπάρχει επομένως σήμερα επιτακτικότερη ανάγκη για προσανατολισμό σε προϊόντα ανώτερης ποιότητας που διαφοροποιούνται από άλλα ομοειδή ως προς

- την προέλευση
- τον τρόπο παραγωγής
- τις ελεγχόμενες διαδικασίες παραγωγής, μεταποίησης, εμπορίας
- τη διασφάλιση της ποιότητας

Υπάρχει μεγάλη ποικιλία προϊόντων ποιότητας στην Ε.Ε. η προστασία των οποίων έγινε πράξη με την ψήφιση Κανονισμών και την εφαρμογή τους από τα Κράτη Μέλη. Τέτοια προϊόντα θεωρούνται: τα προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ), τα βιολογικά, τα Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα, τα ολοκληρωμένης διαχείρισης, των ειδικών πτηνοτροφικών εκτροφών κ.ά.

2.1.1. Προϊόντα ΠΟΠ & ΠΓΕ - Θεσμικό πλαίσιο

Με στόχο την προστασία των προϊόντων αυτών και λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες αφενός των καταναλωτών και αφετέρου του αγροτικού κόσμου για βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ψήφισε τον κανονισμό 2081/92 ο οποίος καθορίζει τους κανόνες προστασίας των γεωργικών προϊόντων Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης και Γεωγραφικής Ένδειξης.

Ο Κανονισμός αυτός καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον Καν. 510/2006⁹ του Συμβουλίου Ψηφίστηκε επίσης στις 14 Δεκεμβρίου του 2006 ο Κανονισμός 1898/2006 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που καθορίζει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού 510/06. Τέλος, έως τις 31/3/2007 αναμένεται η ολοκλήρωση της εθνικής νομοθεσίας με την έκδοση Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ), η οποία θα ρυθμίζει σε εθνικό επίπεδο τα συμπληρωματικά μέτρα των Κοινοτικών κανονισμών.

Βασική επιδίωξη της κοινοτικής νομοθεσίας ήταν η προστασία και προώθηση ορισμένων φημισμένων και παραδοσιακών προϊόντων τα οποία κινδύνευαν να χάσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους από άλλα ομοειδή.

Ταυτόχρονα ελήφθη υπόψη και το γεγονός ότι τα προϊόντα αυτά αποτελούν σημαντικό πλεονέκτημα για τον αγροτικό κόσμο ιδίως στις μειονεκτικές ή απομακρυσμένες περιοχές δεδομένου ότι

- συμβάλλουν στη βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος και
- παρέχουν σημαντικό κίνητρο για παραμονή ή εγκατάσταση του αγροτικού πληθυσμού στις περιοχές αυτές.

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα οι εδαφοκλιματικές συνθήκες οι τοπικές παραδόσεις, ο πλούτος και η ποικιλία των αγροτικών προϊόντων παρέχουν αξιόλογες προοπτικές για την παραγωγή και προώθηση των προϊόντων αυτών ως αξιόπιστη και βιώσιμη εναλλακτική πρόταση.

⁹ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΚ) αριθ. 510/2006 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 20ής Μαρτίου 2006 για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0012:0025:EL:PDF>

2.1.2. Ποια Προϊόντα Χαρακτηρίζονται ΠΟΠ - ΠΓΕ

¹⁰ Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ) είναι το όνομα μιας περιοχής ενός συγκεκριμένου τόπου ή σε εξαιρετικές περιπτώσεις μιας χώρας το οποίο χρησιμοποιείται στην περιγραφή ενός γεωργικού προϊόντος ή τροφίμου, το οποίο κατάγεται από τη συγκεκριμένη περιοχή και του οποίου η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά οφείλονται ουσιαστικά ή αποκλειστικά στο ιδιαίτερο γεωγραφικό περιβάλλον που περιλαμβάνει τους φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες και του οποίου η παραγωγή, η μεταποίηση και η επεξεργασία του προϊόντος αυτού πραγματοποιούνται στην οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.

Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ) είναι το όνομα μιας περιοχής, ενός συγκεκριμένου τόπου ή σε εξαιρετικές περιπτώσεις μιας χώρας το οποίο χρησιμοποιείται στην περιγραφή ενός γεωργικού προϊόντος ή τροφίμου, που κατάγεται από την εν λόγω περιοχή και του οποίου η συγκεκριμένη ποιότητα η φήμη ή άλλα χαρακτηριστικά δύναται να αποδοθούν στη γεωγραφική αυτή καταγωγή. Η παραγωγή ή και η μεταποίηση ή και η επεξεργασία του προϊόντος αυτού πραγματοποιούνται στην οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.

Ο διαχωρισμός μεταξύ των δύο κατηγοριών εξαρτάται από το πόσο στενά συνδέεται η επιλεγμένη ονομασία με την περιοχή καταγωγής.

Προκειμένου να δικαιούται Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης ή Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης ένα προϊόν θα πρέπει να υποβληθεί **αίτηση** από μία ομάδα παραγωγών ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή ή τη σύνθεση. Στα πλαίσια του Καν. 510/2006 του Συμβουλίου προκειμένου να καταστεί επιλέξιμο για ΠΟΠ ή ΠΓΕ ένα γεωργικό προϊόν ή ένα τρόφιμο θα πρέπει να είναι σύμφωνο με τις προδιαγραφές του προϊόντος.

¹⁰ Σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 628/2008 της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το Κοινοτικό Σύμβολο για την «Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης» άλλαξε από κίτρινο-μπλε σε κόκκινο-κίτρινο. Ο Κανονισμός τέθηκε σε ισχύ στις 10 Ιουλίου 2008, αλλά προκειμένου να μη ζημιωθούν οικονομικά οι παραγωγοί και οι λοιποί παράγοντες της αγοράς, έχει οριστεί από την Επιτροπή μεταβατικό στάδιο εφαρμογής του Κανονισμού έως την 1η Μαΐου 2010.

2.1.3. Προδιαγραφές Κατοχύρωσης

Σύμφωνα με τους Κανονισμούς και το πλαίσιο του επαναπροσανατολισμού της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), οι αγρότες έχουν τη δυνατότητα να στραφούν σε μορφές ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου, μέσω της διαφοροποίησης της γεωργικής παραγωγής. Επιπλέον παρέχεται η δυνατότητα αφενός στους παραγωγούς (ιδίως των μειονεκτικών και απομακρυσμένων περιοχών) να προωθήσουν ευκολότερα προϊόντα τους που παρουσιάζουν εξειδικευμένα χαρακτηριστικά, πετυχαίνοντας καλύτερες τιμές στην αγορά και βελτιώνοντας έτσι το εισόδημά τους και αφ' ετέρου στους καταναλωτές να αγοράζουν προϊόντα ποιοτικά, με εγγυήσεις για τη παραγωγή, επεξεργασία και τη γεωγραφική καταγωγή τους.

Όμως, ένας παραγωγός προκειμένου να ενταχθεί στο Σύστημα ελέγχου και πιστοποίησης προϊόντων βιολογικής γεωργίας ώστε να καρπωθεί στη συνέχεια τα οφέλη από την διαφορετικότητα της παραγωγής του, θα πρέπει αρχικά να επιλέξει τον Οργανισμό Ελέγχου και Πιστοποίησης με τον οποίο θα συνεργαστεί και:

-να υποβάλει στον Οργανισμό Ελέγχου και Πιστοποίησης μία Αίτηση συνοδευόμενη από μία Υπεύθυνη Δήλωση με την οποία θα δεσμεύεται για την εφαρμογή της νομοθεσίας

-να υπογράψει με τον Οργανισμό Ελέγχου και Πιστοποίησης Σύμβαση συνεργασίας

-να γνωστοποιήσει την έναρξη της δραστηριότητάς του σχετικά με το βιολογικό τρόπο παραγωγής προϊόντων εντός 10 (δέκα) ημερών, από την υπογραφή της Σύμβασης, στη Δ/ση Αγροτικής Ανάπτυξης της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης στα διοικητικά όρια της οποίας βρίσκεται η έδρα της εκμετάλλευσης ή της επιχείρησής του.

Απαραίτητη όπως προϋπόθεση για να καταστεί επιλέξιμο για ΠΟΠ ή ΠΓΕ ένα γεωργικό προϊόν είναι να περιλαμβάνει τις ακόλουθες προδιαγραφές:

- Το όνομα του γεωργικού προϊόντος που περιλαμβάνει την ονομασία προέλευσης ή την γεωγραφική ένδειξη.
- Περιγραφή του γεωργικού προϊόντος ή του τροφίμου που μπορεί να περιλαμβάνει τις πρώτες ύλες, τα κυριότερα φυσικοχημικά, μικροβιολογικά ή οργανοληπτικά χαρακτηριστικά.
- Την οριοθέτηση της γεωγραφικής περιοχής.

- Τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι το προϊόν κατάγεται από την οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.
- Περιγραφή της μεθόδου παραγωγής του προϊόντος καθώς και στοιχεία σχετικά με την συσκευασία όταν η αιτούσα ομάδα ορίζει και αιτιολογεί ότι πρέπει να πραγματοποιείται στην οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή.

Στοιχεία που τεκμηριώνουν

- Το δεσμό μεταξύ της ποιότητας ή των χαρακτηριστικών του προϊόντος και του γεωγραφικού περιβάλλοντος.
- Το δεσμό μεταξύ μιας καθορισμένης ποιότητας, της φήμης ή άλλου χαρακτηριστικού του προϊόντος και της γεωγραφικής καταγωγής.
- Το όνομα, τη διεύθυνση και τα συγκεκριμένα καθήκοντα των αρχών ή των φορέων που ελέγχουν τη συμμόρφωση ως προς τις προδιαγραφές.
- Τυχόν ειδικούς κανόνες επισήμανσης και απαιτήσεις που προβλέπονται από κοινοτικές ή εθνικές διατάξεις.

Οι ενδιαφερόμενοι για την καταχώρηση μιας ονομασίας ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ στο κοινοτικό μητρώο υποβάλλουν στο τμήμα ΠΟΠ – ΠΓΕ και Ιδιότυπων Παραδοσιακών Προϊόντων της Διεύθυνσης Βιολογικής Γεωργίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων αίτηση (με συνημμένα τα προβλεπόμενα δικαιολογητικά).

Η Διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, αφού αξιολογήσει το αίτημα που υποβλήθηκε και διαπιστώσει ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις του «βασικού» και του «εφαρμοστικού κανονισμού» δημοσιοποιεί κάθε αίτημα που υποβάλλεται σ' αυτήν καθώς και τις προδιαγραφές του προϊόντος. Εφόσον κρίνει ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις του ΚΑΝ. (ΕΚ) 510/2006, λαμβάνει θετική απόφαση και προβαίνει στη σύνταξη και προώθηση για υπογραφή σχετικού σχεδίου υπουργικής απόφασης. Κατόπιν, διαβιβάζει το αίτημα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ε.Ε.).

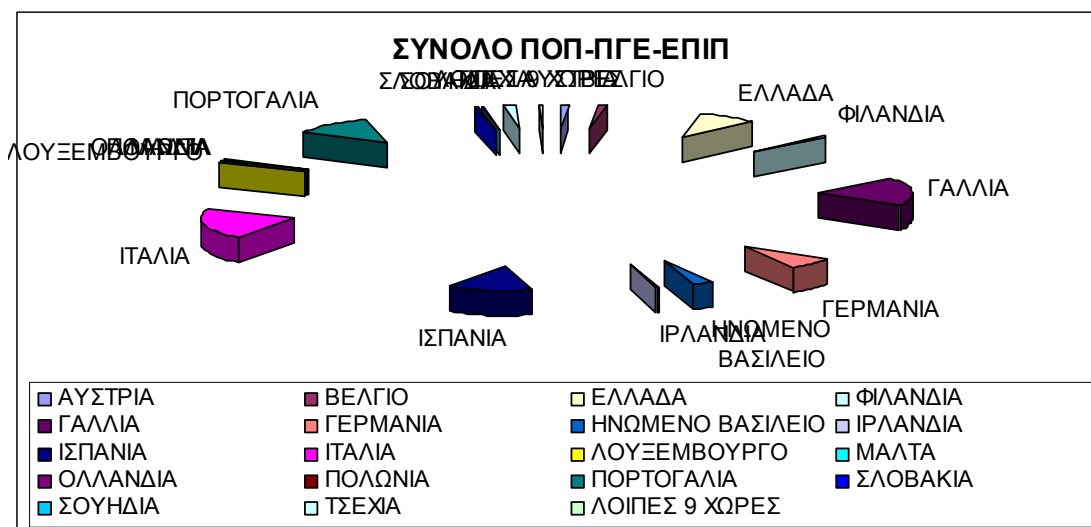
Ο Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (ΟΠΕΓΕΠ), (AGROCERT), είναι αρμόδιος από 1.6.2006, για τον έλεγχο της διαδικασίας παραγωγής, την έγκριση των υποβαλλόμενων από τις επιχειρήσεις αιτημάτων ένταξης στο σύστημα ελέγχου, τη διασφάλιση της τήρησης των προδιαγραφών, την πιστοποίηση, την τήρηση Μητρώου Εγκεκριμένων επιχειρήσεων και Μητρώου δικαιούχων χρήσης των ενδείξεων ΠΟΠ και ΠΓΕ.

2.1.4. Η κατάσταση στην Ε.Ε.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν καταχωρηθεί , μέχρι στιγμής, 821 ονομασίες ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ. Η Ελλάδα βρίσκεται στην πέμπτη θέση μεταξύ των χωρών μελών της Ε.Ε., όσον αφορά τον αριθμό των αναγνωρισμένων προϊόντων, μετά την Ιταλία η οποία έχει αναγνωρίσει 172 προϊόντα, την Γαλλία με 159, την Ισπανία με 120, και την Πορτογαλία με 114 προϊόντα. Οι πέντε αυτές Μεσογειακές χώρες , έχουν καταχωρήσει το 80% περίπου του συνόλου σε επίπεδο 27 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε ποσοστά αντίστοιχα η Ιταλία κατέχει το 21% των ΠΟΠ και ΠΓΕ, μετά η Γαλλία το 19%, ακολουθεί η Ισπανία με 15%, την τέταρτη θέση καταλαμβάνει η Πορτογαλία με 14% και την πέμπτη θέση κατέχει η Ελλάδα με ποσοστό 11%¹¹. Και οι πέντε μαζί, όπως προείπαμε, καταλαμβάνουν το 80% των ΠΟΠ και ΠΓΕ στην Ε.Ε. των 27.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1.1.

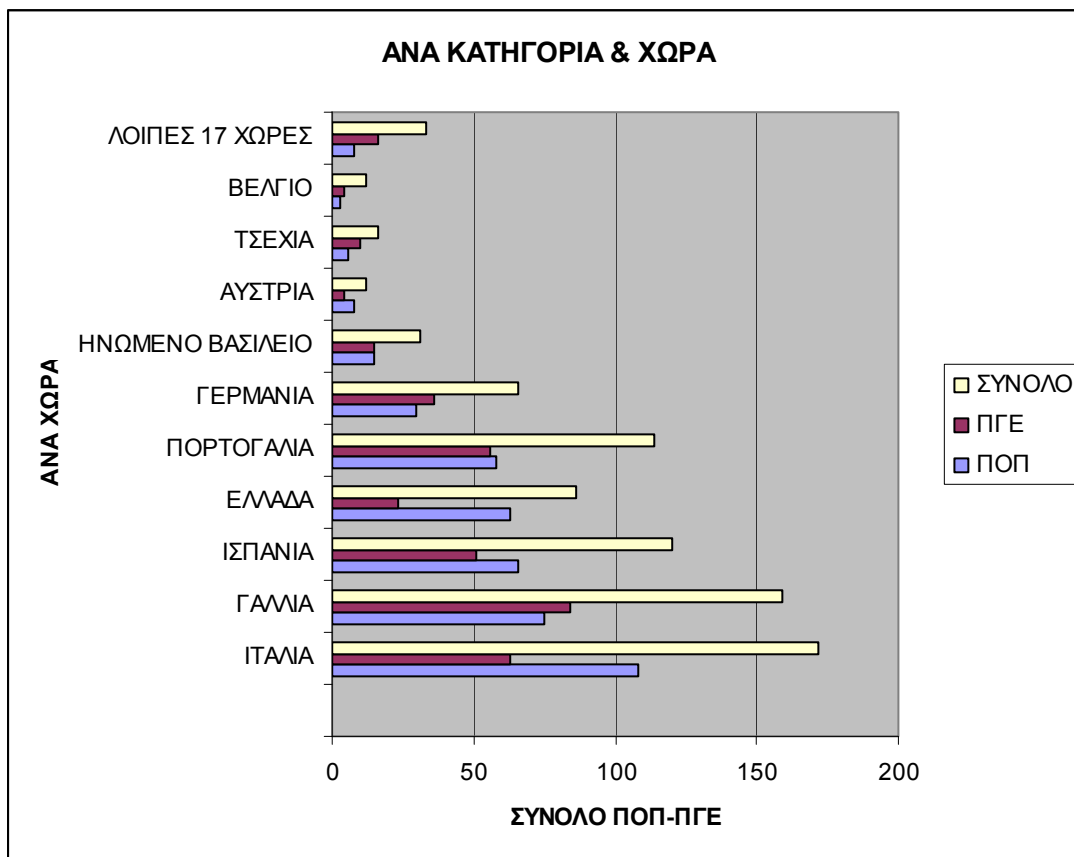

ΠΗΓΗ: EUROSTAT

Πιο αναλυτικά, όπως διαφαίνεται και από το παρακάτω διάγραμμα, στα ΠΟΠ η Ελλάδα καταλαμβάνει την τέταρτη θέση μετά την Ιταλία (24,5%), Γαλλία (17%) και Ισπανία (15%) με ποσοστό 14% ενώ στα ΠΓΕ την έκτη μετά την Γαλλία (23%), Ιταλία (17%), Πορτογαλία (15%), Ισπανία (14%) και Γερμανία (10%) με ποσοστό 6%.

¹¹ <http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/browse.html?display>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1.2.

ΠΗΓΗ: EUROSTAT

2.1.5. Η κατάσταση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, έχουμε **88** αναγνωρισμένα προϊόντα ως προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ) σύμφωνα με τον Καν. (ΕΟΚ) αριθμ. 510/06, εκ των οποίων τα 14 ανήκουν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Τα εν λόγω ελληνικά προϊόντα που αναγνωρίστηκαν από το Συμβούλιο χωρίζονται σε 9 κατηγορίες, τις εξής: τυριά, φρούτα-λαχανικά-ξηροί καρποί-όσπρια, ελαιόλαδο και ελιές, αιθέρια έλαια, προϊόντα αρτοποιίας και ζαχαροπλαστικής, γόμες-ρητίνες, ψάρια-μαλάκια-νωπά μαλακόστρακα, άλλα προϊόντα και άλλα προϊόντα ζωικής προελεύσεως. Συνοπτικά, όπως διαμορφώνονται ανά κατηγορία, εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1.: Ελληνικά Προϊόντα Που Έχουν Καταχωρηθεί ΠΟΠ Ή ΠΓΕ

Προϊόντα	Κατηγορία Αναγνώρισης	
	ΠΟΠ	ΠΓΕ
ΕΛΑΙΟΛΑΔΑ	15	11
ΕΛΙΕΣ	9	1
ΤΥΡΙΑ	20	-
ΦΡΟΥΤΑ – ΛΑΧΑΝΙΚΑ ΞΗΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ	14	10
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΡΤΟΠΟΙΑΣ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ		1
ΨΑΡΙΑ ΜΑΛΑΚΙΑ ΝΩΠΑ ΜΑΛΑΚΟΣΤΡΑΚΑ	1	
ΑΛΛΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1	
ΓΟΜΕΣ - ΡΗΤΙΝΕΣ	2	
ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ	1	
ΑΛΛΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ Ι	1	
ΣΥΝΟΛΟ	64	23

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Γεωργία και αγροτική ανάπτυξη -Γεωργία και Τρόφιμα
http://ec.europa.eu/agriculture/qual/el/1bbab_el.htm

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, ανήκουν τα 14 προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ). Από την κατηγορία των ελαιολάδων, αυτό αντιστοιχεί στο 33%, αφού τα 9 από αυτά, αφορούν την συγκεκριμένη κατηγορία (7 ΠΟΠ και 2 ΠΓΕ).

Αξιο αναφοράς, αποτελεί δηλαδή το γεγονός, ότι το ποσοστό των ΠΟΠ που βρίσκονται στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι 19% (12 από τα 63 ΠΟΠ της

χώρας) ενώ των ΠΓΕ 9% (2 από τα 23 ΠΓΕ), ενώ ως ποσοστό του συνόλου των αναγνωρισμένων ΠΟΠ και ΠΓΕ της χώρας είναι της τάξεως του 16%.

Επίσης, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχουν **Τοπικά Προϊόντα** της υπαίθρου με προοπτικές πιστοποίησης τα οποία συμβάλλουν στην αύξηση του γεωργικού εισοδήματος, στηρίζουν τις πρωτοβουλίες των τοπικών παραγωγών και ενισχύουν την συμμετοχή τους στον αγροτουρισμό. Παρακάτω παρουσιάζονται ανά κατηγορία:

- Φρούτα – Καρποί (πορτοκάλια Λακωνίας, ξηρά σύκα Καλαμάτας, αγγινάρες Μικρομάνης, φραγκόσυκα Μάνης και σταφίδα)
- Λαχανικά – Όσπρια (κρεμμύδι Λακωνίας (βατικιώτικο))
- Γαλακτοκομικά (γιαούρτι Λακωνίας και μυτζήθρα μαλεβού Λακωνίας)
- Αλλαντικά (λουκάνικα Μάνης, παστό χοιρινό Αρκαδίας, σαλάμι Μάνης (ματέας) και σύγλινα Μάνης)
- Αλιεύματα (πετρομπάμπουνο Μονεμβασιάς)
- Αρτοσκευάσματα (πατατόψωμο Αρκαδίας και λαλάγγι Καλαμών)
- Ζαχαροπλαστική (παστέλι Καλαμάτας)

2.2. Βιολογικά προϊόντα

Τα βιολογικά προϊόντα είναι προϊόντα ποιότητας τα οποία ελέγχονται και πιστοποιούνται σε όλα τα στάδια παραγωγής, μεταποίησης και διακίνησης στα πλαίσια ειδικών κανόνων που έχουν θεσμοθετηθεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ψήφιση Κανονισμών.

Ως βιολογικό νοείται το προϊόν που καλλιεργείται ή παράγεται, μεταφέρεται και διανέμεται χωρίς την χρήση συνθετικών ζιζανιοκτόνων και παρασιτοκτόνων, τεχνητής ακτινοβολίας ή ορμονών και έχει πιστοποιηθεί ως τέτοιο από τους αρμόδιους Οργανισμούς Πιστοποίησης. Τα βιολογικά προϊόντα περιέχουν λιγότερο νερό σε σχέση με τα συμβατικά, και περισσότερες θρεπτικές ουσίες, βιταμίνες και ιχνοστοιχεία (γύρω στο 20%-30%). Επιπλέον, είναι απαλλαγμένα από κατάλοιπα χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.

Επιπρόσθετα, «η βιολογική γεωργία είναι μία ολιστική άποψη της γεωργίας που στοχεύει στην αντανάκλαση μιας βαθιάς σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στην πανίδα και τη χλωρίδα της γεωργικής εκμετάλλευσης, την παραγωγή της εκμετάλλευσης και το συνολικό περιβάλλον» (Mannion, 1995) ή «η βιολογική γεωργία δεν αναφέρεται απλά στη χρήση ζωντανού υλικού, αλλά δίνει έμφαση στην ιδέα της ‘ολότητας’, υπονοώντας τη συστηματική σχέση ή το συντονισμό των μερών σε ένα όλο» (Scofield, 1986).

Η βιολογική γεωργία ως φιλοσοφία, χρονολογείται από το πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, πριν δηλαδή τη διαδεδομένη χρήση των συνθετικών παρασιτοκτόνων και των λιπασμάτων διαλυτών νιτρικών και ειδικότερα των ευδιάλυτων νιτρικών που χαρακτήρισαν τη γεωργία τα τελευταία πενήντα χρόνια. Η φιλοσοφία αυτή βλέπει τη βιολογική γεωργία ως μια προσέγγιση στη γεωργία που έχει ως σκοπό να δημιουργήσει ολοκληρωμένα, ανθρώπινα, περιβαλλοντικά και οικονομικά αειφόρα αγροτικά παραγωγικά συστήματα.

Σύμφωνα όμως με τον ορισμό που δίνει η Διεθνής Ομοσπονδία Κινημάτων Βιολογικής Γεωργίας (International Federation of Organic Agriculture Movements - FOAM), «η βιολογική γεωργία αποτελεί έναν οικολογικά, κοινωνικά και οικονομικά μακροπρόθεσμο βιώσιμο τρόπο άσκησης της γεωργίας». Οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης χρησιμοποιούν τον όρο «βιολογική γεωργία» για να ορίσουν τον κλάδο, ενώ ο όρος «οργανική γεωργία» (Organic Farming) χρησιμοποιείται κυρίως στις αγγλόφωνες χώρες (Μ. Βρετανία, Η.Π.Α.).

Στο σημείο αυτό, είναι χρήσιμο να αναφέρουμε και τον ορισμό της αγρο-οικολογικής/εναλλακτικής γεωργίας ως εκείνη την προσέγγιση της γεωργίας, που προσπαθεί να προσφέρει αειφόρες σοδιές μέσω της χρήσης οικολογικά υγιών τεχνολογιών διαχείρισης. Οι Guzman & Woodgate (1997), αναγνωρίζουν στην αγρο-οικολογία ότι προωθεί την...οικολογική διαχείριση των βιολογικών συστημάτων μέσω συλλογικών μορφών κοινωνικής δράσης, η οποία ανακατευθύνει την πορεία της συν-εξέλιξης ανάμεσα στη φύση και την κοινωνία προκρίμενου να αντιμετωπίσει την «κρίση του εκσυγχρονισμού».

Απαραίτητη όμως είναι και μια μικρή αναφορά στην IFOAM, που ιδρύθηκε το 1972 από ομάδες που προέρχονταν από τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία, τη Σουηδία, τη Νότιο Αφρική και τα Ηνωμένα Έθνη με σκοπό την παγίωση των εννοιών και πρακτικών της βιολογικής γεωργίας σε παγκόσμια κλίμακα. Η IFOAM, καθιέρωσε ένα ενιαίο ορισμό της βιολογικής γεωργίας, βασισμένο στις μεθόδους διαχείρισης που εφαρμόζονται στα πλαίσια της εκμετάλλευσης, οι οποίες περιλαμβάνουν τη χρήση φυσικών μεθόδων ενίσχυσης και διατήρησης της εδαφικής γονιμότητας και τις προστασίας από τις ασθένειες, την απόρριψη των συνθετικών χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων και γενικότερα την προστασία των οικοσυστημάτων. Τέλος, η IFOAM έχει πλέον ως μέλη πάνω από 650 οργανισμούς σε περισσότερες από 105 χώρες του κόσμου, γεγονός που βοήθησε στην διάδοση και την επικράτηση του ορισμού αυτού και στις χώρες του Νότου, καθώς το 75% των ατομικών και θεσμικών μελών της Συνομοσπονδίας, προέρχεται από τον παγκόσμιο Νότο.

Όσον αφορά στη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στην βιοκαλλιέργεια, από το 1992, μέσω της αναθεώρησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησε να δημιουργήσει, να θεσμοθετήσει αλλά και να ενισχύσει αυτές τις εμφανιζόμενες τάσεις (Ζωιόπουλος και Παπαθεοδώρου, 2000). Ιδιαίτερα στην Ευρώπη, οι εκτάσεις της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας έχουν από το 1985 εικοσαπλασιαστεί¹².

Πιο συγκεκριμένα, η βιολογική γεωργία, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, αναπτύχθηκε κυρίως μετά την ψήφιση του Καν.(ΕΟΚ)2092/91¹³ του Συμβουλίου και η βιολογική κτηνοτροφία, μετά την είσοδο σε ισχύ του Κανονισμού

¹²Βλάχος Η., (2003), «Σημειώσεις Οργάνωση & Διαχείριση Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων & Επιχειρήσεων του Αγροτικού Τομέα». Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 9^ο Εξάμηνο Φυτικής Παραγωγής.

¹³ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1991 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991R2092:EL:HTML>

(ΕΟΚ) αριθ. 1804/99¹⁴ του Συμβουλίου για τη συμπλήρωση για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής.

Το πρώτο μισό της δεκαετίας του '90 ξεκίνησε λοιπόν η δημιουργία μιας μικρής αγοράς βιολογικών προϊόντων και ενός υποτυπώδους δικτύου διακίνησης στην χώρα μας. Ακόμα και σήμερα, σε γενικές γραμμές θα μπορούσε να πει κανείς ότι το δίκτυο προώθησης των βιολογικών προϊόντων στην Ελλάδα είναι ακόμα σε νηπιακό στάδιο, συγκρινόμενο με πολλές άλλες χώρες της Ευρώπης, κυρίως λόγω της έλλειψης οργάνωσης της εμπορίας και διάθεσής τους, της χαμηλής έντασης της αγοράς και του περιορισμένου αριθμού σημείων πώλησής τους. Ως αποτέλεσμα αυτών των χαρακτηριστικών, παρατηρείται το φαινόμενο πολλοί παραγωγοί, να διοχετεύουν τα βιολογικά προϊόντα στην αγορά ως συμβατικά και να αποθαρρύνονται να στραφούν στην αύξηση της παραγωγής τους. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, έχει υπάρξει μεγάλη πρόοδος στην ελληνική αγορά βιολογικών προϊόντων, καθώς μεγαλύτερες επιχειρήσεις έχουν ξεκινήσει να εμφανίζονται κυρίως στη βιολογική ελαιοπαραγωγή αλλά και τη βιολογική αμπελουργία.

Από την 1η Ιανουαρίου 2009 εφαρμόστηκε ο νέος ΚΑΝ. (ΕΚ) αριθ. 834/2007¹⁵ με τον οποίο καταργείται ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91. Ο κανονισμός αυτός ορίζει τους κοινούς στόχους και τις αρχές σχετικά με: α) όλα τα στάδια παραγωγής, παρασκευής και διανομής βιολογικών προϊόντων και τους σχετικούς ελέγχους. β) τη χρήση, την επισήμανση και τη διαφήμιση, ενδείξεων που αναφέρονται στη βιολογική παραγωγή.

Εφαρμόζεται στα παρακάτω γεωργικά προϊόντα, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων της υδατοκαλλιέργειας, εάν τα προϊόντα αυτά διατίθενται στην αγορά ή προορίζονται να διατεθούν στην αγορά:

- α) ζωντανά ή αμεταποίητα γεωργικά προϊόντα.
- β) μεταποιημένα γεωργικά προϊόντα για χρήση ως τρόφιμα.
- γ) ζωοτροφές.

¹⁴ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1804/1999 του Συμβουλίου της 19ης Ιουλίου 1999 για συμπλήρωση, για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:222:0001:0028:EL:PDF>

¹⁵ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 2007, για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91
http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=el&type_doc=Regulation&an_doc=2007&nu_doc=834

δ) το αγενές φυτικό πολλαπλασιαστικό υλικό και τους σπόρους για καλλιέργεια.

Το μέγεθος της εγχώριας παραγωγής αλλά και αγοράς βιολογικού ελαιολάδου κατά τα έτη 1999-2006 διαφαίνεται στον διπλανό πίνακα. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι κατά την επταετία 1999-2006 υπερτριπλασιάστηκε η παραγωγή βιολογικού ελαιολάδου,

Πίνακας 2.2.2. Μέγεθος εγχώριας αγοράς βιολογικού ελαιολάδου (1999-2006)				
Έτος	Παραγωγή	Εξαγωγές	Εγχώρια Κατανάλωση	Ρυθμός Μεταβολής %
1999	1,050	765	285	-
2000	1,350	970	380	33.5
2001	1,400	1,000	400	5.3
2002	1,580	1,130	450	12.5
2003	1,950	1,400	550	22.2
2004	2,600	1,900	700	27.3
2005	3,200	2,300	900	28.6
2006	3,500	2,400	1,100	22.2
σε τόνους			Πηγή: Εκτιμήσεις αγοράς, ICAP	

τριπλασιάστηκαν οι εξαγωγές ενώ η κατανάλωση τετραπλασιάστηκε.

Εν κατακλείδι, η ελληνική αγορά βιολογικών προϊόντων παρουσιάζει με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία ευοίωνες προοπτικές ανάπτυξης. Το 2005 το μέγεθος της ελληνικής αγοράς βιολογικών προϊόντων εκτιμάτο σε 39,8 εκ € σημειώνοντας αύξηση κατά 29,6% σε σχέση με το 2004¹⁶.

¹⁶ Παπαθεοδώρου Θ, Τζωρτζάκη Ε., Νικολάου Ν. « Βιολογική εκτροφή ζώων», 2007 σελ. 54

2.2.1 Οργανισμοί Ελέγχου και Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων

Το σύστημα ελέγχου και πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων καθορίστηκε με Υπουργική Απόφαση το 1993, με την οποία «εγκαθιδρύεται σύστημα ελέγχου και πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων, το οποίο διαχειρίζονται εγκεκριμένοι ιδιωτικοί φορείς, οι οποίοι επιβλέπονται από την αρμόδια κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας, ως αρμόδια αρχή». Η παραγωγή γεωργικών προϊόντων και τροφίμων με βιολογικό τρόπο ρυθμίστηκε στην Ε.Ε. για πρώτη φορά με τον Καν. 2092/91 που συμπληρώθηκε με τον Καν. 1804/99 συμπεριλαμβάνοντας τους κανόνες παραγωγής των κτηνοτροφικών προϊόντων. Ο Καν. 2092/91 οδήγησε σε μια «έκρηξη» της βιολογικής καλλιέργειας στην Ελλάδα και συνέβαλε στην καθιέρωση της βιολογικής γεωργίας και την αποπεριθωριοποίησή της.

Οι Οργανισμοί Ελέγχου και Πιστοποίησης, είναι οι επιτελικές αρχές που έχουν την αρμοδιότητα να ελέγχουν και να πιστοποιούν τα βιολογικά προϊόντα κατά τη διαδικασία της παραγωγής, της μεταποίησης, της διανομής, της αποθήκευσης και της προώθησης των βιολογικών προϊόντων. Όπως λειτουργεί το Σύστημα Ελέγχου, οι Οργανισμοί αυτοί ελέγχουν αν εφαρμόζονται σε κάθε μονάδα οι κανόνες παραγωγής και μεταποίησης που περιγράφονται στην Ευρωπαϊκή και Εθνική Νομοθεσία (κυρίως με τις επιτόπιες επιθεωρήσεις και δευτερευόντως με τις εργαστηριακές αναλύσεις) και πιστοποιούν το τελικό προϊόν ή τις πρώτες ύλες. Σήμερα δραστηριοποιούνται 11 εγκεκριμένοι

Πιστοποιητικοί

Οργανισμοί¹⁷.

¹⁷http://www.agrocert.gr/photos/kanonismoι%20ethnikoi/cfiles/organismoι_elegxoy_biologika_20-12-2010_.pdf (1. ΔΗΩ, 2. «ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ Ε.Π.Ε., 3. ΒΙΟΕΛΛΑΣ Α.Ε.», 4. QWAYS –Διαδρομές ποιότητας Α.Ε., 5. A-CERT Α.Ε., 6. Α.ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ & ΣΙΑ Ε.Ε.-IRIS, 7. ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ - ΘΩΜΑΣ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ Ο.Ε., 8. ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Α.Ε., 9. «GMCERT» ΠΑΡΙΑΝΟΣ ΠΟΛ.- ΣΟΥΓΙΟΥΛΤΖΗΣ ΧΑΡ. Ο.Ε, 10. QMSCERT Ε.Π.Ε., 11. TUV ΕΛΛΑΣ (TUV NORD) ΑΕ.)

2.2.2 Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π.)

Ο Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π.), με διακριτικό τίτλο AGROCERT είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων που λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος υπό την εποπτεία του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων (Ν.2637/98)¹⁸.

Οι αρμοδιότητές του AGROCERT βάσει του Ιδρυτικού Νόμου 2637/27.08.1998 και των τροποποιήσεών του, είναι οι παρακάτω:

1. Ο έλεγχος, η επίβλεψη, η προστασία και η πιστοποίηση αγροτικών προϊόντων Προστατευόμενων Ονομασιών Προέλευσης (Π.Ο.Π.), Προστατευόμενων Γεωγραφικών Ενδείξεων (Π.Γ.Ε.), Προϊόντων Βιολογικής Γεωργίας (Π.Β Γ) , Ειδικών Παραδοσιακών Ιδιότυπων Προϊόντων (Ε.Π.Ι.Π) καθώς και των Νεοφανών Αγροτικών Προϊόντων σύμφωνα με τους ισχύοντες Κανονισμούς ΕΟΚ ή άλλους παρεμφερείς εθνικούς, κοινοτικούς ή διεθνείς κώδικες, καθώς και η εφαρμογή των διαδικασιών απονομής κοινοτικών βεβαιώσεων ή σημάτων ιδιοτυπίας.
2. Η πιστοποίηση της συμμόρφωσης αγροτικών προϊόντων των διαδικασιών παραγωγής τους ή συστημάτων ελέγχου τους, προς προαιρετικά κλαδικά εθνικά ευρωπαϊκά ή διεθνή πρότυπα και προδιαγραφές, ή προς ισχύοντες εθνικούς, κοινοτικούς ή διεθνείς κανόνες και κώδικες με τη μορφή απονομής βεβαιώσεων, πιστοποιητικών, σημάτων συμμόρφωσης ή πιστοποιητικών συστημάτων ποιότητας ή συστημάτων αγροπεριβαλλοντικής διαχείρισης.
3. Η αξιολόγηση, έγκριση και επίβλεψη ιδιωτικών φορέων που δραστηριοποιούνται στην πιστοποίηση της εφαρμογής των τυποποιητικών εγγράφων που συντάσσει, εκδίδει και αναγνωρίζει ο Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π.). Η κατάρτιση και τήρηση επίσημου μητρώου συνεργαζομένων με τον Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π. Οργανισμών πιστοποίησης, που πληρούν τους όρους, που καθορίζονται στα Ευρωπαϊκά Πρότυπα EN 45004 ή 45011 ή EN 45012 και

¹⁸ <http://www.agrocert.gr/pages/category.asp?catID=6>

εργαστηρίων που πληρούν τους όρους, που καθορίζονται στο Ευρωπαϊκό Πρότυπο 45001.

4. Η σύνταξη , έκδοση, αναγνώριση (στον τομέα των γεωργικών προϊόντων) των κλαδικών προαιρετικών προτύπων, οδηγών ορθής υγιεινής πρακτικής , συστημάτων και προϊόντων ολοκληρωμένης διαχείρισης φυτικής ή ζωικής παραγωγής, καθώς και η εκπόνηση προδιαγραφών βασισμένων στον αντίστοιχο τομέα του Διεθνούς Κώδικα Τροφίμων, καθώς και η διαδικασία έγκρισης προδιαγραφών των ιδιότυπων ή άλλων προϊόντων.
5. Η τήρηση μητρώων επιθεωρητών, εμπειρογνομόνων και ελεγκτών αγροτικών προϊόντων, καθώς και η εφαρμογή και υλοποίηση συστημάτων αξιολόγησής τους.
6. Η ανάθεση, λειτουργία και επίβλεψη επιτροπών , οργάνων ή υπηρεσιών, των οποίων το αντικείμενο σχετίζεται με την άσκηση των αρμοδιοτήτων του.
7. Η λειτουργία Γραμματείας των Κέντρων Ποιοτικού Ελέγχου Προστασίας Φυτών και των εργαστηρίων του Υπουργείου Γεωργίας, καθώς και των εργαστηρίων των εποπτευομένων από αυτόν Οργανισμών όσον αφορά την υποστήριξη των αναγκών συμμόρφωσής τους με το Ευρωπαϊκό Πρότυπο EN 45001 ή της εφαρμογής της ορθής εργαστηριακής πρακτικής καθώς και της αξιολόγησής τους διαμέσου διεργαστηριακών συγκρίσεων και άλλων μεθόδων.
8. Η εκπροσώπηση σε ευρωπαϊκά κοινοτικά ή διεθνή όργανα και οργανισμούς με παρεμφερείς με αυτόν σκοπούς, καθώς και η εκπλήρωση των συναφών υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτά.
9. Η εισήγηση για την επιβολή διοικητικών κυρώσεων από τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, στις περιπτώσεις διαπίστωσης παρατυπιών στις διενέργειες πιστοποιήσεων , στους παραγωγούς, μεταποιητές αγροτικών προϊόντων, καθώς και σε κάθε εμπλεκόμενο νομικό ή φυσικό πρόσωπο. Οι διοικητικές κυρώσεις καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με όμοια απόφαση οι χρηματικές κυρώσεις του παρόντος εδαφίου μπορεί να αναπροσαρμόζονται.
10. Η κατάρτιση και η τήρηση ειδικών μητρώων για τα πιστοποιημένα προϊόντα καθώς και η τήρηση ειδικού μητρώου αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

11. Η υποβολή γνωμοδοτήσεων και προτάσεων στον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων στις παραπάνω αναφερόμενες αρμοδιότητες , καθώς και στα θέματα λειτουργίας του Οργανισμού.
12. Η παραγωγή τηλεοπτικών, ραδιοφωνικών προγραμμάτων ή σποτ, καθώς και τηλεοπτικών και κινηματογραφικών ταινιών σε συνεργασία με αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς για την ενημέρωση του αγροτικού πληθυσμού πάνω στους στόχους των προγραμμάτων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για την Αγροτική Ανάπτυξη και κυρίως την ποιοτική γεωργία και την πραγματοποίηση των βασικών στόχων της νέας ΚΑΠ.
13. Η παραγωγή τηλεοπτικού και κινηματογραφικού υλικού για την προώθηση της εμπορίας και ποιοτικής βελτίωσης των αγροτικών προϊόντων
14. Η έκδοση πάσης φύσεως ενημερωτικού εντύπου υλικού, βιβλιαρίων φυλλαδίων, αφισών, και περιοδικών για την προώθηση της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων.

Με λίγα λόγια, στόχος του AGROCERT είναι να αποδώσει σήμα ποιότητας και ταυτότητας στα ελληνικά αγροτικά προϊόντα, να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά τους στις διεθνείς αγορές, να διαφυλάξει μέσω των ελέγχων την αξιοπιστία των συστημάτων πιστοποίησης και να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών στα πιστοποιημένα αγροτικά προϊόντα. Ο AGROCERT εκπονεί και διαχειρίζεται το Εθνικό Σήμα αναγνώρισης πιστοποιημένων ελληνικών προϊόντων βιολογικής γεωργίας. Επιπλέον, ο AGROCERT ορίζεται Φορέας Πιστοποίησης των Γεωργικών Συμβούλων με την ΚΥΑ 267630/13.12.2007 (ΦΕΚ 2372Β / 13.12.2007).

2.2.3 Βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας

Τα βασικά χαρακτηριστικά της οργάνωσης και ανάπτυξης του τομέα παραγωγής βιολογικών προϊόντων είναι τρία, τα εξής: Πρώτον, η βιολογική γεωργία δε στηρίχθηκε στη μεμονωμένη προσπάθεια ορισμένων παραγωγών αλλά αναπτύχθηκε στη βάση των κοινών προσπαθειών πολλών και διαφορετικών συμφερόντων (δηλ. γεωργών, καταναλωτών, εμπόρων και απλών συνειδητοποιημένων ή/και ριζοσπαστικών πολιτών). Δεύτερον, η βιολογική γεωργία κατευθύνεται στην αλλαγή τμημάτων της γεωργίας στη βάση μιας ριζικής κριτικής βασικών χαρακτηριστικών της συμβατικής γεωργίας. Η κριτική υπογραμμίζει την ανάγκη η γεωργία να είναι περισσότερο φιλική με το περιβάλλον και να επιδιώκει τη βιώσιμη παραγωγή επιτυγχάνοντας, παράλληλα, τη διατήρηση των γεωργικών πόρων και την ανακύκλωση των θρεπτικών συστατικών (Michelsen, 2001, σελ. 7). Τρίτον, τουλάχιστον θεωρητικά, η βιολογική γεωργία ήρθε να προσφέρει ένα κάποιο αντίδοτο στις εύλογες ανησυχίες της κοινωνίας σχετικά με την ασφάλεια των τροφίμων και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του παραγωγικού συστήματος στη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων (Banks and Marsden, 2001, σελ. 103).

Ως βασικές όμως προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας, σε ένα πιο αναλυτικό επίπεδο, θα μπορούσαν να αναφερθούν οι εξής:

- Η οικονομική ενίσχυση των βιοκαλλιεργητών τόσο κατά τη μεταβατική περίοδο όσο ίσως και κατά την μετέπειτα πορεία των βιοκαλλιεργειών. Αναμένεται ότι με την εφαρμογή του ΚΑΝ. 2092/91, θα δοθεί μία ώθηση στη βιολογική γεωργία.
- Η ενημέρωση των γεωτεχνικών και των τεχνολόγων γεωπονίας σε ό,τι αφορά την βιολογική μέθοδο παραγωγής.
- Η εισαγωγή της βιολογικής γεωργίας στην τριτοβάθμια γεωπονική εκπαίδευση.
- Η ενημέρωση των αγροτών σε θέματα βιολογικής γεωργίας, προκειμένου να πεισθούν για τη βιωσιμότητά της.
- Η εισαγωγή του αντικειμένου στην επαγγελματική κατάρτιση.
- Η οργάνωση της εμπορίας των βιολογικών προϊόντων.
- Η ενημέρωση των καταναλωτών σε ό,τι αφορά τα βιολογικά προϊόντα και η ευαισθητοποίησή τους στην προστασία του περιβάλλοντος.

- Η χρηματοδότηση ερευνών σε θέματα βιολογικής παραγωγής γεωργικών προϊόντων.
- Η οργάνωση του συστήματος ελέγχου και πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων για την αξιόπιστη κυκλοφορία τους στην ελληνική και διεθνή αγορά.
- Η δημιουργία τράπεζας πληροφόρησης σχετικά με την πρόοδο, επιτεύγματα και αποκτηθείσα εμπειρία από την άσκηση της βιολογικής γεωργίας, που θα είναι διαθέσιμη σε κάθε ενδιαφερόμενο¹⁹.

¹⁹ http://www.elaiolado.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=40

2.2.4. Βασικοί στόχοι της βιολογικής γεωργίας

Ορισμένοι συγγραφείς βλέπουν την επέκταση της βιολογικής γεωργίας ως το αποτέλεσμα ενός μακρύ αγώνα μεταξύ των «υποστηρικτών των βιολογικών μεθόδων» και των «φορέων της συμβατικής γεωργίας», στον οποίο παρατηρούνται ορισμένες σημαντικές αλλαγές στην κατανομή της εξουσίας κατά τα τελευταία χρόνια. Με την δρομολογούμενη κατάρρευση του κλειστού και τομεακού «δικτύου αγροτικής πολιτικής», διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για την ανάδειξη εναλλακτικών μοντέλων γεωργίας και πιο συγκεκριμένα της βιολογικής γεωργίας (Toney, 1997, σελ.33-34).

Όμως, η μεγάλη αλλαγή που επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη του κινήματος βιολογικής γεωργίας είναι η υιοθέτηση των στόχων της βιολογικής γεωργίας από την Ευρωπαϊκή και κρατική αγροτική πολιτική. Η αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992 εισήγαγε έναν αριθμό συνοδευτικών μέτρων, που περιλάμβανε τα αγρο-περιβαλλοντικά μέτρα κα ιδιαίτερα το πρόγραμμα της βιολογικής γεωργίας. Με τις νέες αναθεωρήσεις της ΚΑΠ το 1999 και το 2003 ανανεώνονται και εδραιώνονται οι στόχοι επέκτασης της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας παράλληλα με τη στήριξη και τον εκσυγχρονισμό της συμβατικής γεωργίας (Παπαδόπουλος, Α.,2004, σελ.219).

Αναλυτικότερα, κατά τον Διεθνή Οργανισμό Κινημάτων Βιολογικής Γεωργίας, οι βασικοί στόχοι της βιολογικής γεωργίας είναι οι εξής:

- Να παράγει τροφή υψηλής θρεπτικής αξίας σε επαρκή ποσότητα.
- Να αλληλεπιδράσει με εποικοδομητικό και ζωτικό τρόπο με όλα τα φυσικά συστήματα και κύκλους.
- Να ενθαρρύνει και να αυξήσει τους βιολογικούς κύκλους στα γεωργικά συστήματα, συμπεριλαμβανομένων των μικροοργανισμών, της εδαφικής χλωρίδας και της πανίδας, καθώς και των φυτών και των ζώων.
- Να διατηρήσει και να αυξήσει μακροπρόθεσμα την γονιμότητα του εδάφους.
- Να χρησιμοποιήσει, όσο είναι δυνατόν, ανανεώσιμες πηγές σε γεωργικά συστήματα οργανωμένα σε τοπικό επίπεδο.
- Να εργαστεί, όσο είναι δυνατόν, μέσα σε κλειστά συστήματα σε σχέση με την οργανική ουσία και τα θρεπτικά στοιχεία.

- Να εργαστεί, όσο είναι δυνατόν, με υλικά και ουσίες που μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν ή να ανακυκλωθούν σε ένα αγρόκτημα ή οπουδήποτε αλλού.
- Να περιορίσει όλες τις μορφές ρύπανσης, οι οποίες προέρχονται από την γεωργική πρακτική.
- Να διατηρήσει την γενετική ποικιλομορφία των γεωργικών οικοσυστημάτων, συμπεριλαμβανόμενης της προστασίας των φυτών και των άγριων ζώων.
- Να προσφέρει στους παραγωγούς διαβίωση σύμφωνα με τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών, να καλύψει τις βασικές ανάγκες τους, καθώς και να τους παρέχει επαρκές εισόδημα και ικανοποίηση από την εργασία τους σε ένα ασφαλές εργασιακό περιβάλλον.
- Να εξετάσει τον ευρύτερο κοινωνικό και οικολογικό αντίκτυπο των οικοσυστημάτων.

2.2.5. Θεσμικό πλαίσιο

Η Βιολογική Γεωργία στηρίζεται στον Κανονισμό **2092/91** της ΕΕ της 24 Ιουνίου του 1991 (επίσημη εφημερίδα της ΕΕ 22.7.1991), «Περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής». Έκτοτε, ακολούθησαν 72 Κανονισμοί (κατά κύριο λόγο τροποποιήσεις του Καν. 2092/91), εκ των οποίων οι πέντε πιο σημαντικοί είναι οι ακόλουθοι:

- ❖ 834/2007 του Συμβουλίου, «Για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91».
- ❖ 889/2008 της Επιτροπής, «Σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων όσον αφορά τον βιολογικό τρόπο παραγωγής, την επισήμανση και τον έλεγχο των προϊόντων».
- ❖ 1235/2008 της Επιτροπής, «Για τον καθορισμό των λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007».
- ❖ 1254/2008 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 889/2008».
- ❖ 967/2008 του Συμβουλίου, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007».

2.2.6. Βιολογική παραγωγή προϊόντων παγκοσμίως

Όσον αφορά την διάρθρωση της βιολογικής γεωργίας σε παγκόσμιο επίπεδο, παρατηρούμε ότι στην τριετία 2003-2005 η Αυστραλία έχει την μεγαλύτερη σε καλλιέργεια έκταση βιολογικής γεωργίας που αποτελεί σχεδόν το 43% του συνόλου της βιολογικής καλλιεργούμενης έκτασης κατά το 2003 ενώ το 2005 μειώνεται κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες και αποτελεί το 39% της παγκόσμιας καλλιεργούμενης βιολογικής έκτασης. Επιπρόσθετα, παρατηρείται ο διπλασιασμός των καλλιεργούμενων εκτάσεων της Αφρικής και σχεδόν εξαπλασιασμός της καλλιεργούμενης έκτασης της Ασίας.

Πίνακας 2.2.4. Οι 10 πρώτες χώρες σε έκταση βιοκαλλιεργειών (2005)			
Χώρα	Έκταση βιολογικής γεωργίας (εκτάρια)	Ποσοστό επί της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης	Αριθμός βιολογικών εκμεταλλεύσεων
Αυστραλία	12,126,633	2.71%	1,832
Κίνα	3,466,570	0.60%	1,560
Αργεντινή	2,800,000	1.58%	1,824
Ιταλία	954,361	6.22%	36,639
Η.Π.Α.	889,048	0.22%	8,035
Βραζιλία	887,637	0.34%	14,003
Γερμανία	767,891	4.52%	16,603
Ουραγουάη	759,000	5.10%	500
Ισπανία	733,182	2.87%	16,013
Βρετανία	690,270	4.39%	4,010
Πηγή: Soel – Survey 2006			

Πίνακας 2.2.3. Παγκόσμια διάρθρωση της βιολογικής γεωργίας (2003 & 2005)		
Ήπειρος	2003	2005
Ασία	736	4,095
Αυστραλία – Ωκεανία	11,300	12,286
Αφρική	435	945
Βόρειος Αμερική	1,500	1,260
Λατινική Αμερική	6,200	6,301
Ευρώπη	6,300	6,616
E.E. 15	5,100	5,110
E.E. 25	5,700	5,854
Σύνολο	26,471	31,503
έκταση σε χιλιάδες εκτάρια		
Πηγή: Soel – Survey, 2004 & 2006		

Στον διπλανό πίνακα παρουσιάζονται οι 10 πρώτες χώρες σε έκταση με την Αυστραλία να κυριαρχεί και σχεδόν η έκτασή της σε βιοκαλλιέργεια να αποτελεί το σύνολο των εκτάσεων που καλλιεργούνται στις υπόλοιπες 9 χώρες.

2.2.7 Βιολογική παραγωγή προϊόντων σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Αντίθετα από ότι θα περίμενε κανείς, η βιολογική γεωργία-στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες- δεν αναπτύχθηκε ως τμήμα της συμβατικής γεωργίας ούτε οι υποστηρικτές της ήταν αρχικά τουλάχιστον μεταξύ αυτών που εμπλέκονται στην ανάπτυξη της γεωργίας. Στην πραγματικότητα, εξελίχθηκε στη βάση της γνώσης αλλά και από άτομα που είχαν μικρή ή βρίσκονταν στις παρυφές, ή ακόμα και σε αντίθεση, με την συμβατική γεωργία. Εκείνοι που ανέπτυξαν την βιολογική γεωργία είχαν στενές σχέσεις με βιολόγους, με περιβαλλοντικούς επιστήμονες, με περιβαλλοντικά κινήματα ή/και με ομάδες καταναλωτών (Toney, 1997, Michelsen, 2001, σελ.7-8).

Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι η πορεία της θεσμοποίησης της βιολογικής γεωργίας συντελείται με διαφορετικούς τρόπους στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συνδέεται με την γέννηση του βιολογικού κινήματος αλλά και των τάσεων ανάπτυξής του στις διαφορετικές χώρες (Michelsen, 2001, σελ.6-7, 9).

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, η έκταση των βιολογικών καλλιεργειών υπολογίζεται περίπου στο 4% της συνολικής αξιοποιημένης αγροτικής έκτασης στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 25 χωρών το 2005. Κατά το ίδιο έτος, οι εκτάσεις της βιολογικής γεωργίας φτάνουν το 3,9% της συνολικής αξιοποιημένης αγροτικής έκτασης. Τα μεγαλύτερα ποσοστά εκτάσεων βιολογικής γεωργίας καταγράφηκαν στην Αυστρία (11,0%), την Ιταλία (8,4%), την Τσεχία και την Ελλάδα (7,2% κάθε μία) και τα χαμηλότερα στην Μάλτα (0,1%), την Πολωνία (0,6%) και την Ιρλανδία (0,8%).

Σε γενικότερο πλαίσιο, όπου τα δεδομένα της EU15 είναι διαθέσιμα, τα ποσοστά των εκτάσεων βιολογικής γεωργίας επί της συνολικής αξιοποιημένης αγροτικής έκτασης **έχει αυξηθεί από 1,8% το 1998 σε 4,1% το 2005²⁰**.

Στην EU25 το 2005, σε 61 εκατομμύρια στρέμματα ακολουθήθηκαν οι προδιαγραφές της βιολογικής γεωργίας. Η Ιταλία (11 εκατομμύρια στρέμματα ή 17% επί του συνολικού της EU25) είχε το μεγαλύτερο ποσοστό εκτάσεων βιολογικής γεωργίας και ακολουθούν η Γερμανία και η Ισπανία (με 8 εκατομμύρια στρέμματα κάθε μια ή 13%).

²⁰<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/07/80&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

Συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, λιγότερο από το 2% επί του συνόλου των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι βιολογικές. Σε σχεδόν όλα τα κράτη μέλη της EU25 το 2005, ο μέσος όρος βιολογικών ιδιοκτησιών ήταν μεγαλύτερος σε σχέση τον συνολικό μέσο όρο των αγροτικών εκμεταλλεύσεων : 390 στρέμματα ανά βιολογική εκμετάλλευση, συγκριτικά με 160 στρέμματα ανά ιδιοκτησία που είναι ο μέσος όρος επί του συνόλου των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Οι μεγαλύτερες βιολογικές εκμεταλλεύσεις συναντώνται στη Σλοβακία (4.630 στρέμματα /εκμετάλλευση), την Τσεχία (3.050 στρέμματα), την Πορτογαλία (1.480 στρέμματα) και το Ηνωμένο Βασίλειο (1.420 στρέμματα).

Η αναλογία των εκτάσεων υπό μετατροπή σε σχέση με τις συνολικές βιολογικές εκτάσεις ποικίλει μεταξύ των κρατών μελών

- με ποσοστό μικρότερο του 10% στη Δανία (1%), την Ολλανδία (4%), τη Φινλανδία (8%) και τη Σουηδία (9%), και
- μεγαλύτερο του 80% στην Μάλτα (100%), την Κύπρο (87%) και την Λετονία (83%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.5. Βιολογική Γεωργία: Εκτάσεις και Αριθμός Εκμεταλλεύσεων (2005)

	Ποσοστό βιολογικών εκτάσεων σε σύνολο αξιοποιημένων αγροτικών εκτάσεων* (%)	Βιολογικές Εκτάσεις* (στρέμματα)	Ποσοστό των κρατών μελών στις συνολικές βιολογικές εκτάσεις της EU25* (%)	Μέγεθος βιολογικών εκμεταλλεύσεων ** (στρέμμα/ιδιοκτησία)	Μέγεθος συνολικών εκμεταλλεύσεων (στρέμμα/ιδιοκτησία)	Ποσοστό εκτάσεων υπό μετατροπή στις συνολικές βιολογικές εκτάσεις (%)
EU25¹	3,9	61.154.650	100,0	387	160	-
Βέλγιο	1,7	229.940	0,4	319	269	14,0
Τσεχία	7,2	2.549.820	4,2	3054	842	11,3
Δανία	5,2	1.341.290	2,2	442	537	1,4
Γερμανία	4,7	8.074.060	13,3	474	437	-
Εσθονία	-	-	-	-	-	-
Ιρλανδία	0,8	349.120	0,6	365	318	-
Ελλάδα	7,2	2.887.370	4,7	195	48	28,6
Ισπανία	3,2	8.075.690	13,3	515	230	41,7
Γαλλία	2,0	5.608.380	9,2	492	486	11,7
Ιταλία	8,4	10.694.620	17,6	238	74	31,6
Κύπρος	1,1	16.980	0,0	55	34	86,5
Λετονία	7,0	1.186.120	1,9	413	132	82,6
Λιθουανία	2,3	645.440	1,1	358	110	78,5

Λουξεμβούργο	2,4	31.580	0,1	478	527	13,2
Ουγγαρία	2,0	1.285.760	2,0	768	60	34,1
Μάλτα	0,1	140	0,0	23	9	100,0
Ολλανδία	2,5	487.650	0,8	354	235	3,9
Αυστρία	11,0	3.603.690	5,9	177	191	-
Πολωνία	0,6	827.300	1,4	220	60	54,4
Πορτογαλία	6,3	2.334.580	3,8	1480	114	52,7
Σλοβενία	4,8	234.990	0,4	136	63	32,0
Σλοβακία	4,8	902.060	1,5	4626	274	69,8
Φινλανδία	6,5	1.475.870	2,4	333	321	8,4
Σουηδία	6,2	2.222.680	3,2	524	421	8,8
Ην. Βασίλειο	3,8	6.089.520	10,0	1421	556	13,3

Τα δεδομένα της EU25 δεν είναι διαθέσιμα για την Εσθονία

* 2004 : Λουξεμβούργο και Πολωνία

** 2004 : Κύπρος, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία και Πολωνία

Πίνακας 2.2.6 Οι 10 πρώτες χώρες σε ποσοστό βιοκαλλιεργειών επί της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασής τους (2005)			
Χώρα	Έκταση βιολογικής γεωργίας (εκτάρια)	Ποσοστό επί της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης	Αριθμός βιολογικών εκμεταλλεύσεων
Λιχτενστάιν	984	26.40%	42
Αυστρία	344,916	13.53%	19,826
Ελβετία	121,387	11.33%	6,373
Φινλανδία	162,024	7.31%	4,887
Σουηδία	206,579	6.80%	3,138
Ιταλία	954,361	6.22%	36,639
Τσεχία	260,120	6.09%	836
Δανία	154,921	5.76%	3,166
Πορτογαλία	206,524	5.42%	1,302
Εσθονία	46,016	5.17%	810

Στον διπλανό πίνακα παρουσιάζονται οι 10 πρώτες χώρες σε ποσοστό βιοκαλλιεργειών. Εύλογη παρατήρηση αποτελεί το γεγονός ότι σε έκταση βιολογικής γεωργίας η Ιταλία παρουσιάζει το μεγαλύτερο μέγεθος κατά το έτος 2005, και σχεδόν το τριπλάσιο από την Αυστρία, ενώ σε ποσοστό επί της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης εμφανίζει 6%,

ΠΗΓΗ: EUROSTAT

ποσοστό μικρότερο από το μισό του ποσοστού που παρατηρείται στην Αυστρία.

2.2.8 Βιολογική παραγωγή προϊόντων στην Ελλάδα

Συγκρίνοντας τη βιολογική γεωργία της Ελλάδας με εκείνη άλλων ευρωπαϊκών χωρών, είναι φανερό ότι η πρώτη υστερεί σημαντικά έναντι των δευτέρων. Ωστόσο, η πρόοδος των τελευταίων ετών είναι εντυπωσιακή για την Ελλάδα και ενώ η μέχρι τώρα εικόνα του κλάδου της βιολογικής γεωργίας στη χώρα μας, δείχνει ότι αναφερόμαστε σε ένα σχετικά μικρό κλάδο, αναφορικά με τον αριθμό και το μέγεθος των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτόν, με χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης και διασπορά μεριδίων (ICAP, 2007).

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία της ICAP (2007), ο κλάδος αποτελείται από επιχειρήσεις (παραγωγικές, μεταποιητικές, εισαγωγικές) μικρού μεγέθους και οικογενειακού χαρακτήρα. Η νομική μορφή των περισσότερων είναι προσωπικές, ή ετερόρρυθμες/ομόρρυθμες. Παρά τη σχετικά εύκολη είσοδο των επιχειρήσεων στον τομέα της βιοκαλλιέργειας, ο τομέας της μεταποίησης βιολογικών προϊόντων είναι εντάσεως κεφαλαίου λόγω των αναγκαίων επενδύσεων σε εγκαταστάσεις και δίκτυα πωλήσεων. Το γεγονός αυτό περιορίζει τις δυνατότητες σημαντικών στρατηγικών κινήσεων των μικρών επιχειρήσεων.

Η βιολογική καλλιέργεια στην Ελλάδα παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα, που οφείλονται:

- Στις ήπιες κλιματολογικές συνθήκες.
- Το ανάγλυφο του εδάφους.
- Τον νησιωτικό χαρακτήρα της χώρας.
- Της μικρότερης ρύπανσης από αγροχημικά.
- Της οικογενειακής μορφής των εκμεταλλεύσεων.

Η βιολογική γεωργία θα μπορούσε να δώσει ένα ικανοποιητικό εισόδημα στις εκμεταλλεύσεις που έχουν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στην αυξημένη ανθρώπινη εργασία που απαιτεί η βιολογική μέθοδος και να επηρεάσουν θετικά το κόστος των βιολογικών προϊόντων. Οι εδαφολογικές και κλιματικές ιδιότητες της Ελλάδας ευνοούν την παραγωγή προϊόντων με άριστες οργανοληπτικές ιδιότητες. Επιπλέον και η οικογενειακής μορφής άσκηση της γεωργίας κατά τρόπο που συγκλίνει με το βιολογικό τρόπο, είναι επιπλέον ένα πλεονέκτημα για άμεση προσαρμογή προς τη βιοκαλλιέργεια.

Μερικοί από τους Έλληνες πολιτικούς ήδη θεωρούν τη βιολογική γεωργία ως λύση για τη γεωργία των ορεινών περιοχών της χώρας, αλλά σε κυβερνητικό επίπεδο

η τοποθέτηση απέναντι στη βιολογική γεωργία φαίνεται να είναι διαφορετική. Κι αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι παρά την εκφρασμένη βούληση για υποστήριξη της βιολογικής γεωργίας, δε φαίνεται να υπάρχουν οικονομικές πρωτοβουλίες ή δυνατότητες προς την κατεύθυνση αυτή, προφανώς εξαιτίας άλλων προτεραιοτήτων που υιοθετούνται από την πολιτική της κυβέρνησης για την απορρόφηση οικονομικών παροχών.

Όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, η βιολογική γεωργία κερδίζει έδαφος. Ειδικότερα στους τομείς της κατάρτισης, εμπορίας και έρευνας, κατά τα τελευταία τρία χρόνια σημειώθηκε σημαντική πρόοδος. Υπάρχουν ελπίδες ότι μέσω του γενικού ευρωπαϊκού προσανατολισμού για παραγωγή αγροτικών προϊόντων υψηλής ποιότητας, με μέσα φιλικά προς το περιβάλλον, θα υπάρξει μια σταθερή πρόοδος και μεταξύ των αγροτών²¹.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.7. ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΤΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρέμματα)
1994	11.880
1995	24.010
1996	52.960
1997	100.000
1998	154.020
1999	214.510
2000	267.070
2001	311.180
2002	295.050
2003	389.950
2004	543.420

Όσον αφορά την εξέλιξη της συνολικής καλλιεργούμενης έκτασης βιολογικών προϊόντων στη Ελλάδα, όπως φαίνεται και από τον πίνακα που ακολουθεί, η βιολογική γεωργία αναπτύχθηκε σημαντικά κατά την χρονική περίοδο 1994-2004 και μάλιστα έφθασε τα 543.420 στρέμματα το 2004 έναντι 11.880 στρεμμάτων το 1994.

Πηγή : Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

²¹ http://www.elaiolado.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=41

Οι περισσότερες καλλιεργούμενες εκτάσεις παρατηρούνται στον νομό Αιτωλοακαρνανίας όπου οι καλλιεργούμενες εκτάσεις του απέχουν πολλοί σε μέγεθος από τους υπολοίπους. Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι υπερδιπλάσιες από τον δεύτερο κατά σειρά νομό σε καλλιεργούμενες εκτάσεις, τον νομό Λαρίσης. Ακολουθεί ο Μαγνησίας και εν συνέχεια ο Κεφαλληνίας.

Κάνοντας μια μικρή αναδρομή στην άσκηση του βιολογικού τρόπου παραγωγής στην χώρα μας, θα δούμε ότι ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 80, από μια μικρή ομάδα ντόπιων παραγωγών στην Αιγιαλεία,

περιοχή του Νομού Αχαΐας, με την παραγωγή βιολογικής κορινθιακής σταφίδας και σκοπό την εξαγωγή της στην Ολλανδία, σε τιμές υψηλότερες από αυτές που θα απολάμβαναν από την προώθησή τους στην εγχώρια αγορά. Παρά τις επιφυλάξεις και τα όποια προβλήματα των πρώτων καλλιεργητών, η προσπάθεια αυτή αποδείχτηκε επιτυχημένη, παρόλο το γεγονός ότι η ενημέρωση των παραγωγών ήταν τότε σχεδόν ανύπαρκτη και οι μόνες ισχύουσες αρχές για την βιολογική γεωργία ήταν αυτές της IFOAM, αφού ούτε εθνικοί ούτε κοινοτικοί κανονισμοί υπήρχαν.

Από το γενικότερο όμως σύνολο των βιολογικών τροφίμων στην Ελλάδα, τα σημαντικότερα είναι το ελαιόλαδο, το κρασί από βιολογικά σταφύλια και τα βιολογικά εσπεριδοειδή. Από τα παραπάνω, το ελαιόλαδο (68,6% της παραγωγής το 2006) και τα εσπεριοειδή (67,1% της παραγωγής το 2006) έχουν έντονο εξαγωγικό προσανατολισμό, ενώ το κρασί λόγω έντονου ανταγωνισμού από άλλες μεσογειακές χώρες, έχουν ποσοστό εξαγωγών 20% της παραγωγής για το αντίστοιχο έτος²².

Πίνακας 2.2.8 Οι δέκα πρώτοι νομοί της Ελλάδας με τις μεγαλύτερες βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις (2005)

Νομός	Στρέμματα
Αιτωλοακαρνανίας	482,376.70
Λάρισα	183,970.60
Μαγνησίας	174,251.00
Κεφαλληνίας	155,424.00
Χαλκιδικής	147,999.00
Δράμας	144,321.20
Λέσβου	122,745.70
Λακωνίας	102,913.40
Θεσσαλονίκης	100,255.40
Έβρου	82,954.50
περιλαμβάνονται και οι βοσκότοποι	
Πηγή: Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων	

²² Πηγή: ICAP.

2.3. Άλλα ποιοτικά προϊόντα (περιληπτική ανάπτυξη)

2.3.1. Προϊόντα ΕΠΠ

Άλλη μια κατηγορία προϊόντων ποιότητας είναι και τα ΕΠΠ. Για την προστασία των προϊόντων αυτών το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ψήφισε τον κανονισμό 2082/92²³ της 14ης Ιουλίου 1992 για τις βεβαιώσεις ιδιοτυπίας των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων. Ο κανονισμός 2082/92 αντικαταστάθηκε τον Μάρτιο του 2006 από τον καν. 509/2006²⁴ για τα γεωργικά προϊόντα και τα τρόφιμα που χαρακτηρίζονται ως εγγυημένα παραδοσιακά ιδιότυπα προϊόντα. Τα προϊόντα αυτά βασίζονται στην παράδοση και τη διατροφική κουλτούρα των Ευρωπαίων πολιτών και παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Με τον όρο «ιδιοτυπία» νοείται το χαρακτηριστικό ή το σύνολο χαρακτηριστικών βάσει των οποίων ένα γεωργικό προϊόν ή ένα τρόφιμο διακρίνεται σαφώς από άλλα παρεμφερή προϊόντα ή τρόφιμα της ίδιας κατηγορίας.

Για να δικαιούνται προστασίας, τα εγγυημένα παραδοσιακά ιδιότυπα προϊόντα θα πρέπει να είναι καταχωρισμένα σε κοινοτικό επίπεδο. Για να καταχωρηθεί, το όνομα θα πρέπει:

- να είναι ιδιότυπο καθ' εαυτό ή
- να εκφράζει την ιδιοτυπία του γεωργικού προϊόντος ή του τροφίμου.

Σε ότι αφορά τη χώρα μας μέχρι σήμερα δεν έχει καταχωρηθεί στο μητρώο κανένα προϊόν. Σε επίπεδο ενώ σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν καταχωρηθεί, μέχρι στιγμής 20 προϊόντα.

²³ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2082/92 του Συμβουλίου της 14ης Ιουλίου 1992 για τις βεβαιώσεις ιδιοτυπίας των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992R2082:EL:HTML>

²⁴ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 509/2006 του Συμβουλίου, της 20ής Μαρτίου 2006, για τα γεωργικά προϊόντα και τα τρόφιμα που χαρακτηρίζονται ως εγγυημένα παραδοσιακά ιδιότυπα προϊόντα. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0001:0011:EL:PDF>

2.3.2. Σύστημα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης

Πρόκειται για ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης που στηρίζεται στην τήρηση των νομικών απαιτήσεων στην ορθολογική άσκηση των γεωργικών δραστηριοτήτων όπως είναι: η διαχείριση του εδάφους, η φυτοπροστασία, η λίπανση, η άρδευση, η συγκομιδή.

Με την παρακολούθηση και τον έλεγχο όλων των φάσεων παραγωγής επιδιώξη είναι να παράγονται ανταγωνιστικά προϊόντα, ασφαλή και ποιοτικά, με σεβασμό στο περιβάλλον και στο ανθρώπινο δυναμικό, με στόχο την αειφορία

Ο AGROCERT έχει εκπονήσει τα πρότυπα AGRO 2.1 & AGRO 2.2²⁵, που περιγράφουν τις απαιτήσεις στις οποίες πρέπει να συμμορφώνεται μια γεωργική εκμετάλλευση, προκειμένου να πιστοποιηθεί για την εφαρμογή του Συστήματος Ολοκληρωμένης Διαχείρισης (ΣΟΔ) στην παραγωγή των προϊόντων της.

Το Σύστημα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης σύμφωνα με τα πρότυπα AGRO 2.1 & AGRO 2.2, εφαρμόζεται είτε από Ομάδες Παραγωγών, είτε από μεμονωμένους παραγωγούς, με επιστημονική υποστήριξη και παρακολούθηση από επιβλέποντα τεχνικό σύμβουλο. ²⁶Στη χώρα μας με το σύστημα της ΟΔ καλλιεργούνται (2007) περίπου 520.000 στρέμματα και τα κυριότερα προϊόντα είναι η επιτραπέζια ελιά, τα ροδάκινα και νεκταρίνια, το βαμβάκι, τα κεράσια, και τα μήλα.

²⁵ Ο Οργανισμός Πιστοποίησης & Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (AGROCERT) συγκρότησε ειδική επιστημονική ομάδα και προέβη στην αναθεώρηση των προτύπων AGRO 2 με στόχο την ενσωμάτωση των σύγχρονων επιστημονικών δεδομένων, καθώς και την προσαρμογή της παραγωγής στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς και τις απαιτήσεις των καταναλωτών και μετά την ολοκλήρωση πιλοτικών εφαρμογών τριετούς διάρκειας.

²⁶AGROCERT- Σύστημα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης στη Γεωργική Παραγωγή <http://www.agrocert.gr/pages/content.asp?cntID=31&catID=16>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Παρουσίαση του νότιου τμήματος της περιφέρειας Πελοποννήσου

3.1.1. Κυριότερα χαρακτηριστικά Περιφέρειας

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι περιοχή με μεγάλη ποικιλία γεωφυσικών χαρακτηριστικών (όρη, δάση, λίμνες, ποταμοί, φαράγγια, σπήλαια, οροπέδια, μικρές πεδιάδες κλπ), τεράστια μυθολογική και λαογραφική παράδοση, διαχρονική ιστορικότητα (από τους απώτερους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα), εξαιρετικά προϊόντα κυρίως γεωργοκτηνοτροφικά, όπως εσπεριδοειδή, κρασί, γαλακτοκομικά, λάδι κλπ. Εκτείνεται μεταξύ των παραλλήλων 36ο22'40" και 38ο20'25" (βόρειο πλάτος) και των μεσημβρινών 21ο06'30" και 23ο32' (ανατολικό μήκος από Γκρήνουιτς).

Χάρτης 1. Πελοπόννησος

Δορυφορική εικόνα Πελοποννήσου

Η συνολική της έκταση είναι 15.490 km², μέγεθος που αντιστοιχεί στο 11,7% της συνολικής έκτασης της χώρας, με χαρακτηριστικό της μορφολογίας της τους μεγάλους ορεινούς όγκους (50,1% της έκτασης), οι οποίοι καταλαμβάνουν το κεντρικό της τμήμα, ενώ το 21,5% αυτής είναι πεδινό και το 28,4% ημιορεινό.

Η γεωγραφική της θέση, ως πύλη διασύνδεσης του μητροπολιτικού κέντρου της Χώρας με τον θαλάσσιο νότο της Χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι πλούσιοι φυσικοί και ιστορικό-πολιτιστικοί της πόροι (ορεινοί όγκοι/δάση, ακτές, περιώνυμα αρχαία και βυζαντινά μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί κλπ.), η παραγωγή σπάνιας ποιότητας παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων εφ' όσον αποκτήσουν τίτλους ονομασίας προέλευσης, μπορούν να δημιουργήσουν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης μίας σύγχρονης και εξωστρεφούς αγροτικής παραγωγής με παράλληλη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, τόσο του παράλιου, όσο και του ορεινού και εναλλακτικού τουρισμού.

Επιπρόσθετα, η πλούσια αυτή γεωμορφολογία της Περιφέρειας Πελοποννήσου σε συνδυασμό με τις καλές κλιματολογικές συνθήκες συνέβαλαν στη δημιουργία ενός μοναδικής ομορφιάς και βιοποικιλότητας φυσικού περιβάλλοντος, που περιλαμβάνει ακτές 1.200 χλμ, διατηρητέα μνημεία της φύσης, σαράντα δύο βιότοποι CORINE, σημαντικοί για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, σπήλαια ιδιαίτερου ενδιαφέροντος εκ των οποίων ελάχιστα έχουν αξιοποιηθεί, αρχαιολογικοί χώροι (εξήντα), σημαντικός αριθμός (περίπου είκοσι) αρχαιολογικών, βυζαντινών, λαογραφικών και με θεματικά εκθέματα και συλλογές Μουσεία καθώς και ιδιαίτερης σημασίας βυζαντινά και Μεταβυζαντινά μνημεία (π.χ. Μυστρά) και ιστορικά διατηρητέα μνημεία και έργα τέχνης που πολλά εξ αυτών συνθέτουν οικιστικά σύνολα (Ναύπλιο, το Γύθειο και η Πύλος).

Η Περιφέρεια δεν διαθέτει καμία ουσιαστικά μεγάλη πόλη σύμφωνα με τον ορισμό που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (δηλαδή πληθυσμός άνω των 250.000 κατοίκων), αντίθετα υπάρχουν πόλεις κυρίως πρωτεύουσες νομών που συγκεντρώνουν μεγάλα πληθυσμιακά τμήματα της Περιφέρειας και ιδιαίτερα κάθε νομού, ενώ συγκεντρώνουν ένα ακόμη μεγαλύτερο μέρος των διοικητικών, οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων και λειτουργιών. Καταλαμβάνει το νότιο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας και περιλαμβάνει τους νομούς Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας. Δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος και συνορεύει με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος και βορειοανατολικά με την Περιφέρεια Αττικής, ενώ ανατολικά βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος.

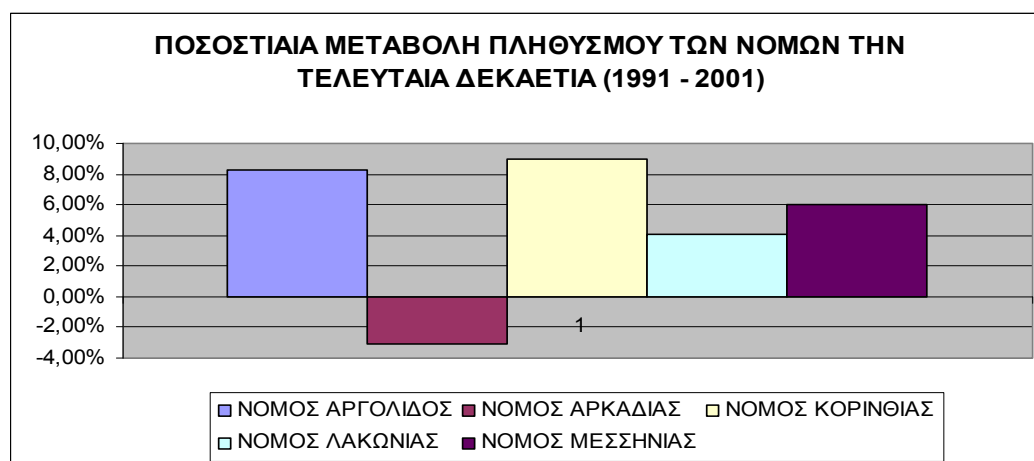
Μετά τη διοικητική διάρθρωση της Πρωτοβάθμιας Αυτοδιοίκησης (Ν.2539/97), η Περιφέρεια Πελοποννήσου **αποτελείται από 107 ΟΤΑ** Α' βαθμού: 14 Δήμοι και 2 Κοινότητες στο Νομό Αργολίδος, 22 Δήμοι και 1 Κοινότητα στο Νομό Αρκαδίας, 13 Δήμοι και 2 Κοινότητες στο Νομό Κορινθίας, 22 Δήμοι στο νομό Λακωνίας και 29

Δήμοι και 2 Κοινότητες στο Νομό Μεσσηνίας. Όμως, με το πρόσφατο σχέδιο Καλλικράτη οι Δήμοι συσσωρεύονται στο νομό Αργολίδας σε 4, στον Αρκαδίας σε 5, στον Ηλείας σε 7, στον Κορινθίας σε 6, και τέλος στον νομό Λακωνίας σε 5 και στον Μεσσηνίας σε 6 Δήμους²⁷.

Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της ΕΣΥΕ, το 2001 ο πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται σε 638.942 άτομα, αντιπροσωπεύοντας το 5,18% του συνολικού πληθυσμού της Χώρας. Ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού της Περιφέρειας την περίοδο 1991 –2001 είναι 5,1% και υπολείπεται του αντίστοιχου εθνικού (6,8%), επιβεβαιώνοντας τη συνέχιση της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης της Περιφέρειας. Ωστόσο, ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού της Περιφέρειας είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με βάση στοιχεία της Eurostat, η μεταβολή του πληθυσμού στο σύνολο της Ε.Ε. των 15 για τα έτη 1991-2001 βρίσκεται στο 3,62%, ενώ στην Ε.Ε. των 25 για την ίδια περίοδο ανέρχεται στο 2,94%.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί εμφανίζεται αναλυτικά η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας ανά Νομό την περίοδο 1991 – 2001 σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ (Απογραφές 1991, 2001).

Διάγραμμα 3.1.1.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Επεξεργασία στοιχείων απογραφής 1991, 2001

Η εξέταση των **δημογραφικών δεδομένων** επιβεβαιώνει, εκτός των άλλων, και την ένταση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, καθώς και το ότι οι νομοί Μεσσηνίας (5,9%) και Λακωνίας (4,1%) υπολείπονται του ρυθμού αύξησης του

²⁷ <http://www.scribd.com/doc/31362519/Kallikraths>

πληθυσμού του συνόλου της χώρας, με το νομό Μεσσηνίας να έχει τον πλησιέστερο ρυθμό μεταβολής με τον αντίστοιχο της Περιφέρειας, ενώ για το νομό Αρκαδίας παρατηρείται πληθυσμιακή μείωση (-3.1%).

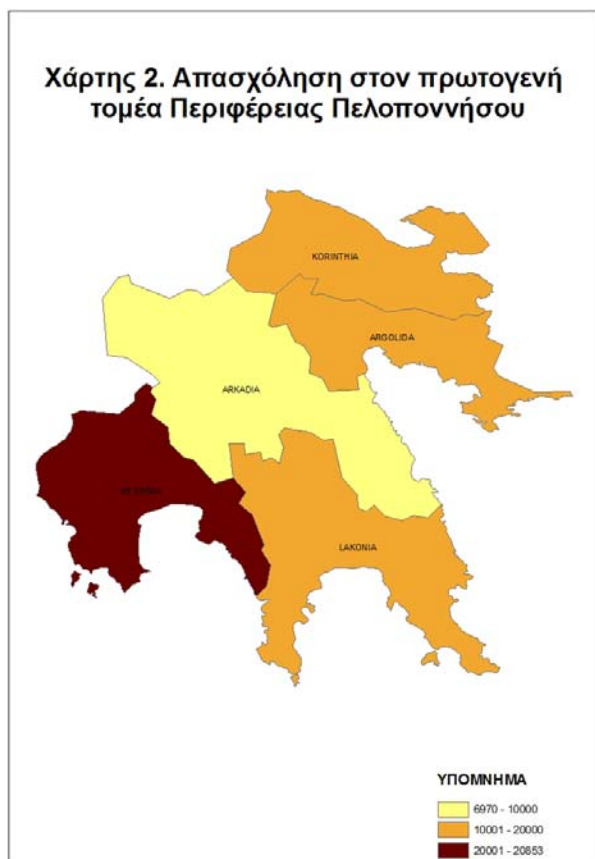
Το ΑΕΠ της Περιφέρειας εξελίσσεται αυξητικά μετά το έτος 1995, με αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του στο συνολικό ΑΕΠ της Χώρας κατά 0,5 ποσοστιαία μονάδα. Παράλληλα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου αυξάνεται με πολύ εντονότερους ρυθμούς από το αντίστοιχο της Χώρας γεγονός που οφείλεται κυρίως σε δύο νομούς (Αρκαδίας και Κορινθίας, κυρίως στο νομό Κορινθίας), όπου εκεί λειτουργούν μονάδες υπερτοπικής εμβέλειας (ΔΕΗ Μεγαλόπολης στην Αρκαδία και Διυλιστήρια Κορίνθου, στο νομό Κορινθίας) παράγοντας ΑΕΠ με μικρές έως ελάχιστες επιδράσεις στις αντίστοιχες τοπικές οικονομίες και με την Περιφερειακή οικονομία. Ως εκ τούτου, σε μεγάλο βαθμό η όποια σύγκλιση της οικονομίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου προς το μέσο όρο της Χώρας, ή / και με την Ε.Ε. των 25, είναι ονομαστική και όχι πραγματική, αφού τόσο οι υπόλοιποι τρεις νομοί υστερούν σημαντικά σε αυτό το δείκτη ανάπτυξης, αλλά και σε άλλους αναπτυξιακούς δείκτες.

Πίνακας 3.2.1. Κατανομή απασχόλησης στον Πρωτογενή Τομέα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

	Οικονομικώς Ενεργοί		% απασχόλησης στον Πρωτογενή τομέα
	Σύνολο	Πρωτογενής Τομέας	
Σύνολο Ελλάδος	4.614.499	591.669	12,82
Πελοπόννησος	246.603	76.208	30,90
Ν. Αργολίδος	45.039	12.454	27,65
Ν. Αρκαδίας	32.999	6.970	21,12
Ν. Κορινθίας	62.949	18.636	29,60
Ν. Λακωνίας	38.883	17.295	44,48
Ν. Μεσσηνίας	66.733	20.853	31,25

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού, 2001

Χάρτης 2. Απασχόληση στον πρωτογενή τομέα Περιφέρειας Πελοποννήσου

Όσον αφορά στο ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στην περιφέρεια Πελοποννήσου, περίπου το 30% των εργαζομένων απασχολείται στον Πρωτογενή Τομέα, ποσοστό κατά πολύ υψηλότερο από αυτό του μέσου όρου της Ελλάδας (12,8%). Σε επίπεδο Νομών, όπως διαφαίνεται και από τον διπλανό χάρτη, οι περισσότεροι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα εμφανίζονται στον Νομό Μεσσηνίας όπου σε ποσοστό αντιστοιχεί σε 31,25%.

3.1.2 Κυριότερα χαρακτηριστικά της Μεσσηνίας

Ο Νομός Μεσσηνίας συνορεύει βόρεια με το νομό Ηλείας, ανατολικά με τους νομούς Αρκαδίας και Λακωνίας, δυτικά και νότια βρέχεται από το Ιόνιο πέλαγος και από τον Μεσσηνιακό κόλπο. Στο νομό Μεσσηνίας υπάγονται και τα νησιά Πρώτη, Σφακτηρία, Σαπιέντζα, Σχίζα, Βενέτικο, καθώς και άλλες μικρότερες νησίδες που βρίσκονται κοντά στις ακτές του.

Με πρωτεύουσα την Καλαμάτα, συγκεντρώνει ποσοστό 1,5% του πληθυσμού της χώρας και παράγει 1,1% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός του αυξήθηκε 5,9%.

Πίνακας 3.2.2 Κύρια Χαρακτηριστικά Νομού Μεσσηνίας

ΕΚΤΑΣΗ: 2,991 Km ²	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 176,876	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ: Καλαμάτα
Α.Ε.Π. (2001): 8.451,94€	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ Α.Ε.Π. ΕΛΛΑΔΑΣ: 1,11%	
ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ: 66,743		
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΑΕΠ / ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ (%):		
	ΑΕΠ (2001)	Απασχόληση (2001)
Πρωτογενής τομέας:	17,60%	34,95%
Δευτερογενής τομέας:	9,40%	14,49%
Τριτογενής τομέας:	73,00%	50,56%
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ – ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ:		
Πρωτογενής τομέας:	Ελιά/ελαιόλαδο, σύκα, σταφίδα, πατάτες, τομάτες	
Δευτερογενής τομέας:	Βιομηχανία τροφίμων & ποτών, κατασκευές, προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά	
Τριτογενής τομέας:	Εμπόριο, Τουρισμός	

Πηγή : Περιφέρεια Πελοποννήσου – Αναπτυξιακή φυσιογνωμία Νομών

Αναλυτικότερα, η εξέταση του ρυθμού μεταβολής του πληθυσμού δείχνει ότι ο νομός Μεσσηνίας (5,9%) υπολείπεται του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού του συνόλου της χώρας με την μεγαλύτερη πληθυσμιακή ενδυνάμωση να παρατηρείται στους Δήμους Φιλιατρών (55%), Παπαφλέσσα (37,8%), Αβίας (32,5%), Κυπαρισσίας (26,7%), Θουρίας (23,2%), Λεύκτρου (22,2%) και Γαργαλιάνων (15,8%) ενώ Δήμοι που παρουσιάζουν σημαντική μείωση του πληθυσμού τους να είναι οι Τριπύλας (-27,6%), Ιθώμης (-16,3%), Είρας (-5,2%), Ανδανίας (-14%), Ανδρούσας (-12%).

Με κατά κεφαλή προϊόν 9,2 χιλ. ευρώ κατατάσσεται 44^{ος} με βάση το κριτήριο αυτό με 71% του μέσου Ελλάδας το 2002 (55% του μέσου όρου της ΕΕ-25).

Το κλίμα που την χαρακτηρίζει είναι ξηρό Μεσογειακό και τα κύρια συγκριτικά πλεονεκτήματα του Νομού είναι το φυσικό κάλλος (συνδυασμός βουνού & θάλασσας), τα αρχαιολογικά μνημεία, οι εύφορες πεδινές & ημιορεινές εκτάσεις καθώς και η ύπαρξη ΒΙΠΕ & ΒΙΟΠΑ.

Αναλυτικότερα, τα κυριότερα όρη του νομού με βάση το υψόμετρο είναι ο Ταύγετος (2407), το Καλάθιο (1490), το Λύκαιο (1421), το Τατράζι (1389) και τα όρη Κυπαρισσίας (1151).

Η λιμνοθάλασσα Ντιβάρι, που αποτελεί υδροβιότοπος, από όπου περνούν σπάνια αποδημητικά πουλιά, αποτελεί την κύρια λίμνη του νομού, ενώ η Νέδα, ο Πάμισος, ο Βελίκας και ο Νέδωνας αποτελούν τα κυριότερα ποτάμια.

Το φαράγγι του Βυρού στην Καρδαμύλη που έχει μήκος 20 χλμ περίπου είναι άξιο αναφοράς, που με την άγρια ομορφιά του θυμίζει το φαράγγι της Σαμαριάς. Τέλος, το Σπήλαιο Καταφύγιο, στον Άγιο Νικόλαο με σταλακτίτες, είναι εξίσου σημαντικό να αναφερθεί που με την ομορφιά του προσδίδει .

Όσον αφορά τους κύριους αρχαιολογικούς χώρους, το Ανάκτορο του Νέστορα είναι ένα από τα σημαντικότερα και αποτελεί το μεγαλύτερο του είδους του στην ηπειρωτική Ελλάδα. Από τα κάστρα, τα ερείπια Νιόκαστρου (Πύλος), το κάστρο Μεθώνης, το κάστρο Ζαρνάτας, που περιλάμβανε πολλά χωριά και μοναστήρια και βρίσκεται κοντά στο Σταυροπήγιο αλλά και αυτό του Ναβαρίνου αποτελούν τα σημαντικότερα του νομού.

Οι πύργοι της Μάνης είναι η οχυρωματική έκφραση του αγωνιστικού πνεύματος της περιοχής και υπάρχουν σε όλα τα σημεία της Μάνης καθώς και ο οικογενειακός πύργος της οικογένειας του Πρωθυπουργού Κουμουνδούρου, που βρίσκεται στον Κάμπο στη θέση Γαρμπελιά, και τέλος ο πύργος Μαυρίκου που βρίσκεται στο λόφο του Αγιώργη στη Μάλτα, στο Δ.Δ. Σταυροπηγίου.

Τα σημαντικότερα μουσεία είναι το Λαογραφικό Καλαμάτας, το Μικρό Αρχαιολογικό στο Μαυρομμάτι, το Αντωνοπούλειο Αρχαιολογικό Μουσείο Πύλου, το Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας και τέλος, το Αρχαιολογικό Μουσείο Χώρας που βρίσκεται σε απόσταση 4 χιλιομέτρων από το ανάκτορο του Νέστορα.

Οι σημαντικότερες Εκκλησίες του νομού είναι η μητροπολιτική εκκλησία της Υπαπαντής στην Καλαμάτα, η εκκλησία Αγίου Νικολάου, η μικρή βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας του Ευαγγελισμού και η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων που έχτισε ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος το 1317.

Σε ότι αφορά τις βασικές χρήσεις γης, στο νομό Μεσσηνίας το 75,5% των συνολικών εκτάσεων καταλαμβάνουν οι δενδρώδεις καλλιέργειες. Η ελαιοκομία αποτελεί μια ισχυρή οικονομική δραστηριότητα. Το προϊόν βρίσκει αρκετά καλή διάθεση στην αγορά και η εμπορική τιμή σε συνδυασμό με την επιδότηση εξασφαλίζουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα στον ελαιοπαραγωγό. Ήταν η 3^η παραγωγός περιοχή ελαιολάδου με 10% της παραγωγής της χώρας το 2004 (1^η με 15% το 2003), η 5^η στην παραγωγή πατάτας με 5% και η 8^η σε εσπεριδοειδών με 3%.

Στον νομό Μεσσηνίας, επίσης εκτρέφεται το μεγαλύτερο ποσοστό αιγοπροβάτων της περιφέρειας και είναι ιδιαίτερα έντονη στους ορεινούς όγκους του Πάρωνα, όπου και υπάρχει το μεγαλύτερο μέρος των εκμεταλλεύσεων.

Επιπρόσθετα, ο νομός Μεσσηνίας καταλαμβάνει το 45% των συνολικών θερμοκηπιακών εκτάσεων της Περιφέρειας καθώς επίσης το 46,3% των εκτάσεων θερμοκηπιακών καλλιεργειών νωπών λαχανικών, πεπονοειδών και πατάτας και το 31% των εκτάσεων θερμοκηπιακών καλλιεργειών ανθών και διακοσμητικών φυτών της Περιφέρειας.

Όσον αφορά την βιολογική γεωργία του Νομού Μεσσηνίας, ενδεικτικά, η βιολογική καλλιέργεια ελιάς στο νομό κατά το έτος 2005, αντιστοιχεί στο 23,9% των συνολικών εκτάσεων της Περιφέρειας, ενώ ο αριθμός παραγωγών βιολογικής γεωργίας στο 27%. Αναλυτικότερα, στοιχεία παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 3.2.3. Βιολογική καλλιέργεια ανά είδος στο Ν. Μεσσηνίας (2005)

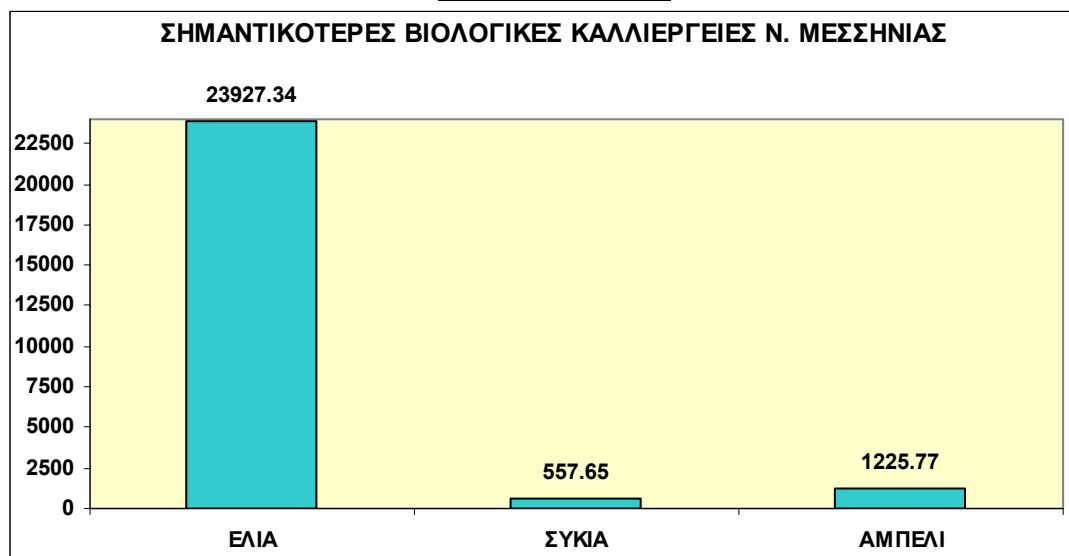
Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	
ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ :	683
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡΕΜ.)
ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΗ	293,50
ΑΜΠΕΛΙ	1225,77
ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ	5,00
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	45,00
ΑΡΟΤΡΑΙΕΣ	90,90
ΑΥΤΟΦΥΗ	65,00
ΑΧΛΑΔΙΑ	42,84
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΙ	44871,44
ΒΡΩΜΗ	18,00
ΕΛΙΑ	23927,34
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	192,72
ΕΤΗΣΙΕΣ	471,45
ΚΑΡΥΔΙΑ	89,00
ΚΑΣΤΑΝΙΑ	3,50
ΚΕΡΑΣΙΑ	0,50

ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	131,55
ΚΡΙΘΑΡΙ	4,00
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ	5,00
ΛΟΙΠΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ	3,00
ΜΗΔΙΚΗ	17,00
ΜΗΛΙΑ	4,00
ΣΙΤΑΡΙ	109,00
ΣΤΑΦΙΔΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ	41,60
ΣΤΑΦΙΔΑ ΣΟΥΛΤΑΝΙΝΑ	0,50
ΣΥΚΙΑ	557,65
Γενικό άθροισμα	72215,27

Πηγή: Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005

Στο νομό Μεσσηνίας το μεγαλύτερο ποσοστό των βιολογικών καλλιεργειών αφορά σε ελαιοκαλλιέργεια και δευτερευόντως σε αμπέλι και συκιά.

Διάγραμμα 3.1.2.

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005

Σε ότι αφορά τις προοπτικές ανάπτυξης στο Νομό Μεσσηνίας, αυτές εντοπίζονται στην τυποποίηση της ελιάς και του ελαιολάδου, στην επέκταση των βιολογικών καλλιεργειών και στη δημιουργία κυκλώματος διανομής στο εξωτερικό. Επίσης, ευκαιρίες εντοπίζονται στην καλλιέργεια πρώιμων οπωροκηπευτικών, τόσο με βιολογικό όσο και με ολοκληρωμένο σύστημα καλλιέργειας, καθώς και στην κτηνοτροφία μη σταβλισμένου κυρίως τύπου με την ανάπτυξη μεγαλύτερων μονάδων (κτηνοτροφικά πάρκα) βιολογικού χαρακτήρα.

3.1.3. Κυριότερα χαρακτηριστικά της Λακωνίας

Ο **Νομός Λακωνίας** συνορεύει βόρεια με το νομό Αρκαδίας ανατολικά με το νομό Αρκαδίας και το Μυρτώο Πέλαγος, δυτικά με το Μεσσηνίας και το Μεσσηνιακό κόλπο, νότια βρέχεται από το Λακωνικό κόλπο και από το Μυρτώο πέλαγος. Στο νομό Λακωνίας υπάγεται και η νησίδα Ελαφώνησος. Τα κυριότερα όρη του νομού με βάση το υψόμετρο, είναι ο Πάρνωνας (1935), η Μαδάρα (1297), το Χιονοβούνι (1296) και το Ταίναρο (1214).

Με πρωτεύουσα τη Σπάρτη, συγκεντρώνει ποσοστό 0,8% του πληθυσμού της χώρας και παράγει 0,6% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της.

Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός του νομού αυξήθηκε 4,1%. Με κατά κεφαλή προϊόν 10,2 χιλ. ευρώ κατατάσσεται 37ος με βάση το κριτήριο αυτό με 79% του μέσου όρου της Ελλάδας το 2002 (61% του μέσου όρου της ΕΕ-25).

Πίνακας 3.2.4 Κύρια Χαρακτηριστικά Νομού Λακωνίας

ΕΚΤΑΣΗ: 3,636 Km ²	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ: 99.637	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ: Σπάρτη
Α.Ε.Π. (2001): 8.481,29€	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ Α.Ε.Π. ΕΛΛΑΔΑΣ: 0,6%	
ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ: 36,091		
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΑΕΠ / ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ (%):		
	ΑΕΠ (2001)	Απασχόληση (2001)
Πρωτογενής τομέας:	22,50%	47,92%
Δευτερογενής τομέας:	7,50%	11,22%
Τριτογενής τομέας:	70,00%	40,86%
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ – ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ:		
Πρωτογενής τομέας:	Εσπεριδοειδή, γάλα, ελαιόλαδο, τομάτες	
Δευτερογενής τομέας:	Βιομηχανία τροφίμων & ποτών, κατασκευές	
Τριτογενής τομέας:	Τουρισμός (θαλάσσιος, οικολογικός, ορεινός)	

Πηγή : Περιφέρεια Πελοποννήσου – Αναπτυξιακή φυσιογνωμία Νομών

Ήταν η 4η παραγωγός περιοχή εσπεριδοειδών με 16% της παραγωγής της χώρας και η 5η ελαιολάδου με 6% το 2004. Στη μεταποίηση αναλογεί μόνο 1,9% του προϊόντος του νομού με μικρή συμμετοχή (0,1%) στη συνολική μεταποιητική παραγωγή της χώρας.

Κύρια συγκριτικά πλεονεκτήματα του νομού, είναι το φυσικό κάλλος, ο συνδυασμός βουνού & θάλασσας, η ύπαρξη αρχαιολογικών μνημείων και παραδοσιακών οικισμών, καθώς και οι εύφορες πεδινές & ημιορεινές του εκτάσεις.

Πιο αναλυτικά, η Λακωνία κατέχει τέσσερα σπουδαία μουσεία, αυτό της Σπάρτης, του Μυστρά, το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Μητρόπολης στο Γύθειο και τη Βυζαντινή Συλλογή στη Μονεμβάσια, καθώς και δύο σημαντικά σπήλαια, αυτό της Νεάπολης που παρουσιάζει πλούσιο σταλακτιτικό διάκοσμο, και αυτό του Διρού εκτάσεως 16.700 τ.μ., που από το 1949 έχουν εξερευνηθεί περίπου 2.800 υδάτινοι διάδρομοι. Υπάρχει λιμνιαία διαδρομή μήκους 2,5 χιλιομέτρων (περίπου 40') μέσα από δαιδαλώδεις χώρους, με πανύψηλους σταλαγμίτες και σταλακτίτες.

Οι κυριότεροι αρχαιολογικοί της χώροι είναι η καστροπολιτεία της Μονεμβασιάς, η πολιτεία του Βυζαντινού Μυστρά με τα ανάκτορα και τις διατηρητέες ιστορικές μονές, τα Βάθεια με τους αναστηλωμένους πύργους και τα μανιάτικα χωριά με την αυστηρή πέτρινη αρχιτεκτονική, το Λεωνίδιο, μνημείο - τάφος του Λεωνίδα (5ος αι.π.Χ.), στη Σπάρτη, το ρωμαϊκό θέατρο και οι Μυκηναϊκοί θολωτοί τάφοι στο Γύθειο κ.α.

Όσον αφορά τα κάστρα, παρατηρείται ένας μεγάλος αριθμός, τα οποία αποτελούν ιδιαίτερα ιστορικά στοιχεία της περιοχής με μεγάλο τουριστικό ενδιαφέρον. Τα βασικότερα κάστρα είναι της Μονεμβάσιας, του Μυστρά, Ζαρνάτας, του Πασσαβά Μάνης, του Κελεφά, της Ωριας, του Λογγανίκου, του Πόρτο Κάλιου, του Γερακιού, το Κάβο Γκρόσσο και το ενετικό οχυρό του Φαρακλού.

Επιπλέον, πληθώρα πολιτιστικών εκδηλώσεων λαμβάνουν χώρα στο Νομό Λακωνίας που τονίζουν την πλούσια πολιτιστική και θρησκευτική ιστορία του νομού σε κομωπόλεις και χωριά όπως είναι η Σπάρτη, η Αρεόπολη, ο Γέρακας, το Γεράκι, το Γύθειο, οι Κροκέες, οι Μολάοι, η Μονεμβασιά, ο Μυστράς και η Νεάπολη.

Παρουσιάζει όμως και σημαντικές αδυναμίες, αφού συγκαταλέγεται μεταξύ των πλέον αραιοκατοικημένων νομών της χώρας, με πυκνότητα 27,4 κατ/τ.χλμ., αρκετά χαμηλότερη από την αντίστοιχη πυκνότητα της Περιφέρειας (41,2 κατ/τ.χλμ.). Εξετάζοντας την εξέλιξη της πυκνότητας ανά Δήμο παρατηρούμε ότι με την χαμηλότερη πυκνότητα Δήμος στη Λακωνία είναι η Κοινότητα Τρικόρφου ενώ υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα παρουσιάζουν οι Δήμοι Σπάρτης και Σκάλας.

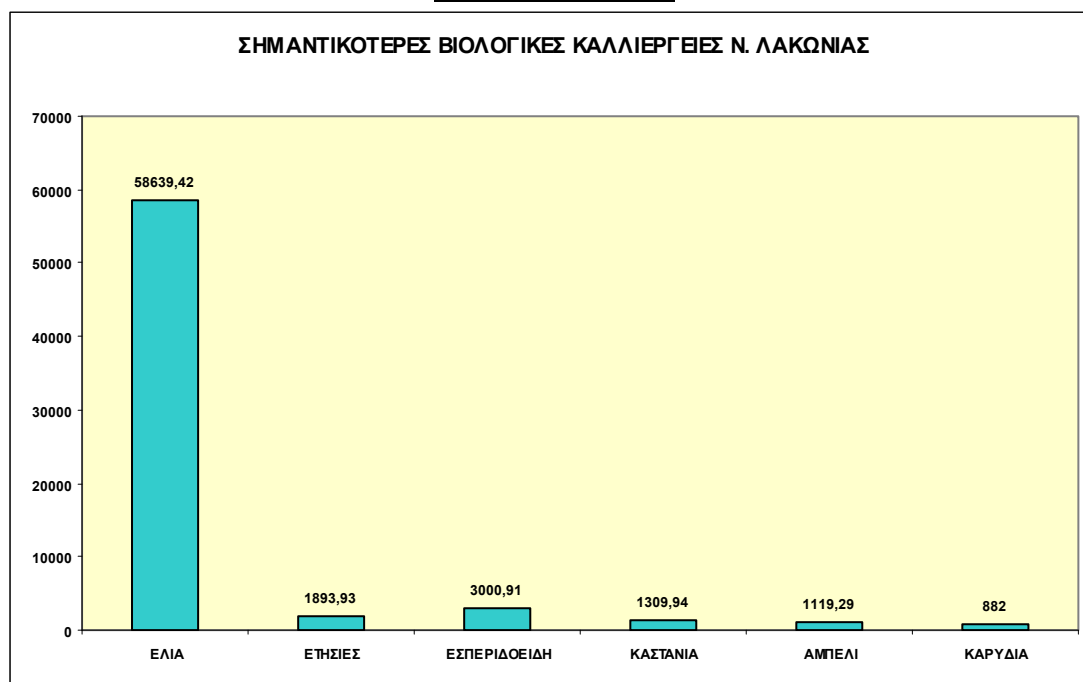
Η αντιμετώπιση του προβλήματος της στασιμότητας ή της συρρίκνωσης του πληθυσμού πρέπει να αναζητηθεί στην ανάπτυξη των πάσης φύσεως υποδομών, στην

διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών και στην ενδυνάμωση της ενδοδημοτικής συνοχής (οικιστικής, οικονομικής και κοινωνικής).

Οι προοπτικές συγκράτησης του πληθυσμού νεαρής ηλικίας (15-29 χρονών) είναι εξαιρετικά μειωμένες, ειδικότερα στους ορεινούς και ημιορεινούς Δήμους, και είναι συνδεδεμένες σε σημαντικό βαθμό με την προοπτική εξεύρεσης απασχόλησης και την δυνατότητα παροχής υπηρεσιών εκπαίδευσης, αναψυχής και άθλησης των παιδιών τους και των ιδίων.

Όπως προαναφέρθηκε, σε προηγούμενο κεφάλαιο, η βιολογική καλλιέργεια ελιάς στην οποία και θα εστιάσουμε στη συνέχεια, εντοπίζεται κυρίως στο νομό Λακωνίας, όπου και δεσπόζει με ποσοστό 50,8% των συνολικών εκτάσεων της Περιφέρειας. Στο νομό Λακωνίας το μεγαλύτερο ποσοστό των βιολογικών καλλιεργειών αφορά σε ελαιοκαλλιέργεια και δευτερευόντως σε εσπεριδοειδή, αμπέλι, ετήσιες καλλιέργειες, καστανιά και καρυδιά, όπως άλλωστε διαφαίνεται και από το παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα. 3.1.3.

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005

Ενδεικτικά, αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα τα στοιχεία βιολογικής γεωργίας του νομού Λακωνίας το 2005.

Πίνακας 3.2.5. Βιολογική καλλιέργεια ανά είδος στο Ν. Λακωνίας (2005)

Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	
ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ :	924
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡΕΜ.)
ΑΓΡΑΝΑΠΑΥΣΗ	340,10
ΑΚΤΙΝΙΔΙΑ	8,00
ΑΜΠΕΛΙ	1119,29
ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ	20,50
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	67,00
ΑΡΟΤΡΑΙΕΣ	128,50
ΑΡΩΜΑΤΙΚΑ	44,50
ΑΧΛΑΔΙΑ	20,11
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΙ	34653,09
ΒΡΩΜΗ	94,50
ΕΛΙΑ	58639,42
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	3000,91
ΕΤΗΣΙΕΣ	1893,93
ΚΑΡΥΔΙΑ	882,00
ΚΑΣΤΑΝΙΑ	1309,94
ΚΕΡΑΣΙΑ	8,00
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	20,20
ΚΡΙΘΑΡΙ	156,50
ΛΟΙΠΑ ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ	3,67
ΛΩΤΟΣ	1,00
ΜΗΔΙΚΗ	26,00
ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ	7,00
ΣΙΤΑΡΙ	87,00
ΣΥΚΙΑ	331,73
ΤΡΙΦΥΛΛΙ	43,50
ΧΑΡΟΥΠΙΑ	7,00
Γενικό άθροισμα	102913,38

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005

Σε ότι αφορά τις προοπτικές ανάπτυξης στο Νομό Λακωνίας, αυτές εντοπίζονται στην τυποποίηση των προϊόντων της ελαιοκαλλιέργειας και των εσπεριδοειδών, στην επέκταση των βιολογικών καλλιεργειών και στη δημιουργία κυκλώματος διανομής στο εξωτερικό. Επίσης, ευκαιρίες εντοπίζονται στην καλλιέργεια πρώιμων οπωροκηπευτικών, τόσο με βιολογικό όσο και με ολοκληρωμένο σύστημα καλλιέργειας, καθώς και στην κτηνοτροφία μη σταβλισμένου κυρίως τύπου με την ανάπτυξη μεγαλύτερων μονάδων βιολογικού ή ολοκληρωμένου χαρακτήρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. Παραγωγή ποιοτικών προϊόντων στον Νομό Λακωνίας και Μεσσηνίας

4.1.1. Ποιοτικά προϊόντα στο Νομό Λακωνίας

Οι παραγωγοί της Λακωνίας εξασφαλίζουν αγροτικά προϊόντα άριστης ποιότητας και προϊόντα ξεχωριστά, όπως το εξαιρετικό λάδι, το κρασί, τα γαλακτοκομικά και τα εσπεριδοειδή της Λακωνίας. Όλα αυτά τα προϊόντα που ούτως ή άλλως καταλαμβάνουν αξιοπρόσεκτη θέση στην αγορά, αποτελούν την αιχμή του δόρατος της εξωστρέφειας για την αγροτική περιοχή του τόπου.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί που παρουσιάζουν αξιόλογη δράση στο νόμο, είναι της Πετρίνας, των Κροκεών και του Φοινικίου.

Αναλυτικότερα, ο συνεταιρισμός της Πετρίνας ιδρύθηκε το 1915 και αποτελεί τον πρώτο συνεταιρισμό στην Ελλάδα. Από το 1996 το ελαιόλαδο του Συνεταιρισμού Πετρίνας έχει εγκριθεί από την ΕΟΚ και έχει προστατευόμενη ονομασία προέλευσης²⁸.

Ο συνεταιρισμός των Κροκεών ιδρύθηκε το 1960 και η οριστική απόφαση από την ΕΟΚ για την έγκριση του ελαιολάδου σε ΠΟΠ δόθηκε το 1996. Οι τόνοι που παράγονται ετησίως κυμαίνονται από 350-750, αναλόγως των καιρικών συνθηκών.

Τέλος, στο Φοινίκι, αξιόλογη δραστηριότητα παρατηρείται πέρα από τον συνεταιρισμό του Φοινικίου και η Ελαιουργία Ρενιέρη, που η επιβεβαίωση της ποιότητας των προϊόντων της, έρχεται με την πιστοποίηση του Agrocert και της Βιοελλάς. Η ελαιουργία Ρενιέρη, σε συνεργασία με τους βιοκαλλιεργητές της περιοχής, παράγει ελαιόλαδο ΠΟΠ από το 2001²⁹. Ο συνεταιρισμός από την άλλη, λόγω των κατάλληλων κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν σε ολόκληρη την περιοχή του Δήμου ευνοείται η παραγωγή άριστης ποιότητας ελαιολάδου, εσπεριδοειδών, βρώσιμων ελιών, ξερών σύκων και κηπευτικών. Σημειώνεται ότι στην

²⁸ <http://www.peloponnissos.net/gr/Lakonia/Petrina/synetairismos.htm>

²⁹ http://www.renieris.eu/company_el.htm

περιοχή του Δήμου λειτουργούν πέντε εργοστάσια επεξεργασίας ελαιολάδου και τρεις μονάδες συγκέντρωσης και διαχωρισμού βρωσίμων ελιών³⁰.

Κατά την πενταετία 2005-2009, όπως διαφαίνεται και από τον διπλανό πίνακα, παρατηρούμε ότι στο σύνολο του Νομού Λακωνίας, το ποσοστό της παραγόμενης ποσότητας ΠΟΠ ελαιολάδου έχει υπερδιπλασιαστεί (αυξήθηκε κατά 58%), με μεγαλύτερη αύξηση την διάρκεια της τριετίας 2007-2009, της τάξεως του 51%.

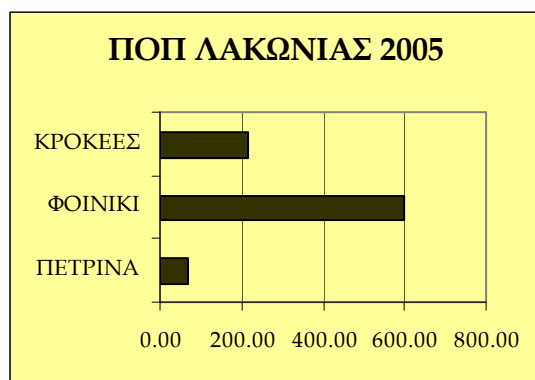
Πίνακας. 4.2.1.

ΕΤΟΣ	2005	2007	2009
ΠΕΤΡΙΝΑ	69.92	104.67	137.08
ΦΟΙΝΙΚΙ	599.64	575.91	851.52
ΚΡΟΚΕΕΣ	217.69	251.34	421.03
ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ (tn)	887.25	931.91	1,409.63

Πιο αναλυτικά, στην Πετρίνα, κατά τα έτη 2005-2009, η παραγόμενη ποσότητα ελαιολάδου διπλασιάστηκε (αυξήθηκε κατά 96%).

Πηγή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας
Διεύθυνση Γεωργίας

Διάγραμμα 4.1.1.

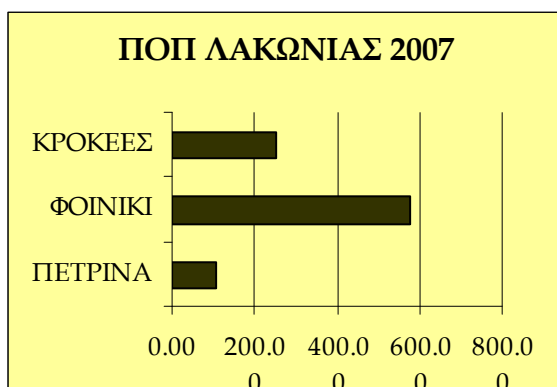
Στο Φοινίκι (Ρενιέρης και Αγροτικός Συνεταιρισμός) είχε αύξηση της τάξεως του 42% και στις Κροκεές παρατηρήθηκε αύξηση της τάξεως του 94%. Στα παρακάτω διαγράμματα εμφανίζεται η συνολική παραγόμενη ποσότητα ΠΟΠ ελαιολάδου στον νομό, από τους κύριους παραγωγούς του ανά έτος.

Πηγή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας

Το 2005 παράχθηκαν 887,25 τόνοι ελαιολάδου, όπου πάνω από τα 2/3 της παραγόμενης ποσότητας παράχθηκε στο Φοινίκι, το 25% στις Κροκεές και μόλις το 7% στην Πετρίνα.

³⁰ <http://www.asopos.gov.gr/Default.aspx?tabid=228>

Διάγραμμα 4.1.2.

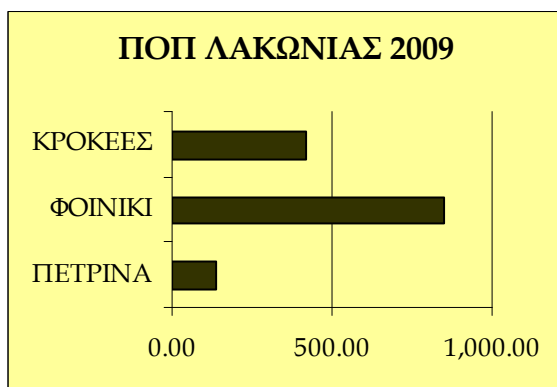

Αντίστοιχα, το 2007 στις Κροκεές παρήχθηκε το 27% της συνολικής ποσότητας, στην Πετρίνα το 11% και στο Φοινίκι το 62%. Παρατηρείται δηλαδή, μια σημαντική αύξηση στην παραγόμενη ποσότητα στους συνεταιρισμούς Κροκεών και Πετρίνας και μια πολύ μικρή πτώση στην ποσότητα που παράχθηκε στο Φοινίκι.

Πηγή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας

Η συνολική όμως ποσότητα αυξήθηκε κατά την διετία 2005-2007 μόνο κατά 5%.

Διάγραμμα 4.1.3.

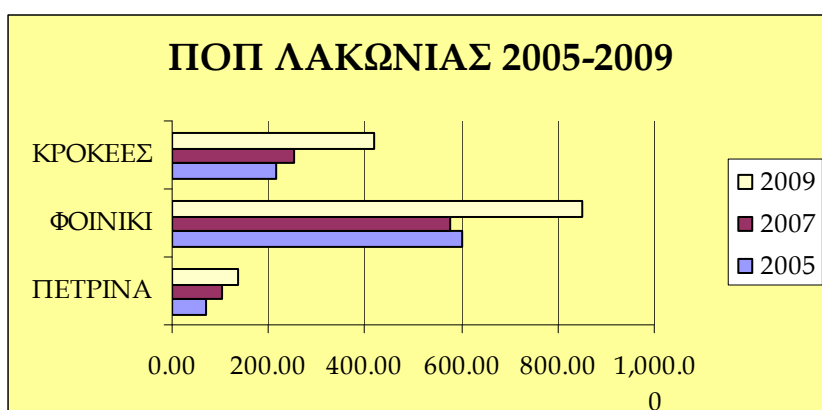
Το 2009 παράχθηκαν συνολικά 1409,63 τόνοι ελαιολάδου, όπου στον συνεταιρισμό Πετρίνας αντιστοιχεί το 10%, στις Κροκεές το 30% και στο Φοινίκι στο 60% της συνολικής παραγόμενης ποσότητας.

Πηγή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας

Στο παρακάτω διάγραμμα, εμφανίζονται συνοπτικά και ανά έτος και ανά περιοχή η συνολικά παραγόμενη ποσότητα ΠΟΠ, όπου και διαφαίνεται καθαρά η υπεροχή του Φοινικίου αλλά και η ανοδική πορεία των άλλων δύο συνεταιρισμών, των Κροκεών και της Πετρίνας κατά την πενταετία 2005-2009.

Ιδιαίτερα, στον συνεταιρισμό Κροκεών παρατηρείται σημαντική αύξηση μεταξύ των ετών 2007-2009.

Διάγραμμα 4.1.4.

Πηγή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας Διεύθυνση Γεωργίας

4.1.2. Ποιοτικά προϊόντα στο Νομό Μεσσηνίας

Το ευνοϊκό κλίμα, οι 3.000 ώρες ηλιοφάνειας το χρόνο, ο μικρός κλήρος που επιτρέπει σε κάθε παραγωγό να περιποιείται με αγάπη και φροντίδα κάθε ελαιόδενδρο και να μαζεύει τον ελαιόκαρπο στο σωστό βαθμό ωρίμανσης, δίνουν την άριστη ποιότητα της πρώτης ύλης. Η πληθώρα των χημικών αναλύσεων το κατατάσσει κατά 38% στη κατηγορία του extra παρθένου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση με τον Κανονισμό 1065/97 αναγνώρισε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Μεσσηνιακού Παρθένου Ελαιολάδου και το καθιέρωσε ως Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ).

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά συνολικά την πρώην επαρχία Καλαμάτας (Δήμοι: Καλαμάτας, Αβίας, Λεύκτρου, Θουρίας Άρεος Αρφαρών) σχετικά με τα στοιχεία των προϊόντων που έχουν χαρακτηριστεί ΠΟΠ κατά την τριετία 2005-2008 σε αριθμό παραγωγών, έκταση σε στρέμματα που καλλιεργούνται και τόνους ελαιολάδου που παράγονται, εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας. 4.2.2.

ΕΤΗ	2006	2007	2008	2009
ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ	3,998.00	7,100.00	7,800.00	7,800.00
ΕΚΤΑΣΗ (στρ)	50,000.00	84,000.00	82,000.00	82,000.00
ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΑ	900,000.00	1,535,000.00	1,476,000.00	1,476,000.00
ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ (tn)	1,800.00	3,074.00	2,950.00	2,950.00

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων Μεσσηνίας

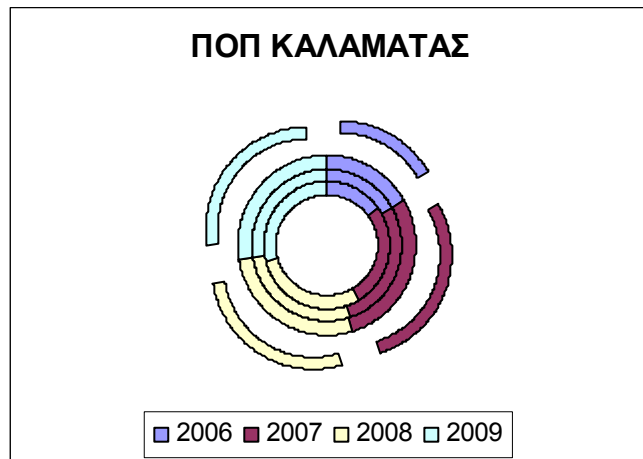
Κατά την εν λόγω τετραετία, αυτό που παρατηρείται είναι ότι τα πρώτα δύο χρόνια η αύξηση τόσο στον αριθμό των παραγωγών και στην καλλιεργούμενη έκταση, όσο και στην παραγόμενη ποσότητα ελαιολάδου είναι ραγδαία και πιο συγκεκριμένα της τάξεως του 77% για τους παραγωγούς, 68% στην καλλιεργούμενη έκταση, 70% στην αύξηση των ελαιοδέντρων και 70,7% στην παραγόμενη ποσότητα τόνων ελαιολάδου. Αντίστοιχα για την τετραετία είναι της τάξεως του 95% στον αριθμό των παραγωγών, στην καλλιεργούμενη έκταση στο 64% και στο παραγόμενο ελαιόλαδο στο 63,8%.

Αναλυτικότερα, στο παρακάτω διάγραμμα διαφαίνεται η εξέλιξη τόσο των παραγωγών και της καλλιεργούμενης έκτασης, όσο και της παραγόμενης ποσότητας για την εν λόγω τετραετία. Όπου στον εσωτερικό δακτύλιο απεικονίζονται οι παραγωγοί, εν συνεχεία οι καλλιεργούμενες εκτάσεις σε στρέμματα και ο αριθμός

των ελαιόδεντρων και τέλος, στον εξωτερικό δακτύλιο, η παραγόμενη ποσότητα ελαιολάδου σε τόνους. Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι το 2007 είναι το κυρίαρχο έτος όσον αφορά τον αριθμό των ελαιόδεντρων, συνολικά της καλλιεργούμενης έκτασης και της παραγόμενης ποσότητας, ενώ όσον αφορά τον αριθμό των παραγωγών το 2008 και 2009 εμφανίζονται οι περισσότεροι καλλιεργητές.

Διάγραμμα 4.1.5.

Το 2006 παρατηρούνται αισθητά οι χαμηλότερες τιμές σε όλα τα εξεταζόμενα δεδομένα, ενώ άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι ενώ την τελευταία διετία έχει αυξηθεί ο αριθμός των παραγωγών, η παραγόμενη ποσότητα ενώ θα έπρεπε και αυτή με την σειρά της να

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων
Μεσσηνίας

παρουσιάζει αυξητική τάση, παρουσιάζει μια μικρή μείωση που οφείλεται στην αντίστοιχη μείωση των εκτάσεων που καλλιεργούνται, που με την σειρά του αυτό συνεπάγεται έναν μεγαλύτερο κατακερματισμό της γης κατά τα τελευταία δύο χρόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς

Η ελαιοκαλλιέργεια ασχολείται με ένα «φυσικό δέντρο» με τεράστια ιστορική, οικονομική και περιβαλλοντική σημασία, γι' αυτό και είναι βαθιά ριζωμένο στις παραδοσιακές συνήθειες κάθε παραγωγού. Είναι άριστα δεμένο με την

περιβαλλοντική πολιτική για αειφόρο ανάπτυξη της γεωργίας. Επιπλέον ενισχύει τον πολυδιάστατο ρόλο της γεωργίας, προσφέροντας προϊόντα των οποίων η αξία της παραγωγής δεν υπολογίζεται μόνο σε χρήμα. Αντίθετα, το ελαιόδεντρο εκτιμάται όλο και περισσότερο για την ιστορική του σημασία, τη συμβολή του στην ομορφιά του

τοπίου, στη βιοποικιλότητα, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην υγιεινή διατροφή του σύγχρονου ανθρώπου.

Όσοι εμπλέκονται στην αλυσίδα παραγωγής και εμπορίας των ελαιοκομικών προϊόντων προσδίδουν όλο και περισσότερη σημασία στην πιο πάνω εικόνα του ελαιόδεντρου. Πιστεύουν ακράδαντα ότι η ποιότητα των ελαιοπροϊόντων μπορεί να είναι καλύτερη, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στην καλλιέργεια και χρησιμοποιώντας μεθόδους που είναι φιλικές προς το περιβάλλον.

Η συμβατική γεωργία με την χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων ευθύνεται για 20.000 θανατηφόρα περιστατικά και 500.000 μη θανατηφόρα, σε αγρότες, σε παγκόσμια κλίμακα, κάθε χρόνο³¹. Έτσι γίνεται πλέον φανερό το κατά πόσο απειλείται η υγεία όλων από τη χρήση χημικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

Όσον αφορά την επίδραση της συμβατικής γεωργίας στο περιβάλλον, έχει παρατηρηθεί πως με την καταπολέμηση των βλαβερών για τις καλλιέργειες οργανισμών εξοντώνονται και οι ωφέλιμοι οργανισμοί (έντομα, πουλιά, μικρά ζώα κ.λ.π.) επηρεάζοντας έτσι το σπουδαίο ρόλο τους στην ισορροπία της φύσης. Επιπλέον, από τα υπολείμματα των φυτοπροστατευτικών προϊόντων και χημικών λιπασμάτων μολύνονται το έδαφος, οι υπόγειοι υδροφόροι ορίζοντες καθώς επίσης και η θάλασσα.

³¹ Στοιχεία Ο.Η.Ε.

Σε αντίθεση, η βιολογική καλλιέργεια της ελιάς βασίζεται σε μεθόδους αναζωογόνησης του εδάφους του ελαιώνα, στην ανακύκλωση των υποπροϊόντων και άλλων διαθέσιμων οργανικών υλικών και στην αναπαραγωγή και προστασία του περιβάλλοντος. Είναι η μέθοδος ελαιοπαραγωγής που στοχεύει στην παραγωγή μιας άριστης ποιότητας ελαιόλαδου, απαλλαγμένου από υπολείμματα αγροχημικών, που υποσκάπτουν την υγεία, και περιορίζει τη μόλυνση του εδάφους, του νερού και του αέρα. Συντελεί στη διατήρηση της ποικιλότητας πολύτιμων φυτών, ζώων και γενετικού υλικού.

Οι αποτρεπτικοί όμως λόγοι μετατροπής μιας καλλιέργειας από συμβατική σε βιολογική, στα πρώτα κυρίως στάδια εφαρμογής της βιολογικής γεωργίας στην χώρα μας, ήταν πέντε, οι εξής:

1. Φόβοι για την πτώση της παραγωγής που μπορεί να προέλθει από τη βιολογική μέθοδο λίπανσης.
2. Φόβοι για τις αποδόσεις και από την πλευρά της φυτοπροστασίας, διότι ορισμένοι καλλιεργητές βρίσκουν ανεπαρκή τη βιολογική φυτοπροστασία.
3. Η πρόσθετη εργασία και η έλλειψη χρόνου από τους παραγωγούς ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της βιολογικής ελαιοκαλλιέργειας.
4. Η γραφειοκρατία. Πολλοί είναι οι παραγωγοί που κρίνουν ως μη ικανοποιητική την οργάνωση του προγράμματος διότι απαιτούνται πολλά δικαιολογητικά προκειμένου να ενταχθούν στην βιολογική ελαιοκαλλιέργεια, καθώς και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των ατόμων.
5. Η διαφορετική ψυχολογία που μπορεί να έχουν οι αγρότες. Κάποιοι είναι πιο συντηρητικοί και αισθάνονται περισσότερο σιγουριά χρησιμοποιώντας χημικά σκευάσματα (φυτοπροστατευτικά προϊόντα, λιπάσματα), σε αντίθεση με άλλους που είναι περισσότερο προοδευτικοί και κατ' επέκταση πιο δεκτικοί στον πειραματισμό και το βιολογικό τρόπο παραγωγής.

5.1.2. Δημιουργία ελαιώνα βιολογικής παραγωγής

Η εγκατάσταση ενός νέου ελαιώνα παραγωγής βιολογικών προϊόντων προϋποθέτει έναν τέτοιο σχεδιασμό, ώστε να γίνεται η όσο το δυνατόν καλύτερη χρήση των διαθέσιμων πηγών του ελαιώνα και της γεωργικής εκμετάλλευσης. Αναλυτικότερα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη όχι μόνο η απόδοση της ποικιλίας ή ποικιλιών, αλλά και οι κλιματικές απαιτήσεις και προσαρμογή στο μικροκλίμα της περιοχής, η ανθεκτικότητα σε έντομα και παθογόνα που απαντώνται στην περιοχή, οι απαιτήσεις σε νερό και θρεπτικά στοιχεία και η βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη διαθεσιμότητάς τους στον ελαιώνα.

Κατά το σχεδιασμό ενός νέου ελαιώνα θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν και οι ρόλοι ενός οικολογικού ελαιώνα, καθώς και η συνεισφορά του στην αγροτική περιοχή.

- η εγκατάσταση θα πρέπει να στοχεύει στο άριστο επίπεδο παραγωγής για τη δεδομένη ποικιλία, τις εδαφικές και κλιματικές συνθήκες του αγροκτήματος. Το επίπεδο αυτό σταθμίζεται λαμβάνοντας υπ' όψιν τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της αγοράς ελαιοκομικών προϊόντων, που όλο και περισσότερο απαιτεί ποιότητα παραγωγής, αντί για το μέγιστο επίπεδο παραγωγής, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος (Αγροοικονομική Θεώρηση).
- ο ελαιώνας θα πρέπει τουλάχιστον να συνεισφέρει στην αειφορική διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και τοπίου (Οικολογική Θεώρηση).
- ο ελαιώνας δεν θα πρέπει να δημιουργεί ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας για τους ελαιοκαλλιεργητές, ενώ θα πρέπει να τους παρέχει ένα ικανοποιητικό εισόδημα και εργασία, καθώς και να συνεισφέρει στην οικονομική ανθεκτικότητα των αγροτικών περιοχών. Επίσης θα πρέπει να παρέχει υγιεινά, ποιοτικά προϊόντα στους καταναλωτές (Κοινωνικο-οικονομική Θεώρηση)³².

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις λειτουργίες του βιολογικού ελαιώνα που αναφέραμε γίνεται ευκολότερος ο σχεδιασμός ενός βιολογικού ελαιώνα ή μιας ζώνης καλλιέργειας με βιολογικούς ελαιώνες.

³² <http://www.irisoliveoil.gr/el/content/10-bio-oil-cultivation>

Βαρετά εδάφη, με περιορισμένη συγκέντρωση οργανικής ουσίας, δεν βοηθούν τα ελαιόδεντρα να αναπτυχθούν και να αποδώσουν ικανοποιητικά. Εδάφη φτωχά σε οργανική ουσία διορθώνονται, είτε με την προσθήκη οργανικής ουσίας ή ζωικής κοπριάς ή με την εφαρμογή χλωρής λίπανσης, με στόχο την αύξηση της οργανικής ουσίας και του αζώτου.

Μεγάλης ηλικίας και σε καλή κατάσταση δένδρα θα πρέπει να μελετώνται στην περιοχή εγκατάστασης του νέου ελαιώνα. Στη μελέτη αυτή θα πρέπει να εξετάζεται ο τρόπος και κατεύθυνση

φύτευσης των
ελαιοδέντρων, η ύπαρξη
αναβαθμίδων και
ξερολιθιών, καθώς και
βλάστηση στα όρια της
περιφέρειας των
ελαιώνων. Επιπλέον, τα
ελαιόδεντρα θα πρέπει να

είναι φυτεμένα σε κανονικές αποστάσεις, διότι η πυκνή φύτευση δεν βοηθά τον κανονικό αερισμό τους, ενώ στην αραιή δεν γίνεται οικονομική εκμετάλλευση ολόκληρης της έκτασης του εδάφους. Οι καταλληλότερες ποικιλίες για βιοκαλλιέργεια θεωρούνται εκείνες που παρουσιάζουν ανθεκτικότητα στους εχθρούς και ασθένειες και είναι προσαρμοσμένες στις εδαφοκλιματικές συνθήκες της κάθε περιοχής.

Τυχόν εκχερσώσεις, ισοπεδώσεις ή δημιουργία αναβαθμίδων, θα πρέπει να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μη διατηρούνται ή χειροτερεύουν εδαφολογικά προβλήματα.

Η λίπανση αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της διαχείρισης του ελαιώνα, που στοχεύει στην καλή διατήρηση της καλής γονιμότητας και της φυσικής κατάστασης του εδάφους του ελαιώνα. Η δομή του εδάφους και η υφή του έχουν άμεση επίδραση στην συγκράτηση του νερού, στον αερισμό του και επιδρούν στην ανάπτυξη των ριζών καθώς και στην ανάπτυξη των ωφέλιμων μικροοργανισμών. Για τη λίπανση χρησιμοποιούνται χλωρές λιπάνσεις οργανικά υλικά (ζωικές και φυτικές κοπριές (κομπόστες), επεξεργασμένα φύκια, στάχτη, φύλλα, υπολείμματα ξύλου κ.λ.π.), ενώ περιοδικά μπορεί να απαιτηθεί η προσθήκη μικρών ποσοτήτων φωσφόρου ή καλίου σε μορφές που επιτρέπονται από τον κανονισμό 2092/91.

Η διαμόρφωση του μεγέθους και του σχήματος των ελαιοδέντρων στους βιολογικούς ελαιώνες γίνεται αποκλειστικά με το κλάδεμα, μια και η χρήση χημικών ρυθμιστών ανάπτυξης δεν επιτρέπεται από τον κανονισμό 2092/91.

Το κλάδεμα μαζί με την άρδευση και τη φυτοπροστασία, συνεισφέρει σε σημαντικό βαθμό στην παραγωγικότητα του ελαιώνα. Στη βιοκαλλιέργεια της ελιάς το κλάδεμα αποτελεί μια από τις κύριες και απαραίτητες καλλιεργητικές εργασίες, γιατί με αυτό εξασφαλίζεται η κανονική καρποφορία και η μακροζωία του ελαιοδέντρου, καλύτερο ισοζύγιο βλάστησης, καρποφορίας και ρύθμιση της παρενιαυτοφορίας των ελαιοδέντρων, ο περιορισμός των απαιτήσεων σε θρεπτικά στοιχεία, η ανανέωση των δένδρων, η αποφυγή ασθενειών και η καλύτερη αντιμετώπιση των εχθρών της ελιάς, η συγκομιδή με μεγαλύτερη ευκολία. Το κλάδεμα πραγματοποιείται όταν αυτό είναι αναγκαίο, ενώ θα πρέπει να αφαιρείται ό,τι περιττό και όχι ό,τι βολεύει.

Στα ελαιοδέντρα βιολογικής παραγωγής γίνονται δύο τύποι κλαδέματος: Το κλάδεμα διαμόρφωσης και το κλάδεμα ανάπτυξης και καρποφορίας.

- Κλάδεμα διαμόρφωσης γίνεται συνήθως στα νεαρά δέντρα, με στόχο τη δημιουργία ενός ανθεκτικού σκελετού και ενός σχήματος που θα ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της μηχανικής ελαιοσυλλογής.

- Κλάδεμα καρποφορίας γίνεται στα παραγωγικά δέντρα, για εξασφάλιση αερισμού και φωτισμού, σταθερής καρποφορίας και καλής ποιότητας καρπού.

Η άρδευση της ελιάς δεν επιδρά θετικά μόνο στη βλάστηση, ανθοφορία, καρποφορία και κατ' επέκταση στην αύξηση των αποδόσεων αλλά και στον περιορισμό της παρενιαυτοφορίας των δέντρων. Η ελιά έχει ιδιαίτερα μεγάλες απαιτήσεις σε νερό τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο όπου διαφοροποιούνται οι ανθοφόροι οφθαλμοί, τον Απρίλιο-Μάιο, όπου έχουμε την άνθηση και καρπόδεση της ελιάς και τον Ιούνιο όπου είναι η περίοδος σκλήρυνσης του πυρήνα. Επίσης, η άρδευση της ελιάς κατά τους θερμούς μήνες περιορίζει τη συρρίκνωση του καρπού. Η ποσότητα του νερού και συχνότητα άρδευσης εξαρτάται από την ανάπτυξη του δέντρου, το βλαστικό στάδιο, την εποχή, το έδαφος, το σύστημα άρδευσης και τις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής.

Η φυτοπροστασία στη βιολογική καλλιέργεια της ελιάς στοχεύει στην αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας, η επίτευξη της οποίας καθιστά τον πληθυσμό των επιζήμιων εντόμων και παθογόνων σε επίπεδα τέτοια, ώστε να μη δημιουργούνται προβλήματα οικονομικής σημασίας από προσβολές. Η οικολογική

ισορροπία επιτυγχάνεται με τη σωστή εκτέλεση των απαραίτητων καλλιεργητικών εργασιών (κλάδεμα, λίπανση, άρδευση) και την προστασία των ωφέλιμων οργανισμών. Μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαίο χρησιμοποιούνται βιολογικά σκευάσματα (π.χ. *Bacillus thuringiensis*), εντομοκτόνα (φυτικής ή ορυκτής προέλευσης), που επιτρέπονται από τον κανονισμό (2091/92).

Όπως η ολοκληρωμένη φυτοπροστασία της ελιάς, έτσι και η φυτοπροστασία στη βιολογική καλλιέργεια της ελιάς στηρίζεται στην καταπολέμηση των σπουδαιότερων εχθρών της και κυρίως των εντόμων. Ο σοβαρότερος εντομολογικός εχθρός είναι ο Δάκος της ελιάς. Η αντιμετώπιση του στηρίζεται στα μέσα μαζικής παγίδευσης με τη χρήση διαφόρων τύπων παγίδων. Με τη μέθοδο αυτή επιδιώκεται η σύλληψη όσο το δυνατό μεγαλύτερου αριθμού τέλειων εντόμων του Δάκου ώστε να μειωθεί ο πληθυσμός του σε επίπεδα που δεν προκαλούν οικονομική ζημιά.

Τα Λεπιδόπτερα έντομα³³, πρέπει να παρακολουθούνται στενά από το γεωπόνο σε συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους αγρότες, με τη βοήθεια σύγχρονων μεθόδων, όπως οι παγίδες φερομόνης.

Συνεχής θα πρέπει να είναι η προσπάθεια ενίσχυσης της παρουσίας και αύξησης του πληθυσμού των ωφέλιμων εντόμων και ζώων στην περιοχή για απαλλαγή από την ανάγκη κάποιων επεμβάσεων, κάτι που μειώνει το κόστος παραγωγής αλλά ωφελεί και το περιβάλλον.

Αν υπάρξει κάποιο πρόβλημα, ο έλεγχος των «επιβλαβών» εντόμων γίνεται είτε με παγίδες είτε με επιλεγμένα φυσικά εντομοκτόνα, μη τοξικά για τον άνθρωπο, που επιτρέπονται στα πλαίσια της βιολογικής γεωργίας (Θειάφι, Βάκιλος Θουριγγίας, Ροτενόνη, Πύρεθρο, ειδικά λάδια κτλ).

Στόχος της ελαιοβιοκαλλιέργειας είναι η παραγωγή εξαιρετού παρθένου ελαιόλαδου, με όλα τα χημικά και οργανοληπτικά χαρακτηριστικά άριστης ποιότητας.

Κατά τη συγκομιδή ο καρπός δεν πρέπει να έρχεται σε επαφή με το έδαφος και να μεταφέρεται όσο το δυνατό γρηγορότερα στο ελαιοτριβείο.

Η έκθλιψη πρέπει να γίνεται χωρίς μεγάλη καθυστέρηση, και αν το ελαιοτριβείο δεν χρησιμοποιείται αποκλειστικά για βιολογική έκθλιψη, πρέπει να έχει καθαριστεί και πλυθεί σχολαστικά πριν την επεξεργασία και έκθλιψη του βιολογικού

³³ Ρυγχίτης, Πυρηνοτρήτης, Μαργαρόνια και Ζευζέρα

ελαιόκαρπου. Είναι όμως καλύτερα η έκθλιψη του βιολογικού ελαιόκαρπου να γίνεται από εξειδικευμένα «βιολογικά ελαιοτριβεία».

Η αποθήκευση του βιολογικού ελαιόλαδου μέχρι και την τελική τυποποίηση του πρέπει να γίνεται σε δοχεία κατασκευασμένα από κατάλληλο ανοξείδωτο χάλυβα και να φυλάγεται σε δροσερή και ξηρή αποθήκη.

5.2. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς στον Νομό Λακωνίας και Μεσσηνίας

Η παγκόσμια κατανάλωση ελαιολάδου παρουσιάζει σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια και ως εκ τούτου η ελαιοκαλλιέργεια εμφανίζει προοπτικές ανάπτυξης.

Μια διαφορετική προοπτική έρχεται να δώσει στην ελαιοκαλλιέργεια της Περιφέρειας η επέκταση της βιολογικής γεωργίας. Οι σημαντικές επιδοτήσεις ωθούν μεγάλο μέρος παραγωγών στην ένταξη των αγροτεμαχίων τους στο βιολογικό σύστημα καλλιέργειας. Επιπλέον η βιολογική γεωργία έδωσε την ευκαιρία σε νέες επιχειρήσεις να ασχοληθούν με την εμπορία του βιολογικού ελαιολάδου και της βρώσιμης ελιάς εκτός του κατεστημένου που ήλεγχε την εμπορία των συμβατικών.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την περιφέρεια Πελοποννήσου, στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται ενδεικτικά, τα συγκεντρωτικά στοιχεία βιολογικής γεωργίας ανά Νομό της Περιφέρειας κατά το έτος 2005.

Πίνακας 5.2.1 Βιοκαλλιεργούμενες εκτάσεις & βιοκαλλιεργητές στην Περιφέρεια Πελοποννήσου (2005)

	Καλλιεργούμενη Έκταση (στρεμ.)	Αριθμός Παραγωγών
N. Αργολίδος	67.155	460
N. Αρκαδίας	40.216	162
N. Κορινθίας	22.975	426
N. Λακωνίας	102.913	924
N. Μεσσηνίας	72.225	683
Περιφέρεια Πελοποννήσου	305.485	2.655

Πηγή : Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Από τον παραπάνω πίνακα, φαίνεται καθαρά η δεσπόζουσα θέση που κατέχει ο νομός Λακωνίας και εν συνεχεία ο Μεσσηνίας. Αυτό διαφαίνεται καθαρά και από τον χάρτη που παρουσιάζεται παρακάτω. Οι δύο αυτοί Νομοί, κατέχουν πάνω από το διπλάσιο της συνολικά βιολογικά καλλιεργούμενης έκτασης σε στρέμματα.

Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις βιολογικής γεωργίας στον Νομό Λακωνίας είναι το

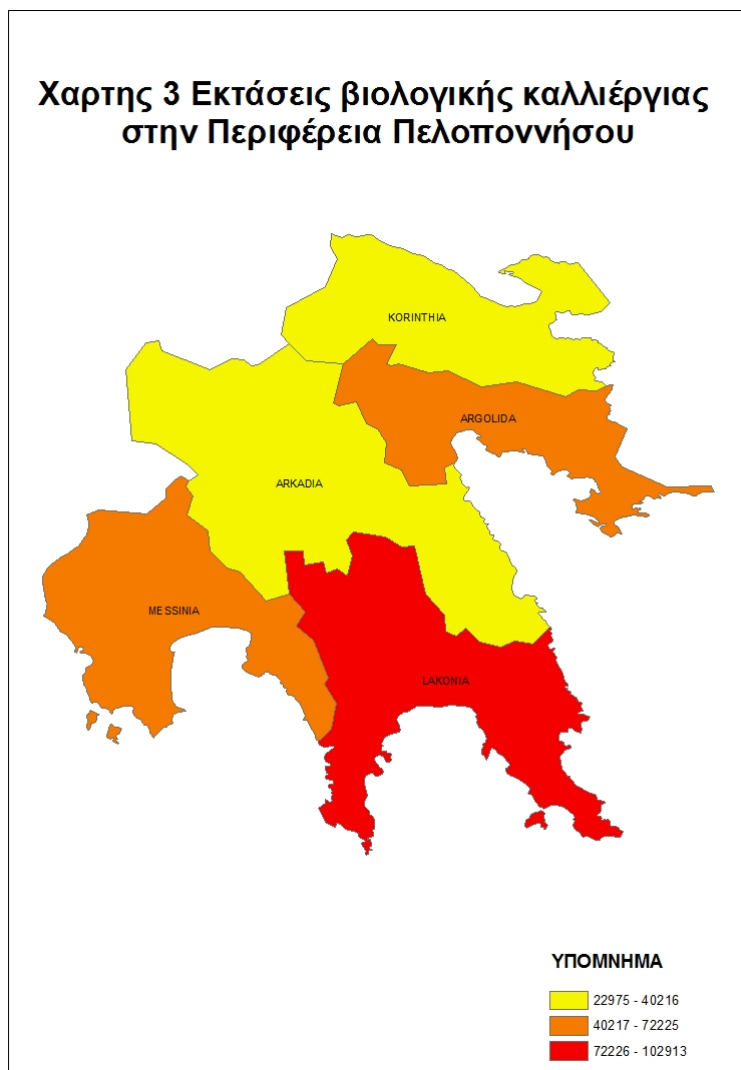
1/3 των συνολικά

καλλιεργούμενων

βιολογικών εκτάσεων της Περιφέρειας. Ακολουθεί ο Μεσσηνίας και Αργολίδας και τις τελευταίες θέσεις κατέχουν ο Αρκαδίας και Κορινθίας.

Σε αυτό το σημείο σημαντικό είναι να αναφερθεί και το γεγονός ότι η συμβατική παραγωγή λαδιού στην Περιφέρεια Πελοποννήσου κατά την ίδια περίοδο, ανήλθε σε 89.586 τόνους, ποσότητα που αποτελεί το 21,7% της συνολικής παραγωγής της Χώρας. Ο Νομός Μεσσηνίας με 51.815 τόνους (57,8% της

Χάρτης 3 Εκτάσεις βιολογικής καλλιέργειας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

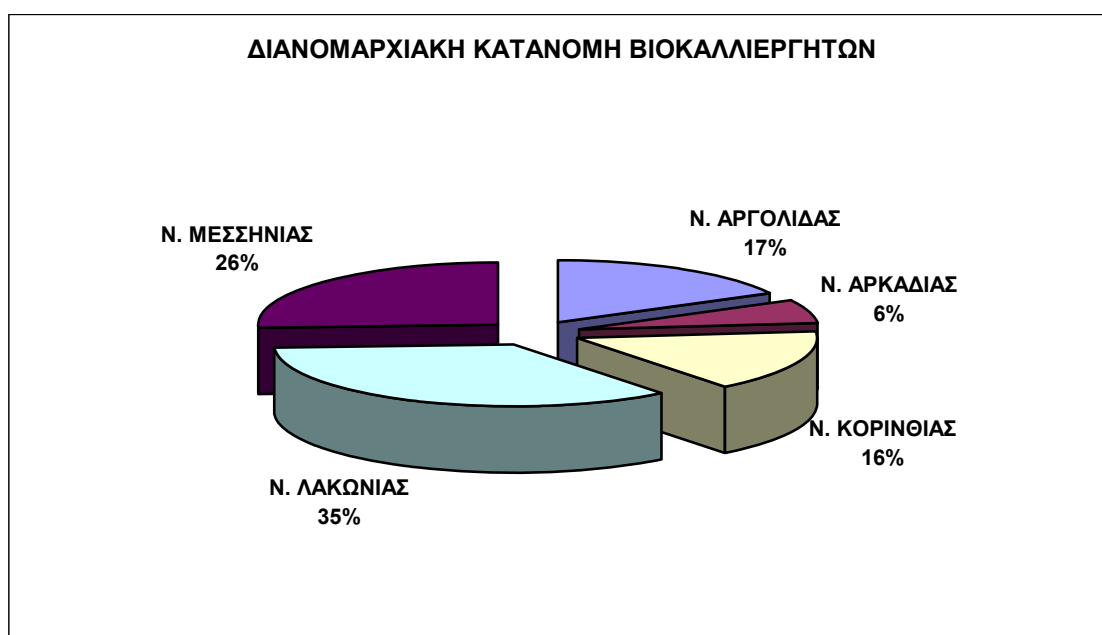

Περιφέρειας) είναι ο πρώτος στην παραγωγή και ακολουθεί ο Νομός Λακωνίας με 16.070 τόνους (17,9% της παραγωγής της Περιφέρειας), γεγονός που κατοχυρώνει τους δύο αυτούς Νομούς ως κυρίαρχους και στην συμβατική καλλιέργεια³⁴.

Όσον αφορά τον αριθμό των βιοκαλλιεργητών της Περιφέρειας, κατά το ίδιο έτος (2005), στοιχεία παρουσιάζονται διαγραμματικά παρακάτω, από όπου και προκύπτει ότι οι δύο υπό μελέτη νομοί απασχολούν κοντά τα 2/3 του συνόλου των βιοπαραγωγών.

³⁴ Πηγή : Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Διάγραμμα 5.1.1.

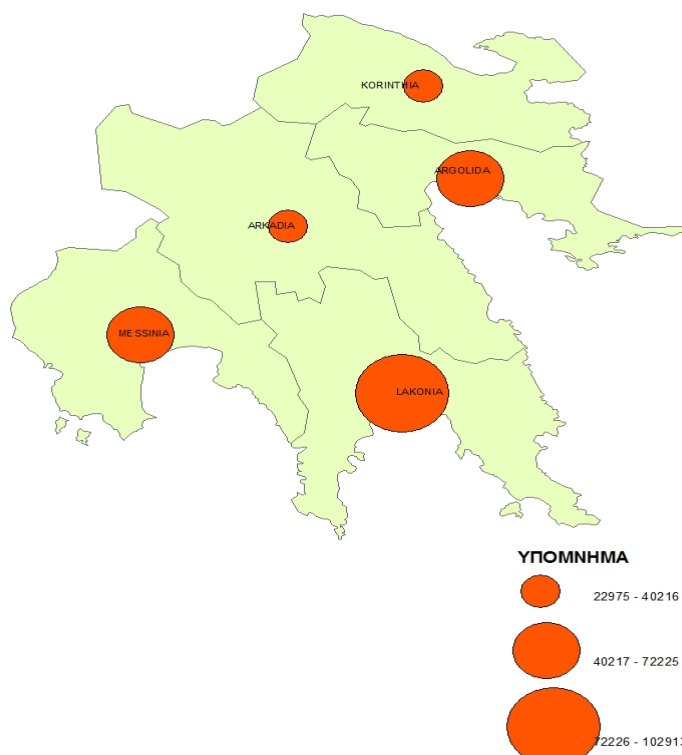

Πηγή : Υπουργείο Αγροτικής
Ανάπτυξης και Τροφίμων

Πέρα όμως από την διαγραμματική απεικόνιση, καλύτερη παρουσίαση του αριθμού των βιοκαλλιεργητών ανά νομό στην Περιφέρεια Πελοποννήσου μας δίνει ο διπλανός χάρτης όπου και διαφαίνεται ξεκάθαρα η υπεροχή των νομών Λακωνίας και Μεσσηνίας, όπου και υπάγεται η ευρύτερη περιοχή μελέτης, η Μάνη.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά μεμονωμένα τους δύο υπό μελέτη νομούς, για την βιολογική γεωργία κατά τα έτη 2002-2005, οι καλλιεργούμενες βιολογικές εκτάσεις ελαιοκάρπου αλλά και συνολικά της βιολογικής γεωργίας καθώς και ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών που απασχολούνται, παρατίθενται τα παρακάτω στοιχεία.

Χάρτης 4 Αριθμός βιοκαλλιεργητών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Πίνακας 5.2.2.

Οι βιοπαραγωγοί, όπως παρατηρούμε από το διπλανό πίνακα, και στους δύο νομούς, αυξάνονται σταδιακά καθ' όλη την διάρκεια της εν λόγω τριετίας, με εμφανώς μεγαλύτερη απασχόλησή τους στο νομό Λακωνίας.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΙΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ		
ΕΤΟΣ	Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ
2002	677	452
2003	759	518
2004	796	592
2005	924	693

Πηγή: Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Μεσσηνίας & Λακωνίας

Όσον αφορά στο νομό Λακωνίας, αυτό που παρατηρείται είναι σταδιακή αύξηση στον αριθμό των παραγωγών που απασχολούνται στην βιοκαλλιέργεια, που αντιστοιχεί σε ποσοστό 36% κατά τα έτη 2002-2005. Αναλυτικότερα, μεταξύ το 2002-2003 αυξήθηκαν οι βιοπαραγωγοί κατά 12%, το 2003-2004 κατά 4% και τέλος 2004-2005 κατά 16%. Αντίστοιχα στην Μεσσηνία παρουσιάζεται μεγαλύτερη προσέλευση βιοκαλλιεργητών κατά την τριετία 2002-2005, που αντιστοιχεί σε ποσοστό 46%. Πιο συγκεκριμένα όμως, η κατά έτος αύξηση στην προσέλευση των παραγωγών είναι της τάξεως του 14%, 14% και 17% αντίστοιχα.

Αυτό όμως που είναι άξιο να σημειωθεί, είναι ότι στο σύνολο των βιοπαραγωγών που απασχολούνται στους δύο αυτούς νομούς, ενώ η Λακωνία έχει περισσότερους βιοκαλλιεργητές καθ' όλη την τριετία, το ποσοστό στο σύνολο των βιοπαραγωγών μειώνεται από 60% σε 57% ενώ στην Μεσσηνία αυξάνεται από 40% σε 43%.

Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά τις βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις των δύο νομών για την ίδια τριετία, αυτό που παρατηρείται είναι η συνεχής αύξηση των

Πίνακας 5.2.3.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΕΤΟΣ	ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ /ΕΚΤΑΣΗ(ΣΤΡ ΕΜ.)	Ν. ΛΑΚΩΝΙΑ Σ	Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑ Σ
2002	ΕΛΙΑ	31,193.00	10,940.81
	ΣΥΝΟΛΟ	57,198.66	48,310.19
2003	ΕΛΙΑ	32,167.00	13,420.40
	ΣΥΝΟΛΟ	330,116.50	170,153.00
2004	ΕΛΙΑ	32,529.81	20,276.27
	ΣΥΝΟΛΟ	191,208.98	236,536.20
2005	ΕΛΙΑ	58,639.42	23,927.34
	ΣΥΝΟΛΟ	103,013.38	72,225.27

καλλιεργούμενων εκτάσεων βιολογικού ελαιοκάρπου και για τους δύο νομούς, ενώ στο σύνολο της βιολογικής γεωργίας των δύο νομών, παρατηρείται μείωση για το 2004 στη Λακωνία και το 2005 στη Μεσσηνία.

Αναλυτικότερα, στο σύνολο της βιολογικής γεωργίας του νομού Λακωνίας, η βιολογική καλλιέργεια ελιάς αποτελεί το 55% της καλλιέργειας κατά το 2002, το 10% το 2003, αν και τα καλλιεργούμενα στρέμματα ελιάς είναι σχεδόν τα ίδια με το 2002, αλλά η μείωση αυτή οφείλεται στα κατά 273 χιλιάδες επιπλέον βιολογικά καλλιεργούμενα στρέμματα του νομού. Το 2004 η βιολογική καλλιέργεια ελιάς αποτελεί το 17% της συνολικής βιολογικής γεωργίας, αν και τα καλλιεργούμενα στρέμματα ελιάς είναι σχεδόν τα ίδια με τα προηγούμενα δύο έτη, και τέλος το 2005 αποτελεί το 57% της συνολικής έκτασης αλλά αυτό που παρατηρείται είναι η σχεδόν διπλάσια καλλιέργεια βιολογικής ελιάς από το προηγούμενο έτος.

Από την άλλη μεριά, στην Μεσσηνία, στο σύνολο της βιολογικής γεωργίας του νομού, η βιολογική καλλιέργεια ελιάς αποτελεί το 22% της καλλιέργειας το 2002, το 7,8% το 2003 και το 8,5% το 2004, ποσοστά πολύ μικρά που οφείλονται στο γεγονός ότι επικρατεί μια γενικότερη στροφή στην βιολογική γεωργία όχι μόνο του λαδιού αλλά και άλλων προϊόντων, και τέλος το 33% το 2005, ποσοστό που οφείλεται στην μείωση των συνολικά βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων του νομού, ενώ η βιολογική καλλιέργεια ελιάς παρουσιάζει μια αύξηση της τάξεως των 3,5 χιλιάδων στρεμμάτων.

Τέλος, αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι μεταξύ των δύο νομών, η Λακωνία υπερτερεί και στην βιολογική καλλιέργεια ελιάς αλλά και στο σύνολο της βιολογικής γεωργίας. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις καλλιεργούμενες εκτάσεις ελιάς, η Μεσσηνία για τα έτη 2002-2005 εμφανίζει λιγότερα καλλιεργούμενα στρέμματα από την Λακωνία κατά 65%, 58%, 37% και 59% αντίστοιχα, ενώ στο σύνολο της βιολογικής γεωργίας κατά 15% και 48% τα πρώτα δύο έτη, το 2005 μείωση κατά 29% και τέλος το 2004 εμφανίζει αύξηση κατά 45 χιλιάδες στρέμματα σε σύγκριση με την Λακωνία.

5.2.1. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς στον Νομό Λακωνίας

Στον Νομό Λακωνίας η βιολογική καλλιέργεια ελιάς ξεκίνησε πολύ αργότερα από την Μεσσηνία αλλά πλέον, ο χάρτης των ελαιώνων που λένε όχι στα τοξικά, ολοένα και μεγαλώνει στη Λακωνία και δη στη Λακωνική Μάνη με περισσότερα από 10.000 στρέμματα βιολογικής καλλιέργειας και συνολικά 50 βιοκαλλιεργητές.

Στη Λακωνία, τον πρώτο νομό στην Ελλάδα σε έκταση βιοκαλλιέργειας ελιάς με 65.000 στρέμματα και 950 βιοελαιοπαραγωγούς, παρατηρείται μια έντονη στροφή από την συμβατική καλλιέργεια στην βιοκαλλιέργεια, αφού οι παραγωγοί έχουν αντιληφθεί ότι με τη συμβατική καλλιέργεια δεν υφίσταται μέλλον και ότι η κορωνέικη ποικιλία δίνει παρθένο λάδι εξαιρετικής ποιότητας χάρη στην πρωιμότητα και το μικροκλίμα της περιοχής³⁵.

Μπορεί η ιστορία της ελιάς να είναι παλιά όσο κι ο άνθρωπος και η καλλιέργεια του ευλογημένου δέντρου της θεάς Αθηνάς να πιστοποιείται ήδη από το 4000 π.Χ. αλλά η οργανωμένη βιοκαλλιέργεια, τουλάχιστον στο Γύθειο, ξεκινά την δεκαετία του '90.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιολογικής καλλιέργειας αποτελεί για την Λακωνία το χωριό Κεφαλάς που έχει χαρακτηριστεί βιολογικό χωριό. Το χωριό Κεφαλάς αποτελεί ένα Δημοτικό Διαμέρισμα του δήμου Θεραπνών, το οποίο απέχει 14 χλμ από την Σπάρτη και βρίσκεται στους πρόποδες του Πάρνωνα σε υψόμετρο 400 μέτρων. Οι κάτοικοι του ανέκαθεν ασχολιόντουσαν με την γεωργία και την κτηνοτροφία αλλά το 1995 ξεκίνησε η βιολογική γεωργία με παρότρυνση του τότε προέδρου της κοινότητας και ιδρυτικού μέλους της ομάδας παραγωγών, Αθανάσιου Μαλτέζου. Ξεκινώντας, εντάχθηκε σχεδόν το σύνολο των καλλιεργητών του χωριού στη βιολογική γεωργία με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ο μοναδικός θύλακας βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα. Στην συνέχεια, το ενδιαφέρον για παραγωγή βιολογικών προϊόντων επεκτάθηκε και στην κτηνοτροφία, με αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός κτηνοτροφών της περιοχής να ενταχθούν με την σειρά τους στην βιολογική κτηνοτροφία. Απόρροια όλων των παραπάνω είναι το γεγονός ότι ενώ πολλά άλλα χωριά στην Λακωνία έχουν εγκαταλειφθεί από τους νέους, για να “μεταναστεύσουν” στην Αθήνα, ο Κεφαλάς Λακωνίας κρατάει τον νέο κόσμο και ευημερεί οικονομικά. Αυτή τη στιγμή το 40% του συνολικού πληθυσμού του χωριού αποτελείται από

³⁵http://www.ecocity.gr/index.php?option=com_k2&view=item&id=2082:green-τάση-στο-γύθειο&Itemid=70

κατοίκους κάτω των 45 χρόνων, οι οποίοι έχουν προβεί σε επενδυτικά σχέδια βελτίωσης, καθώς εντάχθηκαν στο «Πρόγραμμα Νέων Αγροτών» και διακινούν περίπου 500 τόνους ελιάς και τους 250 τόνους ελαιολάδου. «Το χωριό μας είναι πρωτοποριακό γιατί αποτελεί, πιθανότατα, τον μοναδικό στην Ελλάδα θύλακο βιολογικής γεωργίας, όπου όλοι οι ντόπιοι καταπιάνονται χωρίς φυτοφάρμακα ή λιπάσματα στην παραγωγή της ελιάς, σε 6.000 στρέμματα, λέει στα «ΝΕΑ» ο 36χρονος βιοκαλλιεργητής κ. Φάνης Βλαχολιάς, που διατηρεί 160 στρέμματα, με 3.000 ελαιόδεντρα³⁶.

Σύμφωνα με τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και συγκεκριμένα με το μέτρο 3.1 Βιολογική Γεωργία, που αφορά τη συγκεντρωτική κατάσταση των αιτήσεων, οι εκτάσεις βιοκαλλιέργειας έχουν αυξηθεί κατά 18% στο σύνολο των Δημοτικών Διαμερισμάτων της Λακωνίας κατά την τριετία 2005-2007, ενώ στα Διαμερίσματα που αφορά την Μάνη οι ρυθμοί αύξησης είναι μεγαλύτεροι (κατά 25%) σε σχέση με τα υπόλοιπα της Λακωνίας που ανήκουν εκτός Μάνης (16%).

Όπως διαφαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα, όσον αφορά την Λακωνική Μάνη κατά την ίδια τριετία, η μεγαλύτερη αύξηση πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Διαμέρισμα Σμύνους (40%). Ακολουθεί το Γύθειο (30%), η Ανατολική Μάνη (24%) και τέλος το Οίτυλο (14%).

Πίνακας 5.2.4. Συνολικά Καλλιεργούμενης εκτάσεις στη Λακωνική Μάνη (05-07)

Όσον αφορά
το σύνολο των
εκτάσεων, το
2005 τα Δημοτικά
Διαμερίσματα
που ανήκουν
στην Μάνη
αποτελούν το
5,62% των
συνολικών

ΔΗΜ.ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ/ΕΤΟΣ	2005	2006	2007
ΛΑΚΩΝΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ			
ΓΥΘΕΙΟΥ	1,605.30	3,408.30	4,857.71
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ	216.50	8.00	522.90
ΣΜΥΝΟΥΣ	351.50	1,556.68	1,394.79
ΟΙΤΥΛΟΥ	1,204.00	691.53	1,654.24
ΣΥΝΟΛΟ ΛΑΚΩΝΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ	3,377.30	5,664.51	8,429.64
ΣΥΝΟΛΟ ΛΟΙΠΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ			
	15,601.63	20,577.44	25,670.41
ΣΥΝΟΛΟ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	18,978.93	26,241.95	34,100.05

Πηγή : Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας, Διεύθυνση Γεωργίας

³⁶ http://www.organicvillage.gr/organic_el.html

εκτάσεων του Νομού, ενώ το 2007 μειώθηκε σε 4%, γεγονός που αποδεικνύει ότι στην βιολογική γεωργία να μην έχουν εισέλθει νέοι παραγωγοί αλλά από την άλλη δεν περιορίζονται στα όρια της Λακωνικής Μάνης άλλα διευρύνουν την καλλιέργεια βιολογικής ελιάς σε όλο τον νομό.

Οι Οργανισμοί Πιστοποίησης που δραστηριοποιούνται στην εν λόγω περιοχή είναι τρεις, η ΔΗΩ, η ΒΙΟΕΛΛΑΣ και η QWAYS, όπου και πρεσβεύουν αναμφίβολα ότι η αγροτική ανάπτυξη στην Ελλάδα είναι μονόδρομος, συνυφασμένος με την βιοκαλλιέργεια.

Γεγονός όμως αποτελεί ότι το δίκτυο εμπορίας και τυποποίησης είναι ασθενές αλλά δειλά δειλά επεκτείνεται, λόγω της ανάγκης να συνεχιστεί η παραγωγή του βιολογικού λαδιού. Ειδικά το δίκτυο τυποποίησης, είναι σε δυσμενέστερη κατάσταση, διότι η Λακωνία δεν διαθέτει τυποποιητήρια, μόνον τα τελευταία χρόνια έχει ανοίξει κάπως το δίκτυο, αφού κατά κύριο λόγο το βιολογικό λάδι μεταφέρεται χύμα στην Κρήτη, όπου και είναι εγκαταστημένα τα τυποποιητήρια με τις προδιαγραφές που απαιτούνται, διενεργείται όλη η διαδικασία τυποποίησης και από εκεί εξάγεται η παραγωγή σε άλλες χώρες με κύρια χώρα υποδοχής την Ιταλία.

5.2.2. Βιολογική καλλιέργεια ελιάς στον Νομό Μεσσηνίας

Η ελιά είναι μια από τις καλλιέργειες που ύστερα από την εγκατάσταση του ελαιώνα θεωρείται «λιτοδίαιτο» είδος και απαιτεί τις πιο λίγες περιποιήσεις για να αποδώσει.

Είναι άξιο λόγου να σημειωθεί ότι παρά το γεγονός ότι η βιολογική καλλιέργεια απαιτεί περισσότερες καλλιεργητικές φροντίδες συγκριτικά με την συμβατική, η πρώτη βιολογική καλλιέργεια ελιάς στην Ελλάδα έλαβε χώρα στην Μάνη, παρά το γεγονός ότι η περιοχή είναι δύσβατη. Αυτό δείχνει την ισχυρή θέληση των κατοίκων της περιοχής αυτής να καλλιεργήσουν βιολογικά.

Το ισχυρότερο όμως κίνητρο για τους κατοίκους της περιοχής αυτής ήταν το ότι την ίδια περίοδο άρχισε να δραστηριοποιείται και η μονάδα παραγωγής και τυποποίησης βιολογικού ελαιολάδου του Αυστριακού Friedrich Blauel στην περιοχή Πύργου Λεύκτρου Μάνης, η οποία άρχισε να λειτουργεί με την πιστοποίηση της Γερμανικής εταιρίας Naturland.

Πιο συγκεκριμένα, η Σαϊδώνα είναι το πρώτο χωριό που ασχολήθηκε πλήρως με τη βιοκαλλιέργεια και οι λόγοι που ώθησαν τους παραγωγούς στην ένταξη στο πρόγραμμα, όπως προκύπτουν μετά την επιτόπια έρευνα και επαφή με τους βιοκαλλιεργητές της περιοχής, ήταν οι εξής:

1. η ευαισθησία των καλλιεργητών στους κινδύνους που διατρέχει η υγεία τους καθώς επίσης και η υγεία των καταναλωτών από την χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων και ανόργανων λιπασμάτων.
2. η ευαισθητοποίηση για την προστασία του περιβάλλοντος.
3. να παράγουν ελαιόλαδο απαλλαγμένο από χημικά υπολείμματα.
4. το δύσβατο της περιοχής. Οι ελιές έμεναν σχεδόν απεριποίητες, δηλαδή δεν λιπαίνονταν και δεν ψεκάζονταν, οπότε ήταν πιο εύκολο να ενταχθούν σε ένα σύστημα βιολογικής καλλιέργειας.
5. οι αποδόσεις είναι συνήθως μικρές, οπότε με την βιολογική γεωργία δεν μειώθηκαν τόσο πολύ οι αποδόσεις όσο θα μειώνονταν σε ένα εύφορο έδαφος.

6. υψηλότερο οικονομικό όφελος λόγω της υψηλότερης τιμής πώλησης που επικρατούσε.
7. η επιστημονική στήριξη στα πλαίσια του προγράμματος από τους συμβούλους γεωπόνους οι οποίοι τους παρείχαν απαντήσεις σε διάφορα καλλιεργητικά προβλήματα που προέκυπταν.
8. το κύρος των βιοκαλλιεργητών, απέναντι στους γεωπόνους της συμβατικής καλλιέργειας, μιας και αυτοί ασχολούνται με μια καινοτομία της γεωργίας.

Όμως, ο μεγάλος τεμαχισμός των εκμεταλλεύσεων και η διασπορά τους στο χώρο ήταν και παραμένουν σοβαρά μειονεκτήματα που προκαλούν μείωση της αποδοτικότητας και απώλειας χρόνου. Επιπλέον, στην περιοχή της Μεσσηνιακής Μάνης φαίνεται να επικρατούν τα ολιγομελή νοικοκυριά πυρηνικής οικογένειας, εύρημα που πρέπει να αποδοθεί στη δημογραφική συρρίκνωση, δεδομένης και της ηλιακής κατανομής.

Τέλος, αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι η πολυαπασχόληση αποτελεί κυρίαρχο φαινόμενο στην Μάνη αφού τα περισσότερα νοικοκυριά των βιοκαλλιεργητών αντλούν το μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους από πηγές εκτός γεωργίας αλλά και το γεγονός ότι οι βιοκαλλιεργητές της εν λόγω περιοχής είναι πλέον αρκετά ηλικιωμένοι και έχουν στα χέρια τους τις τύχες της εκμετάλλευσης για πάνω από 40 χρόνια.

Όσον αφορά την πορεία των βιολογικών προϊόντων στον νομό, όπως διαφαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα που αφορά τους βιοκαλλιεργητές που είναι ενταγμένοι στον Καν. 1257/99 από το 2001 έως και την 31-12-2006, το βιολογικό λάδι έχει αυξητική πορεία κατά την εξαετία 2001-2007 με εξαίρεση το 2004, ενώ οι λοιπές βιοκαλλιέργειες του νομού παρουσιάζουν μείωση όχι μόνο το 2004 αλλά από το 2003 έως και το 2005. Στις λοιπές βιοκαλλιέργειες περιλαμβάνονται η συκιά, τα εσπεριδοειδή, οι οινάμπελοι, η σταφίδα, η ακροδρυά και λοιπές καλλιέργειες.

Πίνακας 5.2.5.

ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗ Σ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤ ΩΝ	ΕΛΙΑ	ΛΟΙΠΕΣ ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓ ΙΕΣ	Σ Υ Ν Ο Λ Ο (ΣΤΡΕΜΜΑΤ Α)
2001	28	872.2	125.0	997.2
2002	38	1,180.9	365.0	1,545.9
2003	50	1,547.4	257.5	1,804.9
2004	18	479.1	44.6	523.7
2005	1	0.0	10.6	10.6
2005N	175	5,501.9	355.8	5,857.7
2006	146	5,882.0	489.2	6,371.2
2007	185	6,868.4	957.8	7,826.2
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	613	21,459.7	2,480.5	23,940.2

Πηγή : Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, Διεύθυνση Γεωργίας

Πιο αναλυτικά, όπως διαφαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, για την εν λόγω εξαετία, κατά τα τρία τελευταία έτη ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών που εντάσσονται στην βιοκαλλιέργεια είναι τριπλήφιος, και αποτελεί το 83% του συνόλου των βιοκαλλιεργητών που έχουν ενταχθεί στον Καν. 1257/99 από το 2001. Για την ίδια περίοδο παρατηρείται και σημαντική ανοδική πορεία στην καλλιέργεια των λοιπών προϊόντων που αφορούν κυρίως την συκιά και τους οινάμπελους.

Κατά γενική όμως ομολογία, η εντατικότερη βιοκαλλιέργεια για τον νομό Μεσσηνίας, είναι του ελαιολάδου, αφού το 90% το συνόλου των καλλιεργούμενων στρεμμάτων αφορά την βιολογική καλλιέργεια ελιάς. Δεν πρέπει όμως να παραβλεφτεί το γεγονός ότι και άλλες βιοκαλλιεργείες όπως η συκιά, τα εσπεριδοειδή και οι οινάμπελοι παρουσιάζουν σημαντικά ανοδική πορεία και ωθούν και άλλους βιοκαλλιεργητές στον χώρο.

Ειδικότερα, στην περιοχή της Μεσσηνιακής Μάνης, περιλαμβάνονται οι δήμοι Λεύκτρου και Αβίας. Στον πρώτο περιλαμβάνονται 19 δημοτικά διαμερίσματα ενώ στον δεύτερο, 8 διαμερίσματα. Όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα, στα 27 αυτά δημοτικά διαμερίσματα, απασχολούνται 213 βιοπαραγωγοί με την καλλιέργεια της ελιάς με συνολικό αριθμό δένδρων 102,497. Οι περισσότεροι βιοκαλλιεργητές

είναι από τα δημοτικά διαμερίσματα Νεοχωρίου Λεύκτρου, Σωτηριανικών, Σαιδώνας, Ρίγκλιων και Καστανέας, όπου και καλλιεργούνται τα περισσότερα δένδρα.

Πίνακας 5.2.6.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΑΡΙΘΜΟ Σ ΒΙΟΚΑΛ ΛΙΕΡΓΗΤ ΩΝ ΕΛΙΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΕΝΔΡΩΝ
ΑΒΙΑΣ	7	1,093.00
ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟ Υ	7	1,122.00
ΑΓ.ΝΙΚΩΝ	1	1,030.00
ΔΟΛΩΝ	10	6,963.00
ΕΞΩΧΩΡΙΟΥ	8	6,264.00
ΘΑΛΑΜΑΙ	1	666.00
ΚΑΜΠΟΥ	3	2,381.00
ΚΑΡΔΑΜΥΛΗ Σ	2	426.00
ΚΑΡΥΟΒΟΥΝΙ ΟΥ	3	1,722.00
ΚΑΣΤΑΝΕΑΣ	19	12,789.00
ΚΕΝΤΡΟΥ	2	1,749.00
ΜΗΛΕΑΣ	8	3,232.00
ΝΕΟΧΩΡΙΟΥ ΛΕΥΚΤΡΟΥ	33	12,028.00
ΠΛΑΤΣΑΣ	6	201.00
ΠΡΟΑΣΤΙΟΥ	9	4,459.00
ΠΡΟΣΗΛΙΟΥ	2	150.00
ΠΥΡΓΟΥ	7	3,338.00
ΡΙΓΚΛΙΩΝ	17	10,691.00
ΣΑΙΔΟΝΑΣ	31	12,949.00
ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙ ΟΥ	3	934.00
ΣΩΤΗΡΙΑΝΙΚΩ Ν	31	17,055.00
ΤΣΕΡΙΩΝ	3	1,255.00
ΣΥΝΟΛΟ	213	102,497.00

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στα πέντε αυτά χωριά, από τα 22 στην Μεσσηνιακή Μάνη όπου καλλιεργείται η βιολογική ελιά, καλλιεργούνται πάνω από το 65% του συνόλου των ελαιοδέντρων της εν λόγω περιοχής. Εν συνεχεία, σημαντικό είναι να σημειωθεί, ότι οι 109 από τους 213 καλλιεργητές, τουτέστιν το 51% του συνόλου των βιοκαλλιεργητών, κατέχει πάνω από 400 ελαιοδέντρα και μόνο το 10% πάνω από 1.000 δένδρα. Κανένας βιοκαλλιεργητής δεν κατέχει πάνω από 400 δένδρα στα δημοτικά διαμερίσματα Αβίας, Αγ. Νικολάου, Καρδαμύλης και Προσηλίου και εξ' ολοκλήρου στο Αγ. Νικών, Θαλάμαι, Καρυοβουνίου και Κέντρου όπου και οι βιοκαλλιεργητές που απασχολούνται με την ελαιουργεία είναι από ένας έως και τρεις. Αντίθετα, τα μεγαλύτερα ποσοστά βιοκαλλιεργητών που έχουν στην

Πηγή : Ν.Α. Μεσσηνίας, Διεύθυνση Γεωργίας

κατοχή τους πάνω από 400 δένδρα, σύμφωνα με το σύνολο των βιοκαλλιεργητών κάθε διαμερίσματος, είναι στα διαμερίσματα Δόλων (80%), Εξωχωρίου (75%) και Καστανιάς (84%)³⁷.

³⁷ Παπανικολάου, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, Διεύθυνση Γεωργίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1. Παρουσίαση των γενικών χαρακτηριστικών της Μάνης

Με το όνομα **Μάνη** φέρεται μια ιδιόρρυθμη περιοχή της Πελοποννήσου και ίσως όλης της Ελλάδας. Γεωγραφικά, βρέχεται δυτικά από το Μεσσηνιακό κόλπο και ανατολικά από το Λακωνικό κόλπο. Νότιο άκρο της είναι το Ακρωτήριο Ταΐναρο, το νοτιότερο άκρο της ηπειρωτικής Ελλάδας. Βόρειο όριο της είναι στην πλευρά της Μεσσηνίας ο οικισμός Βέργα, στα νοτιοανατολικά προάστια της Καλαμάτας και στην πλευρά της Λακωνίας μερικά χιλιόμετρα νότια της Σπάρτης. Το Γύθειο αποτελεί τη μεγαλύτερη πόλη της Μάνης, που νοτιότερα αποτελείται κυρίως από διάσπαρτους οικισμούς.

<http://www.mani.org.gr/>

Η συνολική της έκταση φθάνει τα 1800 τ.χλμ. επί συνολικού μήκους 75 χλμ. και μέγιστου πλάτους 28 χλμ. που καταλήγει στο Ακρωτήριο Ταΐναρο, με σπονδυλική στήλη το όρος Ταΰγετος και ψηλότερη κορυφή τον Προφήτη Ηλία (2404μ)³⁸.

Είναι από τις πλέον παραδοσιακές περιοχές της Ελλάδας, με 800 πύργους και πυργόσπιτα, περισσότερες από 1000 βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, 8 κάστρα, 98 από τους 118 παραδοσιακούς οικισμούς της Πελοποννήσου και περισσότερα από 100 σπήλαια, με γνωστότερα τα παγκοσμίως φήμης και φυσικής ομορφιάς σπήλαια του Διρού³⁹.

³⁸ <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CE%BD%CE%B7>

³⁹ Εξερευνήθηκε από τον Ι. Πετρόχειλο το 1949 και στο εσωτερικό του σπηλαίου έχουν βρεθεί απολιθωμένα ζώα ηλικίας 2 εκατομ. χρόνων (σελ.17, Λακωνία- Περιηγήσεις στο χρόνο και το χώρο, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας).

Λόγω της μεγάλης εναλλαγής βιοτόπων χαρακτηρίζεται ως «Βοτανικός Παράδεισος», αφού ευδοκιμούν τουλάχιστον 1000 είδη φυτών και περισσότερα από 120 Ελληνικά ενδημικά φυτά, από τα οποία τα 32 είναι τοπικά ενδημικά, δηλαδή μοναδικά στον κόσμο.

Οι κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την ανάπτυξη της ελιάς, που παράγει εκλεκτό ελαιόλαδο. Ακόμα στην πλούσια βλάστηση σε βότανα και αρωματικά φυτά, οφείλεται το εξαιρετικής ποιότητας μέλι Μάνης.

Δεν είναι γνωστό πότε και πως δόθηκε το όνομα «Μάνη», σε μια περιοχή που έμεινε ελεύθερη, αυτόνομη και ανεξάρτητη καθ' όλη την Τουρκοκρατία. Υπάρχουν όμως πολλές απόψεις.

Αρχικά το όνομα συνδέθηκε με την λατινική λέξη «manus» που σημαίνει χέρι, εξαιτίας του σχήματος της Ταινάριας χερσονήσου. Είπαν ακόμα πως λόγω των ισχυρών ανέμων που επικρατούν στις ακτές, οι ναυτικοί έκαναν μάλινα τα πανιά (τα κατέβαζαν). Άλλοι υποστήριζαν ότι προέρχεται από την φράση «In Manis», επειδή στο Ταίναρο ήταν η πύλη του Άδη όπου έρχονταν οι ψυχές (Manes) ή ότι το όνομα προέρχεται από το πατέρα των Θεών «Μάνη», πατέρα του Κρόνου και παππούς του Δία, για τον οποίο στην Θεογονία του Απολλόδωρου διαβάζουμε: «Μάνης το δεύτερο όνομα του Θεού Ουρανού».

Πειστική ερμηνεία του ονόματος Μάνη, έδωσε ο καθηγητής κ. Πεζόπουλος, κατά τον οποίο το τοπωνύμιο Μάνη, είναι το θηλυκό του επιθέτου «μανός», που σημαίνει αραιός, φαλακρός, άδενδρος, ξηρός. Σύμφωνα με τον Ιστορικό κ. Ανάργυρο Κουτσιλιέρη αυτή είναι η πιο σημαντική εκδοχή, την οποία αναλύει και γλωσσολογικά στο βιβλίο του «Ιστορία της Μάνης»⁴⁰.

Η περιοχή αποτελούσε μια διοικητικά αυτόνομη, πολιτισμικά συμπαγή, ιστορικά και οικιστικά ξεχωριστή περιοχή στα χρόνια του Βυζαντίου και την Τουρκοκρατία. Η διοικητική ενότητα διατηρήθηκε και μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, αρχικά ως ξεχωριστός νομός, και στη συνέχεια ως τμήμα του Νομού Λακωνίας, μέχρι το 1937 που με νόμο της κυβέρνησης Μεταξά το βόρειο τμήμα της Δυτικής Μάνης, αποσπάστηκε από την επαρχία Οιτύλου Λακωνίας και προσαρτήθηκε στην επαρχία Καλαμών του Νομού Μεσσηνίας. Ο σκοπός της προσάρτησης αυτής ήταν η διοικητική διαίρεση του ενιαίου των Μανιατών, για την αποδυνάμωση της σκληροτράχηλης κοινωνίας που από την αρχή της ίδρυσης του νέου Ελληνικού

⁴⁰ Βενιζέλας Γ., (2006), ΜΑΝΗ Ταξιδιωτικός και Πολιτιστικός Οδηγός, Εκδόσεις Αδουλώτη Μάνη, σελ.14.

κράτους αντιστέκονταν στο να υποταχθούν στην κυβέρνηση του ελληνικού κράτους. Ο συνολικός πληθυσμός της το 1961 έφθανε τους 20.300 κατοίκους που ζούσαν σε 150 περίπου οικισμούς.

Σήμερα, η Μάνη αποτελείται από τους Μεσσηνιακούς δήμους Λεύκτρου, Αβίας και τους Λακωνικούς δήμους Σμήνους, Γυθείου, Οιτύλου και Ανατολικής Μάνης. Πρόκειται για μια περιοχή κυρίως ορεινή, με άνυδρο και άγονο έδαφος, με κλίμα τραχύ το χειμώνα και πολύ θερμό το καλοκαίρι, πολύ αραιοκατοικημένη σήμερα.

Αν και στις μέρες μας κρίνεται επιτακτική η ανάγκη ένωσής της, παραμένει διοικητικά χωρισμένη στους νομούς Μεσσηνίας και Λακωνίας, αλλά και διατηρεί ακόμα ανέπαφη την ιδιαιτερότητα που της χάρισε ο βράχος και η θάλασσα. Η Μητρόπολη Γυθείου, Οιτύλου και πάσης Μάνης δεν διασπάστηκε και αποτελεί για τους κατοίκους μνήμη και αναφορά στα γεωγραφικά και πολιτισμικά όρια της Μάνης. Η συνέχιση (με το Πρόγραμμα Καποδίστριας) της υπαγωγής της Έξω Μάνης (Δήμος Λεύκτρου και Αβίας) στο Νομό Μεσσηνίας, αλλά και η διαίρεσή της συνολικά σε 5 Δήμους των οποίων ο συνολικός πληθυσμός δεν υπερβαίνει τους 29.000 κατοίκους δημιουργεί σοβαρά εμπόδια στην ενιαία αντιμετώπιση των πολλαπλών προβλημάτων που υπάρχουν στη Μάνη. Επίσης, το αίτημα των κατοίκων για σύσταση ενιαίας διοίκησης (επαρχίας) θα σήμαινε και την ηθική κυρίως αναγνώριση, ως ελάχιστο δείγμα τιμής και ευγνωμοσύνης, των πολλών και εθελοντικών θυσιών των Μανιατών για τη δημιουργία του Ελληνικού Κράτους.

Αναλυτικότερα, η διοικητική διαίρεση της Μεσσηνιακής Μανής συνίσταται από δύο Δήμους: τον δήμο Λεύκτρου με πληθυσμό 5.558 κατοίκους διανεμημένο στα 19 Δημοτικά Διαμερίσματα που περιλαμβάνει και τον δήμο Αβίας με 3.089 σε 8 Δημοτικά Διαμερίσματα αντίστοιχα. Από την άλλη μεριά, η Λακωνική Μάνη συνίσταται από τον δήμο Ανατολικής Μάνης με πληθυσμό 2.111 κατοίκους διανεμημένο σε 6 Δημοτικά Διαμερίσματα, τον δήμο Γυθείου με 7.926 κατοίκους σε 18 Δημοτικά Διαμερίσματα και τον δήμο Οιτύλου με 5.203 κατοίκους σε 18 Δημοτικά Διαμερίσματα αντίστοιχα. Τυτέστιν, η καθεαυτού Μάνη έχει πληθυσμό 23.887 κατοίκους, εκ των οποίων το 58% κατοικεί στη Μεσσηνιακή και το υπόλοιπο στη Λακωνική.

Το πολυπόθητο όραμα της «Ενιαίας» Μάνης δυστυχώς δεν κατάφερε επιτευχθεί ούτε με το σχέδιο του προγράμματος Καλλικράτη που ανακοίνωσε η κυβέρνηση. Η Μάνη θα αποτελείται από δύο δήμους, το δήμο Μάνης με έδρα το Γύθειο και ιστορική έδρα την Αρεόπολη, αποτελούμενος από τους καταργούμενους πλέον

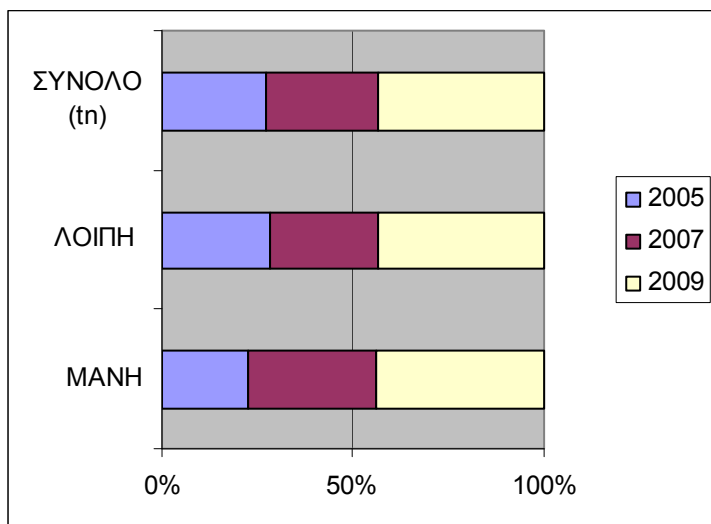
δήμους α. Γυθείου β. Σμύνους γ. Οιτύλου και δ. Ανατολικής Μάνης, και το Δήμο Μεσσηνιακής Μάνης με έδρα την Καρδαμύλη αποτελούμενος από τους δήμους α. Αβίας και β. Λεύκτρου, που και αυτοί με την σειρά τους θα καταργηθούν⁴¹.

⁴¹ http://www.mymani.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=761:2010-0

6.2. Άσκηση καλλιέργειας ΠΟΠ & ΠΓΕ στην περιοχή της Μάνης

Η καλλιέργεια προϊόντων ονομασίας προέλευσης και γεωγραφικής ένδειξης στην περιοχή της Μάνης, σε σχέση με τον υπόλοιπο νομό, δεν ασκείται στο ποσοστό που αναμενόταν, όσον αφορά το ελαιόλαδο ΠΟΠ, αλλά σε αυτό συνηγορεί και το γεγονός ότι και η έκταση της Μάνης είναι περιορισμένη.

Διάγραμμα 6.1.1.

Πιο αναλυτικά, στην περιοχή της Λακωνικής Μάνης, που ανήκει γεωγραφικά μονάχα ο συνεταιρισμός της Πετρίνας⁴², το ποσοστό της παραγόμενης ποσότητας είναι πολύ μικρό σε σχέση με αυτό που αντιστοιχεί στην λοιπή Λακωνία.

Πηγή: Διεύθυνση Γεωργίας Ν.Α. Λακωνίας

Το 2005 μόνον το 8% της παραγόμενης ποσότητας ελαιολάδου αντιστοιχούσε στην Μάνη. Το 2007 το 11% και το 2009 το 10%. Όμως, αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η παραγόμενη ποσότητα στην Μάνη κατά την πενταετία 2005-2009 σχεδόν διπλασιάστηκε, αφού οι παραγόμενοι τόνοι από 69,92 έφτασαν τους 137,08, ποσοστό της τάξεως κοντά του 49% αν συγκρίνεις το 2005 με το 2009, ενώ στην λοιπή Λακωνία κατά 36% που αντιστοιχούν όμως σε 455,22 τόνους περισσότερους. Η αύξηση της παραγόμενης ποσότητας στην Λακωνία αντιστοιχεί για τα έτη 2005-2007 σε 33%, ενώ για τα έτη 2007-2009 σε 24%, η διαφορά όμως σε τόνους είναι μηδαμινή.

Όσον αφορά την Μεσσηνιακή Μάνη, τα προϊόντα που έχουν χαρακτηριστεί ΠΟΠ κατά τα τελευταία δύο χρόνια, και είναι σταθερά, σε αριθμό παραγωγών, σε έκταση

⁴² Βλ. 3.1.1. Ποιοτικά προϊόντα στο Νομό Λακωνίας

που καλλιεργείται και σε τόνους ελαιολάδου που παράγονται στην Μεσσηνιακή Μάνη (Δήμοι: Αβίας και Λεύκτρου), παραθέτονται στον παρακάτω πίνακα⁴³.

Πίνακας 6.2.1.

ΠΟΠ ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗΣ ΜΑΝΗΣ		
ΕΤΗ	2007-2008	2008-2009
ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ	1,642.00	1,642.00
ΕΚΤΑΣΗ (στρ)	28,900.00	28,900.00
ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΑ	520,320.00	520,320.00
ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ (tn)	1,050.00	1,050.00

Αυτό που διαπιστώνουμε από τον διπλανό πίνακα είναι η σταθερότητα των ΠΟΠ της Μεσσηνιακής Μάνης αλλά και το μεγάλο ποσοστό που

Πηγή: Δ/νση Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων Νομαρχίας Μεσσηνίας

καταλαμβάνουν στο σύνολο του Νομού, που ξεπερνάει το 21% στον αριθμό των παραγωγών, το 35% στην έκταση σε στρέμματα αλλά και στον αριθμό των ελαιοδέντρων και πάνω από το 35% στο παραγόμενο ελαιόλαδο σε τόνους⁴⁴.

⁴³ Αρχοντάκη, Γεωπόνος Δ/νση Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων Νομαρχίας Μεσσηνίας

⁴⁴ Βλ. 3.1.2. Ποιοτικά προϊόντα στο Νομό Μεσσηνίας

6.3. Λόγοι άσκησης βιολογικής ελαιοργιάς στην περιοχή της Μάνης

Η βιολογική καλλιέργεια ξεκίνησε στη Μάνη το 1986, όπου και σημειώθηκαν οι πρώτες προσπάθειες για την εφαρμογή των βιολογικών καλλιεργειών ελιάς στην Ελλάδα. Επρόκειτο για μια επιχειρηματική πρωτοβουλία ενός ξένου μεταποιητή και εξαγωγέα, του Αυστριακού Blauel, ο οποίος διέμενε στην Μάνη από τη δεκαετία του 1970 και εξήγαγε λάδι προς τη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη. Οργάνωσε και εκπαιδευσε μια ομάδα ντόπιων παραγωγών και τους προσέφερε 20% υψηλότερες τιμές για την εξαγωγή βιολογικού ελαιολάδου σε σχέση με την εξαγωγή του συμβατικού. Η επιχειρηματική αυτή δραστηριότητα εξακολουθεί να υφίσταται και να προωθεί το λάδι της Μεσσηνιακής Μάνης και πέρα από την Ευρώπη με επιτυχία. Τα τελευταία όμως κυρίως χρόνια, παρατηρείται και ανάπτυξη της βιολογικής καλλιέργειας της ελιάς και στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, γεγονός που την καθιστά ως σημαντικότερη μεταξύ όλων των βιολογικών καλλιεργειών.

Κατά κοινή ομολογία, η βιολογική καλλιέργεια ελιάς στην Ελλάδα δεσπόζει στο νομό Λακωνίας με ποσοστό 50,8% των συνολικών εκτάσεων της Περιφέρειας και ακολουθεί ο νομός Μεσσηνίας με ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο της περιφέρειας 23,9% αντίστοιχα, ποσοστά που αφορούν κυρίως την περιοχή της Μάνης.

Σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης Γεωργίας και Κτηνοτροφίας Μεσσηνίας, ενδεικτικά αναφέρεται, ότι η βιολογική καλλιέργεια της ελιάς καταλάμβανε περίπου το 96% των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων του νομού για την τριετία 1995-1997 και έκτοτε, οι εκτάσεις που καλλιεργούνται έχουν μια σταθερή αν όχι ανοδική πορεία.

Η κυριαρχία της ελιάς στη βιολογική γεωργία της Μάνης, οφειλόταν σε δύο παράγοντες. Καταρχάς στην ίδια την φύση της ελαιοκαλλιέργειας, καλλιέργειας όχι ιδιαίτερα εντατικής, με χαμηλή χρήση εισροών και ανθεκτική στις αντίξοες συνθήκες. Οι κλιματικές και γεωμορφολογικές συνθήκες σε μεγάλο μέρος της περιοχής, κυρίως στα ημιορεινά που είναι σχετικά απομακρυσμένα από τη θάλασσα, δεν ευνοούν τον πολλαπλασιασμό του δάκου (*Dacus oleae*) μειώνοντας τις πιθανότητες προσβολής. Δευτερευόντως, στο ικανοποιητικό ποσό της αγροπεριβαλλοντικής επιδότησης. Με την υπαγωγή των ελαιώνων στη βιολογική γεωργία, οι παραγωγοί επιχειρούσαν να αυξήσουν το εισόδημά τους. Άλλωστε στην περιοχή, είχε ήδη ξεκινήσει ένα σχήμα

συγκέντρωσης και εμπορίας του βιολογικού ελαιολάδου από τον Αυστριακό Μπλάουελ που πρόσφερε άμεση διέξοδο στο προϊόν και μάλιστα σε αυξημένη τιμή.

Η επιτυχία από πλευράς αποδοχής, του αγροπεριβαλλοντικού μέτρου της βιολογικής γεωργίας στην περιοχή έρευνας, οφειλόταν λοιπόν σε μεγάλο βαθμό, στην πρόσληψη από τους παραγωγούς της περιοχής, της βιολογικής γεωργίας, ως τρόπου διαφοροποίησης των προϊόντων και απόδοσης ταυτότητας και συνεπώς προστιθέμενης αξίας σε αυτά.

Τέλος, το φυσικό κάλλος της περιοχής προσήλκυσε φυσιολατρικό, κυρίως, και όχι τόσο μαζικό τουρισμό. Η σύνθεση του τουριστικού κοινού τόσο από πλευράς προέλευσης όσο και κοινωνικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών ταίριαζε σε μεγάλο βαθμό με το εν δυνάμει καταναλωτικό κοινό ενός προϊόντος ποιότητας όπως ήταν το εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο της Μάνης με ιδιαίτερα καλή φήμη διεθνώς. Οι επισκέπτες της Μάνης, και κυρίως της Μεσσηνιακής, στην πλειοψηφία τους, ανήκαν σε μια μερίδα πληθυσμού που θα ήταν διατεθειμένη να πληρώσει την αυξημένη τιμή που συνεπαγόταν η αγορά ενός βιολογικού προϊόντος, γεγονός που ώθησε την καλλιέργεια βιολογικού ελαιοκάρπου στον συγκεκριμένο τόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1. Μεθοδολογικό πλαίσιο της μελέτης των Δικτύων του βιολογικού ελαιολάδου της Μάνης

Η περιοχή της Μάνης, είναι μια ιδιάζουσα μορφή μελέτης όσον αφορά την παραγωγή, εμπορία και διακίνηση του βιολογικού της ελαιολάδου, αφού αποτελεί και την πρώτη περιοχή άσκησης της βιολογικής καλλιέργειας στο είδος αυτό. Δεν είναι τυχαίο ότι στην περιφέρεια Πελοποννήσου, οι νομοί Λακωνίας και Μεσσηνίας παρουσιάζουν μια εικόνα διαφορετική καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των συνολικών εκτάσεων καταλαμβάνεται από δενδρώδεις καλλιέργειες (83,8% και 75,5% αντίστοιχα), καθώς επίσης το γεγονός ότι η ελαιοκαλλιέργεια δεσπόζει στους δύο αυτούς νομούς.

Όσον αφορά στην παραγωγή βιολογικών προϊόντων, και δη του ελαιολάδου στους νομούς Λακωνίας και Μεσσηνίας, η Μάνη είναι η περιοχή που αποτελεί την κρίσιμη βάση. Μπορεί να εμφανίζονται κάποιες σοβαρές αδυναμίες- όπως υποθέτει κανείς για το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής υπαίθρου, αλλά σίγουρα η συγκεκριμένη γεωγραφική οντότητα παρουσιάζει και πολλά πλεονεκτήματα και ευκαιρίες ανάπτυξης, που ενώ θα περίμενε κανείς μια ενιαία πολιτική προώθησης των βιολογικών προϊόντων στην συγκεκριμένη περιοχή, την περαιτέρω άνθιση της βιολογικής ελαιουργίας, την ανάδειξη του μανιάτικου ελαιολάδου στην διεθνή αγορά και την κατοχύρωση μια από τις πρώτες θέσεις στον διεθνή ανταγωνισμό, μπορεί στην πορεία της μελέτης να αποδειχθεί ότι παρόλο που η περιοχή της Μάνης θα έπρεπε να ακολουθεί ενιαία στρατηγική, το γεγονός ότι διοικητικά τα πέντε δημοτικά διαμερίσματα που την απαρτίζουν, ανήκουν σε δύο διαφορετικές νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, ή/και λόγω της διαφορετικής κουλτούρας που παρατηρείται, στην πραγματικότητα μπορεί να ωθήσουν προς μια τελείως διαφορετική διαχείριση του βιολογικού αγροτικού τομέα της Μάνης και να υποδείξουν τελείως διαφορετικό τρόπο οργάνωσης.

Αναλυτικότερα, αρχίζοντας από τις αδυναμίες που αναμένεται να αποδειχθούν, δεσπόζουσα θέση θα κατέχει ο μικρός και πολυτεμαχισμένος κλήρος, ο υψηλός δείκτης γήρανσης του αγροτικού πληθυσμού, αφού οι νέοι θα έχουν αποχωρήσει από τον τόπο τους λόγω της χαμηλής παραγωγικότητας του αγροτικού τομέα και του χαμηλού επιπέδου επιχειρηματικής οργάνωσης των εκμεταλλεύσεων. Επιπλέον, αναμένεται η απουσία προγραμμάτων ενημέρωσης και κατάρτισης του αγροτικού

πληθυσμού για αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και αρκετά χαμηλό επίπεδο στήριξης και παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών στους αγρότες, με συνέπεια και το επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης του αγροτικού εργατικού δυναμικού, να αναμένεται χαμηλό. Σίγουρα όμως, προς την ερήμωση της υπαίθρου και της “εγκατάλειψης” της βιολογικής κατ’ επέκταση καλλιέργειας, το κύριο λόγο θα διαδραματίζει το γεγονός ότι το κέρδος του εμπόρου-μεταπωλητή σε σύγκριση με το κέρδος που αποκομίζει ο ίδιος ο παραγωγός από τα προϊόντα που παράγει είναι δυσανάλογα μεγάλο, με αποτέλεσμα πάντοτε ο παραγωγός να είναι αυτός που ζημιώνεται. Ιδίως στην περιοχή της Λακωνικής Μάνης αναμένεται οι βιοκαλλιεργητές να είναι περισσότερο «απογοητευμένοι», διότι και ιστορικά το ελαιόλαδο της Καλαμάτας είναι ευρέως γνωστό και δεν έχει αναπτυχθεί κάποιο ικανοποιητικό δίκτυο όπως αυτό του Μπλάουελ στο Νεοχώρι, που εξασφαλίζει την προώθηση αρκετών εκατοντάδων τόνων στην διεθνή αγορά.

Επιπλέον, ενδιαφέρον αποτελεί η μελέτη του κατά πόσο έχει αξιοποιηθεί η δυνατότητα ανάπτυξης δραστηριοτήτων τουρισμού (αγροτουρισμός, εναλλακτικές μορφές τουρισμού) συμβάλλοντας στην διαφοροποίηση των τοπικών οικονομιών και ανάπτυξη μικροεπιχειρήσεων στο πλαίσιο της ευρύτερης αγροτικής οικονομίας, στοχεύοντας στη βελτίωση των οικονομικών προοπτικών και την ποιότητα ζωής τόσο από την πλευρά της Μεσσηνίας, όσο και από αυτή της Λακωνίας. Οι κάτοικοι της Μάνης, με λίγα λόγια, αναμένεται να έχουν «αποχωρήσει» από αυτού του είδους καλλιέργειας, αφού και οι επιδοτήσεις δεν υφίστανται πια, και η νομοθεσία κάνει στροφή προς άλλες μορφές καλλιέργειας.

Σε γενικότερο όμως πλαίσιο, αποτελεί γεγονός ότι στην ευρύτερη περιοχή της Μάνης οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας είναι εμφανώς ευνοϊκές και ο εξαγωγικός χαρακτήρας του βιολογικού ελαιολάδου, κυρίως λόγω του Μπλάουελ στην Μεσσηνιακή Μάνη, είναι ευρέως διαδεδομένος. Από την άλλη όμως, εύλογο ερώτημα αποτελούν οι λόγοι έλλειψης οργανωμένων δικτύων εμπορίας από την ανατολική πλευρά της Μάνης, ή η ανεπαρκή δικτύωση στον τομέα μεταποίησης, συσκευασίας και προώθησης- που πιθανόν παρουσιάζει, για την προώθηση τόσο του βιολογικού λαδιού όσο και άλλων παραδοσιακών ποιοτικών αγροτικών προϊόντων της περιοχής. Η ανταγωνιστικότητα των βιολογικών προϊόντων, γιατί παραμένει σε πολύ χαμηλό επίπεδο και το βιολογικό λάδι της περιοχής δεν κερδίζει την θέση που του αρμόζει στην διεθνή αγορά καθώς και τον αν πρόκειται για αδυναμία της ελληνικής οικονομίας ή/και απροθυμία ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητάς του.

Ακολουθείται μια ενιαία πολιτική στην περιοχή της Μάνης που οδηγεί και στην περαιτέρω τοπική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής ή ο αγροτικός πληθυσμός θεωρεί αυτού του είδους καλλιέργεια μονάχα ως έναν τρόπο συμπλήρωσης του εισοδήματός του.

Όμως, αυτό που εγκυμονεί τους περισσότερους κινδύνους, είναι η αποσύνδεση των ενισχύσεων από την παραγωγή και εγκατάλειψη παραδοσιακών καλλιεργειών τόσο για την Μεσσηνιακή όσο και για την Λακωνική Μάνη. Οι βιοκαλλιεργητές της υπό μελέτη περιοχής μπορεί στο μεγαλύτερο ποσοστό τους να στηρίζονταν στις επιδοματικές πληρωμές και οι ιδεολόγοι βιοκαλλιεργητές να μην υφίστανται ή να έχουν απλά μετατραπεί σε παθητικούς δέκτες των νομοθετικών και μη αλλαγών που προκύπτουν στο χώρο της βιολογικής γεωργίας, αφού και η ολοένα μεγαλύτερη απελευθεροποίηση του εμπορίου των αγροτικών προϊόντων, οξύνει συνεχώς τον διεθνή ανταγωνισμό αλλά και οι εμπλεκόμενοι κρατικοί φορείς δεν προωθούν την αειφορική ανάπτυξη εξ ολοκλήρου συνυφασμένη με την βιολογική.

Συνοψίζοντας, οι πληροφοριών γύρω από την πορεία και εξέλιξη του βιολογικού ελαιολάδου της Μάνης, τόσο της Μεσσηνιακής όσο και της Λακωνικής, θα δοθούν μέσα από την ποιοτική έρευνα και πιο συγκεκριμένα με την άμεση επικοινωνία με ένα δείγμα από κάθε εμπλεκόμενο φορέα (πιστοποιητικοί οργανισμοί, εκπρόσωποι ομάδων βιοκαλλιεργητών, συνεταιρισμούς και ελαιουργία-τυποποιητήρια) από την εν λόγω περιοχή, ώστε να αποσπαστούν όλες οι κατάλληλες πληροφορίες, για την πορεία του βιολογικού ελαιολάδου, την συμβολή του στην τοπική κοινωνία και τις διορθωτικές κινήσεις που απαιτούνται να λάβουν χώρα ώστε το βιολογικό λάδι της περιοχής να αποκτήσει την θέση που του αρμόζει τόσο στην ελληνική όσο και στην διεθνή αγορά.

7.2. Μελέτη του Δικτύου Παραγωγής και Εμπορίας βιολογικού ελαιοκάρπου

7.2.1 Δίκτυο παραγωγών

Ένας νέος αγρότης, για την υγεία του πρωτίστως αλλά και για την προστασία του περιβάλλοντος, επιβάλλεται να ενασχοληθεί με την βιοκαλλιέργεια. Για την υγεία του διότι τα βιολογικά έχουν υψηλή διατροφική αξία λόγω της μεγαλύτερης περιεκτικότητας σε φυσικά σάκχαρα, μέταλλα και ιχνοστοιχεία, και για το περιβάλλον γιατί προωθούν την βιοποικιλότητα και την αειφορία της υπαίθρου.

Όμως, τόσο η ενημέρωση όσο και η εκπαίδευση των παραγωγών σε θέματα βιολογικής γεωργίας είναι ελλιπής, πρόβλημα που δυσχεραίνει την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και την παραγωγή ποιοτικού προϊόντος προστιθέμενης αξίας που να μπορεί να διατεθεί στην αγορά. Η έλλειψη αυτή σχετίζεται με αντίστοιχη ελλιπή εκπαίδευση των γεωτεχνικών σε ζητήματα βιολογικής γεωργίας, λόγω πάλι της έλλειψης εξειδικευμένων εισηγητών για τέτοια θέματα. Η παραγόμενη επιστημονική γνώση και έρευνα κρατείται σε χαμηλά επίπεδα ενώ υπάρχουν, αν και ελάχιστοι, αξιόλογοι άνθρωποι που θα μπορούσαν να κατέχουν τις κατάλληλες θέσεις ώστε να συνεισφέρουν στον κλάδο το μέγιστο δυνατό. Στην υπό μελέτη περιοχή, *«υπάρχουν άνθρωποι ειδικοί που έχουν αγαπήσει τον τόπο, έχουν εγκατασταθεί εκεί και έχουν αφιερώσει τη ζωή τους στην βιοκαλλιέργεια»* (ερωτώμενος 2).

Οι παραγωγοί βιολογικού λαδιού στην Μάνη, κατά κύριο λόγο είναι αγρότες που από την αρχή της επιδότησης εισχώρησαν στον κλάδο, άλλοι γιατί ούτως ή άλλως αυτήν την μέθοδο ακολουθούσαν ως συνειδητοποιημένοι αγρότες (λίγοι στον αριθμό), και άλλοι λόγω «λανθασμένης» προτεραιότητας κινήτρων. Βέβαια, με το πέρασμα των χρόνων, στον κλάδο εισήλθαν και νέοι αγρότες, με κύριο μέλημά τους το οικονομικό κέρδος και δεν έλειψαν και αυτοί που επιμερίστηκαν τα οφέλη της επιδότησης δίχως να ασκούν επί της ουσίας βιολογική καλλιέργεια στα κτήματά τους.

Οι βιοκαλλιεργητές, επί τον πλείστον, είναι μη-ομαδοποιημένοι, όμως υπάρχουν και συνεταιρισμένοι παραγωγοί, που δυστυχώς το έργο τους περιορίζεται στο να ανεβαίνει λίγο η τιμή του ελαιολάδου κάθε χρόνο και να προσεγγίζουν κάποιον έμπορο για την διάθεση του προϊόντος. Οι ομάδες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, δεν είναι ιδιαίτερα ισχυρές αλλά με την παρουσία τους κατορθώνουν την βελτίωση της παραγωγής τους και να εγγυώνται για την ποιότητα του προσφερόμενου ελαιολάδου, συμβάλλοντας ταυτοχρόνως στην υγεία αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος. *«Όμως, οι περισσότεροι παραγωγοί και δεν ξέρουν*

πως κινείται η αγορά και δεν είναι συνεργάσιμοι, με αποτέλεσμα να εμμένουν σε μια τιμή χωρίς να ψάξουν αν υπάρχει κίνηση για την διάθεση του προϊόντος» (ερωτώμενος 11), γι αυτό και οι ομάδες βιοκαλλιεργητών που δραστηριοποιούνται στον χώρο, μπορούν να επιτύχουν κάποιες βελτιώσεις και περισσότερες ίσως πωλήσεις.

Η ισχυρότερη αλλά και αρχαιότερη ομάδα είναι αυτή των Βιο-Λόγων Μάνης που δημιουργήθηκε το 1988 από τον Αυστριακό επιχειρηματία Φρίντριχ Μπλάουελ στην Μεσσηνιακή Μάνη και πιστοποιήθηκε το 1993 με βάση την ελληνική νομοθεσία βιοκαλλιέργειας 2092/92, με την βοήθεια και την ολική χρηματοδότηση του επιχειρηματία Φρ. Μπλάουελ. Το 2006 ο Μπλάουελ ακύρωσε το συμφωνητικό που είχε ως τότε με τους παραγωγούς, αφήνοντας τους να κινηθούν ως αυτόνομοι και να διατηρήσουν την ομάδα με το όνομα «Βιο-Λόγοι Μάνης». Από την πλευρά της Λακωνικής Μάνης μια μικρή ομάδα είναι αυτή των Αιγίων που δραστηριοποιείται στον χώρο της βιολογικής καλλιέργειας, αλλά σαφώς η πιο ισχυρή είναι αυτή του χωριού Κεφαλά έξω από την Σπάρτη.

Ο κίνδυνος όμως της παύσης των επιδοτήσεων παραμονεύει και αυτό είναι που θα οδηγήσει πολλούς βιοκαλλιεργητές στην αλλαγή της μεθόδου καλλιέργειας που θα χρησιμοποιούν, αφού η διαδικασία παραγωγής βιολογικού λαδιού είναι επίπονη και ασύμφορη οικονομικά, λαμβάνοντας υπόψιν ότι το κόστος παραγωγής της βιολογικής καλλιέργειας είναι υψηλότερο από την συμβατική και η τιμή που ισχύει τώρα στην αγορά δεν είναι καθόλου ικανοποιητική για τη προώθηση του προϊόντος και κατ' επέκταση για την παραγωγή του. *«Εξάλλου, επικρατεί ήδη έντονα η στροφή προς τη μέθοδο ολοκληρωμένης διαχείρισης και οι επιδοτήσεις αυτές συνεχίζουν, γεγονός που αποδεικνύει τη στροφή του ενδιαφέροντος του Υπουργείου σε άλλες μεθόδους καλλιέργειας, εξασθενίζοντας τη σπουδαιότητα της βιολογικής γεωργίας» (ερωτώμενος 12).*

7.2.2. Δίκτυο διανομής και πωλήσεων

Τα δίκτυα διανομής έχουν τύχει τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερης προσοχής καθώς έχει αποδειχθεί ότι η κατανομή της διαπραγματευτικής δύναμης μεταξύ παραγωγών, εμπόρων και λιανέμπορων τείνει προς εκείνους που ελέγχουν τα δίκτυα διανομής. Ο έλεγχος των δικτύων διανομής επιτρέπει την εφαρμογή σωστών μεθόδων ώστε ο τελικός καταναλωτής να έχει στη διάθεσή του το προϊόν που επιθυμεί.

Τα δεδομένα δείχνουν ότι τη «μάχη» των δικτύων διανομής καταφέρνουν να κερδίσουν οι αλυσίδες λιανεμπορίου που καταφέρνουν να επιβάλλουν τους όρους τους στους προμηθευτές τους. Τουλάχιστον αυτό διαφαίνεται από την κραταιά δομή λιανεμπορίου σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Αγγλία, η Γερμανία κ.α. όπου επικρατούν τα δίκτυα λιανεμπορίου που επιβάλλουν προϊόντα ιδιωτικής ετικέτας (private label) καθώς και τα καταστήματα εκπτώσεων (discount stores). Αυτό συνεπάγεται ότι όσοι δεν καταφέρνουν να ικανοποιούν τις απαιτήσεις των λιανέμπορων (π.χ. μακροχρόνια συμβόλαια, σταθερός εφοδιασμός σε μηνιαία ή και εβδομαδιαία βάση, εκπτώσεις) να αποκλείονται από τις αγορές⁴⁵.

Από την άλλη, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους της βιολογικής γεωργίας, τουλάχιστον όπως αυτοί έχουν τεθεί από την IFOAM για «επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας» (1998) αλλά και για «ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης παραγωγής, διαδικασιών, καναλιών διανομής, που να είναι κοινωνικά δίκαια και οικολογικά υπεύθυνα» (1992), καθώς και τις βασικές αρχές της βιολογικής γεωργίας, ανάμεσα στις οποίες είναι και η άμεση σχέση παραγωγού και καταναλωτή, τουλάχιστον όπως αυτή τονίζεται από πλήθος ερευνητών (Starr et al, 2003; Stagl, 2002; Sabine et al, 2001), ο πιο αντιπροσωπευτικός τρόπος προώθησης της βιολογικής γεωργίας που να ανταποκρίνεται στην αρχή αυτή, είναι οι τοπικές αγορές, οι οποίες δημιουργούν μια αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο πλευρών (IFOAM, 2002). Στην περίπτωση όμως του βιολογικού λαδιού της Μάνης, λόγω της δραστηριότητας του Μπλάουελ, το δίκτυο έχει σταθεροποιηθεί και απευθύνεται επί τον πλείστον σε καταναλωτές του εξωτερικού.

Πιο συγκεκριμένα, στην Μεσσηνιακή Μάνη, λόγω του Μπλάουελ, «η παραγωγή του βιολογικού λαδιού έχει εξαγωγικό χαρακτήρα και νέες αγορές κατακτώνται ακόμα και τώρα, όπως αυτή της Κίνας, επεκτείνοντας με αυτόν τον τρόπο το δίκτυο διανομής

⁴⁵ Βλάχος Η.,(2003), «Σημειώσεις Οργάνωση & Διαχείριση Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων & Επιχειρήσεων του Αγροτικού Τομέα». Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 9^ο Εξάμηνο Φυτικής Παραγωγής.

του» (ερωτώμενος 10). Κύρια όμως δεξαμενή αποδοχής του βιολογικού ελαιολάδου της περιοχής αφορά χώρες όπως η Αυστρία, Ελβετία, Γερμανία, και εν συνεχεία Αμερική, Καναδάς και Γαλλία.

Στην Λακωνική Μάνη, το δίκτυο διανομής και πωλήσεων δεν είναι τόσο ανεπτυγμένο όσο στην Μεσσηνιακή και αφορά κυρίως Ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως την Ιταλία, και λιγότερο κάποια μικρά δίκτυα της Βορείου Ελλάδας, είτε μέσω διάθεσης σε ειδικά καταστήματα βιολογικών προϊόντων, είτε μέσω γνωριμιών των ίδιων των παραγωγών ή ελαιοτριβείων.

Η τοπική εμπορία είναι ανύπαρκτη αφού όλοι σχεδόν οι κάτοικοι ασχολούνται έστω και ευκαιριακά με την γεωργία στα κτήματά τους, με αποτέλεσμα να μην αγοράζουν αγροτικά προϊόντα. Οι έμποροι είναι λίγοι και είναι κυρίως κάτοικοι της περιφέρειας εάν όχι και του νομού, και δεν αποτελεί κανόνα ότι είναι οι ίδιοι κάθε χρόνο.

Κατά γενική ομολογία στην Μεσσηνιακή Μάνη το δίκτυο διανομής είναι περισσότερο οργανωμένο από τα πρώτα κιόλας χρόνια άσκησης της βιοκαλλιέργειας, ενώ στην Λακωνική το δίκτυο είναι ασθενές και η διανομή οφείλεται επί τον πλείστον στα κανάλια εμπορίας που ίσως έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι οι μεγαλοπαραγωγοί και πιθανότατα και άτομα από την Κρήτη. *«Μέχρι πρότινος τυποποιητήρια δεν υπήρχαν στην Λακωνία και το λάδι διακινούνταν χύμα στα τυποποιητήρια της Κρήτης και από εκεί κατέληγε στην Ιταλία όπου και αποτελεί την κύρια χώρα υποδοχής του λακωνικό βιολογικού λαδιού»* (ερωτώμενος 12).

7.2.3. Δίκτυο καταναλωτών

Ο κυριότερος παράγοντας που επηρεάζει τη ζήτηση για βιολογικά προϊόντα, είναι η μέριμνα των καταναλωτών για την υγεία τους, που σε συνδυασμό με την ασφάλεια των τροφίμων, στοιχείο το οποίο επηρεάζεται μεταξύ άλλων και από τα διάφορα διατροφικά «σκάνδαλα» που κατά καιρούς δημοσιεύονται, ωθούν στην αύξηση της ζήτησής τους.

Προκειμένου όμως να επεκταθεί η αγορά για τα βιολογικά προϊόντα και κατ' επέκταση η κατανάλωση, ένας αριθμός καταναλωτών θα πρέπει να εκλάβει την «ποιότητα» αυτών των προϊόντων ως υψηλότερη από αυτή των συμβατικών. Αυτή βέβαια, μπορεί να είναι μία πολύ υποκειμενική αντίληψη καθώς ποιότητα είναι αυτό που ο καταναλωτής πιστεύει ότι είναι. Η ποιότητα μπορεί να σχετίζεται με τη γεύση ή με την θέληση του καταναλωτή να υποστηρίξει την μείωση της μόλυνσης του περιβάλλοντος. Η προώθηση των βιολογικών προϊόντων θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τα κίνητρα των καταναλωτών για αγορά βιολογικών προϊόντων. Η προτίμηση των καταναλωτών για βιολογικά αντανακλά τις γενικές και ηθικές τους αξίες, τα επίπεδα της προσωπικής τους ικανοποίησης και ευζωίας. Αυτό που έχει παρατηρηθεί, είναι κάποιες ποιοτικές διαφορές ανάμεσα στους καταναλωτές σε διαφορετικά μέρη στην Ευρώπη. Έτσι, ενώ η ευζωία μοιάζει να παίζει σημαντικό ρόλο για τους καταναλωτές της Βόρειας Ευρώπης, κάτι τέτοιο δε συμβαίνει για τους καταναλωτές στην Ελλάδα και την Ιταλία, για τους οποίους η ευζωία είναι μια άγνωστη παράμετρος (Zanoli & Naspetti 2001).

Αντίστοιχα, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες φαίνεται να παίζουν σημαντικότερο ρόλο στην ενθάρρυνση των καταναλωτών στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Αυτά τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν το γεγονός ότι η αντίληψη του καταναλωτή δε σχετίζεται άμεσα με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας ή την καλή γεύση ή την εμφάνιση. Οι καταναλωτές των βιολογικών προϊόντων αποθαρρύνονται κυρίως από τις υψηλές τιμές, τη φτωχή διανομή των προϊόντων, τη μικρή προφανή διαφορά ποιότητας, την έλλειψη πληροφόρησης και τις αμφιβολίες σχετικά με την αυθεντική βιολογική τους πηγή. Η αντίληψη που έχουν οι καταναλωτές για τα βιολογικά προϊόντα και τη βιολογική γεωργία και συνεπώς η κινητοποίηση τους για την αγορά αυτών, μπορεί να αλλάξει γρήγορα ως αντίδραση σε παράγοντες όπως οι διαφημιστικές εκστρατείες του τομέα της βιολογικής γεωργίας ή οι διατροφικές ανησυχίες (Roder 2002).

Στην παρούσα φάση, οι ευρωπαίοι καταναλωτές καταναλώνουν την μισή ποσότητα των βιολογικά παραγόμενων προϊόντων που πωλούνται παγκοσμίως (Willer & Richter, 2003). Παρά το γεγονός ότι η ανάπτυξη των βιολογικών προϊόντων έχει αρχίσει να μειώνεται στις πιο ώριμες αγορές, οι Ευρωπαϊκές πωλήσεις είναι ακόμη αυξανόμενες κατά 10% το χρόνο.

Όσον αφορά τους Έλληνες καταναλωτές, είναι λιγότερο ενήμεροι και ακόμη λιγότερο συνειδητοποιημένοι σε σχέση με τους καταναλωτές στο εξωτερικό, ακόμη και στην τοπική οικονομία όπου παράγεται το προϊόν. Με την κατάλληλη όμως προώθηση, την σωστή διαφήμιση και την δημιουργία γερών δικτύων για την διάθεση των βιολογικών προϊόντων στην αγορά, όλοι οι καταναλωτές θα αρχίσουν να αφυπνίζονται και να συνειδητοποιούν την επιτακτική ανάγκη κατανάλωσης των βιολογικών προϊόντων, πρωτίστως για την πλούσια σε βιταμίνες διατροφική αξία που προσφέρει και συμβάλλει στην υγεία του αλλά και για την διατήρηση της παραγωγής τους με μεθόδους φιλικές προς το περιβάλλον που συμβάλλουν στην αειφόρο ανάπτυξη και δεν θέτουν σε κίνδυνο την ικανότητα των επόμενων γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες.

Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την έρευνα αγοράς που πραγματοποιήθηκε στην Βόρεια Ελλάδα, συγκεκριμένα για το βιολογικό ελαιόλαδο, όπου και διαπιστώθηκε ότι οι καταναλωτές σε μεγάλο βαθμό είναι «ανενημέρωτοι», και πως το 40% των καταναλωτών πιστεύει ότι το βιολογικό είναι παρθένο ελαιόλαδο και ότι το 35% δεν γνωρίζει καν τη σύστασή του. Τέλος, όσον αφορά τα κριτήρια με τα οποία επιλέγει το κοινό, το μεγαλύτερο ποσοστό επιλέγει με βάση την οξύτητα, ακολουθεί η γεύση, η τιμή πώλησης, οι συστάσεις γνωστών και τέλος το άρωμα⁴⁶.

Επιπλέον, το καταναλωτικό κοινό της Ελλάδας, θα μπορούσε να διευρυνθεί αυξάνοντας την κατανάλωση βιολογικών προϊόντων μέσω της ανάπτυξη των σημείων πώλησης και την προώθηση μεγαλύτερης ποικιλίας προϊόντων, διότι υπάρχει μια κατηγορία ατόμων που αγοράζει βιολογικά προϊόντα για να τα δοκιμάσει, αλλά δεν έχει πολύ χρόνο να αφιερώσει στις αγορές του, τις οποίες προτιμά να τις κάνει κοντά στο σπίτι του. Επιπλέον, ενώ οι καταναλωτές είναι σχετικά ενήμεροι για τα περιβαλλοντικά προβλήματα, δεν έχουν την γνώση για να ξεχωρίζουν τα βιολογικά προϊόντα εύκολα. Μπορούμε συνεπώς να συμπεράνουμε ότι οι προοπτικές ανάπτυξης της αγοράς βιολογικών προϊόντων διαφαίνονται αρκετά ευοίωνες αν

⁴⁶ <http://www.bionews.gr/bionews/056/armonia.htm>

επιτευχθεί από την πλευρά της αγοράς η διαθέσιμη ποικιλία και ποιότητα των προσφερομένων προϊόντων, καθώς και η διασπορά τους σε μεγάλο αριθμό σημείων πώλησης. Τέλος η ετικέτα βιολογικής εγγύησης αποδεικνύεται ότι αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για την αγορά βιολογικών προϊόντων και επομένως χρειάζεται να ενισχυθεί περαιτέρω ο θεσμός.

Γι αυτό και η ενημέρωση του καταναλωτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς ο καταναλωτής -κυρίως στην χώρα μας σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν γνωρίζει ποια είναι τα πλεονεκτήματα των βιολογικών προϊόντων. Σε αυτό το πρόβλημα συντείνει η διαφωνία που υπάρχει εάν τα βιολογικά είναι καλύτερα για την υγεία ή όχι και παρόλο που τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχουν πολύ μεγάλη επιρροή στο ευρύ κοινό, δεν έχουν πάρει ξεκάθαρη θέση υπέρ των βιολογικών προϊόντων.

Συνεπώς, θα πρέπει να προωθείται το κάθε προϊόν ουσιαστικά, να υποστηρίζεται καθαρά μέσω της διαφήμισης και άλλων προωθητικών ενεργειών αλλιώς αργά ή γρήγορα θα υπερκεραστεί από κάποιο άλλο επώνυμο προϊόν βιολογικό ή μη. Η διαφοροποίηση των βιολογικών μέσω των τεχνικών μάρκετινγκ και κυρίως μέσω ισχυρής εμπορικής επωνυμίας (Brand Name) έχει σώσει κυριολεκτικά τις πωλήσεις τους από βέβαιη αφάνεια. Η εμπορική επωνυμία προσθέτει αξία στο προϊόν, δημιουργεί πιστούς καταναλωτές (brand loyalty) και τους εξειδικεύει. Δεν αρκεί όμως να δημιουργείται μια εμπορική επωνυμία και κατόπιν να αφήνεται στην τύχη της⁴⁷.

Τέλος, όσον αφορά στις προοπτικές του κλάδου, στη μελέτη της Hellastat, αναφέρεται ότι τάσεις για τον κλάδο των βιολογικών προϊόντων επηρεάζονται από τα διάφορα δημογραφικά και ψυχογραφικά χαρακτηριστικά των καταναλωτών. Σε γενικές γραμμές τόσο οι σημερινοί ρυθμοί ζωής όσο και ο έντονος προβληματισμός που επικρατεί, σχετικά με το τι συνιστά «υγιεινή διατροφή», έχουν οδηγήσει τους καταναλωτές στην αναζήτηση εύκολων και παράλληλα υγιεινών και γευστικών λύσεων, που σχετίζονται είτε με τη σιλουέτα είτε με την υγεία. Αυτή η τάση έχει οδηγήσει και στην ανάδειξη κατηγοριών προϊόντων που ουσιαστικά δεν υπήρχαν στην ελληνική αγορά, όπως τα βιολογικά προϊόντα. Επισημαίνεται ότι η αγορά θα αναπτυχθεί περισσότερο εφόσον εξαλειφθούν κάποια δομικά κυρίως προβλήματα στη διανομή τους, στην αδειοδότηση των παραγωγών, στους ελέγχους παραγωγών και των μεταποιητών κ.ά. Παράλληλα, αν και αρκετές επιχειρήσεις του κλάδου

⁴⁷ Βλάχος Η., & Πάσης Π. (2002), «Εμπορία & Ανταγωνιστικότητα του Παρθένου Ελαιολάδου». Συμπόσιο για το Ελαιόλαδο, Σητεία.

εμφανίζουν αυξημένη συμμετοχή των βιολογικών προϊόντων στο σύνολο των πωλήσεών τους κατά το 2008 (από πρωτογενή έρευνα της Hellastat), υπάρχει έκδηλη η επιφύλαξη για την ερχόμενη διετία, καθώς διερχόμαστε περίοδο οικονομικής αβεβαιότητας⁴⁸.

Όμως, μην παραγκωνίζεται το γεγονός ότι βασική προϋπόθεση επιτυχίας κάθε προϊόντος, και ιδιαίτερα του βιολογικού, είναι να μπορεί ο καταναλωτής να το αγοράσει όταν και όπου το αναζητήσει. Χρειάζεται η λεγόμενη διαθεσιμότητα, το περίφημο ράφι της αγοράς. Χωρίς αυτό, ο καταναλωτής δεν μπορεί να εκδηλώσει τις αγοραστικές προτιμήσεις του και τυχόν άλλα συγκριτικά πλεονεκτήματα εκμηδενίζονται.

⁴⁸ Περιοδικό για την οικολογική γεωργία ΔΗΩ, τεύχος 50, 2^ο Διμήνου 2009.

7.3. Συμπεράσματα ποιοτικής έρευνας

7.3.1. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με φορείς πιστοποίησης

Οι Πιστοποιητικοί Οργανισμοί που δραστηριοποιούνται στην περιοχή της Μάνης είναι τρεις: η ΔΗΩ⁴⁹, που ήταν και ο πρώτος ελληνικός πιστοποιητικός οργανισμός στην Ελλάδα, η ΒΙΟΕΛΛΑΣ⁵⁰ και η QWAYS⁵¹.

Ύστερα από την επιτόπια έρευνα στην υπό μελέτη περιοχή με εκπροσώπους και των τριών πιστοποιητικών οργανισμών, παρατηρήθηκαν κάποιες κοινές απόψεις μεταξύ των οργανισμών, όπως το ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παραγωγών που εισήχθη στην βιοκαλλιέργεια ήταν κυρίως για την επιδότηση. *«Πάνω από το 80% των βιοκαλλιεργητών εισήχθη με σκοπό να αποκομίσει αυτήν την στρεμματική επιδότηση και όχι από οικολογική συνείδηση»* (ερωτώμενος 5 σελ. 2), ενώ παράλληλα δεν απουσιάζουν και οι παραγωγοί που ενώ παραμένουν στην επιδότηση δεν καλλιεργούν. *«Το οικονομικό αυτό κίνητρο έδωσε το έναυσμα στους παραγωγούς για να μετατρέψουν την παραγωγή τους σε βιολογική. Όμως δεν αξιολογήθηκε και δεν χρησιμοποιήθηκε σωστά. Στην πορεία αποδείχθηκε ότι ήταν λανθασμένο κίνητρο διότι οι παραγωγοί παραμένουν στην επιδότηση αλλά όχι στην καλλιέργεια. Συνήθως, η βιοκαλλιέργεια συνδέεται με την ακαλλιεργησία»* (ερωτώμενος 6, σελ. 2).

Επίσης, κατά κοινή ομολογία, η Κοινοτική Νομοθεσία σε κάποια σημεία χρήζει βελτίωση, με βασικό σημείο τον καθορισμό του αριθμού των παραγωγών που θα πρέπει να αντιστοιχούν ανά ελεγκτή (200-250 παραγωγούς), διότι όσοι λιγότεροι, τόσο μεγαλύτερη σιγουριά για την ορθολογικότητα της διαδικασίας ελέγχου προς τους παραγωγούς καθώς και την μείωση της γραφειοκρατίας, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό αγροτών της περιοχής περιορίζεται στην βασική μόνο εκπαίδευση. Παράδειγμα αποτελεί ότι: *«Από τους Οργανισμούς Πιστοποίησης είχε ζητηθεί στο Υπουργείο να καθορίσει α) το όριο των ελέγχων και β) το πρόγραμμα καλλιέργειας, να μην καταβάλλεται από τους ελεγκτές ανά μήνα αν δεν υπάρχουν αλλαγές ώστε να μειωθεί η γραφειοκρατία, αλλά ένα μήνα πριν κατατεθεί η νέα ΚΥΑ για τον Καν. 834, έλαβαν χώρα οι εκλογές και καταργήθηκε»* (ερωτώμενος 6 σελ. 3).

Από την άλλη, η στρεμματική επιδότηση από την βιοκαλλιέργεια δεν χρησιμοποιείται για την περαιτέρω ανάπτυξη της αγροτικής εκμετάλλευσης των

⁴⁹ Ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1993- <http://www.dionet.gr/>

⁵⁰ Ιδρύθηκε το 2001- <http://www.bio-hellas.gr/>

⁵¹ Ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 2005- <http://www.qways.gr/>

παραγωγών, «μονάχα ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 10% είναι αυτό που θα χρησιμοποιήσει την στρεμματική επιδότηση για την περαιτέρω ανάπτυξη της καλλιέργειάς του ενώ το υπόλοιπο, την χρησιμοποιεί για τις καταναλωτικές του ανάγκες» (ερωτώμενος 5 σελ. 2).

Κατά κοινή ομολογία οι καθυστερήσεις στις πληρωμές των ενισχύσεων των παραγωγών είναι θέμα πολιτικής του κράτους, «οφείλεται καθαρά στην κακή δομή του ίδιου του συστήματος. Καθυστερείται ο έλεγχος και κατ' επέκταση οι πληρωμές των επιδοτήσεων» (ερωτώμενος 7,σελ. 4).

Οι οργανισμοί επιπλέον συμφωνούν στο ότι τα βιολογικά προϊόντα δεν έχουν καμία σχέση με τα ΠΟΠ ούτε στην ποιότητα ούτε στον τρόπο παραγωγής. Το μόνο κοινό τους σημείο είναι ότι και τα δύο προϊόντα πιστοποιούνται.

Όσον αφορά στην πορεία ένταξης νέων βιοκαλλιεργητών είναι σταθερά ανοδική, με έξαρση την χρονιά όπου δόθηκαν οι πρώτες επιδοτήσεις. « Πολλά χωράφια στην Μάνη λόγω εδάφους, δεν είναι εύκολα αρδρευοποιήσιμα, με αποτέλεσμα η απόδοσή του να είναι μειωμένη και το χωράφι να θεωρείται μη ποιοτικό. Έτσι, με το οικονομικό αυτό κίνητρο συνέφερε τους παραγωγούς να ενταχθούν στην βιοκαλλιέργεια που ούτως ή άλλως οι αποδόσεις σε ορεινά και δύσκολα μέρη είναι μειωμένη» (ερωτώμενος 7,σελ. 2). Όμως τώρα, όπως έχει η κατάσταση με την παύση των επιδοτήσεων,

αναμένεται αισθητή μείωση στον αριθμό των βιοκαλλιεργητών, «όπως συνέβη και το 2005 στην γειτονική μας χώρα αλλά μετά θα επέλθει και πάλι στο προσκήνιο όπως ακριβώς συνέβη και στην Ιταλία. Υπήρξε μια κάμψη αλλά στην συνέχεια, άρχισε πάλι η ανοδική της πορεία. Εκτιμάται ότι στην Ελλάδα ο αριθμός των παραγωγών κατά το 2010-2011, θα μειωθεί κατά 30-40% με αποτέλεσμα και την μείωση της παραγωγής» (ερωτώμενος 6, σελ. 6).

Οι οργανισμοί πιστοποίησης συμφωνούν επίσης και στο ότι οι τιμές των βιολογικών προϊόντων σε σχέση με το κόστος παραγωγής, κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα- περίπου 20-25% πάνω από το συμβατικό και ότι ο τελικός καταναλωτής βρίσκεται κυρίως στο εξωτερικό και πιο συγκεκριμένα στις βόρειες ευρωπαϊκές χώρες, όπου έχουν δημιουργηθεί κατάλληλα δίκτυα. «Σε κάποιες περιπτώσεις έχει να κάνει και με την καταγωγή. Εξαρτάται από το μερίδιο της αγοράς που εστιάζει ο έμπορος» (ερωτώμενος 7, σελ. 9).

Επί τον πλείστον, οι σχέσεις των βιοκαλλιεργητών με τα ελαιουργεία και τα τυποποιητήρια είναι σταθερές και προσωπικές και οι μεσολαβητές-έμποροι είναι κάτοικοι κυρίως της Λακωνίας και Μεσσηνίας-δηλαδή του κέντρου διάθεσης και εν συνεχεία της περιφέρειας. Όμως, δεν αποκλείεται και το ενδεχόμενο να είναι και από οπουδήποτε. *«Το κίνητρο, είναι να νιώθουν ασφάλεια οι παραγωγοί μέσα από τις συνεργασίες τους. Βέβαια, κάποιοι λειτουργούν και ατομικά, συσκευάζουν και εμπορεύονται την παραγωγή τους μόνοι τους, για παράδειγμα στην Γερμανία, αλλά αυτοί οι βιοκαλλιεργητές στην περιοχή είναι λίγοι, γύρω στους 5-10 το πολύ»* (ερωτώμενος 5, σελ. 7).

Η βιολογική καλλιέργεια δεν συνδέεται με την ιστορία-κουλτούρα του τόπου, αν και στην πορεία πήγαν να τα συνδέσουν ώστε να κάνουν το προϊόν πιο εμπορεύσιμο. *«Σίγουρα, και αυτό βοηθάει στην πώληση ως marketing, το βάζουν στην ταμπέλα. Καθαρά για οικονομικούς λόγους συνδέουν το βιολογικό λάδι και την ιστορία του με τον τόπο, δεν υπάρχει ρομαντισμός σε αυτά, καθαρά για το κέρδος»* (ερωτώμενος 5, σελ. 9).

Θα μπορούσε επίσης να σχετιστεί και με τον τουρισμό και να αυξήσει τις εξαγωγές, αλλά η σοβαρή αυτή έλλειψη συσχετισμού οφείλεται στην απώλεια διαφήμισης και άλλων προωθητικών πρωτοβουλιών. *«Η βιοκαλλιέργεια δεν σχετίζεται με τον τουρισμό αλλά θα μπορούσε μέσω του αγροτουρισμού και ειδικότερα με την δημιουργία επισκέψιμων αγροκτημάτων να προωθεί και να πουλάει βιολογικά προϊόντα όπως το λάδι»* (ερωτώμενος 6, σελ. 11).

Επιπρόσθετα, και το επίπεδο εκπαίδευσης απαιτείται να ενισχυθεί από την πολιτεία ώστε να φτάσει σε κάποιο ικανοποιητικό επίπεδο και να συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της βιοκαλλιέργειας. *«Αυτό που απαιτείται είναι η ενεργοποίηση των κρατικών φορέων, η ενίσχυση του ελέγχου και η διοργάνωση σεμιναρίων που να αφορούν τους νέους αγρότες, υπό την αιγίδα κάθε Διεύθυνσης Γεωργίας, ανά νομό π.χ. ανά διετία. Το κράτος θα έπρεπε να προσφέρει εκπαίδευση σε κάθε επίπεδο. Και στους φορείς, και στους ελεγκτές, και στους γεωπόνους πέρα από τους παραγωγούς»* (ερωτώμενος 6, σελ. 14).

Στον υπό μελέτη κλάδο απασχολούνται αρκετοί παραγωγοί, όμως η βιολογική γεωργία δεν έχει φτάσει στα όριά της. *«Ίσως σε κάποιες συγκεκριμένες καλλιέργειες να έχει φτάσει τα όριά της, αλλά σε άλλες, όπως για παράδειγμα στα κηπευτικά, έχει λαμπρό μέλλον μπροστά της. Το βιολογικό λάδι, όπως άλλωστε δείχνουν τα νούμερα, έχει κορεστεί, εκτός αν ανοίξουν οι αγορές. Όλα είναι θέμα ζήτησης και να ψάχνεις νέες αγορές. Στην χώρα μας, μόνον το 2 % καταναλώνει βιολογικά προϊόντα, κι αυτό λόγω της ύπαρξης των βιολογικών λαϊκών αγορών»* (ερωτώμενος 6, σελ. 15).

Όλοι οι πιστοποιητικοί οργανισμοί συμφωνούν ότι ένας νέος αγρότης θα πρέπει να ασχοληθεί με την βιοκαλλιέργεια. *«Πρωτίστως για την υγεία του και την ασφάλεια που του προσφέρουν τα βιολογικά προϊόντα αλλά και για να βοηθήσει την κρίση που διανύουμε και να οδηγηθούμε στην ανάπτυξη (με την βιοκαλλιέργεια αυξάνονται τα εργατικά χέρια, καταπολεμάται η ανεργία και το χρήμα κινείται στην αγορά»* (ερωτώμενος 6, σελ. 12). Όμως, *«πρώτα θα πρέπει να έχει εξασφαλίσει την διάθεση της παραγωγής του. Πρέπει να είναι καλά ενήμερος για το πώς κινείται η αγορά, σε ποιο κοινό απευθύνεται και τι προϊόν τον 'συμφέρει' να προωθήσει. Μπορεί για παράδειγμα να έχει κορεστεί η αγορά στο βιολογικό λάδι και να πρέπει να στρέψει την παραγωγή του σε άλλο είδος βιοκαλλιέργειας, όπως για παράδειγμα σε βιολογική ντομάτα»* (ερωτώμενος 5, σελ. 11).

Σε αυτό θα συμβάλλει και η ενημέρωση των καταναλωτών για τα χαρακτηριστικά των βιολογικών προϊόντων, που στις μέρες μας είναι ακόμα σε μη ικανοποιητικό επίπεδο, γι αυτό και η ανταπόκρισή τους δεν θεωρείται καθόλου καλή. Για να γίνουν τα βιολογικά προϊόντα πιο προσιτά στον καταναλωτή, θα πρέπει το κράτος να φροντίσει για την ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού μέσω διαφημίσεων από όλα τα μέσα. *«Με καμπάνια ενημέρωσης για τα βιολογικά προϊόντα από το κράτος αλλά και την άμεση σχέση του παραγωγού με τον καταναλωτή, χωρίς να μπαίνουν μεσάζοντες στη μέση και αυξάνεται η τιμή του προϊόντος, που πολλές φορές λειτουργεί αποτρεπτικά για την κατανάλωσή τους. Αν υπήρχε ζήτηση, οι παραγωγοί θα μεγεθύνανε την παραγωγή τους. Για παράδειγμα υπάρχουν πολλά προϊόντα όπως του «Μπαρμπαστάθη» και της «Κnor» που πιστοποιούνται αλλά χωρίς την διαφήμιση ο καταναλωτής δεν γνωρίζει την ύπαρξή τους, με αποτέλεσμα την μη ζήτησή τους»* (ερωτώμενος 6, σελ. 16). Βέβαια, και *«οι παραγωγοί θα πρέπει να ψάξουν οι ίδιοι νέες αγορές για την διάθεση του προϊόντος τους, ώστε να περιοριστούν στο ελάχιστο οι μεσάζοντες και να επιτευχθεί μικρότερη τιμή ώστε να αυξηθεί και η ζήτηση»* (ερωτώμενος 5, σελ. 14).

Κατά γενική ομολογία των πιστοποιητικών οργανισμών, το μεγαλύτερο ποσοστό της παραγωγής, της τάξεως του 70%-80% διατίθεται στην αγορά του εξωτερικού και το υπόλοιπο στην εγχώρια (σε super market και καταστήματα με βιολογικά).

Πέρα όμως από τα σημεία που οι πιστοποιητικοί οργανισμοί συγκλίνουν, παρατηρούνται και κάποια σημεία που αποκλίνουν. Για παράδειγμα, η ΔΗΩ και η ΒΙΟΕΛΛΑΣ θεωρούν ότι οι γεωπόνοι-σύμβουλοι είναι αυτοί που έδειξαν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ένταξη στον Κανονισμό που επέφερε την στρεμματική επιδότηση και εν συνεχεία οι παραγωγοί, ενώ στην QWAYS πρώτα οι παραγωγοί και στην συνέχεια οι συνεταιρισμοί.

Σημαντικό συμπέρασμα επίσης αποτελεί, ότι η ΔΗΩ στην ιεράρχηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της βιολογικής καλλιέργειας ελιάς παραθέτει πρώτα την υγεία και την προστασία του περιβάλλοντος και δευτερευόντως τους οικονομικούς λόγους και τις επιδοτήσεις, σε αντίθεση με τους άλλους δύο πιστοποιητικούς οργανισμούς που συγκλίνουν καθαρά και μόνο στους οικονομικούς λόγους και στην επιδότηση.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά στην μετατροπή της καλλιέργειας από συμβατική σε βιολογική, οι απόψεις ανάμεσα στους εκπροσώπους των πιστοποιητικών οργανισμών δίστανται. Ο ένας θεωρεί ότι *«η μετατροπή της καλλιέργειας από συμβατική σε βιολογική είναι επιτακτική»* (ερωτώμενος 6, σελ. 12), ενώ οι άλλοι δύο θεωρούν ότι σημασία έχει πρωτίστως το οικονομικό κέρδος του παραγωγού γι αυτό και ο ένας πρεσβεύει ότι *«αν επικρατεί κάποια καλή τιμή είναι συμφέρουσα η μετατροπή της»* (ερωτώμενος 7, σελ. 13), ενώ ο τρίτος πρεσβεύει ότι *«μόνον αν έχει καθοριστεί η διάθεση του βιολογικού λαδιού και έχει εξασφαλιστεί το μερίδιο της αγοράς είναι συμφέρουσα»* (ερωτώμενος 5, σελ. 11).

Επίσης, το αυξημένο κόστος παραγωγής των βιολογικών προϊόντων κατά των δύο εκ των τριών οργανισμών, οφείλεται στα αυξημένα εργατικά- ιδίως κατά την διαδικασία της συγκομιδής, αλλά και στα λιπάσματα που απαιτούνται για φυτοπροστασία που είναι αυξημένα, ενώ ο τρίτος οργανισμός πιστεύει ότι *«η διαφορά στα λιπάσματα είναι μικρή αρκεί να συμβουλευθούν οι παραγωγοί τον γεωπόνο τους, ώστε να χρησιμοποιούν τα κατάλληλα λιπάσματα ορθολογικά και όχι επειδή χρησιμοποιούνται στα γειτονικά κτήματα»* (ερωτώμενος 6, σελ. 8).

Από την άλλη, το κόστος πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων ενώ για κάποιο πιστοποιητικό οργανισμό μπορεί να θεωρείται σχετικά υψηλό⁵², για κάποιον άλλο μπορεί να θεωρείται χαμηλό⁵³, ή κάλλιστα για έναν τρίτο μπορεί να θεωρηθεί «ότι η τιμή δεν μπορεί να επηρεάσει τον βιοκαλλιεργητή. Για 10 στρέμματα δεν συμφέρει να πιστοποιηθεί κάποιος. Πάνω από 60 στρέμματα συμφέρει γιατί αν για παράδειγμα ένα στρέμμα συμβατικό έχει 10€ ενώ το βιολογικό 15€, με την διαφοροποίηση της τιμής, το κόστος αυτό χάνεται. Επιπλέον, ακόμα και να μείνει το βιολογικό, υπάρχει στην τελική και η εναλλακτική να πουληθεί ως συμβατικό» (ερωτώμενος 6, σελ. 8).

Καθολική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι οι εμπορικές επιχειρήσεις έχουν την μεγαλύτερη δύναμη στην αλυσίδα προσφοράς των βιολογικών προϊόντων, όπου και καθορίζουν τις τιμές, αν και επικρατεί και η άποψη ότι «ναι μεν τη μεγαλύτερη δύναμη έχουν οι εμπορικές επιχειρήσεις, αλλά στη συνέχεια έχουν και κάποιο λόγο και οι μεταποιητές με τους συνεταιρισμούς-όπου αυτοί έχουν ενεργή δράση» (ερωτώμενος 7, σελ. 7).

Επίσης, για το κατά πόσο η βιολογική γεωργία βοηθάει στην περαιτέρω ή όχι ανάπτυξη της περιοχής, επικρατούν διάφορες αντιλήψεις μεταξύ των οργανισμών. «Η βιολογική γεωργία βοηθάει πολύ λίγο στην γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής και μονάχα οι επιδοτήσεις είναι αυτές που βοηθάνε τον παραγωγό» (ερωτώμενος 7, σελ. 11), ή όπως οι υπόλοιποι φορείς πιστοποίησης πρεσβεύουν, «Η βιολογική γεωργία βοηθάει στην περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής και σε θέσεις εργασίας και με την μορφή εμπορίου» (ερωτώμενος 6, σελ. 14), ή «Η βιολογική γεωργία βοηθάει στην περαιτέρω ανάπτυξη μονάχα αν προωθείται σε συνδυασμό με την διαφήμιση» (ερωτώμενος 5, σελ. 12).

Ακόμη, όσον αφορά την ενημέρωση για τις εξελίξεις που συμβαίνουν στον τομέα της βιολογικής καλλιέργειας, κατά τους δύο οργανισμούς ελέγχου θεωρείται το 80-90% των παραγωγών ενημερώνεται από τους συμβούλους της περιοχής-γεωπόνους, ενώ κατά τον τρίτο, ότι η ενημέρωση των παραγωγών προέρχεται από τους Πιστοποιητικούς Οργανισμούς. Ομόφωνη ήταν η δήλωση ότι μια πολύ μικρή μερίδα παραγωγών είναι αυτή που ενημερώνεται από το διαδίκτυο.

Τέλος, δεν εμφανίζονται όλοι οι πιστοποιητικοί οργανισμοί αισιόδοξοι για την πορεία των δικτύων τυποποίησης και εμπορίας. Ενώ οι δύο οργανισμοί θεωρούν ότι

⁵² Ερωτώμενος 5, σελ. 6.

⁵³ Ερωτώμενος 7, σελ. 6.

έστω και με αργούς ρυθμούς αυτό επεκτείνεται- λόγω της ανάγκης να συνεχιστεί η παραγωγή του βιολογικού λαδιού, επικρατεί και η άποψη ότι «το δίκτυο είναι ασθενές και δεν επεκτείνεται- όπως άλλωστε συμβαίνει και στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, να επικρατεί δηλαδή ένα κλίμα μη ανάπτυξης. Βέβαια υπάρχουν και κάποιες μικρές πρωτοβουλίες βιοκαλλιεργητών όπως του Γιώργου Σακελλαρόπουλου, αλλά δυστυχώς αυτές είναι λίγες» (ερωτώμενος 6, σελ. 14).

Αυτό όμως που πρέπει να συνειδητοποιήσουμε, είναι ότι «Η αγροτική ανάπτυξη στην Ελλάδα είναι μονόδρομος, συνυφασμένος με την βιοκαλλιέργεια. Μόνο όταν το συνειδητοποιήσουμε θα μπορέσουμε να μπούμε στην διεθνή αγορά και να καταπολεμήσουμε τους κάμπους και τους ελαιώνες της Ιταλίας» (ερωτώμενος 6, σελ. 16). Το ελαιόλαδο της Μάνης έχει κάποια σύσταση και κάποια ποιότητα μοναδική που μπορεί να σταθεί απέναντι στα άλλα βιολογικά λάδια της Ευρώπης και να κερδίσει κάποιο μεγαλύτερο μερίδιο στην παγκόσμια αγορά. Αυτό που απαιτείται είναι πρωτίστως οι κρατικοί φορείς να στρέψουν το ενδιαφέρον τους με εντονότερο ‘ζήλο’ στην βιοκαλλιέργεια και εν συνεχεία όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς να ανταπεξέλθουν με σύνεση και υπευθυνότητα στα καθήκοντά τους.

7.3.2. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με ομάδες βιοκαλλιεργητών

Οι αντιπρόσωποι ομάδων βιοκαλλιεργητών της Μάνης, διαφοροποιούνται στις απόψεις τους, ανάλογα με το αν δραστηριοποιούνται στην δυτική ή ανατολική πλευρά της Μάνης. Πιο συγκεκριμένα, στη Λακωνική Μάνη οι αντιπρόσωποι παραδέχονται ότι η οικονομική επιδότηση ήταν το μοναδικό κίνητρο για τους παραγωγούς ώστε να μετατρέψουν την παραγωγή τους σε βιολογική και να ενταθούν στην βιοκαλλιέργεια. Αντίθετα, για την Μεσσηνιακή, *«Η επιδότηση, ήταν ένα επιπλέον έσοδο για τον παραγωγό. Σίγουρα βοήθησε για να πειστεί ο παραγωγός να μετατρέψει την παραγωγή του σε βιολογική, όμως στην περιοχή ούτως ή άλλως, με τις συγκεκριμένες εδαφολογικές συνθήκες, δεν υπήρχαν και πολλά περιθώρια άσκησης άλλου είδους καλλιέργειας. Άλλωστε, από την αρχή είχαν και την στήριξη και την συνδρομή από τον κ. Μπλάουελ»* (ερωτώμενος 9, σελ.2).

Επιπλέον, στην Λακωνική Μάνη οι ίδιοι οι παραγωγοί ήταν αυτοί που εκδήλωσαν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ένταξη τους στον Κανονισμό, ενώ στην Μεσσηνιακή ήταν ο Μπλάουελ που με πολύ κόπο και διαρκή αγώνα κατάφερε να πείσει τους αγρότες της περιοχής, πολύ πριν επέλθουν οι επιδοτήσεις- ιδιαίτερα των ορεινών χωριών όπου γίνονται λιγότεροι ψεκασμοί, να στρέψουν τις καλλιέργειές τους σε βιολογικές, αφού ούτως ή άλλως στην εν λόγω περιοχή οι πιο πολλοί δεν είχαν συνηθίσει την χρήση λιπασμάτων και έκαναν ήπιας μορφής καλλιέργεια. *«Όταν λοιπόν ο Μπλάουελ τους πρότεινε να μπουν στην βιολογική καλλιέργεια, ενισχύοντάς τους με το να τους παρέχει μόνιμα γεωπόνο ελεγκτή-σύμβουλο, με το να επιβαρύνεται ο ίδιος τα έξοδα πιστοποίησης και δίνοντάς τους παράλληλα και ένα πριμ παραγωγικότητας, οι ντόπιοι παραγωγοί προσχώρησαν στον κλάδο αυτό»* (ερωτώμενος 9.σελ.5).

Ακόμη και σήμερα, οι παραγωγοί στο Λεύκτρο συνεχίζουν να παράγουν βιολογικά και ας μην 'έρχονται' οι ενισχύσεις που περιμένουν, με αποτέλεσμα η σχέση προστασίας περιβάλλοντος με οικονομική επιδότηση να μην είναι αμφίδρομη, όπως ισχύει επί τον πλείστον στην Ανατολική Μάνη.

Πάντως, και στους δύο Νομούς, και ειδικότερα μέσα στα όρια της Μάνης που μελετάμε, τα επόμενα χρόνια αναμένεται ότι θα μειωθεί αισθητά ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών. Στην Λακωνική λόγω της παύσης των επιδοτήσεων και στην Μεσσηνιακή λόγω της γηραιότητας των παραγωγών και των επακόλουθων φυσικών θανάτων. *«Αν και το μέρος είναι ιδανικό για την βιολογική ελιά και το δίκτυο που έχει*

αναπτυχθεί με το πέρασμα των χρόνων είναι πολύ δυνατό και γερό, αρχίζει να έγκειται θέμα παραγόμενης ποσότητας-δηλαδή όχι ακόμα αλλά η πορεία αυτό υποδεικνύει. Τα τελευταία 6 χρόνια αποχώρησαν πολλοί. Από τους 100 βιοκαλλιεργητές ζήτημα είναι οι 15, να είναι ηλικίας 40–70 ετών. Εξάλλου, οι νέοι έχουν φύγει από τον τόπο τους και δυστυχώς δεν δίνονται και από την πολιτεία κίνητρα για νέους αγρότες να ενταχθούν στην βιοκαλλιέργεια. Έτσι, ο κλάδος θα συνεχίσει μόνον με τους οικολόγους βιοκαλλιεργητές» (ερωτώμενος 9, σελ. 12).

Βέβαια, υπάρχουν και σημεία όπου οι αντιπρόσωποι των ομάδων συμφωνούν, όπως στο ότι η Κοινοτική Νομοθεσία είναι επαρκής και ότι τα προβλήματα που παρουσιάζονται είναι οικονομικής φύσεως και όχι νομοθεσίας. Επίσης συγκλίνουν και στο ότι δεν υπάρχει ενιαία πολιτική και στρατηγική, αντίθετα η κάθε Νομαρχία ακολουθεί την δική της γραμμή, ανεξάρτητα από τις άλλες, ενώ αυτό που θα έπρεπε να ισχύει στην πράξη είναι ότι «όλο το πόδι του Ταϋγέτου-που έχει εξαιρετική ποιότητα λαδιού, να προωθεί το ιδιαίτερο αυτό χαρακτηριστικό που διαθέτει και να κρατήσει κάποια ξεχωριστή τιμή, ώστε και το κόστος να μπορεί να ελεγχτεί –κρατηθεί και το προϊόν να είναι πιο ανταγωνιστικό στις ξένες αγορές» (ερωτώμενος 2, σελ. 5).

Άλλωστε γι αυτό το μανιάτικο λάδι, αν και κατ' ομολογία όλων είναι το καλύτερο, δεν κατάφερε να γίνει επώνυμο και να φθάσει στις διεθνείς αγορές. "Ακριβώς επειδή είμαστε τόσο σίγουροι ότι έχουμε το καλύτερο λάδι, δεν προσπαθήσαμε και δεν προσέξαμε στο τι θέλει ο πελάτης. Ο καλός πωλητής προσανατολίζεται στις ανάγκες του πελάτη και ποτέ δε λέει ότι εγώ έχω το καλύτερο και αν δεν το αγοράσεις, είσαι βλάκας. Ο κόσμος αγοράζει όνομα, δεν ξέρει τι έχει το μπουκάλι. Το λάδι Τοσκάνης έχει όνομα και μπορεί να πωλείται με 30 ευρώ το μισό λίτρο, είναι σαν να αγοράζεις αυτοκίνητο Mercedes, το ελληνικό λάδι με το μισό ή με το χ της τιμής, είναι σαν να αγοράζεις SCODA. Το πρώτο, λοιπόν, λάθος είναι η περηφάνια μας και το δεύτερο ότι, παρόλο που ξέρουμε ότι είναι το καλύτερο, το πουλάμε φθηνά. Είναι το ελληνικό κόλπο, να είσαι δηλαδή φθηνότερος από το γείτονα και ό,τι γίνει, που αυτό όμως είναι επικίνδυνο και δε βοηθάει ούτε εσένα ούτε το γείτονα", αναφέρει σε μια συνέντευξη ο στενός συνεργάτης του Μπλάουελ, Κώστας Ξυδέας⁵⁴.

⁵⁴http://www.flashmes.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=71:2008-07-17-05-38-45&catid=40:166&Itemid=79

Όσον αφορά στους Οργανισμούς Πιστοποίησης, για την βελτίωση του θεσμικού πλαισίου, θα πρέπει να παρθούν κάποια πρόσθετα μέτρα. Όλοι οι εκπρόσωποι συγκλίνουν στο ότι απαιτείται διαφάνεια στους ελέγχους που πραγματοποιούνται στους παραγωγούς. *«Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα που έχει ελληνικούς μονάχα πιστοποιητικούς οργανισμούς. Σε όλες τις άλλες χώρες της Ε.Ε. υπάρχουν οργανισμοί και από άλλες χώρες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι έχουν επανειλημμένα αποδείξει ότι είναι καλοί γνώστες στον τομέα της ελιάς και δεν χρειάζονται υποδείξεις και βοήθεια από καμία άλλη χώρα της Ε.Ε. Όμως, το Φεβρουάριο του 2008 βγήκε η γενική φόρμα της ΚΥΑ που επεξηγούσε για την Ελλάδα κάποια πράγματα, όπως 1) δώσε σε όσους οργανισμούς θέλεις άδεια όμως για τους ελεγκτές θα πρέπει να υπάρχει κάποιος περιορισμός, π.χ. 200 παραγωγοί ανά ελεγκτή, και 2) είμαστε η μοναδική χώρα που οι πιστοποιητικοί της οργανισμοί δεν μπορούν να πιστοποιούν σκευάσματα ώστε οι γεωργοί να μειώσουν την λίπανση. Επίσης, από πέρυσι αν κάποιος παραγωγός θέλει να πραγματοποιήσει κάποιες αλλαγές, έχει ο ίδιος απευθείας σχέση με Ευρώπη, που απαιτούνται πολλά χαρτιά να συμπληρωθούν από τον ίδιο και γενικώς αυξάνει την γραφειοκρατία σε σχέση με πριν»* (ερωτώμενος 1, σελ 3).

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τους εκπροσώπους των ομάδων βιοκαλλιεργητών, τόσο από την Λακωνική όσο και από την Μεσσηνιακή Μάνη, το κόστος πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων θεωρείται από χαμηλό έως μετρίου επιπέδου ενώ οι τιμές των βιολογικών προϊόντων θεωρούνται από υψηλές έως και πολύ υψηλές για τον τελικό καταναλωτή, που βρίσκεται στην εγχώρια αγορά.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των ομάδων βιοκαλλιεργητών με τα ελαιουργεία είναι κατά κύριο λόγο προσωπικές-οικογενειακές, αν και τα τελευταία χρόνια είναι κατά ένα μικρό ποσοστό λιγότερο σταθερές και προσωπικές από ότι στο παρελθόν. *«Δεν λείπουν όμως και οι διαφωνίες αλλά υπάρχει διάθεση και μέσα από την συζήτηση βρίσκονται λύσεις στα εκάστοτε προβλήματα. Είναι τόσο οικογενειακές οι σχέσεις που περίπου το 80% των παραγωγών, μοιράζει την παραγωγή του και στα 4 ελαιουργεία της περιοχής, και το υπόλοιπο 20% δεν πράττει αναλόγως διότι η απόσταση του ελαιουργείου με το κτήμα τους αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα»* (ερωτώμενος 9, σελ. 8).

«Την μοναδική δύναμη στην αλυσίδα προσφοράς των βιολογικών προϊόντων την έχουν οι εμπορικές επιχειρήσεις αφού οι παραγωγοί είναι αδύναμοι, και καθόλου οργανωμένοι. Οι παραγωγοί που είναι οργανωμένοι και θα μπορούσαν να κάνουν κάτι, είναι δύο ομάδες. Στο Αίγιο και στην Σπάρτη, ο Κεφαλάς» (ερωτούμενος 2, σελ. 7).

Όλοι συγκλίνουν στο ότι η μεγαλύτερη ποσότητα διατίθεται στο εξωτερικό και ένα μόνον μικρό μέρος της παραγωγής διατίθεται στον καταναλωτή απευθείας από τον παραγωγό. *«Η διάθεση του βιολογικού λαδιού στην τοπική αγορά είναι μηδαμινή»* (ερωτώμενος 1, σελ. 9).

Το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχεται από την πολιτεία είναι από ελάχιστα έως καθόλου ικανοποιητικό και αυτό που απαιτείται κατά γενική ομολογία είναι η παρουσία ενός προγράμματος εκπαίδευσης για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (ελεγκτές, γεωπόνους, παραγωγούς κ.α.), με την μορφή σεμιναρίων που θα συμμετέχουν όλοι. Όμως, *«απαιτείται ειδική προσέγγιση στους παραγωγούς, διότι οι περισσότεροι δεν είναι μορφωμένοι και για να τους κεντρίσεις το ενδιαφέρον θα πρέπει να φέρεις τα μαθήματα στα μέτρα τους, στα δικά τους πρότυπα. Υπάρχουν βέβαια ορισμένα προγράμματα από το Υπουργείο Παιδείας που διοργανώνονται σε συνεργασία με το Κέντρο Εκπαίδευσης Ενηλίκων της Νομαρχίας Μεσσηνίας, όμως δεν είναι ευρεία διαδεδομένα. Πρόσφατα ολοκληρώθηκε ένα τέτοιου είδους πρόγραμμα 350 ωρών όπου περιλάμβανε μαθήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, αρχές τις οικονομίας, κάποιες ιδέες marketing, συνδιαλέξεις και συζητήσεις με γεωπόνο, ακόμα και για τα αρωματικά φυτά από τα οποία, κυρίως οι ξένοι, πίνουν ροφήματα»* (ερωτώμενος 9, σελ. 14).

Αυτό που επίσης παρατηρήθηκε, είναι ότι στην Μεσσηνιακή Μάνη, η βιοκαλλιέργεια, σχετίστηκε και με τον τουρισμό, στα ορεινά κυρίως χωριά της περιοχής, όπου σε ταβέρνες προωθούνται ακόμα και σήμερα τα τοπικά προϊόντα και το βιολογικό λάδι της περιοχής. *«Βέβαια, οι κύριοι καταναλωτές σε αυτές τις περιπτώσεις είναι τουρίστες πεζοπόροι και φυσιολάτρες που έχουν έρθει στην ορεινή Μάνη για πεζοπορίες και τους αρέσει να συζητούν με τους ντόπιους κατοίκους και να μαθαίνουν την ιστορία και τον τρόπο ζωής τους. Αυτό το ποσοστό είναι μικρό, της τάξεως του 5 %, δεν παύει όμως να υφίσταται»* (ερωτώμενος 9, σελ. 11). Αντίθετα, στην Λακωνική δεν σχετίζεται με τον τουρισμό. *«Θα μπορούσε όμως να προάγει σε μεγαλύτερο ποσοστό τις εξαγωγές και να κάνει το βιολογικό λάδι πιο γνωστό, μέσω του αγροτουρισμού και την δημιουργία επισκέψιμων αγροκτημάτων»* (ερωτώμενος 2, σελ. 9).

Για κάποιους, η βιολογική καλλιέργεια αποτελεί την συνέχεια της παραδοσιακής καλλιέργειας αφού και από τα πρώτα χρόνια άσκησης γεωργίας, οι αγρότες δεν έριχναν λιπάσματα. Μόνο που η βιολογική γεωργία περιλαμβάνει πλέον και τεχνικές με επιστημονική γνώση. Για κάποιους άλλους όμως, *«η βιολογική καλλιέργεια στην Μάνη συνδέθηκε με την αγάπη προς αυτόν τον τόπο, που ξεκίνησε από ξενόφερτους*

που είχαν οικολογικές ανησυχίες και αγάπησαν τον τόπο σαν να ήταν ο τόπος τους» (ερωτώμενος 2, σελ. 5).

Όσον αφορά το δίκτυο τυποποίησης και εμπορίας είναι φανερό ότι είναι σε καλύτερη κατάσταση από ότι πριν μερικά χρόνια αλλά στην Λακωνική Μάνη είναι πιο ασθενές από την Μεσσηνιακή. *«Το μερίδιο της αγοράς που κατακτιέται με το πέρασμα των χρόνων, είναι όλο και μεγαλύτερο και αφορά και απομακρυσμένες αγορές όπως είναι η Κίνα»* (ερωτώμενος 9, σελ. 10).

Σίγουρα η βιολογική γεωργία στην υπό μελέτη περιοχή έχει ακόμα πολύ δρόμο μπροστά της. *«Αρκεί να χαράξει μια πορεία σωστή, με διαφήμιση και σωστή αξιοποίηση του τουρισμού. Η ενιαία στρατηγική στο τόξο της Μάνης είναι απαραίτητη για να είναι η εμπορία του βιολογικού μας λαδιού ανταγωνιστική στην παγκόσμια αγορά»* (ερωτώμενος 1 σελ. 12). *«Θα μπορούσε για παράδειγμα τώρα με τον Καλλικράτη, να δοθούν κίνητρα για βιολογική καλλιέργεια και την δημιουργία οικολογικών αγροκτημάτων, με μια ταυτόχρονα ενιαία πολιτική προώθησης του προϊόντος. Αυτό όμως που προϋποθέτει, είναι πρωτίστως η ενημέρωση των καταναλωτών που στις μέρες μας είναι σχεδόν ανύπαρκτη»* (ερωτώμενος 2, σελ. 12).

Συνοψίζοντας, *«Η αγροτική ανάπτυξη στην Ελλάδα είναι μονόδρομος και συνυφασμένη με την βιοκαλλιέργεια. Μόνο όταν το συνειδητοποιήσουμε θα μπορέσουμε να μπούμε στο παιχνίδι του ανταγωνισμού με τον ευρωπαϊκό Νότο. Η Ελλάδα έχει τις δυνατότητες, αρκεί το κράτος να δώσει το κίνητρο στους παραγωγούς για να ρισκάρουν»* (ερωτώμενος 1, σελ. 14).

Όμως, από την άλλη μεριά, είναι φανερή μια τάση για στροφή της καλλιέργειας σε ολοκληρωμένη διαχείριση, που προωθείται από την Ένωση, και που θα απορροφήσει όλους όσους είχαν μπει στην βιοκαλλιέργεια καθαρά για την οικονομική ενίσχυση. Αυτό λαμβάνει χώρα λόγω της προώθησης λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, που γιγαντιαίες επιχειρήσεις όπως η Bayer έχουν επενδύσει τεράστια κεφάλαια σε μηχανήματα και λιπάσματα τέτοιου είδους, ώστε να συνεχίσουν να πωλούνται τέτοια χημικά. Εξάλλου, αν όλοι καταναλώναμε βιολογικά, η γη δεν θα μπορούσε να μας θρέψει..

7.3.3. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με συνεταιρισμούς

Οι εκπρόσωποι των συνεταιρισμών βιοκαλλιεργητών της Μάνης, τόσο στην Λακωνική όσο και στην Μεσσηνιακή, συγκλίνουν στα περισσότερα σημεία. Πρωτίστως, θεωρούν ότι το βασικότερο και μοναδικό θα μπορούσαμε να πούμε κίνητρο, για τους περισσότερους παραγωγούς, ώστε να μετατρέψουν την καλλιέργειά τους σε βιολογική, ήταν η επιδότηση και ότι το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ένταξη στον Κανονισμό για την επιδότηση το επέδειξαν οι ίδιοι οι παραγωγοί. Χωρίς αυτό το συμπληρωματικό βοήθημα της επιδότησης, μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό παραγωγών θα έμενε στην καλλιέργεια καθαρά από ιδεολογία. Εξάλλου, οι ιδιοκτησίες είναι μικρές και οι παραγωγοί παραμένουν στην συμβατική καλλιέργεια για το λόγο ότι η μετατροπή είναι ασύμφορη.

Δευτερευόντως, τα περιβαλλοντικά μέτρα επιτυγχάνονται μέσα από την βιοκαλλιέργεια. Με την βιολογική δράση, σίγουρα προστατεύεται το περιβάλλον. *«Το ποσοστό όμως των βιοκαλλιεργητών που ως πρώτο κριτήριο έχει το περιβάλλον και εν συνεχεία το οικονομικό, είναι πολύ μικρό»* (ερωτώμενος 11, σελ.4). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι με την ένταξη στην βιολογική γεωργία, η απόδοση των δέντρων είναι μειωμένη κατά 20-30%, που σημαίνει μείωση στην παραγόμενη ποσότητα, και αν λάβουμε υπόψη τον πολυτεμαχισμό των καλλιεργούμενων εκτάσεων, δημιουργούνται επιπλέον προβλήματα στην προώθηση της βιολογικής γεωργίας.

Κατά γενική ομολογία, το υπάρχων εθνικό θεσμικό πλαίσιο χρειάζεται πολλές βελτιώσεις. Πρώτα απ' όλα, παρατηρούνται δυσλειτουργίες στις πληρωμές των επιδοτήσεων αλλά και γενικότερα η γραφειοκρατία που παρατηρείται είναι μεγάλη. *«Υπάρχουν συχνά προβλήματα που σχετίζονται με την γραφειοκρατία και την έλλειψη κρατικών κονδυλίων. Για παράδειγμα, με το σύστημα ψηφιοποίησης των αγροτεμαχίων, ενώ έχουν κατατεθεί όλα τα απαραίτητα δικαιολογητικά, οι πληρωμές αργούν να πραγματοποιηθούν, λόγω καθυστέρησης στον έλεγχο τους»* (ερωτώμενος 11, σελ.4).

Πλέον, η μετατροπή της συμβατικής καλλιέργειας σε βιολογική, από την πλευρά των συνεταιρισμών, επικρατεί ομόφωνα η άποψη ότι δεν είναι και τόσο συμφέρουσα. *«Οι παράγοντες που συντελούν στην αύξηση του κόστους παραγωγής είναι τα έξοδα του γεωπόνου για την παρακολούθηση της καλλιέργειας, τα λιπάσματα-φυτοφάρμακα και τα*

έξοδα για την πιστοποίηση του προϊόντος, που σε συνδυασμό με την τιμή πώλησης που επικρατεί στην αγορά, δεν ενθαρρύνει την μετατροπή της καλλιέργειας σε βιολογική» (ερωτώμενος 8, σελ.7).

Όσον αφορά την διαδικασία πιστοποίησης, «Αν η εταιρεία πιστοποίησης λειτουργεί σωστά και οι παραγωγοί από την μεριά τους είναι τυπικοί στις υποχρεώσεις τους, τότε δεν παρατηρείται κάποιο πρόβλημα στη διαδικασία πιστοποίησης. Από την άλλη όμως, αυτό δεν ισχύει πάντα γιατί και οι έλεγχοι που αντιστοιχούν στους ελεγκτές δεν είναι καθορισμένοι και οι παραγωγοί πολλές φορές δεν ζητούν έγκαιρα τα χαρτιά που χρειάζονται» (ερωτώμενος 11, σελ.7). Όσον αφορά στο κόστος πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων, δεν θεωρείται υψηλό αλλά ούτε και χαμηλό κατά την άποψη των συνεταιρισμών.

Την μεγαλύτερη όμως δύναμη στην αλυσίδα προσφοράς του βιολογικού λαδιού, είναι φανερό πως την έχουν οι εμπορικές επιχειρήσεις και εν συνεχεία κάποιοι μεγάλοι συνεταιρισμοί- όσο πιο μεγάλοι τόσο μεγαλύτερη δύναμη εμφανίζουν. Οι παραγωγοί είναι οι πιο αδύναμοι στην αλυσίδα προσφοράς. «Το δίκτυο εμπορίας δεν παρουσιάζει μεγάλες διαφοροποιήσεις με το πέρασμα των χρόνων και οι σχέσεις των συμβαλλομένων είναι κατά κύριο λόγο προσωπικές και σταθερές. Σπάνια παρατηρούνται κάποιες αλλαγές στην συνεργασία τους. Εξάλλου, τα τυποποιητήρια δεν είναι πολλά στην εν λόγω περιοχή και οι παραγωγοί δεν έχουν και πολλές επιλογές και αναγκαστικά συνεργάζονται με μια από τις δύο αυτές εταιρείες που τους εγγυάται ότι την μεγαλύτερη έστω ποσότητα που θα παράγουν, θα την πάρουν και θα την διαθέσουν στο εξωτερικό» (ερωτώμενος 11, σελ. 7-8). Δεν είναι όμως και λίγοι οι παραγωγοί που από την Λακωνική Μάνη προσφεύγουν στον Μπλάουελ, αφού η Λακωνία διαθέτει ακόμη και σήμερα ασθενές δίκτυο. Πάντως, κατά γενική ομολογία, κύρια αγορά διάθεσης του βιολογικού λαδιού είναι το εξωτερικό με μικρά ποσοστά διάθεσης στην εγχώρια αγορά και ακόμα μικρότερα στα καταστήματα με βιολογικά. «Δεν λείπουν όμως και οι προσπάθειες από την πλευρά των συνεταιρισμών για την προσέγγιση εγχώριων πελατών μέσω της διαφήμισης του προϊόντος με τη συμμετοχή σε εκθέσεις (Σελλασία, Γκάζι, Σύνταγμα, Θεσσαλονίκη κ.α.) » (ερωτώμενος 8, σελ. 9).

Η βιοκαλλιέργεια, σύμφωνα με τις απόψεις των συνεταιρισμών, δεν σχετίζεται ιδιαίτερα με τον τουρισμό στην περιοχή της Μάνης, ούτε με την ιστορία του τόπου αλλά με το δίκτυο εμπορίας που έχει αναπτυχτεί και τις εξαγωγές που αυτό καλύπτει. «Θα έπρεπε η καλλιέργεια να συνδέεται με την ιστορία του τόπου, να προωθείται και να προβάλλεται ως διαφήμιση ο τόπος παραγωγής ενός προϊόντος, ειδικότερα όταν

πρόκειται για ένα προϊόν όπως το λάδι που έχει τεράστια ιστορία πίσω του. Χαρακτηριστικό της Μάνης είναι το κλάδεμα της καρποφορίας που καθορίζει της παραγωγή κάθε χρονιάς. Ο τόπος, οι καιρικές συνθήκες και τα εδαφολογικά χαρακτηριστικά, καθορίζουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του λαδιού της Μάνης. Στην Καλαμάτα, σώζεται ελιά 800 ετών⁵⁵» (ερωτώμενος 8, σελ. 10). Συνεπώς, η ποιότητα του μανιάτικου λαδιού μπορεί να είναι άριστη, όμως δεν έχει προωθηθεί κατάλληλα στην αγορά ώστε να καταλάβει την θέση που του αρμόζει διεθνώς.

Οι επιδοτήσεις που παίρνονται για την καλλιέργεια βιολογικού λαδιού αποτελούν για τους περισσότερους το κύριο κίνητρο για την παραγωγή τους. «Λόγω της μείωσης των επιδοτήσεων πολλοί 'αγανακτισμένοι' παραγωγοί αποχωρούν από την βιοκαλλιέργεια και επιστρέφουν στην συμβατική γεωργία. Αν και το μέρος είναι ιδανικό για την βιολογική ελιά και το δίκτυο που έχει αναπτυχθεί έχει γερές βάσεις, δεν ακολουθείται κάποιος προγραμματισμός, όχι μόνο για την περαιτέρω ανάπτυξη, αλλά και για την διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης» (ερωτώμενος 11, σελ. 10).

Επιπρόσθετα, το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχεται από την πολιτεία είναι λίγο έως καθόλου ικανοποιητικό. «Κανένας παραγωγός δεν εφαρμόζει σωστά την μέθοδο της βιοκαλλιέργειας. Απαιτείται μέσω σεμιναρίων, οι γεωπόνοι να δείξουν στους παραγωγούς πώς να καλλιεργούν σωστά την ελιά, ώστε και η απόδοσή της να μην είναι μειωμένη. Για παράδειγμα, πολλοί βιοκαλλιεργητές χρησιμοποιούν λιπάσματα επειδή τα χρησιμοποιούν και οι «γείτονές» τους, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι και το δικό τους χωράφι εμφανίζει τα ίδια συμπτώματα με του διπλανού. Θα πρέπει ο γεωπόνος λοιπόν, να φέρει τα μαθήματα στα μέτρα των παραγωγών, να βρει τον κατάλληλο τρόπο για να τους πείσει για τη μέθοδο που θα ακολουθήσουν στις καλλιέργειές τους» (ερωτώμενος 11, σελ. 10).

Επικρατεί ομοφωνία στο ότι η βιολογική γεωργία δεν έχει φτάσει στα όριά της και ότι τον καθοριστικότερο παράγοντα για την συνέχιση της βιολογικής καλλιέργειας αποτελούν οι τιμές. Τα βιολογικά προϊόντα για να γίνουν πιο προσίτα στους καταναλωτές, θα πρέπει να διαφημιστούν από τους αρμόδιους φορείς αλλά ταυτόχρονα θα πρέπει να τονιστούν και τα θετικά τους αποτελέσματα στην υγεία, να ευαισθητοποιήσουν δηλαδή το καταναλωτικό κοινό για τις διατροφικές αξίες που προσφέρουν.

⁵⁵ Η ελιά λέγεται ότι ζει μερικές εκατοντάδες χρόνια, χωρίς αυτό να μπορεί να πιστοποιηθεί, γιατί ο κορμός της, ύστερα από μια ορισμένη ηλικία, σαπίζει έτσι που είναι αδύνατο να μετρηθούν οι κύκλοι.- <http://www.livopedia.gr/>

Ο τελικός καταναλωτής είναι αναμφίβολα σε μεγαλύτερο ποσοστό κάτοικος εξωτερικού. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι *«οι ξένοι είναι πιο ευαισθητοποιημένοι σε θέματα διατροφής και υγείας»* (ερωτώμενος 8, σελ. 14). Σημαντικό όμως παράγοντα παίζει και η τιμή που διατίθενται στην αγορά, και αν η τιμή είναι αρκετά αυξημένη, σε συνδυασμό με την μη ικανοποιητική ενημέρωση του κοινού, η ζήτηση του συμβατικού αυξάνεται, κυρίως στην εγχώρια αγορά αλλά και στην αλλοδαπή.

Πέρα από τις κοινές τους απόψεις, οι συνεταιρισμοί παρουσιάζουν και κάποιες διαφοροποιήσεις που κυρίως οφείλονται στην διαφορετική νοοτροπία μεταξύ των νομών που ανήκουν, και ας ανήκουν και οι δύο στην ευρύτερη περιοχή της Μάνης. Η βιολογική γεωργία βοηθάει αρκετά στο προφίλ της περιοχής της Μεσσηνιακή Μάνης και κατ' επέκταση στην γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής, ενώ στην Λακωνική η βιολογική γεωργία συμβάλλει μονάχα με την απόδοση του συμπληρωματικού βοηθήματος στους βιοκαλλιεργητές, με άλλα λόγια την επιδότηση.

Στην Λακωνική τα τελευταία χρόνια έχει ραγδαία ανάπτυξη η ολοκληρωμένη διαχείριση ενώ στην Μεσσηνιακή η ολοκληρωμένη δεν είναι τόσο ανεπτυγμένη. *«Τώρα τελευταία υπάρχει η τάση προς την ολοκληρωμένη διαχείριση, αφού στην βιολογική και δεν έχει ανοίξει κάποιο πρόγραμμα και η απόδοση είναι μικρότερη κατά 20-25%. Επιπλέον, η ολοκληρωμένη διαχείριση ενισχύει την κυκλοφορία του χρήματος, αφού συνεχίζεται η χρήση των λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων»* (ερωτώμενος 11, σελ. 13).

Κατά γενική όμως ομολογία των συνεταιρισμών της Μάνης, η βιοκαλλιέργεια αποτελεί ιδεολογία, τρόπο ζωής, όμως το καθαρό κέρδος των παραγωγών σε αναλογία με τον κόπο, την τιμή και την απόδοση της βιολογικής ελιάς, τους ωθεί τους σε άλλες μεθόδους καλλιέργειας. *«Είναι μια σύνθεση υψηλής επιστημονικής προσέγγισης και παραδοσιακών γεωργικών πρακτικών που τείνουν να εκλείψουν. Απαιτεί πολύ κόπο από μέρους των παραγωγών, το κράτος δεν τους ενισχύει όπως θα έπρεπε, και επιπρόσθετα λόγω των πολλών μεσαζόντων, οι τιμές για τον τελικό καταναλωτή είναι πολύ υψηλές. Όλα αυτά συνηγορούν στο να μην συμφέρει τους παραγωγούς να συνεχίζουν αυτού του είδους καλλιέργεια και να επιστρέφουν είτε στη συμβατική γεωργία είτε σε άλλες μεθόδους καλλιέργειας»* (ερωτώμενος 11, σελ. 14).

7.3.4. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με ελαιουργεία

Η πλειοψηφία των ελαιουργείων της περιοχής της Μάνης συμφωνούν στο ότι το οικονομικό κίνητρο είναι αυτό που ώθησε τους παραγωγούς στην μετατροπή της καλλιέργειάς τους σε βιολογική και ότι οι παραγωγοί είναι αυτοί που εκδήλωσαν ενδιαφέρον για την ένταξή τους στον Κανονισμό.

Υπάρχει όμως έντονα η αμφιβολία για τον πραγματικό αριθμό των δηλωθέντων καλλιεργητών που ασκούν όντως βιολογική μέθοδο. *«Δεν πραγματοποιείται ουσιαστικός έλεγχος για το πόσοι δηλωμένοι βιοκαλλιεργητές ασκούν όντως βιολογική καλλιέργεια, αφού η επιδότηση είναι συνυφασμένη με τα στρέμματα και όχι με την παραγωγή, με αποτέλεσμα η βιοκαλλιέργεια να συνδέεται πολλές φορές με την ακαλλιεργησία»* (ερωτώμενος 3, σελ.2). Στην ενίσχυση της αμφιβολίας συνηγορεί και το ότι *«πολλά από τα κτήματα που είναι ενταγμένα στο πρόγραμμα της βιοκαλλιέργειας, δεν τηρούν τις προδιαγραφές και χρησιμοποιούν λιπάσματα»* (ερωτώμενος 3, σελ.3).

Από την άλλη, η παύση των επιδοτήσεων ερμηνεύεται και με παντελή παύση της βιολογικής καλλιέργειας, αφού το κόστος παραγωγής των βιολογικών προϊόντων είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο των συμβατικών και το μοναδικό συγκριτικό πλεονέκτημα της βιολογικής γεωργίας, από την πλευρά των παραγωγών, είναι η επιδότηση. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι συνυφασμένη με την επιδότηση και οφείλεται καθαρά σε αυτήν. *«Τα φιλοπεριβαλλοντικά μέτρα είναι μόνο αυτά που περιλαμβάνονται στους κανονισμούς ώστε η καλλιέργεια να θεωρείται βιολογική. Δίχως την επιδότηση, οι περισσότεροι παραγωγοί δεν θα στρεφόντουσαν στην βιοκαλλιέργεια και κατ' επέκταση σε καλλιέργειες που προστατεύουν το περιβάλλον»* (ερωτώμενος 3, σελ.4).

Το κόστος πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων χαρακτηρίζεται από μέτριο έως χαμηλό. *«Βέβαια ο ιδιοκτήτης του ελαιοτριβείου το καταβάλλει από την αρχή της χρονιάς χωρίς να ξέρει πόσοι παραγωγοί βιολογικού λαδιού θα επιλέξουν το ελαιουργείο του, όμως το ποσό δεν είναι υψηλό ακόμα και αν έχει λίγους πελάτες. Απλά φροντίζει να μην χάσει την πελατεία του. Αυτό όμως που απαιτείται είναι η πραγματοποίηση αυστηρότερου ελέγχου στους βιοκαλλιεργητές, για την χορήγηση της πιστοποίησης. Τα ελαιουργεία αρκούνται στο λόγο των πελατών τους ότι το λάδι είναι βιολογικό και προβαίνουν στις ανάλογες διεργασίες. Δεν τους χορηγείται κάποια βεβαίωση πιστοποίησης»* (ερωτώμενος 4, σελ.7).

Όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ των ελαιοτριβείων και των βιοκαλλιεργητών, αυτές είναι σταθερές και προσωπικές. *«Δύσκολα μετατρέπονται σε απρόσωπες. Μετά από τόσα χρόνια στον χώρο, είναι λογικό να έχουν μετατραπεί σε προσωπικές»* (ερωτώμενος 4, σελ.8). Όμως αυτό που παρατηρείται συνήθως με τους βιοκαλλιεργητές είναι ότι *«Δεν έχουν τις γνώσεις και την αντιληπτικότητα του τρόπου που κινείται η αγορά. Απουσιάζει η συνεννόηση μεταξύ των δύο μερών»* (ερωτώμενος 12, σελ.8).

Όσον αφορά στη κοινοτική νομοθεσία, η θεωρία κρίνεται επαρκής. Τα προβλήματα παρουσιάζονται στην εφαρμογή της. *«Θα έπρεπε σε κάθε ελαιουργείο να χορηγείται κάποιο έντυπο που θα αποδείκνυε την πιστοποίηση του προϊόντος σε βιολογικό. Βέβαια, όλοι εδώ, γνωρίζομαστε μεταξύ μας και ξέρουμε ποιος παράγει τι και με ποιόν τρόπο. Οι σχέσεις και οι συνεργασίες είναι πολλών ετών. Όταν ένας παραγωγός φέρνει την παραγωγή του, αρκούμαστε στο λόγο του και τηρούμε όλους τους κανονισμούς και την διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται στην παραγωγή βιολογικού λαδιού, ώστε να μην έχει καμία απολύτως επαφή με την παραγωγή του προηγούμενου- καθαρίζοντας σωστά την δεξαμενή για να μην έχουν μείνει υπολείμματα, που επί των πλείστον θα είναι συμβατική»* (ερωτώμενος 4, σελ.3). Επιπλέον, επικρατεί και η άποψη ότι *«με την προβολή των θετικών επιδράσεων από την κατανάλωση των βιολογικών προϊόντων, ότι δηλαδή περιέχουν περισσότερα αντιοξειδωτικά και διάφορες πολυφαινόλες από τα συμβατικά και προστατεύουν από καρδιαγγειακές παθήσεις, ναι μεν μπορεί να ισχύει, αλλά στην πράξη, στην βιολογική γεωργία που ασκείται, χρησιμοποιούνται λιπάσματα και φυτοφάρμακα και συχνά εμφανίζονται και μύξεις των δύο, ώστε να επιτυγχάνονται τα επίπεδα που 'απαιτούνται'»* (ερωτώμενος 3, σελ.3). Επομένως, τίθεται θέμα κατά ποιο βαθμό τηρούνται και πληρούνται οι προϋποθέσεις για την σωστή καλλιέργεια του βιολογικού ελαιοδέντρου και κατά πόσο γίνεται χρήση των επιτρεπόμενων λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.

Από την άλλη, το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχεται από την πολιτεία είναι ελλιπής. *«Οι Διευθύνσεις Γεωργίας θα έπρεπε να διοργανώνουν σεμινάρια που θα υποχρεούνταν οι παραγωγοί να παρακολουθήσουν, όπου και θα παραβρίσκονταν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς- γεωπόνοι, έμποροι, ιδιοκτήτες ελαιουργείων και αντιπρόσωποι από πιστοποιητικούς οργανισμούς. Αν όλοι όσοι αποτελούν την αλυσίδα προσφοράς των βιολογικών προϊόντων, κατάφερναν να συζητήσουν, να εκθέσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και τις προοπτικές- λύσεις που προβλέπουν και να συνεργαστούν,*

τότε ίσως ο κλάδος να άνθιζε και η βιολογική γεωργία να συνέβαλλε πραγματικά στην γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής» (ερωτώμενος 3, σελ.12). «Μόνο για τους νέους αγρότες παρέχεται από το κράτος κάποιου είδους εκπαίδευση» (ερωτώμενος 12, σελ.13).

Λίγες είναι οι περιπτώσεις που δεν θεωρείται συμφέρουσα η μετατροπή της συμβατικής σε βιολογική καλλιέργεια. «Αποτελεί γεγονός ότι η βιοκαλλιέργεια οδηγεί σε μείωση του εισοδήματος του παραγωγού λόγω της μικρότερης απόδοσης που εμφανίζει» (ερωτώμενος 4, σελ.6). Επιπλέον, τα λίγα στρέμματα δεν βοηθάνε στην μετατροπή. Αν όμως τα στρέμματα είναι πάνω από ένα καθορισμένο αριθμό, τότε απαιτείται η ενασχόληση με την βιοκαλλιέργεια, πρωτίστως για την υγεία του αλλά και για την προστασία του περιβάλλοντος. «Όμως, για να επιλέξεις είδους βιολογικής καλλιέργειας πέρα από την επιδότηση πρέπει να υπολογίζεις και την απόδοση σε κιλά που μπορεί να προσφέρει το χωράφι σου αλλά και την τοποθεσία του. Σε κάμπο για παράδειγμα, είναι πιο οικονομικό από ότι σε βουνό» (ερωτώμενος 3, σελ.5).

Βέβαια, οι παραγωγοί απλά προσφέρουν την πρώτη ύλη. Την μεγάλη δύναμη στην αλυσίδα προσφοράς των βιολογικών προϊόντων την εμφανίζουν οι εμπορικές επιχειρήσεις και σε πολύ μικρό βαθμό οι μεταποιητές. «Δεν είναι καλά οργανωμένοι και δεν μπορούν να πετύχουν καλύτερες τιμές, με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο ποσοστό κέρδους να πηγαίνει στους εμπόρους. Εξάλλου, το δίκτυο τυποποίησης είναι επαρκές, το δίκτυο εμπορίας είναι αυτό που χρήζει βοήθειας. Κάθε χρόνο διοργανώνονται κάποιες εκθέσεις με σημαντικότερη την «Eco Festival», όπου και καταβάλλεται μια προσπάθεια προώθησης βιολογικών προϊόντων είτε μέσω συνεργασιών, είτε μέσω λιανικών πωλήσεων. Αυτό όμως δεν αρκεί. Δυστυχώς, ένα δίκτυο εμπορίας είναι εντελώς ανύπαρκτο» (ερωτώμενος 12, σελ.14). «Οι παραγωγοί ενδιαφέρονται μονάχα για την επιδότηση, αδιαφορούν για τον τόπο κατανάλωσης, αν η ζήτηση των προϊόντων τους αφορά την εγχώρια ή του εξωτερικού αγορά, αν το δίκτυο πρόσβασης βρίσκεται σε καλό επίπεδο ή όχι. Αρκεί αυτοί να μπορούν να πουλάνε την παραγόμενη ποσότητά τους στους εμπόρους» (ερωτώμενος 3, σελ.8).

Επίσης, ο ρόλος της διαφήμισης θα έπρεπε να είναι επιτακτικής ανάγκης, αλλά αυτή η αδράνεια προδιαγράφει και την παντελή αδιαφορία για περαιτέρω ανάπτυξη αλλά και άσκηση της βιολογικής γεωργίας. Η βιολογική γεωργία δεν έχει αναπτυχθεί στον βαθμό που θα έπρεπε, και αν και πολλοί έχουν μπει στο πρόγραμμα για την ολοκληρωμένη διαχείριση, κυρίως στο νομό Λακωνίας, αρκετοί είναι αυτοί που

εμμένουν στο βιολογικό τρόπο καλλιέργειας- κυρίως στην περιοχή της πέρα Μάνη, παρόλο τις χαμηλές τιμές των βιολογικών προϊόντων.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με τις απόψεις των ιδιοκτητών ελαιοτριβείων στην περιοχή της Μάνης, αυτό που απαιτείται είναι η σωστή διαχείριση ενός νέου πια προγράμματος, ο αυστηρότατος έλεγχος εκ των άνω, η απαγόρευση της «χύμα» διακίνησης, η συγκράτηση της τιμής σε ικανοποιητικά επίπεδα για τους παραγωγούς, μειώνοντας το περιθώριο κέρδους των μεσαζόντων και φυσικά η συνέχιση της επιδότησης. Σαφώς είναι καλύτερη στην ποιότητα από την συμβατική, αλλά η μέθοδος που ακολουθείται-δίχως αυστηρό έλεγχο, δεν είναι ούτε η σωστή ούτε η πιο υγιεινή. Αν δεν τηρούνται οι κανόνες και αυτοσκοπός είναι μόνον το εύκολο κέρδος, τότε, η βιολογική γεωργία που ασκείται, δεν είναι βιολογική..

7.3.5. Συμπεράσματα συνεντεύξεων με τυποποιητήρια

Τα τυποποιητήρια της περιοχής της Μάνης, συγκλίνουν στα περισσότερα σημεία της μελέτης στην εν λόγω περιοχή. Το κύριο σημείο σύγκλισης αποτελεί το γεγονός ότι ο φορέας που εκδήλωσε ενδιαφέρον για την ένταξη στον Κανονισμό ήταν οι ίδιοι οι παραγωγοί. *«Αν και ο Μπλάουελ- από την μεριά της Μεσσηνιακής Μάνης, ήταν ο οραματιστής και ο καθοδηγητής των παραγωγών της περιοχής, ώστε να ενταχθούν στην βιοκαλλιέργεια και να ωφεληθούν οικονομικά»* (ερωτώμενος 10, σελ.2). Όμως υπάρχει και μια μικρή κατηγορία καλλιεργητών, αυτή των συνειδητοποιημένων οικολογικά καλλιεργητών, που και χωρίς την επιδότηση της βιοκαλλιέργειας, θα παρήγαγαν βιολογικά, με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον.

Όσον αφορά στις νομοθεσίες για την βιοκαλλιέργεια οι τυποποιητές τις θεωρούν επαρκές από πλευρά θεωρίας, όμως στην πράξη, θεωρούν ότι και βελτιώσεις στην ενεργοποίηση κάθε μιας Νομαρχίας ξεχωριστά απαιτούνται και ενιαία πολιτική εφαρμογής επιβάλλεται. *«Η εφαρμογή τους χρειάζεται κάποια ενίσχυση, ή διαφοροποίηση θα έλεγα σε κάποια κομμάτια. Όπως για παράδειγμα, οι ευρωπαίοι επιστήμονες στις Βρυξέλλες που ασχολούνται με την θεωρία, δεν έχουν επαφή με το τι γίνεται στα ελαιοτριβεία στον ελλαδικό χώρο. Είναι πολύ δύσκολο να έχεις μίκτες ανά παραγωγό για να πετυχαίνεις την οξύτητα που απαιτείται για διαφορετικές ποσότητες ελαιοκάρπου που χρειάζονται διαφορετική θερμοκρασία. Επιπλέον, στις κεντρικές υπηρεσίες, όπου καταχωρούνται οι τιμές του βιολογικού λαδιού ανά βδομάδα ανά δημοτικό διαμέρισμα, στέλνονται ακόμη και στην εποχή μας, ότι ζητηθεί με φαξ. Τυπώνονται ύστερα από την καταχώρησή τους και αντί να υπάρχει ένα on line σύστημα, στέλνονται με φαξ και επιπρόσθετα, αρχειοθετούνται όχι ανά νομό, αλλά ανά βδομάδα όλες οι τιμές που εμφανίστηκαν ανά περιοχή, με αποτέλεσμα αν ψάχνεις κάτι, ούτε ηλεκτρονική μορφή να υφίσταται, ούτε άμεσα να μπορείς να ελέγξεις την εξέλιξη ενός παραδείγματος χάριν, νομού. Η ανάπτυξη λοιπόν, σημαίνει οπισθοδρόμηση. Βέβαια, σε άλλα σημεία, και οι Πιστοποιητικοί Οργανισμοί βοηθάνε κάνοντας σωστά τους ελέγχους τους, τηρώντας τις νομοθεσίες, σε αντίθεση με τις περισσότερες Διευθύνσεις Γεωργίας, όπου η πλειοψηφία των υπαλλήλων είναι ευθυνόφοβη με συνέπεια λίγοι να κάνουν σωστά την δουλειά τους»* (ερωτώμενος 12, σελ.3). Όμως, και σε άλλα σημεία, όπως στο σημείο που αφορά τις πληρωμές των επιδοτήσεων, επικρατεί τεράστια γραφειοκρατία χωρίς να υπάρχει ουσιαστικός λόγος. *«Το πρόβλημα καθυστέρησης των πληρωμών, έγκειται στο γεγονός ότι το κράτος δεν έχει τα*

χρήματα για να αποδώσει τις επιδοτήσεις που πρέπει. Σε κάποιους παραγωγούς δίνεται με ποσοστά, ενώ σε κάποιους άλλους, αρκετές φορές, δεν δίνεται και καθόλου. Αυτό οφείλεται στο ότι η διαδικασία ελέγχου έχει κολλήσει σε κάποιο στάδιο και για την επίλυση του προβλήματος, εμπλέκονται πολλοί φορείς» (ερωτώμενος 10, σελ.4). Κατά γενική δηλαδή ομολογία, το εθνικό θεσμικό πλαίσιο, στον βαθμό που υπάρχει, στην πράξη, δεν εφαρμόζεται και δεν τηρείται. «Γι αυτό άλλωστε και η βιολογική καλλιέργεια δεν έχει καταλάβει την θέση που της αρμόζει στον τομέα της γεωργίας» (ερωτώμενος 10, σελ.4).

Η κατάσταση που επικρατεί δυστυχώς, είναι αρκετά δύσκολη γιατί οι βιοκαλλιεργητές αποχωρούν από τον κλάδο λόγω της παύσης των επιδοτήσεων. «Οι βιοκαλλιεργητές ως ιδεολόγοι είναι οι μόνοι που θα παραμείνουν στον κλάδο γιατί για αυτούς είναι τρόπος ζωής και ο μόνος εφικτός τρόπος άσκησης της βιώσιμης γεωργίας» (ερωτώμενος 12, σελ.6). Ιδιαίτερα στην Μεσσηνιακή Μάνη όπου για τους αγρότες είναι η μόνη μέθοδος που χρησιμοποιούν εδώ και 40 το λιγότερο χρόνια.

Εξελικτικά, η μετατροπή των καλλιεργειών των παραγωγών από συμβατικές σε βιολογικές ήταν ανοδική σε όλη την Μάνη, όμως στη Λακωνική το ποσοστό που βασιζόταν στην επιδότηση ήταν μεγαλύτερο από αυτό της Μεσσηνιακής. Στην περιοχή της Μάνης, οι κλιματολογικές και εδαφικές συνθήκες της περιοχής είναι τέτοιες, που ακόμα και το συμβατικό λάδι έχει πολύ καλή ποιότητα. Οργανωμένη σοβαρή προσπάθεια πραγματοποιήθηκε πρώτα στην Μεσσηνιακή με τον Μπλάουελ το 1986, που με το όραμά του και την επιχειρηματική γνώση που τον διέκρινε, κατάφερε να πείσει τους καλλιεργητές της περιοχής ότι λόγω των συγκεκριμένων εδαφολογικών και κλιματολογικών συνθηκών, τους συμφέρει να ασκήσουν βιολογική γεωργία. «Οι παραγωγοί του έδειξαν εμπιστοσύνη και εκείνος βαστούσε στα χέρια του το κλειδί για την προώθηση του καλού λαδιού της περιοχής» (ερωτώμενος 10, σελ.9).

Πλέον ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών είναι σταθερός αν και αναμένεται αισθητή μείωση και στην δυτική αλλά και στην ανατολική Μάνη για διαφορετικούς όμως λόγους. Στην Λακωνική κυρίως για την παύση των επιδοτήσεων, που θα αποτελέσει την κύρια αιτία για την στροφή προς την συμβατική ή ολοκληρωμένη διαχείριση, όπου και λιγότερος κόπος απαιτείται και περισσότερη απόδοση επιτυγχάνεται, και στην Μεσσηνιακή εξαιτίας των φυσικών θανάτων των βιοκαλλιεργητών. Βέβαια, η μείωση του αριθμού των παραγωγών με την πραγματική μείωση της παραγωγής δεν θα είναι ανάλογη, αν αναλογιστεί κανείς πως η επιδότηση ήταν στρεμματική και όχι με βάση την παραγόμενη ποσότητα και συνεπώς αρκετοί

που ήταν αυτοί που την καρπώνονταν και δεν καλλιεργούσαν, θα προσφύγουν σε άλλου είδους ‘επιδότηση’.

Είναι αναμφισβήτητο ότι σχεδόν όλοι οι καλλιεργητές αποσκοπούν στην επιδότηση, δίχως να επιζητούν την περαιτέρω ανάπτυξη και λόγω αυτής επιτυγχάνεται η προστασία του περιβάλλοντος. Οι περισσότεροι αγρότες ούτε καν γνωρίζουν το τι είναι αειφόρος ανάπτυξη. *«Αν δεν υπάρξουν έμμεσοι τρόποι να επιδοτηθούν οι παραγωγοί, δεν θα συμπεριφερθεί κανείς στο οικοσύστημα όπως του αξίζει. Ακόμα και τώρα με τα φωτοβολταϊκά, οι ενδιαφερόμενοι αντιδρούν όπως αντιδρούσαν οι βιοκαλλιεργητές στην αρχή, δηλαδή να κερδίσουν από την ενίσχυση χωρίς να παράγουν αξιόλογο έργο»* (ερωτώμενος 12, σελ.5).

Οι τυποποιητές συμφωνούν ότι η μετατροπή της καλλιέργειας από συμβατική σε βιολογική είναι συμφέρουσα όσον αφορά το περιβάλλον αλλά και το κοινό καλό, αλλά όχι όσον αφορά την ‘τσέπη’ του παραγωγού, ιδίως αν έχει λίγα στρέμματα στην διάθεσή του. *«Στην Μεσσηνιακή Μάνη, οι αγρότες είναι πιο ευαισθητοποιημένοι λόγω της συχνής θνησιμότητας των εργατών από την χρήση καρκινογόνων λιπασμάτων στους κάμπους της Καλαμάτας»* (ερωτώμενος 9, σελ.8).

Το κόστος πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων από την πλευρά των τυποποιητών, δεν θεωρείται ούτε πολύ υψηλό αλλά ούτε και πολύ χαμηλό. Οι δε σχέσεις τους με τους βιοκαλλιεργητές είναι σταθερές και προσωπικές, όσο βέβαια υπάρχει μια καλή συνεργασία. *«Αυτό που παρατηρείται, είναι ότι ακόμη και αν η διαφορά είναι μικρή της τάξεως των 5-10 λεπτών το κιλό, θα προτιμήσουν να διατηρήσουν την συνεργασία τους-και ας χάσουν λίγο από την τιμή, από ότι να προσφύγουν σε καινούργιες συνεργασίες»* (ερωτώμενος 12, σελ.8). Είναι επίσης άξιο λόγου ότι σε αρκετές περιπτώσεις, παραγωγοί του δήμου Αβίας και Λεύκτρου, συνεργάζονται με παραπάνω από ένα ελαιουργείο-τυποποιητήριο, όχι γιατί δεν μένουν ικανοποιημένοι από την συνεργασία ενός μόνο, αλλά επειδή οι σχέσεις με το πέρασμα των χρόνων έγιναν προσωπικές και επιλέγουν να συνεργάζονται εξίσου με όλα. Επικρατεί μια καλή σχέση συνεργασίας και εμπιστοσύνης.

Είναι αναμφισβήτητο ότι οι εμπορικές επιχειρήσεις έχουν την μεγαλύτερη δύναμη στην αλυσίδα προσφοράς των βιολογικών προϊόντων αν και οι παραγωγοί θα έπρεπε να είναι οι ισχυρότεροι που διαθέτουν την πρώτη ύλη και δίχως αυτήν, η αγορά δεν μπορεί να κινηθεί. Όμως, λόγω έλλειψης ομαδικότητας αλλά και επιχειρηματικού πνεύματος, δεν γνωρίζουν πως να την αξιοποιήσουν.

Όσον αφορά την διάθεση του προϊόντος, στην Μεσσηνιακή Μάνη σχεδόν όλη η ποσότητα του τυποποιητηρίου διατίθεται στο εξωτερικό, όπου και έχει δημιουργηθεί με τα χρόνια ένα σταθερό δίκτυο, κυρίως προς Αυστρία, Γερμανία, Ελβετία Αμερική, ενώ στην Λακωνική το λάδι διανέμεται στην εγχώρια αγορά αλλά κατά κύριο λόγο χύμα στην Κρήτη και από εκεί στην Ιταλία ή σε άλλους εμπόρους που αυτοί με την σειρά τους το διαθέτουν στην αγορά του εξωτερικού. Επομένως, σαφώς και το δίκτυο τυποποίησης και εμπορίας, στην Μεσσηνιακή Μάνη είναι σε καλύτερη κατάσταση, αφού στην Λακωνική, το δίκτυο εμπορίας είναι εντελώς ανύπαρκτο και μόνο το δίκτυο τυποποίησης μπορεί να θεωρηθεί επαρκές.

Ο κύριος προβληματισμός από την πλευρά της Μεσσηνιακής Μάνης είναι ότι *«ενώ το δίκτυο επεκτείνεται και νέα μερίδια απομακρυσμένων αγορών κατακτώνται, όπως αυτό της Κίνας, η μείωση που αναμένεται στον αριθμό των βιοκαλλιεργητών με την συνακόλουθη μείωση της βιολογικής παραγωγής, δημιουργεί ένα κλίμα ανασφάλειας και αβεβαιότητας για την πορεία του βιολογικού μανιάτικου ελαιολάδου»* (ερωτώμενος 9, σελ. 11).

Όσον αφορά τον συσχετισμό του βιολογικού λαδιού με τον τουρισμό, αν και θα έπρεπε, δεν σχετίζεται αν και υπάρχουν πολλοί και απλοί τρόποι ώστε να προωθεί το βιολογικό λάδι αλλά και τα υπόλοιπα προϊόντα της περιοχής. Μόνον στην Μεσσηνιακή η κατανάλωση ενός μικρού ποσοστού οφείλεται στον τουρισμό και μάλιστα ο Μπλάουελ έχει μετατρέψει το κτίριο όπου στεγάζεται σε επισκέψιμο και μπορεί να σταθεί αντάξιος των προσδοκιών οποιουδήποτε επισκέπτη όσον αφορά τον κύκλο επεξεργασίας της βιολογικής ελιάς.

Αυτό που θα ήταν χρήσιμο, κατά την σύμφωνη γνώμη των τυποποιητών, είναι η διοργάνωση ημερίδων σε τακτά χρονικά διαστήματα από τους αρμόδιους φορείς, όπου θα συμμετείχαν εκπρόσωποι από όλη την αλυσίδα παραγωγής βιολογικού λαδιού (γεωπόνοι, πρόεδροι συνεταιρισμών και ελαιοτριβείων, οικονομολόγοι και παραγωγοί). Αν από όλους τους εμπλεκόμενους κλάδους, από την παραγωγή ως την διάθεση του προϊόντος στην αγορά, λαμβάνοταν υπόψιν η γνώμη αλλά και τα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τότε το σύστημα θα λειτουργούσε καλύτερα. *«Η διάθεση για συνεργασία είναι το παν»* (ερωτώμενος 12, σελ.16).

Αναμφισβήτητα ένας νέος αγρότης πρέπει να ασχοληθεί με την βιοκαλλιέργεια. *«Πρωτίστως για την πλούσια σε βιταμίνες διατροφική αξία που προσφέρει αλλά και για την συμβολή του στην υγεία του ιδίου αλλά και των άλλων. Είτε με την πώληση της παραγωγής του είτε με την μη μόλυνση του περιβάλλοντος για την προσωπική του*

χρήση, αφού δεν χρησιμοποιεί φυτοφάρμακα και λιπάσματα βλαβερά για το περιβάλλον. Επιπλέον, με την βιολογική γεωργία συμβάλλουμε στην αειφόρο ανάπτυξη και δεν θέτουμε σε κίνδυνο την ικανότητα των επόμενων γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες» (ερωτώμενος 12, σελ.12).

Εν κατακλείδι, οι τυποποιητές της Μάνης συγκλίνουν στο ότι αν σταματήσουν οι κοινοτικές ενισχύσεις, οι αγρότες στην περιοχή, που επί τον πλείστον ακολούθησαν αυτό το επάγγελμα για βιοποριστικούς λόγους, θα φτάσουν σε αδιέξοδο. *«Η Ελλάδα έχει τις δυνατότητες, αλλά οι αγρότες δύσκολα ρισκάρουν να μπουν σε νέες καλλιέργειες ή ακόμη και να πειραματιστούν στις υπάρχουσες. Προτιμούν τα σίγουρα και εύκολα χρήματα των επιδοτήσεων»* (ερωτώμενος 12, σελ.16). Στην ουσία όμως αυτό που επιβάλλεται είναι μια νέου είδους προσέγγιση σε όλη την αλυσίδα προσφοράς βιολογικών προϊόντων. *«Οι παραγωγοί πρέπει να βγουν από τον σκοταδισμό και το κράτος να πάψει να ενισχύει την συντηρητικότητα και την ευθυνοφοβία όσων εργάζονται σε φορείς και τμήματα που έχουν να κάνουν με την γεωργία και την βιομηχανία. Η βιολογική γεωργία έχει δρόμο μπροστά της αλλά και η βιοδυναμική που τώρα μπήκε στο προσκήνιο μπορεί να υποσχεθεί ακόμη περισσότερα. Στόχος όλων όσων έχουν ένα μερίδιο σε αυτήν την αλυσίδα, πρέπει να είναι τριπλός: η υψηλή ποιότητα, η περιβαλλοντική ευαισθησία αλλά και το αλληλέγγυο εμπόριο»* (ερωτώμενος 12, σελ.16).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

8.1. Προβλήματα βιολογικών εκμεταλλεύσεων

Τα τελευταία τέσσερα χρόνια, ο ρυθμός αύξησης των εκτάσεων της βιολογικής γεωργίας έχει μειωθεί σημαντικά, γεγονός αναμενόμενο σε κάποιο βαθμό αν λάβουμε υπόψη ότι αυξάνεται σημαντικά ο απόλυτος αριθμός της συνολικής έκτασης, η οποία εντάσσεται στη βιολογική γεωργία. Όμως, σημαντικά επέδρασε σε αυτή την ανάσχεση της ανάπτυξης και η έλλειψη πολιτικής του Υπουργείου Γεωργίας, ο τερματισμός των επιδοτήσεων μετά τη παρέλευση της πενταετίας και οι γενικότερες γραφειοκρατικές δυσκολίες που προστέθηκαν για την ένταξη στα προγράμματα επιδοτήσεων.

Οπωσδήποτε αυτή η μείωση της ανάπτυξης της βιολογικής γεωργίας σχετίζεται και με άλλους παράγοντες. Καθώς αυξάνεται το μέγεθος της βιολογικής γεωργίας, ο κλάδος έρχεται να αντιμετωπίσει και τα δομικά προβλήματα της ελληνικής γεωργίας, τα οποία είναι πολύ δύσκολο να ξεπεραστούν, τουλάχιστον όσο δεν υπάρχει ένα ολοκληρωμένο και μακροπρόθεσμο σχέδιο.

Επιπλέον, έχει πια καταστεί προφανής η ανάγκη για καλύτερη και πιο επαγγελματική οργάνωση όλου του χώρου της βιολογικής γεωργίας, όσον αφορά τα θέματα παραγωγής, τεχνογνωσίας, μεταποίησης, συσκευασίας, τυποποίησης, εμπορίας, διαφήμισης, ενημέρωσης και προώθησης. Χρειάζεται να γίνουν πολλά και οργανωμένα βήματα τα επόμενα χρόνια ώστε να κερδίσει η βιολογική γεωργία την θέση που της αρμόζει στον πρωτογενή τομέα.

Επιπρόσθετα, στην ανταγωνιστικότητα του βιολογικού τομέα παίζει σημαντικό ρόλο ο ανθρώπινος παράγοντας, όμως η ηλικιακή διάρθρωση των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, που επί το πλείστον είναι αγρότες μεγάλης ηλικίας και δεν είναι πρόθυμοι να εγκαταλείψουν την γεωργική τους απασχόληση- κυρίως γιατί αποτελεί την κύρια πηγή του εισοδήματός τους. Όξυνση του προβλήματος αποτελεί επίσης το γεγονός ότι οι γηραιότεροι αγρότες δεν έχουν βασικές γνώσεις οικονομικής και τεχνικής διαχείρισης της εκμετάλλευσής τους και τις απαιτούμενες ικανότητες για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και γενικότερα καθυστερούν να ανταποκριθούν στις συνεχώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της αγοράς.

Μία βασική ακόμη διαρθρωτική αδυναμία με ουσιαστικό αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα, στις δυνατότητες διαφήμισης καθώς και στην επέκταση και

δημιουργία αποτελεσματικών καναλιών διανομής, αποτελεί και το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων βιολογικής παραγωγής.

Επιπλέον, παρατηρείται αδυναμία και στην παρακολούθηση των νέων τάσεων της ζήτησης βιολογικών προϊόντων και διακρίβωσης των συνθηκών που επικρατούν ή που προβλέπεται ότι θα επικρατήσουν κατά την τρέχουσα ή την προσεχή εμπορική περίοδο στις κύριες καταναλωτικές αγορές, καθώς και ελλιπής γνώση των συνθηκών και προβλημάτων της παραγωγής, συμπεριλαμβανομένων και θεμάτων αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών.

Ο ρόλος του κράτους σε όλη αυτή τη διαδικασία εδραίωσης και ανάπτυξης του χώρου της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα, έχει ταυτιστεί με μία διοικητική δυσλειτουργία που εκφράζεται μέσα από τη διόγκωση της γραφειοκρατίας, τις σύνθετες διαδικασίες (ιδιαίτερα όσον αφορά στις διαδικασίες ένταξης των βιοκαλλιεργητών στο σύστημα ελέγχου και πιστοποίησης αλλά και στα προγράμματα επιδοτήσεων) και την έλλειψη διάχυσης της πληροφόρησης προς όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές, αλλά κυρίως προς την πλευρά των παραγωγών. Για παράδειγμα, ένα βασικό ζητούμενο αποτελεί η δημιουργία μητρώου βιοκαλλιεργητών και μητρώου εμπόρων βιολογικών προϊόντων. Επίσης, δεν υπάρχει μητρώο επιτρεπόμενων εισροών. Όλος αυτός ο «διοικητισμός» άνευ ουσίας, λειτουργεί τουλάχιστον αποτρεπτικά για όσους θέλουν να ασχοληθούν με τον συγκεκριμένο κλάδο, ο οποίος ήδη από μόνος του έχει ιδιαιτερότητες ως προς τις απαιτήσεις του και ως προς την ουσία του. Το ελληνικό κράτος, θεωρώντας ότι η βιολογική μέθοδος παραγωγής είναι δεδομένη και απλή για τους αγρότες και αγνοώντας ζητήματα ουσίας που είχαν να κάνουν με ελλείψεις σε υποδομές, τεχνογνωσία, έρευνα και κατάρτιση τόσο των ίδιων των παραγωγών όσο και των συμβούλων, μπορεί να έδωσε κίνητρα ενασχόλησης των παραγωγών με τον συγκεκριμένο κλάδο, αλλά τα κίνητρα αυτά ήταν ανενεργά εργαλεία από τη στιγμή που υπήρχαν σοβαρά προβλήματα στην παραγωγική διαδικασία. Το γεγονός αυτό, είχε ως αποτέλεσμα να εισέρχονται πολλοί στο σύστημα της βιολογικής γεωργίας αλλά και να το εγκαταλείπουν, διότι δεν μπόρεσε κανείς να τους βοηθήσει στα προβλήματα της παραγωγής. Συνεπώς, ο υπηρεσιακός μηχανισμός πρέπει να πάψει να αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας και να συμβάλει στην απλοποίηση των διαδικασιών, στη διεύρυνση των δυνατοτήτων για αξιοποίηση των πάσης φύσεως ευκαιριών και την ομαλοποίηση της ένταξης των ενδιαφερομένων στον τομέα.

8.2. Προοπτικές εξέλιξης της βιολογικής γεωργίας

Οι επιπτώσεις που επιφέρει το παγκοσμιοποιημένο σύστημα παραγωγής τροφίμων στο περιβάλλον και την υγεία του ανθρώπου και των ζώων αλλά και στην ποιότητα των τροφίμων, με τις αλληπάλληλες διατροφικές κρίσεις, οδήγησαν τους καταναλωτές σε ένα πιο φυσικό τρόπο διατροφής και στην αναζήτηση ποιοτικών και ασφαλών τροφίμων μέσα από την αγορά των βιολογικών προϊόντων. Έτσι, η ένδειξη «προϊόν βιολογικής γεωργίας» γίνεται πράγματι η πρώτη «οικο-ετικέτα», το πρότυπο όλων των προσπαθειών εμπορίας μιας περιβαλλοντικής αξίας (Lipson, 1998). Από τα πλαίσια αυτά της περιβαλλοντικής (για τους αφοσιωμένους καταναλωτές της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης κυρίως) αλλά πρωτίστως διατροφικής «εγρήγορσης», δεν θα μπορούσαν να εξαιρεθούν και οι Έλληνες καταναλωτές, οι οποίοι αργά αλλά σταθερά, αυξάνουν τη ζήτησή τους για γευστικά προϊόντα ποιότητας και ασφάλειας (προϊόντα φυσικά και ελεύθερα από αγροχημικά στοιχεία).

Η βιολογική γεωργία άρχισε να επωφελείται από τις νέες γνώσεις της γεωπονικής επιστήμης και να εξελίσσεται. Στην ανάπτυξή της θα μπορούσε να συμβάλλει:

- ✓ η απλοποίηση του γραφειοκρατικού μέρους των εφαρμοστικών αποφάσεων του Καν. 1257/99, ώστε να μην αποθαρρύνονται οι βιοκαλλιεργητές να ενταχθούν σε αυτόν.
- ✓ η ευελιξία στην διαδικασία ελέγχου των εκτάσεων, τουλάχιστον για τις εκμεταλλεύσεις που εμφανίζουν οριακά χαρακτηριστικά.
- ✓ η εναρμόνιση εθνικής νομοθεσίας με τους κανονισμούς 2078/92 και 2092/91.
- ✓ η δημιουργία φορέα πιστοποίησης των εξωτερικών εισροών (κομπόστ, προϊόντα θρέψης, οργανικά λιπάσματα, μέσα φυτοπροστασίας).
- ✓ η υποβοήθηση των ελεγκτικών μηχανισμών από ιδρύματα έρευνας, ινστιτούτα κλπ.
- ✓ ο περιορισμός της διασποράς του προγράμματος από ατομικές αιτήσεις με την προώθηση των συλλογικών προσπαθειών των βιοκαλλιεργητών, ώστε να εντάσσονται στο πρόγραμμα μεγάλων εκτάσεων.
- ✓ η ύπαρξη οργάνωσης στην παραγωγή, εμπορία και διακίνηση των βιολογικών προϊόντων. Η οργάνωση στην παραγωγή είναι αναγκαία, ώστε να προκύψουν οι κρίσιμες ποσότητες που θα προκαλέσουν το ενδιαφέρον της αγοράς.

- ✓ η αναπροσαρμογή του ύψους των οικονομικών ενισχύσεων που προβλέπεται στον Καν. 1257/99 και να διαφοροποιηθεί μεταξύ μικρών και μεγάλων βιοκαλλιεργητών.
- ✓ η άμεση συμμετοχή εξειδικευμένου προσωπικού (σύμβουλοι βιολογικής γεωργίας).
- ✓ η προβολή και διαφήμιση των βιολογικών προϊόντων.

Η στροφή στη βιολογική γεωργία θα βγάλει τους αγρότες από τον βραχνά του αυξημένου κόστους παραγωγής και των χαμηλών τιμών και θα βάλει τη χώρα μας στο παιχνίδι του ανταγωνισμού με τον ευρωπαϊκό Νότο⁵⁶. Όπως δυναμικά εισχώρησαν στην διεθνή αγορά η Ιταλία και η Ισπανία με τις βιολογικές τους καλλιέργειες, έτσι και εμείς μπορούμε να διεισδύσουμε και να αποκτήσουμε μια από τις πρώτες θέσεις στην διεθνή αγορά. Αυτό όμως προϋποθέτει και εγγύηση για την συνέχιση μεγάλων ποσοτήτων προμήθειας βιολογικού ελαιολάδου στην αγορά και όχι σπασμωδικές κινήσεις.

⁵⁶ <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=11424&subid=2&pubid=17028949>

8.3. Συμπεράσματα για την βιολογική καλλιέργεια

8.3.1 Συμπεράσματα για την βιολογική καλλιέργεια στην Ελλάδα

Τα διατροφικά σκάνδαλα που ξέσπασαν τα τελευταία χρόνια (οι τρελές αγελάδες, οι διοξίνες κ.ά.), κλόνισαν την εμπιστοσύνη του καταναλωτή και ο εντατικός τρόπος παραγωγής των τροφίμων αμφισβητήθηκε. Διέξοδο στην σύγχυση που δημιουργήθηκε ήρθε να δώσει ο βιολογικός τρόπος παραγωγής τροφίμων, φυτικής και ζωικής προέλευσης, τα λεγόμενα «βιολογικά προϊόντα».

«Η βιολογική γεωργία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας και σε όλα τα στάδια της πρέπει να εξασφαλίζεται η αξιοπιστία και η εγκυρότητα του Συστήματος Πιστοποίησης που θα σέβεται τη βιολογική αλυσίδα και θα προωθεί τη βιολογική γεωργία ως κοινωνικό θεσμό, ως προτεραιότητα για τη ζωή και την προστασία του περιβάλλοντος⁵⁷».

Συγκριτικά με άλλες χώρες της Ε.Ε., η εγχώρια ζήτηση για βιολογικά προϊόντα παραμένει χαμηλή για λόγους έλλειψης οργανωμένης διανομής (συλλογή, τυποποίηση, μεταφορά και διανομή), έλλειψης εμπιστοσύνης του καταναλωτή λόγω ανεπαρκούς πληροφόρησης σχετικά με το τι είναι βιολογικό προϊόν, ποια είναι η αξία του και πως αναγνωρίζεται στην αγορά⁵⁸, έλλειψης ανάπτυξης τοπικών αγορών- αφού η διακίνησή του στην ελληνική αγορά γίνεται από εξειδικευμένα καταστήματα και σούπερ μάρκετ και τέλος λόγω των υψηλών τιμών⁵⁹ που πρέπει να καταβάλλει ο καταναλωτής.

«Η ελιά είναι μία εύκολη καλλιέργεια. Δηλαδή πολύ εύκολα μπορεί να μετατραπεί από συμβατική σε βιολογική, γιατί δεν έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις σε θέματα λίπανσης. Υπάρχουν και πολλά βιολογικά λιπάσματα και ο κύριος εχθρός της ελιάς που είναι ο δάκος, υπάρχουν βιολογικές μέθοδοι για την αντιμετώπισή του. Άρα δεν θα έχουν πρόβλημα και δεν χρειάζεται να φοβάται κάποιος εύκολα, ούτε χρειάζεται να έχει ιδιαίτερη τεχνογνωσία. Δεν είναι κηπευτικά, δεν είναι βαμβάκι όπου χρειάζεσαι μία πιο ιδιαίτερη τεχνογνωσία»⁶⁰.

Η παραγωγή του βιολογικού ελαιολάδου στην χώρα μας, παρουσιάζει μια ετήσια αύξηση της τάξης του 33,3% και έχει έντονο εξαγωγικό προσανατολισμό, με μέση

⁵⁷ Δελτίο Τύπου, 20 Αυγούστου 2009, Σπ.Σγούρος, Πρόεδρος-Γεν.Διευθυντής του ΔΗΩ.

⁵⁸ Η κατανάλωση συμβατικού ελαιολάδου δεν παύει να είναι συστατικό στοιχείο της υγιεινής διατροφής.

⁵⁹ Οι υψηλές τιμές οφείλονται στις μικρές ποσότητες που παράγονται και το υψηλό κόστος προώθησης που πληρώνει ο παραγωγός λόγω της γεωγραφικής διασποράς και της έλλειψης οργάνωσης της αγοράς.

⁶⁰ Δ. Γραμματής, γεωπόνος, περιφερειακός διευθυντής ΔΗΩ στην περιφέρεια Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, <http://www.xronos.gr/detail.php?ID=39369>

ετήσια αύξηση 17,7%, ενώ η εγχώρια κατανάλωση παρουσιάζει μέση ετήσια αύξηση 21,3% (με βάση το 1999). Σύμφωνα με τα νέα στοιχεία της ICAP, για το 2008, η εγχώρια κατανάλωση τυποποιημένου βιολογικού ελαιολάδου, παρουσίασε αύξηση της τάξεως του 15% για την περίοδο 2007-2008, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής παραγωγής (περίπου το 63%) έχει σαν προορισμό χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής, αλλά και την Ιαπωνία.

Όσον αφορά στις συλλογικές και ομαδικές προσπάθειες, θα ήταν απολύτως χρήσιμες, διότι μέσω αυτών, η βιοκαλλιέργεια γίνεται πιο εύκολα και τα παραγόμενα ελαιοκομικά προϊόντα ποιοτικά καλύτερα. Με την οργάνωση των ελαιοπαραγωγών σε «Ομάδες Παραγωγών» παράγονται καλύτερα αποτελέσματα, διευκολύνεται η ενημέρωση των παραγωγών και αντιμετωπίζονται ευκολότερα τα προβλήματα που ενδεχομένως παρουσιάζονται σε κάθε περιοχή. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνονται ευκολότερα τα απαραίτητα οικονομικά μεγέθη για παραγωγή και εμπορία (διάθεση) του επώνυμου προϊόντος της εκάστοτε περιοχής. Άλλωστε, τα επώνυμα βιολογικά προϊόντα είναι περισσότερο ανταγωνιστικά και απολαμβάνουν ψηλότερες τιμές στις διεθνείς αγορές.

Σημαντικό είναι να σημειωθεί πως με την πραγματοποίηση ειδικών σεμιναρίων ενημέρωσης των ελαιοπαραγωγών σε θέματα εναλλακτικών μορφών ελαιοκαλλιέργειας και με την ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού ώστε να ευαισθητοποιηθεί και να ζητά υγιεινά προϊόντα, απαλλαγμένα από ανεπίτρεπτα τοξικά υπολείμματα, θα ήταν ωφέλιμη. Ειδικότερα, η ενημέρωση θα πρέπει να ξεκινήσει από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μαθαίνοντας στους μαθητές τι είναι βιολογικά προϊόντα, σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο η χρήση αυτών συμβάλλουν στην υγεία των ίδιων αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Επιπρόσθετα, τα άτομα που ασχολούνται με την ανάπτυξη προγραμμάτων Ολοκληρωμένης Παραγωγής Ελαιοκομικών Προϊόντων, όσοι εγκρίνουν τα αναγκαία κονδύλια και όσοι νομοθετούν και εφαρμόζουν τα μέτρα που θα βοηθήσουν την εφαρμογή τους, για το καλό της γεωργίας και του καταναλωτή, θα πρέπει να είναι διατεθειμένοι να αντιμετωπίσουν και τις αντιδράσεις όσων τα συμφέροντα θίγονται, ή νομίζουν ότι θίγονται, από την όλη αυτή προσπάθεια. Ανάμεσα στα αναγκαία μέτρα μπορεί να είναι ειδικοί όροι ασφάλισης της παραγωγής όσων ελαιοπαραγωγών αποδεδειγμένα εφαρμόζουν Ολοκληρωμένη Παραγωγή Ελαιοκομικών Προϊόντων⁶¹.

⁶¹ Πηγή: Δήμητρα Προφήτου - Αθανασιάδου, Καθηγήτρια Γεωπονίας Α.Π.Θ.

Όσον αφορά στους Πιστοποιητικούς Οργανισμούς, ως ένας θεσμός που προέρχεται κατεξοχήν από το πεδίο της αγροτικής πολιτικής για τη βιολογική γεωργία και είναι η «γέφυρα» που συνδέει τα τρία πεδία του αγροτικού τομέα (αγροτική κοινότητα, αγροτική πολιτική και αγορά τροφίμων), επικοινωνεί το νομοθετικό πλαίσιο της βιολογικής γεωργίας σε παραγωγούς, τυποποιητές και διανομείς βιολογικών προϊόντων και προσφέρει ουσιαστική πληροφόρηση τόσο προς αυτούς που υπηρετούν τη βιολογική γεωργία και την αγορά της, όσο και προς τους καταναλωτές βιολογικών προϊόντων. Εντούτοις θα πρέπει να ελέγχονται αυστηρότερα αφού ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, οφείλουν να έχουν κέρδος και συνεπώς να αυξάνουν το πελατολόγιό τους, κάνοντας πολλές φορές έκπτωση ως προς τα κριτήρια ποιότητας του προτύπου πιστοποίησης.

Κατά γενική ομολογία, η ενημέρωση των καταναλωτών για τα βιολογικά προϊόντα είναι λίγο έως σε μέτριο επίπεδο ικανοποιητική, ενώ αντίθετα αυτό που παρατηρείται είναι ότι η ανταπόκρισή τους σε σχέση με την ενημέρωση που τους παρέχεται, είναι σε πολύ καλά επίπεδα. Το καταναλωτικό κοινό επιβάλλεται να ενημερώνεται, αφού αυτό είναι που προσδιορίζει τον όγκο της απαιτούμενης παραγωγής προς εγχώρια κατανάλωση. Όσοι ξεκινήσουν την κατανάλωση βιολογικών, στερούνται άλλα πράγματα ώστε να συνεχίσουν την κατανάλωση βιολογικού λαδιού. Εξάλλου, οι τιμές των βιολογικών προϊόντων είναι χαμηλές αν αναλογιστεί κανείς ότι πέρα από το κόστος παραγωγής, υπάρχουν και άλλα έξοδα, όπως τα δοχεία, το πόμα, τα χαρτοκιβώτια, η ετικέτα και τέλος, τα μεταφορικά.

Προκειμένου να ικανοποιηθούν οι επιθυμίες των καταναλωτών βιολογικού λαδιού, πρέπει να διασφαλιστεί η διάθεσή τους όλο το χρόνο, να υπάρξει αποτελεσματική ανάπτυξη διανομής μέσω εταιρειών ή οργανισμών που σχετίζονται με την αγορά, να χρησιμοποιηθεί ειδικό προσωπικό που θα ενημερώνει τους καταναλωτές στα καταστήματα.

Απαραίτητο όμως συστατικό για την αύξηση της παραγόμενης ποσότητας αποτελούν και τα κατάλληλα ερεθίσματα που μπορούν να δοθούν στους αγρότες ώστε να στραφούν προς τις εναλλακτικές μορφές ελαιοκαλλιέργειας εκτιμώντας την ωφέλεια που θα προκύψει από την συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση τέτοιων προϊόντων. Όμως για την διακίνηση και εμπορία απαιτείται όπως άλλωστε προαναφέρθηκε, η ενίσχυση των ομάδων βιοπαραγωγών ή ακόμη και η δημιουργία νέων ισχυρών ομάδων που θα προωθούν την βιολογική παραγωγή σε όλη την εγχώρια και αλλοδαπή αγορά. *«Η προώθησή του έξω από τον τόπο παραγωγής του, είναι σχεδόν*

αδύνατη εάν οι βιολογικοί καλλιεργητές δεν οργανωθούν σε ομάδες ή συνεταιρισμούς» (Michelsen, J., Lyngaard, K., Padel, S., Foster, C., 2001).

Σε αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι τα ελληνικά βιολογικά προϊόντα δεν είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικά λόγω του υψηλού αυτού κόστους διανομής και εμπορίας. Η ελληνική βιολογική παραγωγή είναι περιορισμένη αφού ο ελληνικός αγροτικός κλήρος είναι μικρός, κατακερματισμένος και το κόστος παραγωγής μεγάλο. Ως εκ τούτου, δεν έχουν μεγάλα περιθώρια να συνάπτουν συμβόλαια με τις ξένες εμπορικές επιχειρήσεις που απαιτούν μεγάλες ποσότητες και συνεχή προμήθεια.

Στην Ελλάδα παράγονται άριστα προϊόντα αλλά για πολλούς λόγους δεν έχουν βρει την τύχη που τους αξίζει στην [εγκόσμια αγορά. Υστερούμε όπως προαναφέρθηκε, στην οργάνωση του εμπορίου, στον έλεγχο και καθοδήγηση των φορέων τυποποίησης και εξαγωγής καθώς και στον τομέα της έρευνας. Γι αυτό απαιτείται να κληθούν όλοι οι φορείς σε πανστρατιά. Να υπάρξει η δυνατότητα όλοι οι παραγωγοί και οι Ενώσεις τους, τυποποιητές, ερευνητές, επιστήμονες, τοπική αυτοδιοίκηση και κρατικοί φορείς, να μαζευτούν κάτω από ένα φορέα για να προωθήσουν τα ζητήματα αυτά.

Η βιολογική γεωργία αφορά μια καινοτόμο δραστηριότητα που προκαλεί το ενδιαφέρον όχι μόνο της αγροτικής κοινότητας αλλά και αυτών που χαράσσουν πολιτικές. Οι πολιτικές για τη βιολογική γεωργία, θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά των βιολογικών εκμεταλλεύσεων και ιδίως το γεγονός ότι πρόκειται στην πλειοψηφία τους για μικρούς κλήρους που κατά κύριο λόγο είναι εντοπισμένοι σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και να παρέχουν πλήρη στήριξη στις συλλογικές προσπάθειες παραγωγής, μεταποίησης, τυποποίησης και εμπορίας των βιολογικών προϊόντων. Η βιολογική γεωργία δηλαδή, ως ένα ολοκληρωμένο σύστημα παραγωγής, απαιτεί συλλογική οργάνωση. Όμως, η στήριξη αυτή, προϋποθέτει την ενίσχυση με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, των δικτύων μεταφοράς τεχνογνωσίας που έχει αποκτηθεί είτε εμπειρικά είτε μέσω έρευνας. Οι πολιτικές για τη βιολογική γεωργία, ως καινοτόμο πεδίο δραστηριότητας, ενστερνίζονται την ανάγκη για έρευνα και ανάπτυξη, για εκπαίδευση και επιμόρφωση, για τεχνογνωσία και επιτυχή μεταφορά της στο πεδίο της εκμετάλλευσης, αλλά και για τις γνώσεις μάρκετινγκ, οικονομικών, διοίκησης επιχειρήσεων κ.α.

Από την άλλη μεριά, το κράτος που θα μπορούσε να ασκήσει έναν επιτελικό ρόλο για την χάραξη μιας στρατηγικής για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας είναι απών, καθώς έχει περιοριστεί σε γραφειοκρατικές κυρίως αρμοδιότητες. Είναι

σημαντικό να υπάρχει Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την βιολογική γεωργία, το οποίο θα θέτει τους στόχους (αγρονομικούς, οικολογικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς) που θα πρέπει να επιτευχθούν κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των αγροτο-περιβαλλοντικών πολιτικών, όπως είναι η αειφορική διατήρηση και προστασία των φυσικών πόρων από την υποβάθμιση, η τήρηση της ποιότητας των προϊόντων και η προσφορά των προϊόντων αυτών που είναι σε επαρκείς ποσότητες, ο εξορθολογισμός των τιμών των βιολογικών προϊόντων που προσφέρονται στον καταναλωτή, η προστασία και η ενίσχυση του εισοδήματος των αγροτών.

Επιπλέον, το κράτος είναι αυτό που οφείλει να επωμιστεί το μεγαλύτερο μερίδιο της ενημέρωσης, παρέχοντας πληροφορίες στο κοινό με τους εξής τρόπους:

- τη σχολική εκπαίδευση. Η συμβολή του σχολείου στην εμπεριστατωμένη πληροφόρηση των ατόμων νεαρότερης ηλικίας είναι σημαντική. Η ενημέρωση σχετικά με τη βιολογική γεωργία και τα προϊόντα τα προϊόντα της είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί με την καθιέρωση ειδικού μαθήματος που θα αφορά στο περιβάλλον γενικότερα και τη βιολογική γεωργία ειδικότερα, την οργάνωση εκδρομών με σκοπό να έρθουν οι μαθητές κοντά στη φύση καθώς και τη σύνταξη εργασιών από τους μαθητές με θέματα σχετικά με τη διατροφή του ανθρώπου.

- τα σεμινάρια που θα απευθύνονται στο μέσο καταναλωτή με σκοπό να του καταστήσουν γνωστό το ζήτημα της βιολογικής γεωργίας και των διαστάσεών της, με τρόπο απλό και εύκολα κατανοητό. Οι διαλέξεις που θα δίνονται στα πλαίσια των σεμιναρίων από άτομα που έχουν ασχοληθεί σε βάθος με το θέμα, είναι απαραίτητο να συνοδεύονται από έντυπο υλικό που θα μοιράζεται στους καταναλωτές. Ιδιαίτερη έμφαση χρειάζεται να δοθεί σε θέματα διατροφής, ασθενειών που προέρχονται από την κακή διατροφή και των ωφελειών των βιολογικών προϊόντων στον ανθρώπινο οργανισμό.

- τη διοργάνωση εκθέσεων βιολογικών προϊόντων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει από κοντά τα είδη αυτά διατροφής και να διαπιστώσει την ποιοτική υπεροχή τους σε σχέση με τα συμβατικά.

- την επιχορήγηση δράσεων των οργανώσεων βιοκαλλιεργητών, όπως η υλοποίηση σεμιναρίων, διαλέξεων και ομάδων έργου με ενημερωτικό χαρακτήρα.

- τα εξειδικευμένα προγράμματα που θα αφορούν στη διατροφή ειδικών κατηγοριών πληθυσμού όπως είναι οι βρεφικές και παιδικές ηλικίες (γεύματα σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και νηπιαγωγεία ή διάφορα σνακ στις καντίνες των

σχολείων), οι μεγαλύτερες ηλικίες (γηροκομεία) ή ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες όπως οι ασθενείς σε νοσοκομεία και οι τρόφιμοι στα διάφορα κοινωνικά ιδρύματα.

Ιδιαίτερα η εισαγωγή των βιολογικών προϊόντων στη διατροφή των μικρών ηλικιακών ομάδων και συνεπώς των οικογενειών τους, αποτελεί προϋπόθεση για τη δημιουργία των καταναλωτών του μέλλοντος. Η απουσία από το κράτος μιας στρατηγικής προώθησης αυτών των προϊόντων, ιδιαίτερα από άποψη διαφήμισης και marketing είναι κοινώς ομολογούμενη και διαπιστωμένη.

Τέλος, όσον αφορά στην ενίσχυση της κατανάλωσης, απαιτούνται προωθητικές ενέργειες δοκιμής των βιολογικών προϊόντων προκειμένου να καταστεί γνωστή η καλύτερη γεύση τους, η εστίαση στη διαθέσιμη ποικιλία, η ποιότητα και εμφάνιση των βιολογικών προϊόντων, η προβολή της τοπικής προέλευσης των προϊόντων και η ενθάρρυνση των επισκέψεων σε βιολογικά αγροκτήματα. Χρειάζεται επομένως να ενισχυθούν οι εγγυήσεις που αποδεικνύουν την προέλευση των βιολογικών προϊόντων ώστε να είναι εύκολα αναγνωρίσιμες. Εξάλλου, στα καταστήματα βιολογικών προϊόντων, είναι εφικτή η ενημέρωση του καταναλωτή από εκπαιδευμένα άτομα, τα οποία είναι σε θέση να δώσουν απαντήσεις και να λύσουν οποιαδήποτε απορία και προβληματισμό γύρω από τη βιολογική μέθοδο παραγωγής. Ακόμη και μέσω του διαδικτύου και συγκεκριμένα μέσα από τις ιστοσελίδες του Υπουργείου Γεωργίας και Τροφίμων, των Πιστοποιητικών Οργανισμών και των διαφόρων ενώσεων βιοπαραγωγών είναι δυνατή η ενημέρωση μεγάλης μερίδας των καταναλωτών.

Ιδιαίτερη σημασία στην καλύτερη πληροφόρηση του καταναλωτικού κοινού έχει η προβολή των μεθόδων και προϊόντων της βιολογικής γεωργίας. Η διαφήμιση, οι ενημερωτικές καμπάνιες προώθησης και οι προσωπικές πωλήσεις αποτελούν πιθανούς τρόπους προβολής των βιολογικών ειδών διατροφής. Ιδιαίτερα η διαφήμιση η οποία πραγματοποιείται κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και έχει μεγάλη απήχηση στο κοινό, δύναται να είναι αποτελεσματική όταν υπογραμμίζει τα πλεονεκτήματα των βιολογικών τροφίμων που σχετίζονται με την ανθρώπινη υγεία, τις καλύτερες οργανοληπτικές τους ιδιότητες και το φιλοπεριβαλλοντικό χαρακτήρα της βιολογικής γεωργίας, δίνοντας παράλληλα έμφαση στα μειονεκτήματα των συμβατικών προϊόντων. Η διαφήμιση θα μπορούσε προβάλλοντας το σήμα πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων να συμβάλλει στη γνωστοποίηση του στο καταναλωτικό κοινό.

Φωτεινή εξαίρεση προς την κατεύθυνση της όσο το δυνατόν πληρέστερης ενημέρωσης και πληροφόρησης του κοινού, αποτέλεσε η επιτυχημένη οργάνωση του Ecofestival 2009 υπό την αιγίδα του Ο.Π.Ε.ΓΕ.Π. Όμως, σαφώς και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πίσω από αυτές τις πρωτοβουλίες προώθησης της κατανάλωσης των βιολογικών προϊόντων και της ενημέρωσης των καταναλωτών, θα πρέπει να υπάρχουν και τα αντίστοιχα κοινοτικά και εθνικά κονδύλια που θα τις στηρίζουν και συνεπώς να υπάρχει μια ισχυρή πολιτική βούληση για τη ρήξη με το κατεστημένο των μεγάλων συμφερόντων.

Επίσης, έχεις διαπιστωθεί η ανάγκη για την ύπαρξη ενός forum όπου θα ανταλλάσσονται πληροφορίες και απόψεις όλων των ενδιαφερομένων. Όλα αυτά, να μπορούσαν να περιλαμβάνονται σε έναν μεγάλο δικτυακό τόπο που θα φιλοξενείται από την ιστοσελίδα του ΥΠΑΑ&Τ, αλλά θα μπορούσαν να προσφέρονται και από ειδικά στελεχωμένα Γραφεία Ενημέρωσης σε φορείς όπως η Δ/ση Βιολογικής Γεωργίας, ο Ο.Π.Ε.ΓΕ.Π., οι κατά τόπους Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων αλλά και άλλες αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς του ΥΠΑΑ&Τ και ενώσεις βιοκαλλιεργητών.

Άμεση όμως ανταπόκριση του ελληνικού καταναλωτικού κοινού θα υπήρχε κυρίως αν αναπτύσσονταν δεσμοί επικοινωνίας και εμπιστοσύνης ανάμεσα στους παραγωγούς και τους καταναλωτές των βιολογικών προϊόντων, κυρίως μέσω της αρχής της άμεσης σύνδεσης παραγωγού – καταναλωτή, προκειμένου ο καταναλωτής να έχει άμεση πληροφόρηση και βαθιά γνώση για τον τρόπο παραγωγής των προϊόντων που καταναλώνει και τις διαφορές που παρουσιάζουν σε σχέση με τα συμβατικά προϊόντα, αλλά και ο παραγωγός από την μεριά του να μπορεί να παρακολουθεί από κοντά τις προτιμήσεις των καταναλωτών όσον αφορά σε θέματα ποιότητας και ποικιλίας των προϊόντων, προκειμένου να μπορεί να μεταβάλει ανάλογα την παραγωγή του (Σαρρή Ε., Γιούργα Χ., Λούμου Α. και Δάντσης Θ. 2006).

Οι μέχρι σήμερα έρευνες στην Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ολλανδία, Ισπανία και Ιταλία, έδειξαν ότι τα προϊόντα βιολογικής γεωργίας έχουν ζήτηση και απολαμβάνουν τιμές ανώτερες των αντίστοιχων προϊόντων της συμβατικής γεωργίας, ενώ ανοιχτή παραμένει η αγορά της Αμερικής και του Καναδά, όπου οι καταναλωτές είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε θέματα βιολογικών προϊόντων⁶².

⁶² <http://www.irisoliveoil.gr/el/content/10-bio-oil-cultivation>

Γι αυτό επιβάλλεται να αναζητηθούν τρόποι αύξησης του μεριδίου αγοράς για το βιολογικό λάδι, ενθαρρύνοντας τους σημερινούς πελάτες (μαχητικοί) να αγοράσουν περισσότερο βιολογικό λάδι, προσελκύοντας παράλληλα και τις ομάδες πελατών (δietetικοί, παραδοσιακοί) των οποίων οι ανάγκες μπορούν να ικανοποιηθούν με την κατανάλωση βιολογικού λαδιού, ώστε να πεισθούν και οι μη χρήστες, ώστε να γίνουν και αυτοί με την σειρά τους καταναλωτές. Δεν αρκεί να είναι υψηλή η ποιότητα, δεν αρκεί να είναι λογική η τιμή ενός προϊόντος. Εάν αυτό δεν το ξέρει ο καταναλωτής, είναι άνευ ουσίας.

8.3.2. Συμπεράσματα για την βιοκαλλιέργεια ελαιολάδου στην Μάνη

Η αγροτική ανάπτυξη και ιδιαίτερα η βιοκαλλιέργεια, θα έπρεπε να είναι ο πρώτος τομέας ανάπτυξης στην χώρα μας. Όμως, χωρίς την συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και οργάνωση στο δίκτυο διακίνησης και εμπορίας, δεν θα μπορέσει ποτέ να ανταγωνιστεί η Ελλάδα άλλες χώρες του εξωτερικού όπως την Ιταλία και την Ισπανία, στην προώθηση του εξαιρετικής ποιότητας λαδιού που παράγει.

Γενικότερα, όσον αφορά στον αγροτικό τομέα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, και κατ' επέκταση της βιολογικής γεωργίας, το σημαντικότερο διαρθρωτικό πρόβλημα είναι ο **πολυτεμαχισμός** και το μικρό μέγεθος του κλήρου. Τόσο ο αριθμός όσο και η γεωργική γη που καταλαμβάνουν οι εκμεταλλεύσεις διαφόρων τάξεων μεγέθους της Περιφέρειας, ακολουθούν την κατανομή που παρατηρείται σε εθνικό επίπεδο. Στο 78,55% των εκμεταλλεύσεων αυτών αντιστοιχεί έκταση μικρότερη των 5 ha (2000), ενώ κατέχουν το 38,4% της συνολικά καλλιεργούμενης έκτασης⁶³.

Δευτερεύον σημαντικότητα πρόβλημα που παρατηρείται στο σύνολο της Περιφέρειας, αποτελεί η **εγκατάλειψη του πρωτογενή τομέα** ιδιαίτερα στις εσωτερικές ζώνες (κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές) της Περιφέρειας και στις περιοχές που αναπτύσσεται ο τουρισμός, ο οποίος απορροφά εποχιακά εργατικό δυναμικό που απασχολείται και στις αγροτικές δραστηριότητες. Η απορρόφηση όμως του εργατικού δυναμικού από τον τουρισμό δεν είναι ικανή να καλύψει την αγροτική έξοδο. Η πτώση της παραγωγικότητας του τομέα, υποδεικνύει αυτήν την έντονη υποαπασχόληση στη γεωργία αλλά και σημαντικά προβλήματα στην αγροτική δομή της Περιφέρειας.

Συγκεκριμένα στην χώρα μας, ενώ υπάρχουν οι δυνατότητες, οι αγρότες της δύσκολα ρισκάρουν να μπουν μπροστά σε νέες καλλιέργειες, αφού, όπως επισημαίνουν όλοι, προτιμούν τα σίγουρα και εύκολα χρήματα των επιδοτήσεων. Βέβαια, αυτό που απαιτείται για την προώθηση της βιοκαλλιέργειας, την ορθολογική χρήση των γεωργικών εκτάσεων και την ανάπτυξη τόσο της τοπικής κοινωνίας όσο και της ευρύτερης οικονομίας, ακόμα και όταν οι επιδοτήσεις καθυστερούν να αποδοθούν⁶⁴, είναι η ενθάρρυνση για την παραγωγή και προώθηση ποιοτικών

⁶³ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, 'Συμπεράσματα μελέτης περιφέρειας Πελοποννήσου για την εφαρμογή της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π)', Αύγουστος 2007.

⁶⁴ Οι βιοκαλλιεργητές περιμένουν ακόμα τις επιδοτήσεις από το 2008.

προϊόντων-μέσω της βελτίωσης των μονάδων των παραγωγών και της άμβλυνσης των υφισταμένων προβλημάτων της γεωργίας, ώστε η περαιτέρω ανάπτυξη να συμβάλλει στην πάνω σε γερές βάσεις προώθηση προϊόντων ανταγωνιστικών στις διεθνείς αγορές.

Η Μάνη δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση και εμφανίζει όλα τα παραπάνω προβλήματα που παρατηρούνται και στο σύνολο της Περιφέρειας. Όμως με μια τόσο μεγάλη πορεία στον χρόνο, δεν θα περίμενε κανείς οι βιοκαλλιεργητές να μην λειτουργούν συλλογικά, χάνοντας έτσι την διαπραγματευτική τους δύναμη και να 'εξαρτώνται' από τους εμπόρους, οι οποίοι και επωμίζονται το μεγαλύτερο κέρδος. Οι απόπειρες διείσδυσης στην αγορά που οφείλονται σε ατομικές πρωτοβουλίες είναι λίγες. Επομένως και το φαινόμενο του χάσματος τιμών παραγωγού και τιμών αγοράς (marketing margin) που παρατηρείται σε όλη την χώρα δεν αποτελεί εξαίρεση για την περιοχή της Μάνης.

Με άλλα λόγια, οι ενδιαμέσσοι φορείς της εφοδιαστικής αλυσίδας (μεταφορείς, χονδρέμποροι) είναι αυτοί που επωμίζονται το μεγαλύτερο κέρδος, ενώ οι τιμές παραγωγού αντιμετωπίζουν από εποχή σε εποχή και από έτος σε έτος σημαντικές διακυμάνσεις. Η διαπραγματευτική δύναμη των παραγωγών θεωρείται μικρή με συνέπεια οι έμποροι χονδρικής και λιανικής να λειτουργούν από θέση ισχύος και να έχουν τον απόλυτο έλεγχο στον καθορισμό των τιμών.

Ιδιαίτερα περιοχές που είναι συνυφασμένες με ένα προϊόν, όπως η Μάνη, πέρα από την ασφάλεια και την ποιότητα του ελαιολάδου, σημαντική συνιστώσα για την προσέλκυση του καταναλωτή αποτελεί και η επίπτωση στο τοπίο από την συντήρηση των αναβαθμίδων και ξηρολιθοδομών, που συμβάλλουν στην διατήρηση του ελαιώνα σε καλή κατάσταση και ταυτόχρονα προσφέρουν δυνατότητες μέσω από τον συνδυασμό της βιολογικής γεωργίας με προγράμματα αγροτουρισμού, περαιτέρω ανάπτυξης τόσο του κλάδου της βιολογικής γεωργίας, όσο και της τοπικής οικονομίας.

Βέβαια η δομή και οι σχέσεις μεταξύ των φορέων διαφέρουν από αυτοδιοίκηση σε αυτοδιοίκηση, όπως για παράδειγμα στην Μεσσηνιακή Μάνη γίνονται προσπάθειες- επιτυχημένες έως ένα βαθμό, συσχέτισης του βιολογικού ελαιολάδου με τον αγροτουρισμό, σε αντίθεση με την Λακωνική όπου δεν παρατηρείται κανένα ίχνος σύνδεσης αυτών των δύο. Όμως, η κύρια συνιστώσα, η επιδότηση, παραμένει κοινή για όλους τους βιοκαλλιεργητές της περιοχής με μικρές εξαιρέσεις και στα πέντε δημοτικά διαμερίσματα της εν λόγω περιοχής.

Οι περισσότεροι όμως καλλιεργητές ασχολήθηκαν με την βιοκαλλιέργεια ελιάς λόγω των στρεμματικών επιδοτήσεων γι αυτό και αναμένεται με την άρση των επιδοτήσεων να μειωθεί αισθητά το ποσοστό των βιοκαλλιεργητών- όπως άλλωστε συνέβη και το 2005 στην Ιταλία. Πάντως, επειδή πολλοί ήταν αυτοί που θέλησαν να επωμιστούν την στρεμματική επιδότηση με δόλο, την καρπώθηκαν χωρίς να ασκήσουν αυτή την μέθοδο καλλιέργειας, με αποτέλεσμα η αναμενόμενη μείωση στον αριθμό των βιοκαλλιεργητών, στην πραγματικότητα να μην είναι ανάλογη με αυτήν στην παραγόμενη ποσότητα.

Κατά την άποψη των πρώτων βιοκαλλιεργητών της περιοχής, η πριμοδότηση είναι αυτή που νόθευσε την βιοκαλλιέργεια και ένας επιθυμητός και ελκυστικός μακροπρόθεσμος στόχος πολιτικής θα έπρεπε να ήταν η ανταγωνιστικότητας προσανατολισμένη προς την αγορά και όχι απαραίτητως στηριζόμενη στην επιδότηση.

Βέβαια, κυρίως στην Μεσσηνιακή Μάνη, οι περισσότεροι αγρότες στράφηκαν στην βιοκαλλιέργεια όχι μόνον για την επιδότηση αλλά και από προσωπική τους εμπειρία για τις αρνητικές επιπτώσεις της χρήσης φυτοφαρμάκων στην υγεία δικών τους ανθρώπων που δούλευαν στους κάμπους της Καλαμάτας χρησιμοποιώντας επικίνδυνα φυτοφάρμακα, επιβαρύνοντας με αυτόν τον τρόπο την υγεία τους που σε ακραίες περιπτώσεις οδηγούσε ακόμα και στον θάνατο. Όμως οι άνθρωποι που έζησαν από κοντά τέτοια γεγονότα, είναι πλέον μεγάλης ηλικίας και οι απόγονοί τους δεν έχουν δείξει κάποιο ενδιαφέρον για την συνέχιση της οικογενειακής παράδοσης, με αποτέλεσμα να παρατηρείται έντονος προβληματισμός για το κατά πόσο θα είναι εφικτή η κάλυψη των εκάστοτε επιθυμητών ποσοτήτων από τις χώρες κατανάλωσης του βιολογικού μανιάτικου ελαιολάδου.

Οι βιοκαλλιεργητές αν πειραματιζόντουσαν στην βιολογική γεωργία, δημιουργούσαν δυναμικές ομάδες και πραγματοποιούσαν επενδύσεις, τότε θα αποκτούσαν δύναμη και το βιολογικό ελαιόλαδο της Μάνης θα μπορούσε να ανταγωνιστεί την Ιταλία και την Ισπανία και να διεκδικήσει μια καλύτερη θέση στην παγκόσμια αγορά. Αυτό όμως προϋποθέτει και μια ενιαία πολιτική προώθησης βιολογικού λαδιού- με ισχυρό όνομα «brand name», που να περιλαμβάνει όλο το τόξο του Ταυγέτου με απώτερο στόχο μια σταθερή και επώνυμη ζήτηση.

Οι οικολόγοι βιοκαλλιεργητές στράφηκαν σε αυτή τη μέθοδο καλλιέργειας από συνείδηση, αφουγκράστηκαν τη γη και αγάπησαν το τόπο. Οι καινοτόμοι αγρότες- που σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να προέρχονται από το μη-γεωργικό τομέα του

αγροτικού πληθυσμού, κατά κύριο λόγο προέρχονται από άλλες περιοχές, που στην πορεία εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Μάνης, την αγάπησαν σαν τον τόπο τους και αφιέρωσαν τη ζωή τους στη βιοκαλλιέργεια. Οι ντόπιοι παραγωγοί, συνήθως, είναι άνθρωποι με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης που απλώς ‘πέιστηκαν’ και ακολούθησαν το ρεύμα.

Πέρα από αυτόν τον σημαντικό περιορισμό στην εμπορία των βιολογικών προϊόντων, η μη δηλαδή προώθηση του βιολογικού ελαιολάδου της Μάνης με ένα ενιαίο όνομα και ταυτότητα, επιπρόσθετο περιορισμό αποτελεί και η αδυναμία στήριξης του προϊόντος με ένα οργανωμένο δίκτυο τυποποίησης και εμπορίας. Μονάχα στην Μεσσηνιακή Μάνη δραστηριοποιούνται δύο ισχυροί τυποποιητές-έμποροι, που αναλαμβάνουν την τυποποίηση και πώληση της μεγαλύτερης παραγόμενης ποσότητας βιολογικού ελαιολάδου της περιοχής, λόγω των σταθερών δικτύων που έχουν αναπτύξει με το πέρασμα των χρόνων με το εξωτερικό.

Αποτελεί γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής (90%) εξάγεται ενώ το υπόλοιπο καταναλώνεται στην εγχώρια αγορά. Αντίθετα, στην Λακωνική Μάνη, τουλάχιστον μέχρι πρότινος, δεν δραστηριοποιούταν κάποιος μεσολαβητής-έμπορος που να μπορεί να απορροφήσει ικανοποιητικό μέρος της παραγόμενης ποσότητας. Δεν είναι λίγοι οι βιοκαλλιεργητές από την Λακωνία που προσφεύγουν στον Μπλάουελ να πουλήσουν την παραγωγή τους, αφού οι επιλογές τους είναι περιορισμένες. Το γεγονός όμως ότι στη Μάνη δραστηριοποιούνται μονάχα δύο ισχυροί έμποροι, αποδεικνύει την αδυναμία ή/και αδιαφορία των υπόλοιπων φορέων να μεριμνήσουν και να ομαδοποιηθούν ώστε να προωθήσουν το μανιάτικο λάδι, να το κάνουν ευρέως γνωστό, προάγοντας τον πρωτογενή τομέα και ενισχύοντας την τοπική τους οικονομία.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αδιαφορίας αποτελεί το γεγονός ότι μέχρι πρότινος το βιολογικό ελαιόλαδο της Λακωνίας, μεταφερόταν χύμα στην Κρήτη- όπου υπάρχουν σύγχρονα τυποποιητήρια, και αφού συσκευαζόταν πουλιόταν στην γειτονική μας χώρα για περαιτέρω επεξεργασία ή και όχι, και εξαγωγή. Κανένας Λάκωνας δεν βρέθηκε από την δεκαετία του ’80 να ασχοληθεί και να κατορθώσει να δημιουργήσει ένα ικανοποιητικό δίκτυο, ίσως γιατί οι περισσότεροι νοιάζονται μοναχά για το εύκολο επιφανειακό κέρδος, ή γιατί λόγω νοοτροπίας δυσκολεύονται να βρουν πολλοί άνθρωποι μαζί να οργανωθούν και να συνεργαστούν, ή τέλος γιατί οι κρατικοί φορείς δεν έδωσαν τις σωστές βάσεις ώστε να δημιουργηθεί ένα δίκτυο αντάξιο του παραγόμενου προϊόντος. Ενώ από την πλευρά της Μεσσηνιακής Μάνης

ο Μπλάουελ ήταν αυτός που ανέλαβε αυτό το έργο. Το τυποποιητήριο ξεκίνησε με πρωτοβουλίας του ίδιου του Μπλάουελ γιατί θεωρούσε υποτιμητικό να φεύγει σε βυτία το άριστα σε ποιότητα βιολογικό λάδι της Μάνης για την Ιταλία και να μην φαίνεται ούτε καν η χώρα προέλευσής του. Αυτό όμως και πάλι δεν είναι παρήγορο, γιατί μπορεί ο Μπλάουελ να αγάπησε τον τόπο αλλά και σε αυτήν την περίπτωση δεν ήταν οι ντόπιοι οι πρωτοπόροι που θέλησαν να τονώσουν οικονομικά την περιοχή και να προωθήσουν πάνω σε γερές βάσεις τα βιολογικά προϊόντα της Μάνης αλλά οι οπαδοί.

Συνεπώς, ο ρόλος των ξένων φορέων στο ξεκίνημα της βιολογικής καλλιέργειας στην Μάνη, επιβεβαιώνεται επίσης από το γεγονός ότι οι πρώτες προσπάθειες για εμπορεύσιμη βιολογική παραγωγή, ξεκίνησαν από φορείς, οι οποίοι ήταν ξένοι προς τις τοπικές κοινότητες. Δυστυχώς όμως, ύστερα από την επιτόπια έρευνα το συμπέρασμα που κατέληξα είναι ότι αυτό ισχύει ακόμα και σήμερα.

Βέβαια, το δίκτυο μπορεί να δημιουργηθεί, η αγορά ανοίγει εύκολα, το δύσκολο είναι να την κρατήσεις. Οι μεγάλες αγορές προϋποθέτουν και μεγάλες ποσότητες. Η βιολογική καλλιέργεια ελιάς είναι ικανή να εφοδιάσει την αγορά με υγιεινά και υψηλής ποιότητας προϊόντα, να σεβαστεί το περιβάλλον και τις φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές, να επιλύσει το κοινωνικό πρόβλημα της αστυφιλίας, της ερήμωσης της υπαίθρου, της ανεργίας και προπάντων να σταθεί σε μία από τις πρώτες θέσεις στην διεθνή αγορά. Αυτό που απαιτείται είναι η ύπαρξη μιας εθνικής στρατηγικής ή ενός σχεδιασμός, να ακολουθείται μια ενιαία πολιτική προώθησης των βιολογικών προϊόντων της περιφέρειας Πελοποννήσου- αντί κάθε μιας περιοχής ξεχωριστά, μέσω της διαφήμισης και προβολής τους στην ξένη αγορά, με εντονότερη ενημέρωση στα οφέλη μέσω της κατανάλωσης των βιολογικών προϊόντων στην υγεία μας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής Πελοποννήσου (όσο πιο μεγάλη η γεωγραφική οντότητα τόσο πιο γνωστά αλλά και περισσότερη ποικιλία θα παρουσιάζουν).

Πέρα από την απουσία δυναμικών ομάδων βιοκαλλιεργητών, έντονη παρατηρείται και η έλλειψη δραστήριων και υπεύθυνων ατόμων στις Διευθύνσεις Γεωργίας (ιδίως στην Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας) και πιο συγκεκριμένα ανθρώπων που να κατέχουν θέσεις ισχύος πάνω σε θέματα παραγωγής, για τους οποίους να επιβάλλεται η συνεχής επιμόρφωση και το μεράκι να συμβάλλουν ουσιαστικά προς την καλύτερη λειτουργία της αλυσίδας αυτής του βιολογικού λαδιού καθώς και η ενίσχυση των νέων ανθρώπων της περιοχής με διάφορα προγράμματα

ώστε να παραμένουν στον τόπο τους και να απασχοληθούν με τις πατροπαράδοτες γεωργικές τους εκμεταλλεύσεις, συμβάλλοντας και στην αύξηση της παραγόμενης ποσότητας αλλά και στην αειφορική ανάπτυξη, αποφεύγοντας τον κίνδυνο της ερήμωσης της υπαίθρου.

Με λίγα λόγια, τα συστατικά που απαιτούνται για την ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας είναι το κράτος να πάψει να ενισχύει την συντηρητικότητα και την ευθυνοφοβία όσων εργάζονται σε φορείς και τμήματα που έχουν να κάνουν με την γεωργία και την βιομηχανία, καλύτερη ενημέρωση, περισσότερα κίνητρα- και όχι απαραίτητα οικονομικά και λιγότερη γραφειοκρατία, ώστε να μπορέσουν οι παραγωγοί να βγουν από τον σκοταδισμό.

Επιπλέον, σημαντική διαπίστωση αποτελεί και το γεγονός ότι δεν έχει υπάρξει μέχρι τώρα κάποια μεγάλη κύρωση από τον ΟΠΕΓΕΠ, αναφορικά με παρατυπίες που έχουν παρατηρηθεί στο παρελθόν από ορισμένους οργανισμούς πιστοποίησης, με αποτέλεσμα να καλλιεργείται κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης απέναντι στο σύστημα ελέγχου των βιολογικών προϊόντων και να πλήττεται ο χώρος της βιολογικής παραγωγής από την αμφισβήτηση του καταναλωτή απέναντι στα προϊόντα της, διότι οι περισσότεροι παραγωγοί προσφεύγουν στον οργανισμό που τους 'συμφέρει' (είτε οικονομικά, είτε ποιοτικά).

Επίσης παρατηρείται ακόμα και σήμερα ο γεωπόνος του Οργανισμού να ενημερώνει τον παραγωγό για κάποια πράγματα που επιτρέπονται ή όχι βάσει των προδιαγραφών, πράξη που θεωρείται κατά κάποιο τρόπο καθοδηγούμενη, καθώς επίσης ότι κάποιος μπορεί να έχει τις δύο τουλάχιστον ειδικότητες (Σύμβουλος-Επιθεωρητής-Πιστοποιητής), εξαιτίας της έλλειψης δικτύου Συμβούλων.

Τώρα τελευταία, υπάρχουν γραφεία, τα οποία και για λόγους πολιτικής δική τους, συνεργάζονται με όλους τους φορείς πιστοποίησης. Από την άλλη, οι Γεωργικοί Σύμβουλοι που υπάρχουν, είναι ενταγμένοι σε πρόγραμμα για την εφαρμογή της πολλαπλής συμμόρφωσης. Επίσης υπάρχουν και Σύμβουλοι που πληρώνονται από το πρόγραμμα των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων για να βοηθήσουν τους υπό ένταξη παραγωγούς στο πρόγραμμα της βιολογικής γεωργίας να συντάξουν τον φάκελό τους. *«Αυτό που θα έπρεπε ήδη να ισχύει, είναι ένα άλλο πρόγραμμα, ειδικά για Συμβούλους Βιολογικής Γεωργίας, οι οποίοι θα εκπαιδεύονταν από την αρχή. Στην πραγματικότητα, ούτε καν υπάρχει ένα μητρώο. Ότι δηλώνεις είσαι...»* (ερωτώμενος 5).

Για να αντιμετωπιστούν όμως τα προβλήματα, επιβάλλεται επιστήμονες και πολιτεία να σκύψουν στα προβλήματα της βιολογικής γεωργίας και να απαντήσουν

στις απαιτήσεις του ευαίσθητα οικολογικά καταναλωτικού κοινού. Έτσι, ενισχύοντας την βιολογική γεωργία, συμβάλλουμε στην αειφόρο ανάπτυξη και δεν θέτουμε σε κίνδυνο την ικανότητα των επόμενων γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους ανάγκες.

Πιο συγκεκριμένα, ιδιαίτερα για την περιοχή της Μάνης, όπου το βιολογικό της λάδι είναι ευρέως γνωστό, απαιτείται το κράτος να μεριμνήσει για την ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού κυρίως μέσω διαφημίσεων, διότι το ελληνικό κοινό είναι λιγότερο «υποψιασμένο» από το αντίστοιχο του εξωτερικού, αλλά ταυτοχρόνως θα πρέπει και οι παραγωγοί με την σειρά τους να φροντίσουν οι ίδιοι για την διάθεση του προϊόντος τους, χωρίς να μεσολαβούν μεσάζοντες, ώστε να επιτυγχάνονται και περισσότερες δυνατότητες πώλησης αλλά και πιο ικανοποιητικές τιμές.

Η τοπική ανάπτυξη στην ευρύτερη περιοχή της Μάνης, μέσα σε ένα αγροτικό προγραμματιστικό πλαίσιο που θα ενσωματώνει την απασχόληση, τον τουρισμό και επενδύσεις στο γενικότερο τρόπο βιολογικής παραγωγής, μπορεί να ενισχυθεί από τους αγρότες και να τονώσει ακόμα περισσότερο οικονομικά την περιοχή και πάνω σε πιο γερές βάσεις να προωθήσει τα βιολογικά της προϊόντα, συντηρώντας και ενισχύοντας ταυτοχρόνως την ομορφιά του τοπίου.

Συνοψίζοντας, η βιολογική γεωργία θα έπρεπε να είναι η μόνη μέθοδος γεωργίας στην χώρα μας και να ωθεί στην ανάπτυξη όλων των τοπικών οικονομιών, όπως αυτών της Λακωνικής και Μεσσηνιακής Μάνης. Στόχος όλων όσων έχουν ένα μερίδιο σε αυτήν την αλυσίδα, πρέπει να είναι τριπλός: η υψηλή ποιότητα, η περιβαλλοντική ευαισθησία αλλά και το αλληλέγγυο εμπόριο. Μόνον με αυτόν τον τρόπο τα ελληνικά βιολογικά προϊόντα και ιδιαίτερα το ελαιόλαδο, μπορεί να κερδίσει μια από τις πρώτες θέσεις στην παγκόσμια αγορά, να ενισχύσει την ελληνική οικονομία και να προάγει ένα ασφαλές τρόπο παραγωγής που θα αποτελέσει πρότυπο και για τα υπόλοιπα αγροτικά προϊόντα.

1. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

- ❖ 2092/91 του Συμβουλίου, «Περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής.
- ❖ 94/92 της Επιτροπής, «Περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται στον Κανονισμό (ΕΟΚ) 2092/91».
- ❖ 1535/92 της Επιτροπής, «Τροποποίηση των παραρτημάτων I και III του 2092/91».
- ❖ 2083/92 του Συμβουλίου, «Τροποποίηση του 2092/91».
- ❖ 3457/92 της Επιτροπής, «Περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων σχετικά με το πιστοποιητικό ελέγχου για τις εισαγωγές από τρίτες χώρες στην Κοινότητα που προβλέπεται στον 2092/91».
- ❖ 3713/92 της Επιτροπής, «Περί παρατάσεως της ημερομηνίας εφαρμογής του αρ.11 παρ.1 του κανονισμού (ΕΟΚ) αρ. 2092/91 του συμβουλίου σχετικά με τη βιολογική παραγωγή γεωργικών προϊόντων και συναφείς αναφορές γεωργικών».
- ❖ 207/93 της Επιτροπής, «Για τον καθορισμό του περιεχομένου του παραρτήματος VI του 2092/91 και των λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 5 παράγραφος 4».
- ❖ 1593/93 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του Καν (ΕΟΚ) 3713/92 περί παρατάσεως της ημερομηνίας εφαρμογής του άρθρου 11 παρ. 1 του Καν. (ΕΟΚ) 2092/91 όσον αφορά τις εισαγωγές από ορισμένες τρίτες χώρες».
- ❖ 2608/93 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση των παραρτημάτων I, II και III του 2092/91».
- ❖ 468/94 της Επιτροπής, «Περί τροποποίησης του παραρτήματος VI του 2092/91».
- ❖ 688/94 της Επιτροπής, «Τροποποίηση του 3713/92 περί προτάσεως της προθεσμίας εφαρμογής του άρθρου II παράγραφος 1 του 2092/91».

- ❖ 1468/94 του Συμβουλίου, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 2381/94 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος II του 2092/91».
- ❖ 2580/94 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 3713/92».
- ❖ 529/95 της Επιτροπής, «Για την παράταση της προθεσμίας εφαρμογής του άρθρου 11 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής όσον αφορά τις εισαγωγές από ορισμένες τρίτες χώρες».
- ❖ 1201/95 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1202/95 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση των παραρτημάτων I και III του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στη σήμανση των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων».
- ❖ 1935/95 του Συμβουλίου, «Για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 418/96 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος VI του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων».
- ❖ 522/96 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του καν.94/92 και του καν.529/95».
- ❖ 746/96 της Επιτροπής, «Περί λεπτομερειών εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2078/92 του Συμβουλίου σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με την διατήρηση του φυσικού χώρου».
- ❖ 314/97 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 94/92 σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή των

ρυθμίσεων περί εισαγωγών από τρίτες χώρες, οι οποίες προβλέπονται στον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθμ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».

- ❖ 97/C 61/03, «Κατάλογος των Οργανισμών ή των Δημοσίων Αρχών που έχουν την ευθύνη του ελέγχου που προβλέπεται στο άρθρο 15 του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91».
- ❖ 345/97 της Επιτροπής, «Για τροποποίηση του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 207/93 για το καθορισμό του περιεχομένου του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2092/91 του Συμβουλίου όσον αφορά το Βιολογικό τρόπο παραγωγής γεωργικών προϊόντων και τις σχετικές ενδείξεις οι οποίες εμφανίζονται στα γεωργικά προϊόντα και στα τρόφιμα και για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 5 παράγρ. 4 του κανονισμού αυτού».
- ❖ 435/97 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (Ε.Κ.) αριθμ. 746/96 περί λεπτομερειών εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2078/92 του Συμβουλίου σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου».
- ❖ 1488/97 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1367/98 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του καν. (ΕΟΚ) αριθ.94/92 περί θεσπίσεως λεπτομερειακών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες».
- ❖ 1900/98 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος I του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1804/99 του Συμβουλίου, «Για συμπλήρωση, για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».

- ❖ 331/2000 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος V του κανονισμού 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 548/2000 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.94/92 για τη θέσπιση των λεπτομερειών εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγών από τρίτες χώρες που προβλέπονται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου».
- ❖ 1073/2000 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1437/2000 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του τμήματος Γ του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου, για το βιολογικό τρόπο παραγωγής γεωργικών προϊόντων και τις σχετικές ενδείξεις επί των γεωργικών προϊόντων και των ειδών διατροφής».
- ❖ 1616/2000 της Επιτροπής, «Σχετικά με την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.94/92 περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου».
- ❖ 2020/2000 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 207/93 για τον καθορισμό του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου και την τροποποίηση του τμήματος Γ του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1566/2000 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.94/92 περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου».
- ❖ 2426/2000 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.94/92 περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου».

- ❖ 349/2001 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.94/92 περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου».
- ❖ 436/2001 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος II του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1788/2001 της Επιτροπής, «Για τη θέσπιση των λεπτομερειών εφαρμογής των διατάξεων που αφορούν το πιστοποιητικό ελέγχου για εισαγωγές από τρίτες χώρες σύμφωνα με το άρθρο 11 του καν. (ΕΟΚ) 2092/91».
- ❖ 2491/2001 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του καν. 94/92 περί ελάχιστων απαιτήσεων και μέτρων ασφαλείας στο πλαίσιο του καθεστώτος ελέγχου των άρθρων 8 και 9».
- ❖ 2589/2001 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του Καν. 94/92 περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται στον καν. 2092/91».
- ❖ 473/2002 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση των παραρτημάτων I, II, και VI του Καν. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής, καθώς και για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων όσων αφορά τη διαβίβαση πληροφοριών σχετικά με τη χρήση ενώσεων χαλκού».
- ❖ 1113/2002 της Επιτροπής, «Περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται στο άρθρο 11 του Καν. 2092/91».
- ❖ 1162/2002 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του Καν, 94/92 περί θεσπίσεως λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται στον Καν. 2092/91 (Περί των εισαγωγών από τη Ν. Ζηλανδία) ».
- ❖ 1918/2002 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του (ΕΚ) αρ.1788/2001 για τη θέσπιση των λεπτομερειών εφαρμογής διατάξεων που αφορούν το πιστοποιητικό ελέγχου για εισαγωγές χώρες σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.20 Συμβουλίου».

- ❖ 1452/2003 της Επιτροπής, «Για διατήρηση της παρέκκλισης που προβλέπεται από το άρθρο 6 παράγραφος 3 στοιχείο α) του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου όσον αφορά ορισμένες ποικιλίες σπόρων προς σπορά και το πολλαπλασιαστικό υλικό και την καθιέρωση διαδικαστικών κανόνων και κριτηρίων σχετικά με αυτήν την παρέκκλιση».
- ❖ 223/2003 της Επιτροπής, «Για τις απαιτήσεις στον τομέα της επισημάνσεως τις συναφείς με τον βιολογικό τρόπο παραγωγής για τις ζωοτροφές, τις σύνθετες ζωοτροφές και τις πρώτες ύλες ζωοτροφών και για τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91».
- ❖ 599/2003 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 806/2003 του Συμβουλίου, «Για την προσαρμογή στην απόφαση 1999/468/ΕΚ των διατάξεων των σχετικών με τις επιτροπές που επικουρούν την Επιτροπή στην άσκηση των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων της, οι οποίες προβλέπονται από πράξεις του Συμβουλίου που εκδόθηκαν σύμφωνα με τη διαδικασία συμβουλευτικής επιτροπής (ειδική πλειοψηφία) ».
- ❖ 2277/2003 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση των παραρτημάτων I και II του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 779/2004 της Επιτροπής
- ❖ 392/2004 του Συμβουλίου, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 746/2004 της Επιτροπής, «Για την προσαρμογή ορισμένων κανονισμών που αφορούν το βιολογικό τρόπο παραγωγής γεωργικών προϊόντων και τις σχετικές ενδείξεις στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής λόγω της προσχώρησης της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Εσθονίας, της Κύπρου, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Ουγγαρίας, της Μάλτας, της Πολωνίας, της Σλοβενίας και της Σλοβακίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση».
- ❖ 1481/2004 της Επιτροπής, «Σχετικά με την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής

γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».

- ❖ 2254/2004 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής βιολογικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1294/2005 της Επιτροπής, «Σχετικά με την τροποποίηση του παραρτήματος Ι του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1318/2005 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙ του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1336/2005 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙΙ του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ) ».
- ❖ 1567/2005 του Συμβουλίου, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙ του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1916/2005 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙ του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 592/2006 της Επιτροπής, «Που τροποποιεί το παράρτημα ΙΙ του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 699/2006 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος Ι του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου όσον αφορά τις συνθήκες πρόσβασης των πουλερικών σε υπαίθριους χώρους».

- ❖ 1851/2006 της Επιτροπής, «Σχετικά με την τροποποίηση του παραρτήματος I του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου όσον αφορά την κατανάλωση συμβατικών ζωοτροφών κατά τις περιόδους εποχικής μετακίνησης των ζώων».
- ❖ 1791/2006 του Συμβουλίου, «Για την προσαρμογή ορισμένων κανονισμών και αποφάσεων στους τομείς της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, του εταιρικού δικαίου, της πολιτικής ανταγωνισμού, της γεωργίας (συμπεριλαμβανομένης της κτηνιατρικής και φυτοϋγειονομικής νομοθεσίας), της πολιτικής μεταφορών, της φορολογίας, των στατιστικών, της ενέργειας, του περιβάλλοντος, της συνεργασίας στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, της τελωνειακής ένωσης, των εξωτερικών σχέσεων, της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και των θεσμικών οργάνων, λόγω της προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας».
- ❖ 1991/2006 του Συμβουλίου, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1991/2006 του Συμβουλίου, «Διορθωτικό στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1991/2006 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 2006, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 780/2006 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παρατήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 394/2007 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος I του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 807/2007 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος II του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».

- ❖ 1319/2007 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του παραρτήματος I του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου όσον αφορά την χρησιμοποίηση ζωοτροφών που προέρχονται από αγροτεμάχια κατά το πρώτο έτος της μετατροπής τους προς τη βιολογική γεωργία».
- ❖ 1517/2007 της Επιτροπής, «Σχετικά με την τροποποίηση του παραρτήματος III του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου όσον αφορά την παρέκκλιση για το διαχωρισμό των γραμμών παραγωγής βιολογικών και μη βιολογικών ζωοτροφών».
- ❖ 834/2007 του Συμβουλίου, «Για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91».
- ❖ 345/2008 της Επιτροπής, «Για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος εισαγωγής από τρίτες χώρες που προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 404/2008 της Επιτροπής, «Σχετικά με την τροποποίηση του παραρτήματος II του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων, όσον αφορά την έγκριση του spinosad, του όξινου ανθρακικού καλίου και οκτανικού χαλκού καθώς και τη χρήση αιθυλενίου».
- ❖ 889/2008 της Επιτροπής, «Σχετικά με τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007 του Συμβουλίου για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων όσον αφορά τον βιολογικό τρόπο παραγωγής, την επισήμανση και τον έλεγχο των προϊόντων».
- ❖ 123/2008 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση και διόρθωση του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής».
- ❖ 1235/2008 της Επιτροπής, «Για τον καθορισμό των λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007».
- ❖ 1254/2008 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 889/2008».

- ❖ 967/2008 του Συμβουλίου, «Για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 834/2007».
- ❖ 271/2010 της Επιτροπής, «Για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 889/2008».

2. ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΜΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Κατεύθυνση:

Ανάπτυξη και Διαχείριση του Ευρωπαϊκού Χώρου

Τίτλος έρευνας: «Η εξέλιξη των ποιοτικών προϊόντων στη Μεσσηνιακή και
Λακωνική Μάνη. Η περίπτωση του βιολογικού ελαιοκάρπου:

Πορεία μέσα στο χρόνο – συμβολή στην τοπική κοινωνία – συμπεράσματα και
διορθωτικές κινήσεις.»

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Ημερομηνία συνέντευξης: Αύγουστος 2010

A. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

1. Ο Ν. 2092/91 (του Συμβουλίου, «Περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής), έδωσε σημαντικό κίνητρο για την μετατροπή της από συμβατική σε βιολογική;

.....

.....

.....

.....

.....

2. Αντίστοιχα ο Κανονισμός 2078/92;

.....

.....

.....

.....

.....

3. Ποιός φορέας εκδήλωσε μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ένταξη στον Κανονισμό

Όπου 1 με το μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Η Νομαρχία ☐

Οι Συνεταιρισμοί ☐

Οι Παραγωγοί ☐

Άλλος ☐

4. Η Κοινοτική Νομοθεσία είναι επαρκής ή παρουσιάζει κάποια προβλήματα;

.....

.....

.....

5. Τα βιολογικά προϊόντα συνδέονται προγενέστερα με τα ΠΟΠ;

.....

.....

.....

.....

6. Υπάρχουν σημεία βελτίωσης στο υπάρχων εθνικό θεσμικό πλαίσιο (επικαιροποίηση αποφάσεων, μη κάλυψη κενών της κοινοτικής νομοθεσίας, γραφειοκρατία κ.α.);

.....

.....

.....

.....

.....

B. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ

7. Ποιος είναι ο ρόλος των οικονομικών ενισχύσεων στην ανάπτυξη του τομέα σας; Αποτελούν απλά ένα βοήθημα ή δημιουργούν συνθήκες για περαιτέρω ανάπτυξη;

.....

.....

.....

.....

.....

8. Συχνά ακούγονται διαμαρτυρίες για καθυστερήσεις στις πληρωμές των ενισχύσεων των παραγωγών και ότι το σύστημα είναι γραφειοκρατικό. Ποια είναι η υφιστάμενη κατάσταση;

.....

.....

.....

.....

9. Υπάρχουν κίνητρα για μέτρα φιλοπεριβαλλοντικά;

.....

.....

.....

.....

10. Οι οικονομικές ενισχύσεις έχουν σχέση αμφίδρομη με την προστασία του περιβάλλοντος;

Ναι ☐

Ούτε ναι – Ούτε όχι ☐

Όχι ☐

11. Τι προοπτικές παρουσιάζονται;

.....

.....

.....

.....

Γ. ΛΟΓΟΙ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΣΕ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ‘ΕΠΙΛΟΓΗΣ’ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

12. Ιστορική αναδρομή (πότε, πώς, από πού)

.....

.....

.....

.....

.....

**13. Ποιό το συγκριτικό πλεονέκτημα για την βιολογική καλλιέργεια ελιάς;
Όπου 1 το σημαντικότερο και 6 το λιγότερο σημαντικό.**

Οικονομικοί ☐

Λόγω επιδοτήσεων ☐

Μορφολογία εδάφους ☐

Παράδοση ☐

Όχι εντατική καλλιέργεια ☐

Άλλο ☐

14. Προσωπικές, τοπικιστικές ή άλλου είδους στρατηγικές (πχ. παράλληλη καλλιέργεια συμβατικής και βιολογικής)

.....

.....

.....

.....

15. Είναι συμφέρουσα η μετατροπή της συμβατικής καλλιέργειας σε βιολογική;

Ναι ☐

Ούτε ναι – Ούτε όχι ☐

Όχι ☐

16. Το κόστος παραγωγής των βιολογικών προϊόντων είναι κατά κανόνα υψηλότερο σε σύγκριση με τα αντίστοιχα συμβατικά. Ποιοι παράγοντες κατά τη γνώμη σας συντελούν κατά κύριο λόγο στην αύξηση του κόστους παραγωγής;

.....

.....

.....

.....

Δ. ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ

17. Πως θα χαρακτηρίζατε το κόστος πιστοποίησης των βιολογικών προϊόντων

Πολύ υψηλό ☐

Υψηλό ☐

Σχετικά υψηλό ☐

Μέτριο ☐

Χαμηλό ☐

18. Έχετε διαπιστώσει προβλήματα στη διαδικασία πιστοποίησης; Τι θα προτείνατε για την καλύτερη λειτουργία του συστήματος;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ε. ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ

19. Ποιά η σχέση με τις ομάδες βιοκαλλιεργητών, ελαιουργεία, τυποποιητήρια, διανομείς κ.λπ.(απρόσωπες ή προσωπικές, σταθερές);

.....

.....

.....

.....

.....

20. Ποιος θεωρείτε ότι έχει μεγαλύτερη δύναμη στην αλυσίδα προσφοράς των βιολογικών προϊόντων και γιατί.

Όπου 1 ο πιο ισχυρός.

Παραγωγοί ☐

Συνεταιρισμοί ☐

Μεταποιητές ☐

Εμπορικές επιχειρήσεις ☐

Άλλο..... ☐

21. Οικονομικές σχέσεις (παραγωγών-διαχείριση εισοδήματος σε επενδύσεις, δίκτυο πρόσβασης αγοράς-περιφερειακά, εξαγωγές);

.....

.....

.....

.....

.....

22. Είναι εύκολη η διάθεση των βιολογικών προϊόντων σας και ποια είναι τα κύρια σημεία διάθεσής τους

Απαντήστε με ποσοστά.

Καταστήματα με βιολογικά ☐

Τοπική Αγορά ☐

Super Markets ☐

Αγορά Εξωτερικού ☐

Άλλο..... ☐

.....

.....

.....

.....

.....

23. Οι μεσολαβητές-έμποροι είναι κάτοικοι

Της Τοπικής Περιοχής ☐

Του Κέντρου διάθεσης ☐

Της Περιφέρειας ☐

Της Αθήνας ☐

Άλλο ☐

24. Η βιολογική καλλιέργεια συνδέεται με την ιστορία-κουλτούρα του τόπου;

.....

.....

.....

.....

.....

25. Η βιοκαλλιέργεια συσχετίζεται με τουρισμό και προάγει τις εξαγωγές;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΣΤ. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

26. Υπάρχουν στρατηγικές (πχ. στην παραγωγή βιολογικού λαδιού εκσυγχρονίστηκε τεχνολογικά/οργανωτικά - διαφοροποιήθηκε το αντικείμενό της;) και αν ναι ποιες είναι αυτές που ακολουθούνται;

.....

.....

.....

.....

.....

27. Έχουν επέλθει αλλαγές πχ. λόγω μείωσης επιδοτήσεων (αυξάνεται το κόστος-μειώνεται η παραγωγή); Ακολουθείται κάποιος συγκεκριμένος προγραμματισμός;

.....

.....

.....
.....
.....

28. Υπάρχει εθνική στρατηγική και σχεδιασμός για την περαιτέρω ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας; Ποια είναι ή θα πρέπει να είναι τα βασικά της σημεία;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

29. Θα συμβουλευάτε ένα νέο αγρότη να ασχοληθεί με τη βιολογική γεωργία; Αιτιολογείστε την άποψή σας.

.....
.....
.....
.....
.....

Z. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΑΣ

30. Με ποιον τρόπο ενημερώνεστε για τις εξελίξεις που συμβαίνουν στον τομέα σας;

Σύμβουλοι της περιοχής - Γεωπόνοι ☐
Συνεταιρισμό ☐

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ☐

Internet ☐

Άλλο ☐

31. Πόσο ικανοποιητικό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχεται από την πολιτεία;

Πολύ ικανοποιητικό ☐

Αρκετά ικανοποιητικό ☐

Σχετικά ικανοποιητικό ☐

Λίγο ικανοποιητικό ☐

Καθόλου ικανοποιητικό ☐

32. Τι θα πρέπει πρωτίστως να περιλαμβάνει ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης προκειμένου να καλύπτει τις ανάγκες του τομέα σας;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Η. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

33. Θεωρείτε ότι η βιολογική γεωργία βοηθάει στην γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής;

Πολύ ☐

Αρκετά ☐

Λίγο ☐

Καθόλου ☐

34. Πιστεύετε ότι το δίκτυο τυποποίησης και εμπορίας είναι ασθενές ή ότι επεκτείνεται;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

35. Ποιες οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται περισσότερο(εναλλακτικοί μέθοδοι γεωργίας, η ολοκληρωμένη ή η βιολογική);

.....

.....

.....

.....

.....

36. Θεωρείτε ότι η βιολογική γεωργία για την περιοχή σας, έχει φτάσει στα όριά της ή έχει ακόμα δρόμο μπροστά της;

.....

.....

.....

.....

.....

Θ. Η ΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ

37. Πόσο ικανοποιητική είναι η ενημέρωση των καταναλωτών για τα χαρακτηριστικά των βιολογικών προϊόντων;

Πολύ ικανοποιητική ☐

Αρκετά ικανοποιητική ☐

Σχετικά ικανοποιητική ☐

Λίγο ικανοποιητική ☐

Καθόλου ικανοποιητική ☐

38. Ποια είναι η ανταπόκριση των καταναλωτών στα βιολογικά προϊόντα

Πολύ καλή ☐

Καλή ☐

Μέτρια ☐

Όχι καλή ☐

39. Με ποιο τρόπο κατά την γνώμη σας τα βιολογικά προϊόντα θα γίνουν πιο προσιτά στον καταναλωτή;

.....

.....

.....

.....

.....

40. Πόσο υψηλές είναι οι τιμές των βιολογικών προϊόντων

Πολύ υψηλές ☐

Υψηλές ☐

Σχετικά υψηλές ☐

Μέτριες ☐

Χαμηλές ☐

41. Κατά κύριο λόγο ο τελικός καταναλωτής βρίσκεται στην εγχώρια αγορά ή στο εξωτερικό; Και αν είναι το δεύτερο ποια η σχέση του με την Ελλάδα (π.χ. καταγωγή-τουρισμός κ.α.);

.....

.....

.....

.....

.....

42. Υπάρχει κάτι που θέλετε να προσθέσετε ή να επισημάνετε ;

.....

.....

.....

.....

.....

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

1. Φύλο ερωτώμενου

1 Άνδρας ☐

2. Γυναίκα ☐

2. Έτος γέννησης ερωτώμενου

3. Επίπεδο εκπαίδευσης ερωτώμενου

- Πρωτοβάθμια εκπαίδευση ☐
- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση ☐
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση ☐
- Μεταπτυχιακά ☐

4. Θέση /αρμοδιότητα ερωτώμενου στον φορέα

5. Σημείωση: Ονοματεπώνυμο ερωτώμενου

3. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

1. Δημητριάδης Δημήτρης, Ιδρυτής της ΔΗΩ (19^η Αυγούστου 2010).
2. Σκουρμπούτης Αντίοχος, Εκπρόσωπος Βιοκαλλιεργητών στις Αιγιές (19^η Αυγούστου 2010).
3. Καπετανάκος Στέφανος, Ιδιοκτήτης ελαιοτριβείου Πλάτανος Γυθείου (23^η Αυγούστου 2010).
4. Πλαγιαννάκος Ιωάννης, Ιδιοκτήτης ελαιοτριβείου Τζινάκος ΕΠΕ (24^η Αυγούστου 2010).
5. Βλαχάκος Γιώργος, Ελεγκτής - Επιθεωρητής της Εταιρείας Πιστοποίησης Γεωργικών Προϊόντων Q-WAYS (25^η Αυγούστου 2010).
6. Ζαχαρόπουλος Σπύρος, Υπεύθυνος Περιφερειακού Γραφείου Πελοποννήσου της ΔΗΩ (26^η Αυγούστου 2010).
7. Γιαννόπουλος Δημήτριος, Ελεγκτής - Εκπρόσωπος Περιφερειακού Γραφείου Πελοποννήσου της ΒΙΟΕΛΛΑΣ (27^η Αυγούστου 2010).
8. Πουλάκος Παναγιώτης, Γραμματέας στον Συνεταιρισμό Πετρίνας από το 1990 (27^η Αυγούστου 2010).
9. Σπανού Γεωργία, Εκπρόσωπος βιοκαλλιεργητών ΒΙΟ-ΛΟΓΟΙ ΜΑΝΗΣ (30^η Αυγούστου 2010).
10. Ξεπαπαδαία Νίκη, Υπεύθυνη λογιστηρίου στο τυποποιητήριο του Μπλάουελ (30^η Αυγούστου 2010).
11. Τζανετέας Παρασκευάς, Υπεύθυνος Αγροτικού Συνεταιρισμού Νεοχωρίου (30^η Αυγούστου 2010).
12. Ξανθάκης Λευτέρης, Ιδιοκτήτης του ελαιουργείου-τυποποιητηρίου «Λακωνικό Λιοτρίβι» (31^η Αυγούστου 2010).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πηγές

- Banks, J. (2000). *Organic Food Supply Chain in Walew: Impact and Potential*. Department of City and Regional Planning, Cardiff University: Cardiff.
- Banks, J. and Marsden, T. (2001). The Nature of Rural Development: The Organic Potential. *Journal of Environmental Policy & Planning*.
- Banks, J., Foster, C., Lampkin, N., Padel, S., Parrott, N. (2000). *Organic Production, Consumption and Consumer Demand in North Wales*. Department of City and Regional Planning, Cardiff University: Cardiff.
- Barjolle1, D., Sylvander, B. (2002). *Some Factors of Success for Origin Labelled Products in Agri-Food Supply Chains in Europe*: Market, Internal Resources and Institutions.
- ICAP (2007), Κλαδική Μελέτη, *Βιολογικές Καλλιέργειες & Βιολογικά Προϊόντα*.
- Lockie, S., Lyons, K., Lawrence, G., Halpin, D. *Going Organic: Mobilizing Networkw for Environmentally Responsible Food Production*.
- Louloudis L. (2000). *Stimulating Organic Farming- The Case of Greece: Constraints and Opportunities for Development*. In P.D. Pezaros and M. Unfried (eds), *The CAP and the Environmental Challenge*, Conference Proceedings, Maastricht, EIPA, pp. 199-219.
- Michelsen J. (2001). *Recent Development and Political Acceptance of Organic Farming in Europe*. *Sociologia Ruralis*, Vol. 41, No 1, pp. 3-20.
- Michelsen, J., Lynggaard, K., Padel, S., Foster, C. *Organic Farming Development and Agricultural Institutions in Europe: Economics and Policy*.
- Mili, S. (1999). *The olive oil sector: International challenges and future scenarios*, *Olivae*, vol. 75, pp. 8-16.
- Morgan, K., Marsden, T., Murdoch, J. *Worlds of Food: Place, Power, and Provenance in the Food Chain*, Oxford Geographical and Environmental Studies.
- Vaz, T., Nijkamp, P., Rastoin, J. *Traditional Food Production and Rural Sustainable Development : A European Challedge*.

- Βενιζελέας Γ., (2006), ΜΑΝΗ Ταξιδιωτικός και Πολιτιστικός Οδηγός, Εκδόσεις Αδουλώτη Μάνη.
- Βλάχος Γ., (2009), Αξιολόγηση της εφαρμογής αγροτο-περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα. Οι περιπτώσεις των προγραμμάτων του Κανονισμού ΕΕ/2078/92: Μείωση της νιτρορρύπανσης στη Θεσσαλία και Βιολογική Γεωργία στη Μεσσηνιακή Μάνη. Διδακτορική Διατριβή.
- Βλάχος Η., (2003), «Σημειώσεις Οργάνωση & Διαχείριση Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων & Επιχειρήσεων του Αγροτικού Τομέα». Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 9^ο Εξάμηνο Φυτικής Παραγωγής.
- Βλάχος Η., & Πάτσης Π. (2002), «Εμπορία & Ανταγωνιστικότητα του Παρθένου Ελαιολάδου». Συμπόσιο για το Ελαιόλαδο, Σητεία.
- ΔΗΩ (2009), *Περιοδικό για την οικολογική γεωργία*, τεύχος 50.
- Παπαθεοδώρου, Θ., Τζωρτζάκη, Ε., Νικολάου, Ν. «Βιολογική εκτροφή ζώων», 2007, σελ. 54.
- Σγουρός Σπ., (2009), *Δελτίο Τύπου ΔΗΩ*.
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, (2007), “Μελέτη για την αξιοποίηση των εκτάσεων των καλλιέργειών εσπεριδοειδών και ελιάς ως μέσο εξασφάλισης βοσκοτόπων για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας στην Πελοπόννησο, για την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη” Δημόσια Διαβούλευση.
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, (2007), ‘Συμπεράσματα μελέτης περιφέρειας Πελοποννήσου για την εφαρμογή της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π)’.
- Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης, (2007), ‘Λακωνία- Περιηγήσεις στο χρόνο και το χώρο’, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λακωνίας, σελ.17.

2. Ηλεκτρονικές Παραπομπές

- <http://ec.europa.eu/agriculture/>
- <http://www.minagric.gr/>
- <http://www.mymani.gr/>
- <http://www.bionews.gr/>
- <http://www.mani.org.gr/>
- <http://www.ypeg.gr/>
- <http://www.agrocert.gr/>
- <http://www.dionet.gr/>
- <http://www.qways.gr/>
- <http://www.bio-hellas.gr/>
- <http://www.livepedia.gr/>
- <http://www.elaiolado.gr/>
- <http://www.epimorfotiki.gr/>
- <http://eur-lex.europa.eu/>
- <http://www.irisoliveoil.gr/>
- <http://www.ecocity.gr/>
- <http://www.flashmes.gr/>
- <http://www.ethnos.gr/>
- <http://www.irisoliveoil.gr/>
- <http://el.wikipedia.org/>
- http://www.organicvillage.gr/organic_el.html
- <http://www.peloponnissos.net/gr/Lakonia/>
- <http://www.renieris.eu/>
- <http://www.asopos.gov.gr/>
- <http://www.scribd.com/>
- <http://eur-lex.europa.eu/>